

The Project Gutenberg eBook of Munkkiniemen Elsa

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Munkkiniemen Elsa

Author: Eero Sissala

Release date: April 10, 2007 [eBook #21018]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK MUNKKINIEMEN ELSA ***

Produced by Tapio Riikonen

MUNKKINIEMEN ELSA

Kirj.

Eero Sissala

G. W. Edlund, Helsinki, 1891.

SISÄLLYS:

- I. Koetusten alku
- II. Se oli Isän tahto
- III. Se kaunis Heleena ja hänen Matti-poikansa
- IV. Hyvä tahto on puolen voimaa
- V. Uuteen toimeen
- VI. Kaksi sairasta vaimoa
- VII. Mutta annas olla, minä tunnen hänet
- VIII. Sitä en tahdo, älkää Herran tähden!
- IX. Sunnuntai-käräjät
- X. Jumala on rakkaus
- XI. Eihän se nimeä maininnut
- XII. Kesäpuuhia
- XIII. Hän oli mamselin vanha tuttu
- XIV. Ja he menivät kukin omaa tietänsä
- XV. Rajuilman tauottua lakkasivat pojatkin riitelemästä
- XVI. Että mökkinsä puretaan, onhan nekin terveisiä
- XVII. Kun tulisi hyvä isäntä
- XVIII. Uuteen palvelukseen
- XIX. Eihän nyt pilvistä siihen pudonnut

- XX. Silloin se muutti mummo taloonsa
- XXI. Retki Punavuorille
- XXII. Eräs velvollisuus
- XXIII. Etkö kiellä enään minua?
- XXIV. Mummo omituisena
- XXV. Vaikeudella eteenpäin
- XXVI. Viimeinen palveluspaikka
- XXVII. Pesijätär-kumppanukset
- XXVIII. Pieni muutos
- XXIX. Kaikki muuttui
- XXX.

ENSIMÄINEN LUKU.

Koetusten alku.

Munkkiniemen kartanon maalla oli mökki-pahainen. Tuo yksi-akkunainen rakennus, jolla oli aikanaan ollut kunnia seisoa kartanon pellolla ja tehdä riihen virkaa, sai toimittaa vanhoilla päivillään ihmisasunnon ammattia.

Jos ei tuo ränstynyt tölli asujallensa voinutkaan tarita suuresti elämän mukavuuksia, niin vaatimaton oli asukaskin. Hän oli sangen tyytyväinen, kun huoneen seinävierillä kasvoi kesäisin kaunista nurmea ja lähellä humisi tuuli hongikossa ja akkunasta katsellessa näkyi lahden sinervä pinta. Vaan ei sillä hyvä, että hän vaan luontoa akkunasta katseli, hän kulki siellä itse joukossa.

Töllin asukasta kutsuttiin Leski-Annaksi ja luutamuijaksi. Hän oli Munkkiniemen rengin leski. Hänellä oli viisi-vuotinen Elsa niminen tyttö. Tyttö sinisilmäinen keltatukkainen sai kesäisin seurata äitiänsä metsissä ja vointinsa mukaan auttaa äitiänsä; pääasiassa kumminkin sai hän kulkea retustaa äitinsä hupina.

Pian oppi tyttö tuntemaan tienoot ja seudun metsät ja saaret. Äidillä oli nimittäin oma venhe, jolla mentiin ja käytiin välistä uskomattoman etäällä. Sillä myöskin kuletettiin tavarat Hietalahden rantaan, josta niitä sitten äiti kantoi pitkin kaupunkia. Äidin kera mittaillessa Helsingin katuja oppi pian Elsa tuntemaan kaupungin kadut, talot ja enimmänsä osan ihmisistä, jotka helsinkiläisiksi itseänsä kutsuivat.

Sunnuntai- ja juhlapäivinä matkusti Leski-Anna tyttöineen kirkkoon. Silloin hän enimmäkseen kulki halki metsien kaupunkiin, talvisin kyllä jäätäkin, vaan suvella ei hän pyhinä venhematkoja tehnyt, sillä hän sai arkina soutaa tarpeikseen asti. Leski-Anna oli hurskas, oikein vakava kristitty. Kristillisyyttänsä koetti hän myöskin jo aikaisin istuttaa nuoren Elsansa sydämeen. Kotoinen hartaus, ahkera jumalansanan viljeleminen ja Herran huoneessa käynnit tekivätkin tytössä hyvän vaikutuksen, jonka äiti suureksi ilokseen huomasi.

Näin kului aika jonkun verran eteenpäin. Tytön suuremmaksi tultua alkoi perheen toimeentulo käydä paremmaksi, työstä kun oli suuri apu äidin toimille. Kumminkaan ei sitä hauskuutta kauvan kestänyt, sillä äiti huononi silmin nähden. Leski-Anna sai usein suonenvedon ja rintatautikin raastoi häntä samaan aikaan. Vähitellen tuli hän vallan sängyn omaksi. Pieni Elsa oli silloin yhdentoista vuotias. Hän hankki lääkärin kaupungista joka selitti, että lesken sairaus on tullut paljosta ruumiillisen työn ponnistuksesta ja on hyvin epäiltävää laatua.

TOINEN LUKU.

Se oli Isän tahto.

Leski-Annan tauti ei parantunut, vaan kuolema kumminkin antoi tovin itseänsä odotella. Tämä tuotti Elsalle suurta surua ja huolta. Rahaa tosin oli hiukan säästöön karttunut, niin että äiti saattoi antaa tyttärellensä hänen niukan ansionsa lisäksi säästöstä, jott'ei kumminkaan ravintoa puuttunut. Munkkiniemen kartanosta myöskin silloin tällöin jotain lähetettiin. Mutta se kaikki säästöinensä apuinensa ajan pitkään ei muuksi riittänyt kuin pahan ilman varaksi. Elsa, laitettuaan kaikki kuntoon poissaolon ajaksi, meni metsään luutia tekemään, joita hän sitten kuletti kaupunkiin ja joista hän aina sai jommoisenkin maksun ja lisäksi runsaanlaisesti ravintoaineita Helsingin rouvasväeltä, kun he asianlaidan käsittäneeksi saivat.

Mitään valitusta köyhäin hoidolle ei tehnyt kukaan. Elsa tuskin tuota köyhäin holhouksen mutkikasta järjestystä olisi osannut kulkeakaan. Niin kului aika kaikessa hiljaisuudessa eteenpäin. Elsa oli iloinen, kun päivän moninaisista ponnistuksista väsyneenä sai ehtoolla kallistaa levolle äitinsä majassa. Niin Elsa nukkui, vaan sairas äiti valvoi.

Äidin yskimisestä heräsi usein tarkkakuuloinen Elsa, mutta nukkui taas, kun ei äiti mitään häneltä pyytänyt. Leski-Anna maaten sängyssään, jossa hänen silmänsä olivat mökin ainoaan akkunaan päin, ajatteli enimmäkseen taivaallista rikkautta ja sitä, että ijäti saisi olla Jesuksen ja kaikkein pyhän kuin myöskin enkelein parissa. Kumminkin hänelle siinä sivussa usein muistui mieleen entinen elämänsä. Siinä tosin ei ollut suuria muistelemisia, sillä hän oli saanut elämän-ikänsä raskaasti raataa maallisen elonsa eteen, josta hän oli vaan saanut palkakseen kivuloisen ruumiin. Hän oli ollut maailmassa vähällä yhden kerran tulla maallisesti onnelliseksi, mutta oli tuhmuuudessaan katsonut ylön oivallisen naimatarjouksen, jonka kautta hän olisi saanut hyvän ja varakkaan miehen. Kumminkin oli hän joutunut sittemmin naimisiin paljo mitättömämmän miehen kanssa, jolla ei mitään ollut, ja päälliseksi oli suuri juomari ja viinan uhrina oli heittänyt henkensäkin.

Tyttärellensä ei hän ollut kertonut juuri mitään miesvainajastansa, sillä hänen mielestään ei se asiaa auttanut jos lapselle kertoili juomarin isän metkuja ja elämöimisiä.

Pitkät olivat sairaan lesken unettomat yöt. Tuskalla saivat tunnit kuluneeksi. Erittäin hartaasti hän odotti vanhan seinäkellonsa lyöntejä. Suurin hauskuus oli se hänelle, kun tuo seinällä astuva vanhus löi aamulla viittä, sillä se oli Annalla terveytensä päivinä ollut tavallinen ylösnousun aika; joskus oli hän noussut kello kaksikin. Nyt oli kumminkin noussut melkein nousematta, kun oli täysi työ nousta istualleen sängyssä. Siinä kun hän katseli onnettoman laihoiksi kuihtuneita käsiänsä ja, muistellen niiden nuoruuden aikaista pyöreyttä, vertaili vuoteellaan makaavan Elsan yhtä pyöreitä käsiä omiinsa, silloin vyöryivät raskaat kyynelät äitiparan silmistä, sillä nyt jo saivat tytön kädet raataa, ja mitä sitten — jaa mitä sitten —? Ehkä nekin yhtä onnettoman alas vaipuvat, jos Luoja sen niin sallii; ja hän itki.

Melkein jok'ikinen aamu itki hän samaa asiaa. Tyttökin noustessaan aina huomasi, että äiti oli itkenyt, vaan ei hän voinut sitä muuksi käsittää kuin taudin tuottamaksi suruksi. Vihdoin huononi äiti siinä määrässä, ett'ei Elsa voinut jättää häntä ensinkään yksin, vaan täytyi hankkia kotimies niin kauvaksi, kuin hän hankki lääkärin apua ja rohtoja kaupungista.

Erinomaisella huolella hoiteli pieni Elsa sairasta äitiänsä. Kauvan kestikin sairastusta, joka kysyi Elsalta tavatonta kykyä ja voimain ponnistusta. Mutta hän oli oppinut jo nuorena sen läksyn, että jos mitä tekee, tekee sen niin kuin Herralle ja niin se Herra, jota hän palveli, auttoi ja vahvisti hänen lapsellisia ja vähäisiä voimiansa kestäviksi.

Vihdoin tuli Leski-Annan pääsin-päivä. Hän sanoi Elsalle:

"Nyt tyttäreni lähden minä maailmasta Isän tykö. Vaan kun minä olen poissa, vaella sittenki elämäsi läpi Herran tiellä ja Jesuksen Kristuksen uskossa. Rukoile Jumalaa varjelemaan sinua kaikesta pahasta ja sielun viettelijän pauloista."

Kun sattumalta tuli siihen pari naapurin vaimoa, puhui hän heillekin muutamia varoituksen sanoja, samalla iloiten siitä suuresta kunniaista, joka häntä taivaassa odotti. Ja niin hän nukkui.

Kyynelsilmin katselivat vaimot hänen maallista osaansa sängyssä. Ruumista kuihtunutta, jonka autuas sielu äsken oli jättänyt. Vaan Elsa ei itkenyt.

KOLMAS LUKU.

Se kaunis Heleena ja hänen Matti-poikansa.

Elsa-paran raskaana huolena oli äitinsä maallisen osan saattaminen haudan pimeään, mutta rauhaansa leposijaan. Toinen naapurinaisista; Lemströmska nimeltään ja luutien tekijä viraltaan, tarjoutui arkkua hankkimaan. Ruumiin päänalaisen alla oli rahakukkaro. Siinä oli Elsan koko perintö. Vaan kun kukkaron sisus tutkittiin, huomattiin, että rahaa oli vähän näpisti arkun ostamiseen kaupungin puusepältä. Hautajaisten pitämisestä ei puhettakaan.

Kun siinä eukot päätään kallistellen ja toisiaan silmiin katsellen tuumivat, johtui Lemströmskan mieleen seuraava tuuma.

"Minä menenkin Munkkiniemen herrasväen pakinoille."

Silloin poistuivat molemmat naiset.

Kevät aurinko paistoi sisään mökin akkunasta.

Elsa puhdisteli ja siistiskeli paikkoja väliin vilkaisten äitiänsä sängyssä. Ehdottomastikin tahtoi häntä vähän pöyristyttää. Pian lakkasi hän siistimästä ja ajatteli mennä ulos — jaa, ulos, mutta sitten ei uskaltaisi tulla takaisin. Siinä oli hän kappaleen aikaa kahden vaiheella, ollako sisässä vaiko ulos rientää. Vihdoin vakaantui hän mielipiteissään, kun muisti äitivainajansa monta kertaa sanoneen, ett'ei tarvitse mitään pelätä; se on joutuvaa epäuskoa.

Jonkun aikaa puuhattua, oli huone niin hyvässä järjestyksessä, kuin se ruumiin sisässä ollessa saattoi tullakin. Juuri kun hän oli valmiiksi kaikki saanut, kuului ääniä pihalta, jonne ei akkunasta voinut nähdä. Samassa astuikin tupaan Munkkiniemen rouva ja Lemströmska.

"Jaha, vai jo Anna pääsi pois?" sanoi rouva. Vähän mietittyään sanoi hän: "Ottakaa te Lemströmska, ja toimittakaa mitä siihen tarvitsee; rahaa voitte käydä meiltä."

"Kiitoksia paljon!" sanoi Elsa.

"Kiitos kiittämästäsi lapsi! ja kiitos äitisi hoitamisesta sillä kukaan vieras ei häntä niin hyvin olisi hoidellut. Ja sinä saat tulla meille palvelukseen, kun äitisi on haudattu."

Sen sanottuaan poistui rouva huoneesta.

"Kyllä minä tiedän ne rahan antamiset, että jos minä paljon kulutan, niin kina siitä tulee. Mutta mieheni saa tehdä arkun ja sillä tavalla koetetaan päästä niin vähällä kuin suinkin mahdollista, ett'ei rouvan rahapussi tule liiaksi rasitettua. Niin, rouvan eli herrankohan lienee pussi, vaan kyllä minä tiedän, ett'ei siitä paljon lieviä enemmän kuin muiltakaan oikeassa asiassa, vaan kyllä turhassa!" sanoi Lemströmska.

Neljän päivän kuluttua oli sunnuntai. Elsa ja Lemströmska olivat hautajaiset niin puuhanneet, että ruumis vietiin kärryissä ja he kävelivät jäljessä. Hautasaattona oli Elsa, Lemströmska miehineen ja kolme Munkkiniemen renkiä, kuin myöskin yksi Munkkiniemen piika.

Tuossa matalassa töllissä sitten illalla juotiin kahvit pullan kanssa, ja keskusteltiin vapaasti kaikenlaista. Sillä herrasväki ei häirinnyt läsnäolollansa töllin yksinkertaisia hautajaisia.

Myöhällä lähtivät vieraat pois iloisina, vaikk'ei suinkaan runsaasti ravittuina; sen vajauksen sai palkita oma koti, oma ruoka. Elsan huviksi jäi mökkiin maata Munkkiniemen piika. Niinpä työtö itsensä siunattua yönsä levollisesti töllissä nukkuivat, ett'eivät yhtään vavahdelleet eikä säikkyneet.

Seuraavana aamuna kun heräsivät, meni Munkkiniemen piika Sanna kotiinsa, jättäen Elsan tölliinsä. Elsa yksin jäätyänsä tuumi mitä hänen nyt olisi tehtävä. Ruoka oli hyvin vähissä ja raha aivan lopussa. Mennäkö Munkkiniemeen, kuten rouva oli käskenyt, vai lähteäkö luutia kaupunkiin viemään, joita oli joku määrä valmiina, kun ei äitinsä viimeisinä päivinä päässyt niitä kulettamaan. Nyt oli kumminkin äidin hoitaminen loppunut ja Elsalla vapaat kädet mennä minne halutti.

Silloin satoi Elsa luutanipun, heitti sen selkäänsä ja alkoi astua kaupunkiin. Kevään lämpöinen aurinko puristi hänestä monta hikipisaraa. Niin raskas ei ollut ennen hänelle luutanippu kuin sinä päivänä. Hän ei tahtonut jaksaa kantaa sitä ensinkään ja hän luuli tulevansa aivan sairaaksi. Hän tunnusteli itseänsä oliko hän toden tottakin sairas, vaan kun luudat olivat selästä poissa ei ollut sairauttakaan.

Ennen kun hän ennätti kaupunkiin, tuli tiellä muuan keski-ikäinen herrasmies hänelle vastaan. Herralla oli mustaksi maalattu kävelykeppi kädessä.

"Mistä kaukaa tyttö?" kysyi herra sauvaansa nojaten pysähtyen Elsan kohdalla.

"Munkkiniemestä", oli vastaus.

"Sinä kun olet luutatytty, varmaankin tunnet männyn kasvaimet eli kärkit."

"Kyllä, hyvin ne tunnen herra."

Herra yski ja veti henkeänsä vinkumalla.

"Ne pitäis olla erinomaista rinnan lääkettä, kun niistä keittää vettä ja sen liemen juo", sanoi herra.

Elsa hätkähti. Rinnan lääkettä, männyn kärkit, jos olisi hän äitivainajallensakin tiennyt niistä lientä keittää. Elsa aikoi jotakin sanoa, vaan ei suu auvennut.

Herra huomasi tytön hämmennyksen ja kysyi: "Kuinka niin syvämielteiseksi tulit rintalääkkeestäni?"

"Niin, jos männyn kärkit todella rintaan auttaa, niin varmaankin äitini olisi elossa. Jos sen olisin ennen tiennyt, olisin joka päivä äitilleni kärkkilientä keittänyt."

"Onko äitisi kuollut jo?"

"Eilen haudattiin."

"Jaa, se on auttamaton paikka, vaan kerran täytyy ihmisen kuolla. Vaan niin kuin sanoit, olisi se ollut hyvä koettaa niin kauvan, kuin äitissäsi oli henki. Se kuitenkin älköön sinua huolettako, sillä etpä tiennyt konstia ja kuka tietää, olisiko tuo auttanutkaan."

Herra yski ja rinta kihisi ja köhisi.

"Vaan minun se on toista, joka vielä elän, minä aijon koettaa. Kyllä lääkäri sanoo, että minä kuolen tällä vuosiluvulla. Soma sillä olisi nauraa, jos mäntylientä juomalla eläisin vielä toiseenkin vuosilukuun."

"Tahtooko herra männyn kärkkiä, niin kyllä minä hankin."

"Sitä vartenhan juuri näin aikaisin olen liikkeellä, että mahdollisesti tapaisin jonkun luutatytön eli eukon, sillä minä itse, totta puhuen, en jaksa heitä metsästä hakea."

Siinä sitten suostuttiin, että Elsa vielä saman päivän illalla tuopi männyn kärkkiä herran asuntoon Hämeenkadulle.

Pian sai Elsa luutansa myydyksi ja ostettuaan itsellensä ruokaa kiiruhti kaupungista pois.

Kun Elsa metsässä riipi kärkkejä koriinsa, johtui hänen mieleensä ett'eikö sellainen listiminen tee pahaa metsän kasvamiselle; kumminkin hän otti korinsa täyteen ja lohdutti itseänsä että kaikki on niin kuin pitääkin olla silloin kun ihmisten terveys on kysymyksessä.

Kun hän paraiksi pääsi metsästä tielle ja laski raskaan korinsa maahan vähäsen huoatuksensa, sekä siinä levätessään katseli ympärillensä, kuuli hän pensaun juuresta tienmutkasta hiljaista nyhkimistä. Hänen utelijaisuutensa heräsi ja hän kohta riensi paikalle. Siinä istui pieni poika itkien, pieni luutanippu vierellensä.

"Mistä poika? Mitäs itket?" kysyi Elsa suurella osanottavaisuudella pojan suruun.

"Minä olen Kirkkonummelta, erään lesken poika, äitini on kipeänä ja minä lähden noita luutia myymään, vaan minulla on niin surkea nälkä, kun en ole syönyt kuin eilen pikkusen. Kaikki ruoka on kotona lopussa, äidilläni vaan on vesikiulu sängyn vieressä."

"Mikä tauti on äidilläsi?"

"Keuhkotauti."

"No, sittenhän sen pitäisi saada lientä näistä männyn kasvaimista."

Poika katseli suurilla silmillä Elsa.

"Niin, älä katsele mitään, tuolla on mulla korissa kärkkiä. Ne täytyy viedä yhdelle herralle kaupunkiin. Hänelläkin on rintatauti."

Poika nousi ylös ja otti nippunsa astuen Elsan perässä siihen paikkaan, missä Elsan kori oli.

"Sinä itkit nälkääsi; tässä on sinulle voileipää!" sanoi Elsa ja levitti paksulta voita reikäleivän puolikkaan päälle.

"Kiitoksia!", sanoi poika alkaen jäytää voileipää.

"Kuinka vanha sinä olet?"

"Yhdeksän vuoden."

"Ja minä luulin seitsenvuotiseksi, kun olet niin hirveän pieni."

Poika ei nähtävästi hyväksynyt, että häntä tuttu niin pienenä piti, koetti siis nousta oikein seisomaan ja venyttää itseänsä pitkäksi, vaan pienenähän pieni pysyi.

"Sinä taidat olla jo kahdeksantoista, kun olet niin iso ja pulskan näköinen", tuumi poika.

"Sinä lasket nyt leikkiä poika, minä olen, en kahdeksantoista vaan kahdentoista."

Siinä sitten alkoivat molemmat astumaan kaupunkiin päin. Tuli mökki tien vierellä; mökin pihaan poikkesi Elsa ja poika seurasi perässä. Mökin omistaja, eräs vanha mummo, oli Elsalle vanhuudesta tunnettu, sillä siinä oli hän äitineen monta kertaa käynyt levähtämässä ja evästään syömässä.

Mummon silmät kävivät suuriksi kun Elsa tuli ilman äitiä ainoastaan pienen pojan seuraamana.

"Saisinko jättää tänne eväsnyyttini? En jaksaisi kantaa sitä muun raskaan kantamuksen mukana kaupunkiin."

"Jätä vaan, lapsi", sanoi mummo.

Kun Elsa pääsi eväsnyytistänsä, otti hän puolet pojan luudista selkäänsä, kantaen koria käsivarrellaan. Nyt joutui matka oikein vikkellästi ja tuothätää olivat he kaupungissa. Kun pääsivät tullista sisälle, ajoi kaksi herrasmiestä kääsyissä tullille. Toinen vanhempi, paksu herra, aukasi kukkaronsa ja heitti pienen hopearahan lasten eteen tielle.

"NO, sinun eteesi se putosi ja sinulle hän sen heittikin", sanoi Elsa pojalle,

"Kyllä se kuuluu, ei minulle eikä sinulle, vaan molemmille", arveli poika.

"Mikä sinun nimes on?" sanoi Elsa.

"Minun nimeni on Matti."

Sitten menivät Matti ja Elsa eräasen kauppapuotiin, jossa rikottiin hopearaha kupariksi, sillä Matti tahtoi antaa Elsalle puolet. Kun siinä tuli puheeksi Matin äidin kurja tila kotona, osti kauppias Matin luodat, maksaen niistä hyvän hinnan, ja antoi vielä pojalle evästä kotimatikalle.

Nyt ei olisi Matilla ollut muuta kuin lähteä hintoineen eväineen Kirkkonummelle, mutta poika tahtoi nyt vuoronsa auttaa Elsa korin kantamisessa herran luo Hämeenkadulle.

Pian olikin herralla männyn kärkit edessänsä ja piika sai ensimmäiseksi työkseen alkaa keittämään tuota pihkalientä.

"Jos tämä rupeaa minua auttamaan, niin saat enemmänkin tuoda!" sanoi herra, antaen Elsalle kaksi hopearahaa.

Elsa kiitti ja lähti.

Matti odotti häntä pihalla ja nyt he alkoivat yhdessä astumaan kaupungista pois. Siinä kulkiessa alkoi Matti ehdotella:

"Jos en asuisi niin kaukana, pyytäisin sinun tulemaan äitini luo keittämään kärkkilientä."

"Oikein! en ollut huomatakaan. Sinnehän minä lähdenkin. Aikaahan mulla on." Ja niin menivät he mökkiin josta otettiin Elsan eväsnyytti ja sitten Kirkkonummelle.

Nuoret ovat melkein väsymättömiä astumaan. Niinpä Matti ja Elsakin, mutta sitten kun lapselta voimat loppuu, ei hän tahdo päästä paikalta pois. Kun vihdoin viimeinkin pääsivät Kirkkonummelle, oli aurinko jo aikaa laskenut ja tuskin kumpikaan jaksoi liikkua.

Oli mökki maantien vieressä, siinä oli vähän enemmän huoneita kuin Elsan kodissa. Oli siinä huoneita kaksi ja vielä navettakin, vaan ei navetassa kumminkaan lehmää. Lehmät ja muut elukat kuuluivat niihin Matin äidin mahtavuuden aikoihin, joita hänelläkin oli ollut maailmassa, mutta jotka viinaan menevä mies ja hänen pitkällinen sairautensa oli pois tieltä toimittanut. Tuossa makasi laattialla, vesikiulu vieressä, kuolemankielissä vaimo, joka pari vuosikymmentä takaperin oli seudun kauniimpia neitoja.

Leski Heleena aukaisi silmänsä, kuin lapset hiljaa hiipien sisään astuivat. Hän nousi hyvin vaikeasti istualle vuoteeltansa ja katsoi pitkään tulijoihin, niin tarkkaan kuin ilman valoa oli mahdollista kevät-yön hämärässä.

"Kenen tyttö sinulla on Matti-parka kanssasi? Minä en suinkaan jaksa häntä tuntea."

"Minä olen myös erään lesken tytär Munkkiniemestä läheltä Helsingin kaupunkia. Äitini on juuri hiljan kuollut. Viime sunnuntaina hän haudattiin. Poikanne löysin nälissään ja väsyneenä tien vieressä pensaan juurella itkemässä. Minä auttelin häntä kaupunkiin ja nyt tulin tänne, kun kuulin, että olette kipeä, tuomaan ruokaa ja jos osaisin jotenkin teitä auttaa."

Sairas kuunteli hyvin liikutettuna ja kummissaan Elsan puhetta ja sanoi hyvin kipakasti:

"Onko Jumala enkelinsä lähettänyt? Vai kuinka sen voin uskoa, että toisen pitäjän ja seurakunnan ihminen tulisi tänne asti minulle palvelusta tekemään?"

"Kun ei naapuritkaan mitään tee", sanoi Matti.

"En minä enkeli ole, ainoastaan kristitty", sanoi Elsa.

"Kristitty!" sanoi sairaas vuoteellansa. "Sen huomaan jo töistäsikin lapsi, että olet kristitty. Istu jo hyvä ihminen, äläkä itseäsi enään seisomisella väsytä. Kyllä nyt jo sietää istua, hyvä ihminen!"

Matti oli jo istunut äitinsä vuoteen laidalle.

Elsa istui vuoteen viereen penkille. Siinä hän aukaisi eväsnyyttinsä ja ojensi voileivän sairaan käteen.

"Kiitos sulle, hyvä lapsi!" sanoi Heleena ja itkusilmissä söi voileipää ja ryyppäsi vettä pienestä kiulusta viereltänsä.

Kun hän vähän söi, alkoi hän kovasti yskiä.

Matti kaatui vuoteelle ja alkoi kuorsata.

Kun yskä meni vähän sivu, kysyi Elsa:

"Kuinka kauan tuo yskä on teillä ollut?"

"Ei se ole vielä ollut kuin kaksi vuotta, noin pahana se ei ole ollut kuin puolen vuotta."

"Eiköhän se paranisi männynkärkki-vedellä?"

"Ei tiedä, sitä en ole tullut koetelleeksi. Kyllä minä jo olen juonut tärpätit, tervavedet, tuomen kuoret ja suokanervat. Kyllähän ne kaikkikin hiukan helpottaa, vaan todellista apua eivät ne tuota. Niin kait minun käsitykseni on."

Elsakin uinahti penkille ja kun heräsi oli jo aurinko korkealla. Vaikka olikin vielä eilispäivän ponnistuksista ruumiinsa hyvin kankea, kumminkin hän hoputti Mattia näyttämään hänelle paikkaa, josta männyn kärkkiä voisi ottaa.

Ei aivan kaukana mökistä oli tiuha nuori näreikkö. Sinne nyt lapset menivät juoksujalassa. Pian oli heillä suuri korillinen kärkkiä, jonka nyt mökkiin hinasivat.

Mökkiin kärkit saatuansa pani Elsa kohta tulelle padan, jonka hän oli täyttänyt vedellä ja kärkeillä. Niistä hän nyt keitti lientä, siksi kunnes vesi noin puoleksi kuivui. Kun vesi sitten oli jähtynyt, antoi hän sairaan juoda sitä, ja Heleena tunsikin kohta sen jälkeen, että yskä oli menettänyt hyvän osan voimastansa.

"Hyvää se tuntuu tekevänkin", sanoi Heleena.

Elsan silmät kiilsivät ilosta.

"Juokaa enempi äiti, sitä lientä!" sanoi Matti.

"Matti parka! Sinä tahtoisit kerralla äidin terveeksi, vaan se ei käy niin hätään, sillä jos lääkettä nauttii tavattomassa määrässä, tekee se vaan paljasta pahennusta."

Elsa ja Matti olivat sitten kaiken päivää huoneessa, odotellen, miltä sairaan tila rupeaisi näyttämään. Sairas nukkui hyvän osan päivää joteskin rauhallisesti. Hengitys tosin oli raskaanlaista, vaan Matti, joka oli äitinsä ennen nähnyt, sanoi sen olevan paljonkin keveämpää, kuin edellisinä päivinä. Elsan mielestä kävi se taas siihen suuntaan, kuin hänenkin äitinsä hengitys moniaita päiviä kuoleman edellä, ja hän pelkäsi siis pahinta. Kumminkaan ei hän siitä mitään Matille puhunut.

NELJÄS LUKU.

Hyvä tahto on puolen voimaa.

Toista viikkoa viipyi Elsa Heleenan mökissä. Sillä ajalla olikin Heleena niin paljon vahvistunut, että saattoi kärryn tärinän kestää ja matkustaa kaupunkiin. Elsa oli myynyt päällysnuttunsa toiseen torppaan saadakseen hevosta, jolla vietäisiin sairas lasareettiin. Nuttu sopi mainiosti tämän torpan tyttärelle, ja sen hinnalla oli torppari valmis Heleenaa kyyditsemään.

Niin lähdettiin ja Elsa istui sairaan viereen. Vielä otettiin kärryihin ne luudat, jotka Elsa ja Matti olivat odotellessaan valmistaneet. Matti sai juoksennella perässä, välisti pidellen kiinni kärryn perälaudasta, välisti saaden hänkin istua luutien päällä kärryn perällä, kun sattui olemaan myötämäki. Tämä kulku oli toki Elsan mielestä paljokin keveämpää, kuin tuo Kirkkonummelle meno, vaikka olikin torpparilla jokseenkin laiha ja laiska koni.

Mutta tuon sairaan eukko-Heleenan silmistä valui kuumat ja kirkkaat kyynelvet. Hän muisteli menneitä parempia aikoja, kun hän varakkaana tyttärenä ja sittemmin varakkaana vaimona ajeli asioille pääkaupunkiin samaa maantietä. Ehdottomastikin muisteli hän miesvainajaansa katkeruudella. Tuo viha suli kumminkin pian, kun hän katsahti vieressänsä istuvaa Elsaa, jonka lapsellinen kristillinen rakkaus oli ollut hänelle suureksi avuksi. Hän piti siinä tilassa ollessaan kaiken suututtelemisen suurena syntinä, kun Jumala oli hänestä niin suurta huolta pitänyt, että lähetti hänelle auttajan toisesta seurakunnasta. Mutta muistuuhan sitä kaikkea mieleen kärryissä istuessa; niinpä Heleenakin muisti nyt kuinka hän ennen rikkaan tyttärenä ollessaan kumminkin Elsan ikäisenä oli halveksinut köyhiä, etenkin luutakauppiaita ja varsinaisia kerjäläisiä. Oli ollut monta kertaa kiukkuinen, kun näki luutakauppiaiden isänsä metsästä varpuja taittavan. Oli ollut kiukkuinen isällensäkin, kun noin vaan antoi koivujansa listiä, Palkitseeko Jumala pahan hyvällä? Se oli kysymys, joka nousi Heleena-paran sydämessä. Noista ajatuksistaan ei hän puhunut kenellekään, ja niin he saapuivat Helsinkiin.

Elsan ei enään tarvinnut vaivata itseänsä leskeä lasareettiin johtamisella. Sillä torppari ja Heleena itse lupasivat siitä huolta pitää. Hellästi puristi leski Elsan kättä, kun erosivat. Mattikin jäi torpparin ja äitinsä hoimeihin.

Kun hän vihdoinkin oli saanut eron tuosta Kirkkonummen vaivaisväestä, alkoi hän astumaan katua ajatuksiinsa vaipuneena. Tuossa astuessaan tunsu hän erinomaisen ikävän äitivainajataan. Kun hän siinä kynnelsilmin katua verkalleen astui aikeessa mennä kotimökkiinsä, muisti hän männyn kärkit ja herran, joka niitä häneltä sai. Hän käänsi kulkunsa herran asunnolle ja meni huoneeseen sisälle. Mitään herraa ei huoneessa ollut, vaan vanhanpuoleinen naisihminen.

"Eikö tässä enään asu se herra, joka minulta osti männyn kärkkiä?" kysyi Elsa puoli hämillään.

"Se kuoli jo; eilen olivat herran hautajaiset", vastasi vanha nainen.

"Ei suinkaan hän mahtanut niiden kärkkien tähden kuolla?" sanoi Elsa hyvänpäiväisesti säikähdyksissään.

"Jopa, mitä tyhjää, ei se niiden tähden, vaan kun oli jo niin rinta loppu, että keuhkot putosivat vatsan pohjaan, niin elääpä sitä enään sitte", tuumi mummo.

Näin sekä loukattuna että lohdutettuna poistui Elsa huoneesta. Että Herra oli kuollut tuota haluttua kärkkivettä saatuansa, poisti Elsasta sen mielipiteen, että äitinsä ehken eläisi, jos sitä lääkettä saanut olis. Mutta pikaista oli kumminkin Elsan mielestä herran kuolema. Josko hän tuli autuaaksi, siihen kysymykseen olisi hän mielellään vastauksen tahtonut. Tietäisiköhän se mummo? Mutta ett'ei liian uteliaalta mummon silmissä näyttäisi, hän päätti parhaaksi karttaa uudestaan taloon ja mummon pakinoille menemistä.

Nyt hän alkoi vapaalla mielellä astumaan reippaasti Munkkiniemestä kohti.

Ilta-aurinko loi purppuraa lännen taivaalle, kun hän asteli noita tuttuja polkuja. Kotiinsa hänen piti menemän, mutta hänellä ei ollut mielestään siellä mitään tekemistä. Surulliseksi tuli mielensä, kun hän astui mökkiin; kumminkin hän Jumalaa kiittäen söi hyvällä halulla niukan illallisensa ja nukkui rauhaisesti.

VIIDES LUKU.

Uuteen toimeen.

Aamulla kun hän heräsi, mietti hän jatkaisiko yksinään luutatytty-tointansa vai mitä. Kun hän sitä ajatellen puki yllensä, pesi kasvonsa ja kampasi hiuksensa ja oli ulos lähtöön valmiina, astui sisälle Munkkiniemen piika Sanna ja sanoi:

"Hyvää huomenta Elsa! Missä sinä, Elsa rukka olet ollut? Minä olen yrittänyt tänne monta kertaa, vaan ei täältä ole kuulunut hiiren hiiskahdusta enemmän kuin haudasta. Rouvakin sanoi jo, että minnekähän Elsa parka niin katosi. Maitokuski on kaupungissakin koettanut kysellä sinua, vaan ei ole sekään mitään selvyyttä saanut. Sano, hyvä ihminen, mitä sinulle on tapahtunut."

"Mitä te luulitte minulle tapahtuneen? Varmaankin oikein pahaa."

"No, jotain sellaista me tuumimme."

"Kyllä teillä on vähä uskoa, kun luulette, ett'ei Jumala, joka hallitsee koko suurta avaruutta, voisi vaaroista suojella ja varjella yhtä orpotyttöä. Ettekö tiedä, ett'ei varpunenkaan puusta putoa ilman Isän tahtoa, saatikka sitten ihminen. Jos Jumala kerran pitää huolen linnusta, miksi ei hän pitäisi myöskin köyhästä työstä. Kyllä Sanna se on niin, koska minä ihmeellisen johdatuksen kautta jouduin erään kuolevan lesken auttajaksi aina Kirkkonummelle asti. Hän oli sairas, vaan minulla on toivoa hänen parantumisestaan."

Sanna oli tovin aikaa aivan vaiti. Hän katsoi kummissaan Elsaa, joka seisoి suorana ja vastausta odottavassa asemassa hänen edessänsä.

"Niin, minä en paljon ymmärrä jumalisista asioista. Kummastuttaa minua kumminkin, sillä minä osaan, niinkuin moni muukin, kaikkea ihmetellä. Lähde nyt kuitenkin kanssani, edes näyttämään itses rouvalle!"

Silloin Elsa sanaakaan virkkamatta läksi ulos ja lukitsi ovensa, pistäen avaimen taskuunsa.

Aamu-aurinko paistoi mitä ihanimmasti, kun tytöt astelivat yli kauniin vihannan niittykedon. Päivä kultasi mitä somimmasti seudun metsät ja läheisen meren lahden ja lintujen vienot aamuvirren sävelet kaikuiivat viidakosta. Erittäin majesteetillisenä seisoi ylemällä paikallansa Munkkiniemen herrastalo, sen monet akkunat häämöttivät kuin kuparilla sekoitettu kulta. Vanha halleva vahtikoira käreällä äänellänsä ilmoitti vierasten tulon, kun tytöt pihaa lähestyivät. Häveten poistui vahti, kun näki tulijoiden olevan vanhoja tuttuja ja puoliksi talon väkeä.

Tuossa uhkeassa talossa oli myöskin portaat, jotka kyökkiin johtivat. Niitä portaita tytöt nousivat ylös. Munkkiniemen avarassa ja valoisassa kyökissä oli suuri heli ja seinät täpö täynnä komean loistaviksi kiilloitettuja vormuja, astioita ja kansia. Tuo kiiltävä kupari-ylöllisyys huikaisi melkein äkkinäisen silmiä. Hellin luona hääri touhuunsa kiinnitettyä hellin päällikkö, keittäjätär. Hän oli keski-ikäinen hyvin jaksavan näköinen, ja pian osoittikin voimaansa, kantaen tavattoman suurta perunavatia kyökin pitkälle mustaksi maalatulle pöydälle. Tavattoman suoraan ja korkealle nousi höyry perunavadiasta.

"Elsakin on täällä!" sanoi keittäjätär, laskettuaan vadin pöydälle.

"Tulinhan minä."

"Istu!"

Sanna oli sillä välin pyörähtänyt sisälle, luultavasti rouvalle kertomaan Elsan löytymisen.

Viereisistä huoneista kuului sekaisia ääniä, lasten hälinää ja aikaisten keskustelua. Vähän ajan kuluttua ilmestyi Sanna väliovelle.

"Tule rouvan luo!" sanoi Sanna alennetulla äänellä.

Hiljaa hiipien seurasi Elsa käskyä.

Oli pieni nurkkakamari, johon aamuaurinko heitti valoa vaaleain verhojen läpi. Kamari oli erittäin somasti ja siististi sisustettu. Rouva oli vaatetettuna aamunuttuun ja istahti nojatuoliinsa. Hän jäi viistoon asemaan pöydän vieressä, kun käski Elsan istua oven pielessä sijaitsevalle tuolille. Rouva koputti sormiensa päillä pöytänsä ja katseli väliin akkunaan, josta verhon tähden ei voinut läpi nähdä, väliin Elsaan.

"Mitä olet nyt miettinyt Elsa?" sanoi vihdoin rouva, katkaisten äänettömyyden.

"Enhän ole vielä miettinyt paljon mitään. Kumminkin olen sen verran ajatellut, ett'ei luutatyön toimi enään minulle sovellu."

"Sitä minäkin tarkoitan; sinun on parasta alkaa palvelusta."

Elsa ei vastannut mitään.

"Kyllä saat olla meilläkin, mutta on minulla toinenkin paikka. Sinä pääset vanhan sisareni luo kaupunkiin; hän on minulle puhunut monta kertaa, että toimittaisin hänelle maalaistytön ja minä olen luvannut toimittaa sinun. Hän on aivan yksinäinen vanha-piika, joka elää pensioonilla. Jos vaan tahdot, niin minä vien sinun jo tänään hänen luoksensa."

"Mutta eikö hänellä ole entistä palvelijaa?"

"Hänellä kyllä on ollut, vaan nyt ei hänellä ole; siinä on käynyt semmoinen vanha matami pientä palvelusta tekemässä. Sen minä huomautan sinulle, että hän tahtoo olla hieman oikullinen; vaan älä huoli mitään hänen oikuistansa. Vastustamista ei hän suvaitse."

"Luulen voivani häntä palvella."

"Minä luulen sitä samaa, ja kun kerran tottuu herrasväkeä palvelemaan, kyllä se aina siinä sitten eteenpäin luistaa."

Rouva näytti hyvin miettiväiseltä.

"Kuules Elsa! minun piti myöskin sivumennen huomauttaa erästä kohtaa, vaikka se onkin arkaluontoista laatua. Älä sinä ylön paljon päätäsi vaivaa noilla ylimaailmallisilla henkisillä asioilla, sillä kun niitä kovin paljon miettii, voipi niissä tulla ennenkuin luuleekaan sekapäiseksi. Monen on käynyt niin."

"Kuka on antanut ihmiselle järjen ja ymmärryksen lahjan?" kysyi Elsa, hymysuin katsellen rouvaa.

Rouva hieman naurahti ja lausui sitten verkalleen:

"Kyllä minä sen tiedän, että Jumala, joka ihmisen teki, sen myöskin teki täydellisimmäksi luontokappalten seassa; — Hän teki sen kuvaksensa ja lahjoitti sille kuolemattoman sielun, josta seurasi myöskin järki ja ymmärryksen lahja. Sillä kumminkaan ei ole sanottu, että ihmisen pitää haeskella tuulen takaisia. Ota nyt ja mene kyökkiin saamaan suurusta; sitten saat käydä kodissasi järjestämässä kalustoasi ja iltasella menemme uuteen paikkaasi. Ota myöskin mukaasi mitä luulet tarvitsevasi, sillä sinä näetkös tulet muuttamaan palvelukseen josta et milloin vaan voi käydä Munkkiniemen niityn laidassa vaatteita muuttamassa."

Elsa meni kyökkiin, jossa väki olivat juuri ruoalta päässeet, Sanna ja kyökkipiika vaan vielä aterioivat. Rouva tuli kyökin ovelle ja sanoi:

"Liina katsoo Elsalle myöskin haukattavaa!"

"Kyllä!" sanoi Liina, se oli keittäjäntären nimi, ja viittasi sormellansa Elsaa rahille istumaan.

Elsa aloitti syönnin. Siinä oli leipää ja silakkaa, perunoita ja piimää. Kaikki söivät hyvällä halulla. Syödessä katseli Liina Elsa silmiin, viimein aloitti hän puheen:

"Mamseli Eveliina saapi siis tänään uuden piian. No, ei se hullumpi palveluspaikka ole; saahan siinä olla yksin, vaikka yksinäisyyskö se sitten on maailman hauskinda elämää."

"Yksinkö siinä on; onhan siinä mamseli", sanoi Sanna.

"Onhan siinä mamseli, vaan kuinkahan siinä Elsan lukevaisuuden kanssa käypi?"

"Lukee lukunsa ja tekee tehtävänsä, siinähän se on", sanoi Sanna.

"Kyllä, mutta on siinä sentään pieni tieto mitä luetaan ja missä luetaan. On ymmärrettävä asia, ett'ei Elsa ollessaan mamselin luona ole enään jumalisen äitinsä luona. Siinä on eroitus."

Elsa oli paljaana kuuntelijana eikä niinmuodoin vastannut mitään. Syötyänsä ja kiitetyänsä läksi hän kotimökkillensä.

Niinkuin rouva oli neuvonut, tuli nyt kaikki kapineet tarkastuksen alaisiksi. Elsa avasi äitinsä vanhan arkun ja purki permannelle sen sisällön. Siinä oli äitiin juhlapuku: musta hame ja röjy. Musta silkki

sievästi laskoksilla, jonka kuitenkin selvästi hyvin kuluneeksi erotti. Enimmäkseen köyhältä näytti arkun sisältö. Elsan tulivat vedet silmiin, kun hän tuota tavara-aittaa tutki. Hän ei itkenyt sitä, että oli köyhä orpopyttö, vaan sitä, että tiesi äitinsä muuttaneen ja vaihtaneen nuot halpa-arvoiset ja perin kuluneet maalliset pukimet ijäti kestäviin, sanomattoman kallisarvoisiin taivaallisiin. Hänen pienestä rinnastansa nousi syvä huokaus taivaitten Herralle, että hänkin vielä kerran voisi niin päättää matkansa maailmassa, että saisi kuoltuansa tuon ikävöidyn vanhurskauden puvun ja sitä autuaitten seurassa kantaa. Kun hän siinä järjesteli vaatteita jonkunlaiseksi nyytiksi ja tulikuumat kynelet tippuivat vaatteiden päälle, aukaistiin tuvan ovi ja sisään astui Lemströmska.

"Johan Elsa on kotosalla", sanoi eukko.

"Olenhan minä, mutta nyt minä lähdän palvelukseen."

"Kenelle?"

"Munkkiniemen rouvan sisarelle kaupunkiin."

"Vai niin, missä sinä olet ollut niin kauvan? Minäkin kertaa pari yritin tänne, sinua tapaamatta."

Elsa kertoi lyhykäisyydessä Kirkkonummella käyntinsä ja mitä hän sillä matkalla oli huomannut.

"Herran työt ovat ihmeelliset! Niin sanoi äitisikin monta monituista kertaa. Minun vaan ei tahdo mennä päähäni ne asiat, vaikka kuinka koettaisin. En minä juuri niin jumalatonkaan olisi mielessäni, vaan kumminkin huomaa, että se perin yllyttää, se yllyttää välinpitämättömyyteen Jumalasta ja hänen pyhästä sanastansa ja mieleen lykkää kaikenlaisia murheita ja suruja. Kyllä se on hyvä, joka jaksaa niin uskoa; sellaisella ihmisellä on paras, hyvä piti sanomani, maailmassa."

"Hyvä niin! Jos vaan aina tämän elämän läpi Herrassa vaeltaa", sanoi Elsa.

Lemströmska, vanhan tuttavuuden puolesta, auttoi Elsaa toimissa, jotka tuota pientä majanmuuttoa edistivät. Tuot'hätää olivatkin muutettavat kapineet kunnossa. Otettiinpa äitivainajan arkkukin pihalle, jossa puhdistettiin ja annettiin tuulettua. Siihen sitten sullottiin mitä kelpaavata löydettiin.

Kun kaikki oli kunnossa, lukittiin ovi niin huolellisesti, kuin voitiin. Sitten kantaa retustettiin arkku Munkkiniemeen.

Ehtoolla valjastettiin hevonen kääsyjen eteen. Elsa ja rouva istuivat kääsyihin, renki läksi kyyditsemään. Arkku jätettiin Munkkiniemeen, kun ei sitä sopinut kääsyissä kulettaa. Ensikertaa eläessään ajoi Elsa kääsyissä ja niin saavuttiin kaupunkiin. Hevonen ajettiin eräasen pihaan, joka oli puutarhalla varustettu ja jossa kasvoi kaikenlaista viheriäistä ja kauniita kukkia. Rakennukseltaan oli talo matalanlaista, eikä siinä huoneiden luku hyvinkään korkealle noussut; oli siinä kumminkin vinkkelirakennus, johon johti kolmet eri portaat. Vinkkeliin vieviä portaita myöten meni rouva sisälle, käskien Elsan seurata mukana. Porstuassa oli kaksi ovea; toinen kamariin, toinen kyökkiin. Avain oli kummankin oven suulla, ja rouva meni komeammasta eli kamarin ovesta sisälle.

"Odota nyt Elsa hiukkasen tässä porstuassa, kun menen ja käyn täällä", sanoi rouva.

Rouvan mentyä, alkoi sisältä kuulua iloista keskustelua ja naurun hekotusta. Eipä aikaakaan niin pistiin kapeakasvoinen valkoisella myssyllä verhottu naisenpää oven raosta.

"Kah, onhan siellä ihminen! Tule sisään!" kuului naisen kutsuva ääni.

Elsa astui sisälle ja pysähtyi ovipieleen. Munkkiniemen rouva oli istunut keinutuoliin, jossa hän hiljalleen itseänsä keinutteli. Mamseli katseli Elsaa kauttaaltansa päästä jalkoihin.

"Kyllä sinä näytät väyreeltä tytöltä; pelkään vaan että olet liian nuori", tuumi mamseli.

"Minkä vuoksi luulet liian nuoreksi?" kysyi rouva.

"Jos jotain tarvitsis joskus nostaa, mitä lapsesta on."

"Älä hätäile, kyllä hän on kantanut painoja ja monen monta luutatakkaa, vaan ethän tarvitse taas tavattomia nostattaakaan."

Sillä vastauksella näytti mamseli olevan tyydytetty.

"Mene sinne kyökkiin sitten!" sanoi mamseli.

Kun Elsa meni kyökkiin, istui siellä vanha mummo, jotain nypläten pöydän päässä; rillit olivat hänellä

nenällä.

"Mitäs sinä haet?" kysyi mummo, katsellen Elsaa lasisilmiensä ylitse.

"Minä tulen tänne palvelukseen."

"Palvelukseen! Jaha, vai sinä oletkin uusi piika. Saat kait tään viran minulta."

Eukko ei vähääkään hyvillään olevalta näyttänyt. Mamseli ja rouvakin tulivat kyökkiin.

Mummo oli noussut suoraksi pöydän päässä ja sanoi:

"Mitä konstia se on, että minut pannaan pois kesken kuukauden? En minä ole tiennyt toista paikkaa itselleni varustaa. Enhän minä tähän ole pyrkimässä käynyt; mamseli itse pyysi minua. Olisin tuoksi tietänyt, niin en olisi tullutkaan."

"Ettehän te tässä asuva ole, ja minä tarvitsen semmoisen, joka vakinaisesti luonani asuu. Siksi toiseksi saattehan käydä täällä tyttöä neuvomassa tämän kuun loppuun. Täyden palkan minä teille tältäkin kuulta maksan", sanoi mamseli.

Mummo ei vastannut mitään siihen, ainoastaan ulkonaisella käytöksellään osoitti siihenkin päätökseen tyytymättömyyttä.

"Kyllähän minä menen pois, en minä millään muotoa tahdo mummon virkaa enkä leipää. Tottapahan hyvä Isä katsoo minulle toista manaamatointia leipää", lausui Elsa, kääntyen oveen päin ja oli aikeessa mennä ulos.

"Kuule!" sanoi Munkkiniemen rouva. "Älä mene!"

Elsa pysähtyi.

"Jos mun vallassani olis, niin minä ajaisin tuon matamin paikalla pojjes", tuumi rouva.

"Sisareni sanoo niin, kuuletteko?" sanoi mamseli.

"Kyllä minä tästä ajamattakin menen. Komeampaahan tuo ajamalla mennä olis", sanoi mummo verkalleen.

"Tehkää hyvä herrasväki, kuten itse tahdotte, vaan ei minun tieltäni pidä ketään pois laittaa", sanoi Elsa.

Kaikki katselivat odottavassa asemassa, meneekö mummo. Mummo meni ja murisi mennessään, ollen niin sydäntä täynnä, ett'ei hyvästikään sanonut.

"No niin, kyökki on nyt sinun!" sanoi mamseli. "Ota päältä ja ole niinkuin talon ihminen."

Elsa jäi kyökkiin ja tarkasteli nyt kaikkia paikkoja, että oppisi tietämään missä mikin on, jos tarvitaan. Munkkiniemen rouva oli myöhään iltaan sisarensa kamarissa. Illalla katsoi hän pois mennessään kyökin ovelta sisään ja sanoi:

"Hyvästi Elsa, pidä hauskaa!"

Elsa katseli akkunasta, kuinka rouva nousi kääsyihin ja kuinka sisarensa häntä erinomaisella hellyydellä hyvästi jätteli.

Kun rouva oli mennyt, tuli mamseli kyökkiin.

"Eikö sinulla ole ollut ikävä, kun jouduit yksin niin kauvan olemaan? Tuo Klaara jäi niin kauvaksi, että oikein. Oletko sinä edes katsellut paikkojakaan täällä?"

"Olenhan minä tässä katsellut mitä nähtävillä paikoilla on. — Eihän tuota vastatulleen sovi kaikkiin salapaikkoihin tirkistellä."

"Eipä täällä niin erinomaista olekaan; ei täällä meillä ole niinkuin sisareni kyökissä. Kas tuota matamin ruojuketta, miten on jättänyt padan ruostumaan. Osaatko sinä Elsa laittaa tuon padan puhtaaksi?"

Elsa alkoi kohta puhdistamaan pataa.

"Kyllä se hyvin näkyy käyvän", tuumi mamseli.

Kun pata oli puhtaana, käski mamseli Elsan kanssansa kamariin. Siellä näytteli hän kaikenlaista,

minkä vaan luuli Elsaa huvittavan. — Olipa mamselilla toinenkin kamari, se näkyi olevan sänkykamari. Siellä olikin Elsalla kohta tehtävää, sillä hänen tuli mamselin opastuksella laittaa sänky maattavaan kuntoon.

Kun vuode oli laitettu ja pieni pöytä sängyn eteen nostettu, mentiin kyökkiin. Siellä laittoi mamseli illallista kyökin pöydälle sanoen:

"Syödään tässä. Palvele sinä vaan minua. Kyllä huomautan, mitä sinun kulloinkin on tehtävä. Minä osaan opettaa, mutta minä osaan myöskin vaatia. Ei sellainen osaa vaatiakaan, joka ei osaa opettaakaan. Minä olen opettanut monesta tytöstä kunnan piian. Mutta älä luule, että ne sentään sen edestä kiittää. Kas niin, syö ja pane sitten tuohon sänkyyn maata! Hyvää yötä, Elsa."

"Kiitoksia! hyvää yötä, mamseli!"

KUODES LUKU.

Kaksi sairasta vaimoa.

Elsa yksin jäätyään söi illallisensa, laittoi vuoteensa ja pani levolle. Sängyssään rukoili hän hartaasti Jumalaa ohjaamaan häntä, nyt kun hänellä ei enään ollut äitiä, niin että hän kunnialla voisi tulla toimiin vieraiden ihmisten kanssa, ja niin eläisi tässä maailmassa, että hän kuultuansa saisi ijankaikkisen elämän. Hän uinahti ja heräsi erittäin vilkkaana aikaisin aamulla.

Valoisana kesäaamuna oli hauskaa kaupungissakin. Hän avasi kyökin akkunan ja ah, kuinka hyvä haju tuli sisään lähellä akkunaa olevista puutarhan puista. Olipa pieni lintukin oksalla aamuvirttänsä laulamassa luojan kunniaksi. Niin riemastui Elsan sydän tuosta linnun viserryksestä, että oli hänkin virittää virren ja kimakan äänensä akkunasta yhdistää linnun lauluun, mutta terve järki sai hänessä sen verran sijaa, että hän jaksoi yli riemunsa luontonsa hillitä ja olla vaiti eikä veisullansa herättää mamselia emäntäänsä; sillä hän varmaan arvasi, ett'ei hänen enempi sen perästä siinä kyökissä sallittaisi virsiänsä viritellä. Lyhyt oli kumminkin tyttöparan ilon aika ja pian rupeis kyönelet vierimään hänen poskiansa alas, sillä nyt hän taas muisti elämän kodissa, ja kuinka se kaikkine murheineen suruineenkin oli sentään hauskaa. Vaikka leipä usein särvintä kaipasikin, sai hän vapaasti täydellä aaltoilevalla rinnalla laulaa luojan kunniaksi kotona ja metsässä, laulaa taivaalliselle Isälle surunsa ja huolensa.

"Onko se mamselin uusi neiti?" kuului ääni puutarhasta.

Elsa oli vetänyt päänsä pois akkunasta, vaan kuultuansa naisäänen häntä puhuttelevan, meni hän jälleen akkunan luo. Kun hän akkunasta ulos katsoi, tuli vanhanpuolinen lyhyenlanta, mutta lihava nainen akkunan alle.

"Hyvää huomenta!" sanoi nainen.

Elsa tunsu hänen entiseltä, kun hän kauppoilla kulkiessaan oli samalle ihmiselle luutia ja vispilöitä myynyt.

"Jumala antakoon! emäntä", vastasi hän.

Emäntä näki, että Elsan silmät olivat itkusta punaiset.

"Onko ikävä?" kysyi emäntä suurella osanottavaisuudella.

"Tahtoohan se vähän olla", vastasi Elsa, koettaen hillitä luontoansa.

"Noo, kyllä se ikävä ohitse pian menee, kun ensin pääsee siunattuun alkuun. Tule tänne puutarhaan, että tulee vähän hauskempi!"

Samassa soi kello kyökin seinässä. Se oli mamseli, joka soitti piikaansa.

"Kello soi ja minun täytyy mennä sisälle", sanoi Elsa ja poistui akkunasta. Hiljaa hiipien meni hän kamariin. Mamseli oli pistänyt avaimen oveen, että hän pääsi sänkykamariin.

"Oletko sinä jo näin aikaisin ylhäällä? Minä vaan soitin koetteeksi, pitkö sinun olla hyvä heräämään."

"Voi hyvä mamseli! minä olen saanut Luvan herätä monta kertaa pyryyn ja pakkaseen. Jos minä muuta olisin niin hyvin tottunut kuin heräämään ja ylösnousemaan, niin ei sitten hätää."

"Niin, kyllä minä sen arvaankin, että siinä virassa kuin sinä olet ollut, on täytyntä aikaisin nousta ja luvan saanut lähteä. Meillä et tarvitse niin aikaisin nousta, sillä minä mielelläni aamusella makaan vähän pitempään."

Elsa sai luvan poistua. Hän meni emännän luo puutarhaan. Hauskaa se oli siellä katsella, kun tuo hyvänlaatuinen talon-emäntä kaikkia näytteli.

Mamselin noustua alkoi vasta askareet, kun hän oli Elsaa kieltänyt mihinkään toimeen ryhtymästä, ennenkuin hän opastamaan joutuisi. Kello oli täsmälleen kahdeksan, kun mamseli saapui kyökkiin. Silloin tehtiin tuli helliin ja kahvipannu asetettiin tulelle. Elsa sai katsella tarkkaan kaikkea, kuinka mikin paikka oli tehtävä. Kun kahvi oli tarpeiksi kiehunut, sai Elsa ottaa pienen sievän korin kyökin seinältä naulasta ja saatuansa mamselilta muutamia kuparirahoja ja neuvoja, juosta läheiseen leipurin puotiin kiireisesti koriaansa täyttämään. Onnellisesti suoriutui Elsa leipurissa käynnissäänsä, ruvettiin, kahvinjuomiseen ja Elsa sai koettaa taitoansa kahvin tarjoamisessa. Se kuitenkin kävi niin kömpelösti että mamseli päästi kimakan naurun. Kun kahvi oli juotu, meni mamseli sisään päällensä pukemaan, sillä oli käytävä torilla. Nyt otettiin isohko kori, jonka Elsa sai kantaa; toiseen käteensä sai hän ottaa kuparisen maitokannun. Niin asteli mamseli edellä ja Elsa perässä. Matka ei ollut torille aivan pitkä. Ennenkuin mihinkään kauppoihin ryhdyttiin, kulettiin ympäri torin ja jok'ikisen kuorman luona teki mamseli moniaita kysymyksiä. Saamistansa vastauksista teki hän, tuon kiertokulun suorittuansa, sen johtopäätöksen, että kaikki oli sinä päivänä hirveän kallista. "Liian vähän maalaisia näin kesällä torilla", tuumi hän. Kumminkin oli jotakin ostettava. Tuo kuparinen kannu ostettiin maitoa täyteen, yhdestä venheestä vähän tuoreita silakoita ja niin lähdettiin torilta pois. Kantamukset kannettiin kotiin ja Elsa sai ensimmäiseksi työkseen kotiin päästyä näyttää taitoansa silakkain perkaamisessa.

Mamseli katseli tuota kalan perkausta ja huomautti kohta:

"Päät pois! Vai sinä rupeat jättämään päät paistettaviin silakoihin."

Erinomaisen hyvin hän mamselin mielestä suoriutuikin tehtävässään. Kalat tuhrutettiin jauhoissa ja paistettiin pannussa. Toiseksi ruuaksi keitettiin maitovelliä ja kolmanneksi paistettiin pannukakkuja. Nyt sai Elsa käyttää ja näyttää taitoansa päivällispöydän laittamisessa isossa kamarissa. Se oli Elsasta erittäin hauskaa työtä. Vaikka hän tekikin paljon erheilyksiä, huomasi mamseli että Elsassa oli halua ja tarkkuutta.

Kun päivällispuuhista oli onnellisesti suoriuttu ja mamseli pannut sohvalle lepäämään, meni Elsa pihamaalle tuulluttelemaan. Kun hän siinä yksinään seiso, pidellen käsillään puutarhan aidasta, kurkisti toisesta talosta yli vanhan ja matalan väliaidan entinen matami, joka eilispäivänä niin vihaisena oli pois lähtenyt.

"Kuinkas käypi siellä uuden piian?" kysyi matami.

Elsa huomasi, ett'ei mummon äänessä enään ollut semmoista äkäisyyttä kuin eilispäivänä. Hän lähene sentähden aittaa, jonka ylitse mummo katsoi ja pääsi puutarhaa kiertämällä aivan mummon eteen.

"Asutteko te siinä talossa?" kysyi Elsa.

"En minä tässä talossa asu. Minä asun tuolla kappaleen matkan päässä kadun toisella puolella, vaan minulla on täällä työtä. Olen parhaallaan pyykillä tässä pankkitirehtöörillä. Täällä on iso pyykki, joka kestää monta päivää. Sano mamselille, että hän laittaa pyykin ensi viikoksi, sillä silloin minä joudan, jos hän muutoin minun tahtoo pesemään. Sano myöskin, ett'en minä ole vihainen kahta päivää yhteen jaksoon."

Sen sanottuaan poistui mummo aidan päältä ja Elsa kippasi kyökkiinsä. Siellä hän alkoi tehdä puhdasta parhaansa perästä. Tuot'hätää oli kaikki kunnossa ja kahvipannu porisi hellillä.

Kello soi.

Elsa juoksi sisään. Mamseli oli noussut ylös ja istui sohvalla, lueskellen jotain kirjaa.

"Keitä kahvia aivan samalla lailla, kuin näit aamulla!"

"Se on jo valmis!"

"Hyvä! Tuo se sisään."

Elsa kantoi kahvin sisään ja mamseli ihmetteli kahvin hyvää makua ja sitä tapaa, jolla hän sitä tarjosi,

juuri kuin monta vuotta palvellut piika.

"Minun täytyy kiittää sisartani siitä, että hän toimitti sinun tänne eikä itse sinua pitänyt."

"Se pesumatami puhui tulevansa mamselin vaatteita pesemään ensi viikolla, jos mamseli muutoin tahtoo. Hän sanoi ei olevansa enään vihoissaan."

"Hm", sanoi mamseli. "Tulkoon vaan! enhän minä ole hänen käsenyt olla vihoissaan."

"Niin, ei mikään ole niin suloista, kuin sovinto", sanoi Elsa.

Mamseli katsahti terävästi Elsa silmiin, nähtävästi kummeksien tytön lausetta.

"Sinä olet hyvin jumalinen ja äitis oli myöskin; olen tuota kaikkea sisareltani kuullut."

"Jumalan pelko on viisauden alku", sanoi Elsa.

"Juokse sanomaan matamille sinne tirehtöörin alakyökkiin, että hän tekee niin hyvin ja tulee meille pyykille ensiviikolla."

Elsa oli valmis lähtemään.

Pian juoksi hän portista ulos ja sitten toisesta sisään ja tuli pihan perällä tirehtöörin pesutupaan. Täällä oli matamia kaksittain, vieläpä muudan piikakin höyryävien punkkain takana työtänsä ahkeraan tekemässä. Samaan aikaan kuin Elsa ilmestyi pesutuvan ovelle, löi piika suopavahtoa ylös kattoon, jotta se räiskyi kaikkien silmille ja sanoi:

"Tämä on renkien rakkautta."

"Jopa meni vähään renkien rakkaus, kun suopavahtoon!" tuumi tuo ennen mainittu matami.

"Hyvää rakkauttahan se on; ei sais sitä ilman vaatteitakaan puhtaaksi", tuumi toinen pesumummo.

Elsa läheni hiljalleen tuttavan matamin työpaikkaa ja sanoi:

"Mamseli lähetti sanomaan, että teette hyvin, jos tulette ensi viikolla meidän pyykille!"

"Kiitoksia! Mamseli saa taas oikein saamarin valkoisia vaatteita; sen takaan kuin kymmenestä sormestani", vastasi mummo.

Toinen matami alkoi katsoa Elsaä ällistellen ja sanoi:

"Etkös sinä ole se luutatytty Munkkinimestä?"

"Kyllähän minä olen luutiakin tehnyt", sanoi Elsa.

"Älkää nyt hemmetissä luutatytöksi sanoko mamselin palvelusneitsyttä", sanoi ensimmäinen mummo.

"Silläpä ei ole väliä, miksi minua kutsutte. Kumminkin sanon, että huonoa oltavaa sekin olis, jos ei kukaan luutaa tekisi."

"Kas tyttöä vaan, mitä päästelee naamastaan", sanoivat kaikki ja nauroivat.

Elsa meni pois eikä enempää kuunnellut. Kotiin tultuaan hän kysyi luvan saada käydä sairaalassa katsomassa Heleena-tuttavaansa. Mamseli ei tahtonut mitenkään saada päähänsä, että kannattais käydä Kirkkonummen köyhiä katsomassa. Vihdoin hän kuitenkin myöntyi ja Elsa läksi.

Sairaalassa makasi Heleena sängyssään. Hän nukkui, vaan heräsi, kun Elsa astui vuoteen viereen.

"Kas kun Elsakin on tullut tänne!" sanoi sairas ihmeissään.

"Niin, minä olen nyt täällä kaupungissa palvelemassa, ja pidin velvollisuutenani käydä tirkistämässä, oletteko saanut sijaa täällä ja hyvää hoitoa ja semmoista."

"Kyllä minä täällä hoitoa saan ja luulen, että paranenkin, sillä rohvessoori on sanonut, ett'ei rintani niin huono ole kuin sen yskään nähden luulisi."

"Olisipa hyvä, jos paraneisitten!"

"Enemmän kuin hyvä Matti-rukankin tähden. Aivanhan sekin joutuisi mieron tielle, jos minä nyt jo kuolisin."

Elsa painoi päänsä aivan lähelle sairaan kasvoja ja sanoi:

"Jumala kyllä orvoista huolen pitää, mutta teidän itse tähtenne täytyy rukoilla lisää armon aikaa, että ennätätte tehdä parannuksen." Nousten kumarruksista lisäsi hän: "Jumalan edessä ei ole mitään mieroä."

Sairas katseli pitkään Elsaä.

"Sinussa on ihmeellinen henki, kun sinä pidät semmoista huolta niinkuin minustakin, vallan oudosta ihmisestä. Ihme kuin jumalisuus kulkee perintönä vanhemmista lapsiin!"

"Jospa se kulkisikin perintönä, vaan kun tahtoo olla ihan päinvastoin", tuumi Elsa. "Koettakaa kääntyä Jesuksen puoleen ja turviin te itse, älkää muita ihmetelkö. Se kallis perintö on juuri yhtäläisesti teillekin tarjona, kuin se oli minun äidilleni ja minulle."

Toisella puolen huonetta makasi eräs vanha vaimo sairaana sängyssänsä. Hän kuuli Elsan ja leski-Heleenan keskustelun.

"Kuinka vanha sinä olet, tyttö?" kysyi tuo vanha vaimo.

"Minä käyn kolmattatoista."

"Ja osaat jo noin puhua autuuden asioista. Sinun täytyisi vähintääki olla sairaan hoitajatar."

"Se hänen täytyisi olla!" toisti Heleena.

Samassa aukeni ovi ja sairasten hoitajatar, keski-ikäinen lihava nainen astui sisälle, toisessa kädessä rohtopullo, toisessa lusikka. Hän lähenei Heleenan sänkyä ja kaatoi nestettä lusikkaan, tarjoten sitä Heleenalle. Sairas nielasi joutuin lusikan sisällön.

"Onko tämä teidän tytär?" kysyi hoitajatar Heleenalta, katsahtaen Elsaä.

"Ei hän minun tyttäreni ole, eikä minussa olisi ollutkaan sellaisen tyttären kasvattajaa."

"Kuinka niin?"

"Hän on jumalisen lesken tytär ja on nyt uskovainen niinkuin äitivainajansakin."

"Mikä sinun nimes on?"

"Nimeni on Elsa Särkkä."

"Ja missä ovat vanhempasi asuneet?"

"Munkkiniemessä."

"Onko isäsi palvellut Munkkiniemessä?"

"Kyllä hän kuuluu palvelleen."

"Ja eikö se ollut suuri juomari?"

"Kyllä hän juoneenkin kuuluu."

"Tunsin kyllä isäsi, aivan hyvin tunsin; sainpa yhden yön täydet tekijäiset hänestä aivan tässä samassa talossa. Hän oli juonut ja sitten kadulle pökertynyt. Poliisit raastoivat hänet tänne melkein hengetönnä. Liika on liikaa juomisessakin, — ai, mikä sininen savu hänen suustansa tuli, kun hän vähän lämpesi. Minä ja yksi nuori lääkäri teimme parastamme pitäen hänessä henkeä. Kamala mies oli, se minun täytyy tunnustaa." Vähän mietittyänsä hän sanoi: "Ja sitten hän kuuluu kuolleen, ei aivan kauvaa sen tapauksen jälkeen."

"Niin se kuuluu olleen, kuten kerroitte", sanoi Elsa.

"Semmoinen hän vaan oli, en muuta tiedä sanoa", sanoi hoitajatar, mennen ulos rohtoinensa.

"Siinä on myöskin ihminen; puhuu kuin puolihassu", sanoi Heleena.

"Eiköhän se puhunut niinkuin Elsan kiusaksi", tuumi vanhempi vaimo.

"Jonkinlainen herjauksen tarkoitus siinä kait oli", sanoi Heleena.

"Ei se mitään tee, hyvä vaan, että saan kuulla mimmainen isäni oli. Äitivainaja ei niin tarkkaan tiennyt sitä kertoakaan. Tahi jos tiesikin, ei tahtonut. Se oli vaan synti, joka isässäni oli. Hoitajatar on nähnyt vaan seurauksen synnistä ja siitäkin vielä ulkopuolisen kuoren. Sellaiset näkemiset ovat vakavana ja kauhistuttavana varoituksena karttamaan synnillisiä menoja", sanoi Elsa.

Samassa kuin Elsa oli puheensa lopettanut, astui sisään Heleenan poika, pieni Matti. Hän oli vastaan myydyksi kaikki ne luadat, jotka he olivat tullessa hevosella tuoneet.

"Joko sinä Matti parka pääsit eroon luudistasi?" kysyi äiti.

"Viimeinkin sain kaikki myydyksi."

"Lähdetkö sinä kotiin nyt?"

"Kuinka vaan tahdotte!"

"Niin, mene vaan kotiin, äläkä nyt liiaksi vaivaa itseäsi. Osta rahoilla ruokaa ja sano naapurin emännälle, että äiti on paranemaan päin!"

Matin silmät kiilsivät ilosta, kun kuuli äitinsä olevan paranemaan päin.

"Sinäkin olet täällä!" sanoi Matti Elsalle, puristaen häntä hellästi kädestä.

"Niin, mene kotiin vaan ja tee niinkuin äitis käskee!"

"Hyvästi nyt äiti!" sanoi Matti.

"Hyvästi nyt Heleena! Tulkaa nyt kaikin puolin terveeksi. Hyvästi mummokin!" sanoi Elsa, aikoen lähteä.

"Hyvästi Elsa!" sanoi mummo. "Mutta olisit viipynyt vähän aikaa minunkin sänkyä vieressä!"

"Kyllä mielellänikin viipyisin, vaan kun olen toisen palvelija niin täytyy kotiin kiiruhtaa."

"Minäkin olen uskovaisia maan mummoja. Meidän henkemme tuntuu ilman riitaa soveltuvan yhteen. Mene vaan lapsi askareihisi ja pidä päälle alkamaasi!"

Elsa ja Matti läksivät ulos sairashuoneesta.

SEITSEMÄS LUKU.

Mutta annas olla, minä tunnen hänet.

Elsa ja Matti kulkivat siihen asti, kuin tuli kadun kulma, josta Matin oli alkaminen pitkä matkansa Kirkkonummelle. Kauvan seurasi Elsa silmillänsä Mattia, kun hän astuskeli, tuo perin pieni poika, kadun laitaa pää alas painuneena. Pian Elsa siitä sitten kotiinsa pyörähti ja meni kyökkiinsä. Mamseli, kuultuansa kyökkiin ihmisen tulleen, riensi katsomaan.

"No, kuinka siellä sairas oli?"

"Paranemaan päin luuli olevansa."

"Selitäpäs minulle oikein, mikä ja mistä se sairas on?"

"Minä en oikein itsekään tiedä hänen perijuurtansa, sen vaan tiedän, että Kirkkonummella hän asuu pahanpäiväisessä mökkirähjässä, ei paljon paremmassa kuin meidän siellä Munkkiniemessä. Sen sain siellä ollessani sivulta kuulla, että hän oli ollut varakas aikoinaan ja että hän oli joutunut häviöön ja köyhyyteen juomarin miehen kautta."

"Mikä hänen nimensä mahtaa olla?"

"Sukunimen kuulinhan minä, mutt'en muista; ristinimi on Heleena."

"Heleena! mutta annas olla, minä tunnen hänet. Saako sinne sairaalaan vielä mennä?"

"Kyllä kait."

"Minä tahdon heti mennä häntä katsomaan!"

Samassa pyörähti mamseli kamariin ja pisti kapan yllensä ja hatun päähänsä.

"Tule mukana, Elsa!" sanoi hän mennessään.

Emäntä seisoj pihalla, kun mamseli lukitsi porstuan ovea.

"Minnekkä nyt mamseli lähtee?" kysyi emäntä.

"Kuinka niin? Onko siinä lähdössäni jotain erinomaista?"

"Ei muuta kuin vaan näyttää niin kiire mamselilla olevan."

"Menen katsomaan lasarettiin yhtä ihmistä, olisiko se vanhoja tuttaviani."

Kun menivät portista kadulle, sanoi mamseli:

"Se nyt vasta on kyselijä, tuo emäntä. Hän on muuten hyvä ämmä, vaan älä kiireesti lähde mihinkään, muuten saat selittää minne matka pitää."

Ripein askelin, melkein juosten, menivät mamseli ja Elsa sairaalaan. Pihalla tuli hoitajatar heille vastaan.

"Mamselikin tulee tänne. Ketä te etsitte?"

"Mikä sen muijan nimi on, joka tään tytön tuttavana täällä rintatautia sairastaa?"

"Minä en muista, vaan saattehan kuulla häneltä itseltään. Vie tyttö mamselia sinne — avain on ovelta, kyllähän sinä osaat."

"Kiitoksia!" sanoi mamseli ja seurasi tyttöä kamariin.

Elsa astui edellä ja mamseli perässä sairashuoneeseen; outo haju pisti nenään heidän sisään astuessa.

Molempien silmät kääntyivät juuri äsken kuolleen ihmiseen.

"Voi hyvä mamseli! Mummo on kuollut!"

Mamseli seisoj vähän hämillään, eikä vastannut mitään, nyökkäytti vaan vähän päätään.

"Mitä, onko mummo kuollut?" kysyi Heleena sängystään toisella puolen huonetta, nousten samalla istumaan. "Mitä minun silmäni näkevät? Mamseli Eveliina täällä!"

"Ai! Heleena! Mikä ihmeellinen sattumus", sanoi mamseli ja juoksujalassa läheni vuodetta.

"Oletteko te Elsan emäntä?"

"Olen."

"Voi taivasten tekijä! mitä minä olen saanut kärsiä, sitten kuin viimein mamselin näin."

"Ei minunkaan elämäni ole aivan hauskipia ollut; aina vaan yksinäisyyttä. Mutta kumminkin saanhan olla omassa rauhassani. Niinhän minä aina sanoin, että ennen olen aina ilman miestä, kuin että sattuisin saamaan juomarin ja hulltion miehen."

"Ihmisen on tässä maailmassa kulkeminen kohtaloansa kohti. Minäkin aina kuvittelin mielessäni loistavaa vanhuutta ja onnellista avioelämää. Olinpa ylpeäkin haaveksiessani. Vaan onnettomuus minua on seurannut joka askeleella", sanoi Heleena itkussa suin.

"Jaa", sanoi mamseli. "Kyllä se on kummallista kuinka kohtaloiden ohjaaja ohjaa muutamia ihmisiä maailmassa vaikeuden kautta. Näyttäis juuri kuin toiset ihmiset olisivat syntisempiä kuin toiset; niin näyttäis kärsimyksiin katsoen, vaan kun asiata tarkemmin tutkii, niin ei siinä suurempi syntisyyttä ole rangaistavana. Luullakseni siinä suureksi osaksi on omaa syytä, eli kuinka te Heleena luulette?"

"Suureksi osaksi siinä on omaa syytä, eli toisin sanoen niinkuin perhe-elämässä toisen aviopuolison syytä. Meidän elämässä kumminkin, vaikka sen itse sanon, oli isännän vikaa enemmän kuin minun, sillä hän joi ja hävitti kaikki."

"Annamme niiden asiain nyt olla, te tarvitsette lepoa ja me voimme poistua. Mutta milloin tuo

poisviedään?" sanoi mamseli, tarkoittaen kuolleen mummon ruumista.

"Kyllä he tulevat sen ottamaan, kun saavat tietää että täällä on kuollut", sanoi Heleena.

"Hyvästi nyt Heleena! Minä tulen toisen kerran; en tahdo väsyttää teidän heikkoja voimianne ylen määrin. Tulkaa terveeksi! sitä toivottaa vanha ystävänne, ja käykää meillä, kun ikään vaan sen verran paranette."

Heleena hyvin liikutettuna puristi mamselin kättä ja sanoi:

"Kiitän sydämestäni teitä, että tulitte minua katsomaan. Mamseli on ainoa, joka enään pitää minua ihmisenä. Kaikki on minun hyljänneet; kun loppui rikkaus niin loppui myöskin tuttavuus siihen patuiseen paikkaan. Mitä taas tuohon Elsaan tulee, se pieni enkeli, muulla nimellä ei häntä voi nimittää, on minulle toimittanut jumalallisen sallimuksen kautta tään kaiken avun ja hyvyyden; hän on suorastaan pelastanut meidät molemmat puutteisin kuolemasta, nimittäin poikani ja minun."

Viimeistä lausetta sanoessaan tahtoi itku voittaa.

"Kyllä vielä kaikki hyväksi tulee!" lohdutti mamseli, ja niin läksivät he sairashuoneesta.

Kotimatalla ei mamseli puhunut mitään Elsalle eikä vähään aikaan kotonakaan; hän näytti vallan mietteisinsä vaipuneen. Elsa luuli tehneensä suuren pahan, kun oli Heleenan asiassa toiminut. Nähtyänsä mamselin niin hiljaisena ja miettivänä ei hän uskaltanut häneltä mitään kysyä, ei edes mitä illalliseksi laitetaan. Hän luuli mamselin närkästyneen siitä kun Heleena sanoi Elsaa enkeliksi ja hänen vaan piti tavallisena ihmisenä. "Enkeli! mikä enkeli minä olen? Voi kun se Heleena-eukko on olematon niissä puheissaan", sanoi itseksensä kyökissä Elsa.

Vihdoin tuli mamselikin kyökkiin ja näytti itkeneeltä. Hän istahti kyökin pöydän päähän ja alkoi kutoa sukkaa.

"Elsa, laita teetä tulelle!" sanoi hän tehden työtänsä. Elsan hääriessä hellin luona alkoi mamseli puhua:

"Voi hyvä Isä kuitenkin Heleena parkaa! kyllä on muoto muuttunut. Hän oli vähän komea tyttö, kaunis, rikas, ja itsestensä pitäväinen. Arvaathan kolmen rusthollin tytär. Jaa, kyllä siinä oli tyttö. Hän oli meidän lähimmäinen naapuri. Asia näet oli seuraava: Me olimme pappilan väkeä. Isäni oli kirkkoherrana samassa seurakunnassa ja meidän puustellista oli vaan kivenheitto matkaa siihen maankuuluun ja uhkeaan rustholliin, jonka rikkaudet kehuttiin olevan loppumattomat. Vanhukset eli isäntä ja emäntä eivät olleet mitään erinomaisen isollisia eikä pojatkaan, mutta kyllä tyttäret. Ei sen puolesta, että tää Heleena mikään pahan kiskoinen ylpeä olisi ollut, ei, päinvastoin, mutta enemmän naurettavan komeilija. Se nyt taisi olla osaksi syystä siitäkin, kun hän oli niin tavattoman kaunis, että moni herrasihminen, minä muiden mukana, olin kateellinen hänen somaa vartaloansa ja hienon hienoa hipiäänsä. Toinen Liisa niminen tyttö oli ylpeä myöskin, mutta ei niin kaunis, vaan sen sijaan kylän kuulu tavattoman häijyytensä vuoksi. Mutta armias kun se naimisiin tuli, siitäkös toimen emäntä kuuluu tulleen; piti talonsa ja kuuluu rikkaana olevan tänäkin päivänä. Vaan hän asuu kaukana Hämeen maassa, jonne hän naiduksi tuli."

"Rikkaana!" sanoi Elsa aivan ihmeissään. "Onko sillä ihmisellä sydäntä ensinkään. Että, vaikka olis kuinka häijy, niin auttaa hänen kuitenkin pitäisi ainoata sisartaan, kun tietää puutteessa olevan."

"Niin Elsa sanoo, mutta sinä olet lapsi etkä vielä käsitä tään maailman menoa. Etkö sinä, kun lukevainen olet, ole veisannut virressä: 'Ystävist' älä ihastu, sillä veljein väli rikkoontuu.' Mitä siinä on sanottu veljestä, voidaan myöskin sanoa sisaresta. Se ei ihmekään ole, jos ei sisar, joka asuu kaukana Hämeessä, mitä hänen hyväkseen tekisikään, sillä tuskin hän niin varmaan tietääkään näin kurjasti asiain olevan, maalaiset kun eivät paljoakaan kirjevaihtoa käytä, vaan enemmän menevät itse asiansa toimittamaan. Mutta veljet, se minusta on ihme ja kumma! kun he kaikki asuvat samassa pitäjässä ja tietävät hänen onnettoman tilansa ja myöskin sen, ett'ei hän itse ole syypää köyhyyteensä, vaan ainoastaan miesvainaja. Auttaisivat edes sisartaan, mutta siinäpä seisotaan, jokos auttavat? eikös auttaneetkin? Semmoisia ne ovat ihmiset; ei ne häntä edes sisarekseen tunnusta, sitä vähemmin että veisivät onnettomalle leivän pahan, ne hävyttömät. — Kohota Elsa kantta, ett'ei kuohu niin paljon vettä joutavasti hellin päälle!"

"Ai! kun ma niin uskoon kuuntelin."

"Jos minulla olis varaa, niin minä kiusallakin, ihan veljien harmiksi, laittaisin Heleenan asumaan kaupunkiin. Antaispa nähdä, eikö veljet joskus vierainakin kävis, kun hän vaan täällä alkais jotakuinkin hyvin voida. Vaan jos niin olis ja se siksi tulis että minä sattuisin siihen, niin sanoa mäläyttäisin minä päin naamaa jotta joko kelpaa nyt vierastella veljien, kun muut ihmiset, vennon vieraat, ensin auttavat

pahimmasta pukamasta läpi."

"Vai mamseli on rovastin tytär."

"Niin olen, kuinka niin?"

"Oliko mamselin isä hyvä saarnamies?"

"Mitä taivaallisia sinä nyt rupeat kyselemään?"

"Muuten vaan kysyin."

"Siinä tietysti tuossa kysymyksessä on jotain alla. Siitä on varmaankin äitivainajas tai joku muu jotain puhunut."

"Ei puhunut äiti eikä kukaan muukaan, minä kysyn sitä aivan itsestäni ja perin hyvässä tarkoituksessa."

"Niin, kysyppä missä mielessä hyvänsä, kyllähän tuon uskon, että rehellinen olet. Isäni saarnaa kuuntelivat kirkon seinät mielellänsä. Nimeä kantaa sen ristikäiset lapset, yhdessä asuvat viikimänsä pariskunnat, jos eivät itsestään riitele ja erkane. Haudassa makaavat ne kuolleet, jotka ukko hautaan siunasi ja haudassa hän itsekkin. Mutta saarnat, ne olivat enemmän kirkon seiniä varten kai aivotutkin ja seinät sitä kuuntelikin, vaikka kyllä kirkossa väkeä oli usein tungokseenkin, mutta seiniä ne olivat ne ihmisetkin."

"Hän oli siis aivan suruton pappi."

"Niinkuin lahopuu."

"Hän oli muuten lahjakas, hyvä ulosanto."

"Niin pontevasti saarnaavat yhdet sadasta, ja ääni semmoinen, jotta kirkon seinät tärisivät."

"Hengetön saarna on kuin puukellon soitto."

"Se on tosi, mutta kaadappas sitä teetä nyt kuppiin, muuten tässä tulee meistäkin paljaita puukellon soittajia ja vielä päälliseksi sellaisia, joita kutsutaan Naakaksi. Hyvinpä rupeaa haukotuttamaan."

Elsa kaatoi teetä ja mamseli joi kolme kuppia.

"Hyvää se onkin! Nyt on sinun vuorosi!"

Elsakin joi, mutta ainoastansa kolme suuntäyttä, sitten hän kaatoi loput ämpäriin.

"He, he, he, miksikä sinä sen ämpäriin kaasit?"

"Silakkaapa tässä tuntuu mieli tekevän", sanoi Elsa tunkien kaloja suuhunsa ja seisoen kyökin kaapin edessä.

"No, kyllä tässä osaan minäkin silakan kimppuun käydä", sanoi mamseli, menen hänkin kaapin luo.

KAHDEKSAS LUKU.

Sitä en tahdo, älkää Herran tähden!

Seuraavana päivänä tuli Munkkiniemen rouva kääsyillä ja renki toisella hevosella, jonka perässä oli kärryt ja kärryissä Elsan arkku. Elsa, nähtyänsä kyökin akkunasta, että hänen arkkunsa on rattailla, juoksi suoraa päätä pihalle ja alkoi auttaa rengin kanssa arkkua sisälle. Mamseli ei ollut huomannut kadunpuoleisesta akkunasta vierasten tuloa ja kun ei hänellä pihalle päin ollut muuta akkunaa, kuin kyökin, niin ei hän tiennyt asiasta mitään. Hän sattumalta joutui tulemaan porstuaan ja näki äkkiä edessään sisaren, Elsan, rengin ja arkun porstuassa.

"Mitä joukkokuntaa te olette?" kysyi mamseli.

"Kyllä sen kuulee, että vanhoja piikoja täällä asuu, kun ei tunne omaa sisartaan", sanoi rouva

naurahtaan.

"Sehän on tämän maailman tapa", vastasi mamseli.

"Ei suinkaan se nyt mitenkään sovi, että maailman tapa niin tarttuu papin tyttären."

"Niinpä papin, no, jaa, mihinkäs tuo arkku nyt sovitetaan?"

Munkkiniemen rouva katsahti hieman äkäisesti Elsaan, kun kuuli sisarensa lausuvan isästänsä tuon halveksivan lauseen "niinpä papin".

"Arvostellaanko täällä jo pappejakin?"

Mamseli mutisti suutansa ja silmäniskulla huomautti, ett'ei sopinut rengin kuulten keskustelua jatkaa, ja osoitti rengin ja Elsan viemään arkkuja ylös vinnille.

"Ole hyvä ja astu sisään!"

Rouva ja mamseli menivät kamariin.

"Miltäs uusi piika näyttää?"

"Kyllä siitä kalu tulee."

"Se on siinä uskonnollisessa puuhassa niin kovasti. En tiedä, mutta minusta tuntuu, kuin ei se olis niin nuorella tytöllä oikein paikallaan. Mielestäni on pilalla koko tyttö."

"Siinäpä seistään", sanoi mamseli, seisoen keskellä kamarin laattiaa, terävästi katsoen silmiin sisartaan. "Jos meidän isä ei olisi soittanut puukelloa sen sijaan kuin hänen piti hengellisesti saarnata, niin et sinä sanoisi minulle tuolla tavalla tänä päivänä. Etkö sinä tiedä, että 'lasten on Jumalan valtakunta'?"

Munkkiniemen rouva oli saanut vastauksen ja sen omalta sisareltansa — vastauksen, jota hän ei olisi unissaankaan osannut aavistaa saavansa. Hän ei muistanut riisua sadekappaansaakaan, vaan istahti ensimmäiselle tuolille, mikä eteen sattui. Rinta löi, päässä jyski, korvissa humisi, ja sanat sisaren huuilta omasta rakkaasta etevälahjaisesta isävainajasta. "Puukellon soittoa hengellisen saarnan edestä. Oliko se mahdollista? Huusihan isä tosin kuollessaan, että hän on taluttanut sieluja kadotuksen kuiluun ja helvettiin, vaan vakuuttihan lääkäri, että se on hermo- ja aivohäiriötä. Kuinka se on mahdollistakaan? Ei, hyvä Jumala! jos kerran taivasta on olemassa niin siellä varmaan, aivan varmaan, isälläni on asuin-sijansa."

Mamseli näki, että sisar oli säikähtänyt ja että hänen huulensa hiljaa liikkuvat; kuitenkin ei hänen suustansa mitään kuulunut.

"Mitä sinä oikein luulet nyt mieltiväs?" kysyi mamseli. "Kuinka sinä rohkenet mennä tekemään johtopäätöksiä luojan töistä? Ja ollessasi papin tytär, mennä sanomaan lapsen pilalla olevan yksinkertaisen uskonsa ja jumalisuutensa tähden. Sinä tiedät, ett'ei minullakaan ole mitään omatakeista eikä varmaa uskonnollista kantaa, vaan en sittenkään noin jumalattomia päätelmiä voi tehdä, sillä siitä soimaisi minua luntonikin."

"Älä nyt noin tuimasti minua tuomitse, jos tuon nyt sanoin, sillä en siinä ennättänyt tuntoani kuulustella; se tuli vaan pikemmin tottumuksesta. Sinä hyvä siskoni muistat, että isävainajamme halveksi kaikkea lahkolaisuutta ja kerettiä ja muistan hänen monesti toruneen piikojammekin, jos jotain sellaista yrittivät. Onko työssä lahkoo, kerettiä tai kirkon uskoa, on minulle tietämätöntä, vaan minusta on vakaumukseni mukaan hyvin tukalaa elää sellaisten ihmisten kanssa, jotka yhtenäen puhuvat ja ajattelevat taivaallisia ja unhottavat maalliset askareensa."

"Sellainen vakaumus on suoraa jumalattomuutta."

Samassa astui Elsa huoneeseen ja sanoi:

"Minä asetin arkkuni siihen sen vanhan hyllyn viereen lähelle akkunaa vinnissä. Ei suinkaan se pahasti tehty ollut, mamseli?"

"Ei, mitäs sillä väliä on, jos se suittaisi nyt tiellä olla, niin saattaahan sitä perästäkinpäin siirrellä."

"Kylä minun täytyy myöntää, että jumalinenkin saattaa olla toimellinen. Minusta näyttää tuo tyttö olevan oivallisen piian alku", sanoi rouva Elsan mentyä.

"Se ajatus sinun on välttämättä pois heittäminen, sillä mitäs estettä jumalisuus toimille tekee ja entäs rehellisyys, joka on niin tärkeää ja tarpeellista tavaraa." Mamseli mielti hetkisen ja ei näyttänyt oikein löytävän keinoa millä saada kääntymään juttua toiselle tolalle. "Sanoin pois heittäminen, nimittäin turhat ennakkoluulot ja, mitkä pahimmat, kristittyin halveksimiset — ja sinun tulee edellä kaikkea saada uusi vakaumus, semmoinen, joka on jonkunlaisessa sopusoinnussa sen nimityksen kanssa, että olet papin tytär. Sinun tulee koettaa vähän asettua noudattamaan sen Herran tahtoa, jonka sanansaattaja ja pappi isämme oli tai kumminkin luulotteli olevansa. Mutta ettemme rasittaisi päätämme liian pitkällä yhtäkkisellä tutkimisella paljaan henkien valtakunnan ja sen perustuslakien suhteen, esittelen, että sen sijaan ikäänkuin välityöksi ottaisimme erään tähän maailmaan ja maahan kuuluvan käytännöllisen asian ja koettaisimme tehdä jotakin erään köyhän lesken eduksi, joka juuri ei jumalisuuden harjoituksilla eikä erinomaisilla muilla menoillakaan ole esiintynyt, vaan on muuten suuressa avun tarpeessa ja on eräs tuttavamme vanhemmilta, se tahtoo sanoa isäni virkavallan mahtavuuden ajoilta."

"Kuka se on?"

"Sinä muistat lähellä pappilaa maantien haarassa mäellä talon; rustholli se oli, vaan sille isännälle kuului niitä kolmekin. Sinä muistat, sen takaan, vallan hyvin myöskin erään komean tyttären mainitusta kartanosta nimeltä Heleena, tekee mieleni sanoa ihana Heleena. Emmekö monta kertaa hänen kauneuttansa kadehtineet? Mutta niinkuin kadehtimisemme olis ollut erittäin tehoisa, on raukan muoto surkastunut. Muuttunut on muoto, muuttunut onnikin. Hän ihmissilmäin edessä parhaan kukoistuksensa aikana oli onnensa kukkuloilla ja olisi sitä vieläkin, joll'ei olisi saanut kurjan kunnotonta juomaria, viinan särpijää miehक्सensä. Nyt hän makaa tšekäläisessä sairaalassa eikä olisi sielläkään, tuskin koko elävitten luvussa, jos ei minun pikku piikani olisi häntä auttanut."

"Eikö hän ollut mielestäsi tarpeiksi ylpeä? Etkö näe että hänen ylpeydestänsä on seurannut kosto? Pitääkö sinun, eli onko sinua valtuutettu lieventämään Jumalan hänelle määräämää rangaistusta?"

"No, sinä tulet, kuta enemmän me tässä keskustelemme, aina ankarammaksi ja ymmärtämättömämmäksi. Jumala oli hänelle silloin jo lieventänyt tuon nuoruudessaan tekemän tuhmouden rangaistuksen, kun hän lähetti Elsan häntä hoitamaan ja hänen tienvarrelle nääntyvää poikaansa ruokkimaan ja holhomaan. Siinä missä oli Elsan, on minunkin valtakirjani."

"Minkä minä hänelle osaan? Pitääkö minun hoitaman toisen pitäjäläistä?"

"Antanemme sen asian olla; minusta näyttää kun asia ei paraneisi puheistamme. Keskustelu tässä näkyy saaneen surkean käänteän. Sinun edessäsi ei ole pyhää vanha tuttavuuskaan! Sinun kaikki kaikkiesi on Munkkiniemen uhkea herraskartano, miehesi ja sen rikkaudet. Mutta ennenkuin lopetan tykkänään puheen näistä aineista, kysyn: mihinkä joutuu ja kenelle tästälähin kuuluu Elsan äitiin Leski-Annin mökki Munkkiniemen niityn laidassa?"

"Siihen on minun perin keveätä vastata, kun hyvin tiedän, että mökki on meidän omaisuuttamme. Mieheni sen antoi vanhoista aineista rakentaa ja erityisellä luvalla on se kuulunut Leski-Annalle hänen kuolemaansa asti. Kuolema on rikkonut kaupat, kontrahdit ja lupaukset. Mökki kuuluu meille siksi, kunnes mieheni joko antaa sen jollekin toiselle tai hajoittaa rähjän polttopuiksi. Mitä irtainta mökin sisällä lieneekin, se kuuluu Annan perilliselle, hänen tyttärelleensä Elsalle."

"Oikein! se on perin hyvä, että saan tietää! Kun nyt kotiisi menet, niin ole hyvä ja sano miehellesi, että jos Munkkiniemen metsässä ei enään ole muuta polttopuuta niin polttakoon heti ensimmäisenä tätä seuraavana päivänä Leski-Annin mökin. Toiseksi, jos miehellesi on yhtäpitävät mielipiteet sisareni mielipiteiden kanssa, niin sano hänelle hyvin paljon terveisiä mamseli Eveliinalta, että hän tekee viisaimmin, jos ei milloinkaan enään siihen mökkiin pane vanhoja palvelijoitansa puutteisin kuolemaan. Klara! Klara! Muista että sisaresi sanoi sen."

"Kiitos! Kyllä sanotaan, mutta minä en ole täysin tyytyväinen tänä päivänä mamseli Eveliinan huonosti valittuun rippisaarnaan. Sinä puhut juuri kuin olisit ollut katsomassa, kuinka me vanhoja palvelijoitamme puutteisin tapamme."

"Odota! Vaikene! Minä kutsun Elsan. — Elsa! tule tänne!"

Elsa tuli, hyvin hämillään kiireestä käskystä.

"Sano nyt Elsa suusi puhtaaksi. Olisitteko eläneet äitisi sairauden aikana Munkkiniemestä annetulla avulla ilman ett'ei sinun tarvinnut raastaa, tehdä luutia ja kantaa kaupaksi kaupunkiin? Lähetettiinkö talon puolesta kertaakaan lääkäriä hakemaan?"

Elsa lensi kasvoiltansa punaiseksi, jotta korvanlehdistäkin luuli veren tippuvan. Munkkiniemen rouva nousi ylös ja alkoi kävellä edestakaisin laattialla. Kireäksi näytti käyvän asia molemmille. Elsa aukaisi

suunsa:

"Munkkiniemestä annetulla avulla! Saan kyllä nöyrimmästi kiittää rouvaa avusta! Vähäinenkin apu tarpeessa on apua sekini. Mutta elää sillä, on ero niinkuin yöllä on päivästä. Äitini pitkään sairauteen nähden olisi sillä avulla elänyt hiiret, vaan ei ihmiset. Lääkärin kustansin ja hankin minä. Mitä muuten siihen tulee, ei heidän ollut velvollisuuskkaan meitä, kumminkaan minua elättää, sillä isäni niin hyvin kuin äitini olivat palvelusajaltansa saaneet suostutun palkkansa."

"Hiiretkö? Kuinka sanoi?" sanoi Munkkiniemen rouva.

"Hiiret, minä sanoin ja puheistani vastaan!"

"Puheestasi kyllä voit vastata, sitä en menekään valheeksi takamaan, sillä minä luotan rehellisyyteesi aivan täydellisesti. Mutta siinä asiassa on eräs mutka, johon ei ole minun syytäni muuta kuin puoleksi. Minä kyllä olen käskenyt viedä maitoakin joka aamu. Eikö sitä tuotu?"

"Joka sunnuntai-aamu puoli tuoppia", vastasi Elsa.

"Vai niin, no, siinä on vika, joka ei ole minun tahdostani. Se on minun syyntä, ett'en vienyt itse; minä kyllä olen käskenyt, vaan se on mennyt toista tietä. Nyt ei auta muu kuin minun täytyy erottaa kyökkipiika palveluksestani tänäpäivänä."

"Sitä en tahdo, älkää herran tähden!"

"Kuinka niin? Eikö syytä tarvitse saada ansaitsemaansa rangaistusta? No, voitko sanoa, että äiti kuoli varsinaisesti puutteisin?"

"Sitä ei hän tehnyt, sillä minä Jumalan avulla voin hankkia mitä vähäisen säästömmen lisäksi tarvittiin."

"Jos ei keittäjämme ole äitisi hengestä vastaava, ja hänellä ehkä on lieventäviä asianhaaroja olemassa, silloin pysyköön paikassa, mutta sinulle maksakoon kaiken, minkä hän on sinun suustasi pois myynyt ja varastanut."

"Käyttäkää armahtamis-oikeuttanne katalaa kohtaan niin pitkälle, kuin sitä vaan riittää. Hän ehkä katuu ja parantaa itsensä."

"Jätä hänet Elsan rangaistavaksi!" sanoi mamseli.

"Kyllä hän sitten liian helpolla pääsee. Minuun nähden jääköön vaan!"

Siihen loppui keskustelu ja rouva suoriutui kotimatalle.

YHDEKSÄS LUKU.

Sunnuntai-käräjät.

Oli sunnuntai. Kellot soivat heleästi kaupungin tapulissa. Kansa, riensi kirkkoon. Mamseli Eveliinakin kiiruhti kirkkoon ja piika Elsa sai kulkea hänen vierellensä. Mamseli oli pukeutunut itsensä mustaan pukuun, juuri kuin hänellä olisi ollut murhepäivät. Elsan vaatetus oli sitä ja tätä, sillä ei ollut vielä ehditty saamaan mukavia vaatteita. Hänellä oli päässä äitinsä silkki — ja yllä oma röjy, mutta äidin musta hame. Kirkossa oli mamseli Eveliinalla vissi paikka, jossa hän istui, vaan tällä kertaa oli hän myöhästynyt ja täytyi haeskella uutta paikkaa. Tällä tavalla ei ehken löytynyt mielen mukaista istuinsijaa, vaan sen hartaammin hän istui tuossa uudessa paikassa Elsan vierellä ja kuunteli saarnaa suurella tarkkuudella ja pyhiskeli ehtimiseen kyyneliä valkoiseen nenäliinaansa. Munkkiniemen piiatkin olivat tulleet kaupungin kirkkoon ja istuivat käytävän toisella puolella, ja keittäjätär julmisteli ja mulkoili silmiänsä mamselin ja hänen piikansa puoleen. Tämä ei jäänyt asian-omaisilta huomioon ottamatta. Elsa ei ollut näkevinään tuota rumaa katsantoa, vaan mamseli lähetti käytävän toiselle puolelle silmäyksen sellaisen, jotta keittäjätär silmäyksestä kehoitettuna päätti parhaaksi kääntää kasvonsa ja kaiken huomionsa papin ja saarnastuolin puoleen, josta pappi paraallaan pauhasi: "Sovi nopiasti riitaveljes kanssa, ett'ei riitaveljes sinua anna joskus tuomarille, ja tuomari antaa sinun palvelijalle, ja sinä heitetään torniin." Sitten hän saarnasi ja muistutti, että tämä sovitus oli tehtävä niin kauvan kuin molemmat riitaveljet tiellä ovat; muutoin oli käypä niinkuin Jesus tekstissä sanoo: "Joutuu

torniin siihen asti kunnes viimeisenkin rovon maksanut on."

Nähtävästi hämilleen joutui nyt Munkkiniemen kyökkipiikakin ynnä muiden mukana, eikä enään niin koreesti mullistellut, vaan pää painui hieman alaspäin. Siinä oli paras todistus hänen syyllisyydestään, josta mamseli toivoi piankin saavansa jotain muutakin kuulla.

Saarna loppui, vaan kun se ikään loppunut oli, niin Munkkiniemen piijat alkoivat joutua kirkosta pois. Nyt täytyi mamselin luopua tavallisesta tavastansa istua kirkossa loppuun asti ja hartaudella jumalanpalvelus lopettaa. Hän kiiruhti Elsan kanssa perään, ja saavutti tytöt torilla.

"No, hyvää päivää neidit! Olettehan tulleet kaupungin kirkkoon ja ihan koko voimalla", sanoi mamseli.

Tytöt pysähtyivät ja keittäjätär punehtui ja mamseli koetti häntä oikeen silmiin tähystää, silmiin, jotka lueskelivat hiekkamuruja ja kiven nupuloita torilla.

"Kuinka teihin niin kovasti saarna vaikutti tänään kirkossa?" kysyi mamseli saadakseen juttua alkuun.

"Se tulee tiedämme siitä, kun käypi harvoin kirkossa", vastasi keittäjätär.

"Ehkä! Olkaapa nyt neidit hyvät ja pistäytykää meilläkin jalkojanne lepuuttamassa."

Tytöt eivät estelleet vaan kulkivat mamselin perässä taloon. Siellä he menivät kyökkiin.

Vähään aitaan ei piijat tehneet muuta kuin istuivat. Sannakaan ei ääntä päästänyt, sitä vähemmin keittäjätär.

Mamseli muutettuaan kotopukuun kiiruhti kyökkiin.

"Niinhän te täällä istutte, kuin kirkossa!" lausui mamseli.

"Mitäs täällä muuta?" vastasi Sanna.

"Kuinka sinä Liina niin rumasti katselit minun päälleni kirkossa, että en tahtonut kehdata paikassani istua? Pitäis kumminkin sen verran ihmisyydestä tietää, ett'ei Herran huoneessa silmillään rupea sappeansa purkamaan. Herran huone minun luullakseni olisi kumminkin se rajoitettu ala, joka täytyisi uskostakin olla vapaa kaikista vihaisista silmäyksistä."

"Enhän minä mamselia katsonut; katselin Elsaa vaan."

"Elsaa, oliko Elsa sitten sopivampi kirkossa syödä, kuin minä? Tiedä, että Elsa on yhtä kallis Jumalan edessä kuin minäkin."

"Hän katala on valhetellut ja puhunut pahaa minusta, josta rouva on koko päivät minulle riidellyt. Olis kaunist, jos tuommoisen kakaran tähden joutuisin pois monivuotisesta paikasta, ja saisin huonot päästökirjat."

"Mistä se rouva on sitten riidellyt?"

"Sanoo minun varastaneen ja myyneen kaikki sen, mitä hän on käsenyt antaa Elsan äidille."

"Onko hän käsenytkään mitään antaa?"

"On väliin käsenyt ja silloin on annettukin."

"No, eikö nämät toiset neidit tiedä mitään tähän asiaan?" kysyi mamseli, suu ivallisessa hymyssä.

Toisia tyttöjä oli kolme, Sanna, Mari ja Kaisa. Mari rupesi puhumaan ja sanoi:

"Kyllä aina on asiassa kaksi puolta. Rouva kyllä on kitsas, ett'ei tahdo raastia antaa kaikkein tärkeimpiäkään. Kuitenkin on hän useammasti käsenyt kuin Liina on antanut. —"

"Pidätkö suusi kiinni!" huusi Liina nousten kauhistuena seisomaan.

"Tulla ylös syötyä omilta palveluskumppaneilta."

Elsa luki kuitenkin Liinan silmistä, että jotakin oli maksan päällä.

"Älä nyt huuda, äläkä päälle kävele ihmisten huoneessa! Kyllä minä vaan en sinua pelkää totta puhuessani. Vai onko valhe, että sinä vuosittain olet elättänyt sitä sulhastasi, vanhaa sotamiehen ketkaletta, talon tavaralla ja kustannuksella, ja hän monta kertaa viikossa säännöllisesti tulee aprakoitansa noutamaan. Sille sinä työnnät lihat, leivät ja maidot eli mitä parasta talossa löytyy. Onnellinen laiskuri mies; ei tee työtä ensinkään, vaan syöpi paremman ruoan, kuin koko Munkkiniemen

palkolliset."

Tämän puheen aikana oli Liina ollut milloin punainen, milloin harmaa kasvoilta. Nähtävästi olisi hän Mariaa lyönyt, jos olisi uskaltanut.

"Valhettele vielä, kun hyvin kuulut osaavan!"

"Ei suinkaan se ole valhe", sanoi mamseli.

"Kyllä Mari totta puhuu!" toistivat toiset tytöt.

"Te voisitte puhua tuota oikeudessakin?"

"Kyllä", vastasivat tytöt.

"Jaa, hyvä mamseli, kyllä mamselikin nyt kuulee, kuinka he kaikki ovat liittouneet minua vastaan, vaan kun oon syytön niin —"

"Niin, sitten ei muuta kuin Elsa vaan on valhetellut", sanoi mamseli. "Mutta mistähän se Elsa on tiennyt valhetella, kun ei talossakaan ole ollut."

"Minä muutan pois Munkkiniemestä ja ihan paikalla, kun ma kotiin pääsen", sanoi Liina.

"Älä muuta, pyydä anteeksi emännältäsi, ja lakkaa sulhaistasi ruokkimasta, tai mene naimisiin. Mitä semmoinen vuosien pitkä kosinta-aika on?"

"Minä tulen niin häväistyksi, että minun on mahdotonta enään palvella näillä tienoin!" Sen sanottuaan alkoi Liina mennä ulos.

"Noinko sinä lähdet?" kysyi mamseli.

"Minulta on nyt loppunut kaikki kohtelijaisuus ja myöskin kärsivällisyys", sanoi Liina mennessään ja heitti kyökin oven kauheasti kiinni.

"Kamala tuo ihminen! johan tuo voipi vaikka toisen tappaa", sanoi mamseli.

Jällelle jääneet tytötkin ihmettelivät Liinan käytöstä, kun asia kuitenkin oli niin selvä, ett'ei siinä valhetteleminen auttanut.

Tytöt läksivät Liinan jälkeen ja niin jäi Elsa ja mamseli kahden kesken.

"Syödään nyt pian ja lähdetään sitten, käyden, kosk' on kaunis ilma, Munkkiniemeen."

Yksinkertainen kuiva ruoka laitettiin ainoastansa kyökin pöydälle, jossa mamseli ja Elsa söivät yht'aikaa. Syötyä lähdettiin astumaan verkalleen, astumaan Elsan johdolla suorimpia polkuja ja teitä. Ilma oli mitä ihanin ja mielelläänkin kulki metsien läpi ja puiden siimeksessä. Mamseli, ollen tottumaton ja vanhanlainen metsissä kulkemaan, lepäsi monta kertaa ja pyyhiskeli hikeä, jatkaen taas matkaa.

"Kyllä kävelykin on hauskaa, vaan onnellinen se, jolla on hevonen. Tässä muuten saattaa tehdä pienen huomion siitä vaikeudesta, mikä näillä köyhillä naisilla ja lapsilla on, kun he saavat raastaa pitkin metsiä ensin keräämässä luuta-aineita tai poimimassa marjoja ja niitä kaikkia sitten kantaa hirmuisen pitkät matkat kaupunkiin. Heidän tilansa todellakin on surkuteltava", sanoi mamseli.

"Kyllä se on monestikin perin vaikeaa, kun täytyy niin paljon käydä ja kauvan kantaa, vaan kyllä ihminen kaikkeen tottuu ja voisi sanomattoman paljon kärsiä. Se minua kumminkin aina kummastuttaa, kuinka muutamat ihmiset ovat ennen syntymäänsä jo niin onnen suosimia, että syntyvät rikkaiden lapsiksi, kumminkin sellaisiksi, joiden ei elinpäivinänsä tarpeen vuoksi tarvitse niin mitään tehdä, ei edes itseänsä hoitaa, vaan vielä toiset palvelevat ja kaikki valmiina eteen kantavat."

"Niin, minä olen yksi niitä onnen suosikkia, joista puhuit. Kummallinen sääntö se on ja sallimus, ja tulee siitä kun lasten vanhemmat ovat niin varustaneet ja koonneet eli ovat virkamiehiä olleet, että tytöt naimattomina ollen ja vaimot leskeksi jäätyään saavat pensioonin; vaan että se niin on, on kumminkin ihmeellistä maallista onnea minustakin."

"Kun nyt niin on, ei kenenkään velvollisuus liene tahallansa laittaa noita onnettomia luudankantajia, eikä havumuijia. Me olemme nyt menossa Munkkiniemeen ja arvaan, että siellä tulee ratkaistavaksi Liinan kohtalo. Mikäpä tuo muu tulee hänestäkään, kuin havu- ja luutamuija, jos hänet työnnetään väkisin sellaisen laiskan kanssa asumaan", sanoi Elsa.

"Niin, kyllä se sitäkin on, mutta ei tiedä; hän kuuluu olevan taitava keittäjä ja jos tuota pientä

varkautta ei olisi, voisi hän saada kunnan paikan kaupungissakin. Kamalalta se muutoin kuuluu, ovatko toisten piikain puheet todenperäiset, vai eivätkö kateudesta puhu."

Vihdoin saapui mamseli piikoinensa Munkkiniemeen. Nyt olisi hän ehkä odottanut, että sisar olisi tullut hänelle vastaan ja hänen niinkuin ennenkin käsipuolesta kiidättänyt huoneeseen. Mutta sisarpa ei, vaikka istuikin tiellepäin antavassa akkunassa, tullutkaan tulijoille vastaan, eipä pannut paraatti-ovelle avaintakaan, vaan sisar sai köntiä sisään kyökin kautta. Tämä oli Eveliinalle pitkän kävelymatkan perästä enemmän, kuin sietämätöntä. Hän meni kyökin läpi ruokasaliin, jättäen Elsan kyökkiin, jossa Liina itkusta silmät punaisina hellin luona puuhaeli. Kun hän pääsi ruokasaliin, näki hän, kuinka sisar istui isossa salissa selin siihen avoimeen oveen, jossa mamseli seiso, olipa vielä katsovinaan akkunasta ulos, samalla kuin hänen miehensä sohvalla nojallaan pitkä piippu hampaissa venyi.

"Hyvää päivää, herrasväki!" sanoi mamseli jotenkin ankaralla äänenpainolla.

"Päivää!" sanoi sisar, ollen kääntävinään päätänsä tulijaan päin.

"Päivää! Eveliina on hyvä ja istuu!" sanoi herra.

"Kiitoksia! mutta minä olenkin nyt niin hyvä, että minä en istu. Sillä luuletteko, että minä olen koira teidän edessänne, että te laskette minun kamuamaan ja vieraita ovia haeskelemaan niinkuin jonkun epäiltävän henkilön. Minä lähden siitä ovesta, mistä olen tullutkin ja samanlaisella hevosella. Klara, syötä sinä piiiillasi vanhoja sotamiehen lötköjä ja tapa nälkään entiset palvelijasi, jotka sinua ovat kunnialla palvelleet ja rehellisesti työtä tehneet. Vielä sitten mokoma emäntä näytät ilmeisen kiukkusi. Katso perään! Johan sulta saa varastaa puolen maailmaa ja sinä et tiedä mitään. Sinäpä fiini olet, kun luotat piikoihisi ja annat niiden vaikka päällensä seisoa. Tiedä, että minulla on ikuinen leipä, enkä tarvitse sinua, mutta sun leipäsi voisi loppua jos et katso perään talouttasi."

Munkkiniemen herra käänsi kasvonsa vaimoonsa päin ja odotteli, mitä vastausta antaisi sisarellensa syytöksiin emäntä ja aviovaimo, jonka hän oli valinnut puolisokseen ja taloutensa hoitajaksi.

"Hyvästi nyt! minä menen sinua häiritsemästä, sillä en minä tässä kuitenkaan näin ollen ole muuta kuin pahennukseksi."

"No, Eveliina, odottakaa nyt!" sanoi herra.

Mamseli ei enään kuunnellut ja vähän ajan päästä nähtiin hän Elsan kanssa astelevan pois talosta ja istahtavan mättäälle metsässä.

Munkkiniemen herra katsoi vaimoineen akkunasta, ja nähtyään tuon oudon tapauksen, jonka syyt hän vaan puolinaisesti käsitti, lausui hän:

"Mitä ymmärretään rakas Klara tuolla tapauksella? Onko maa kääntynyt viime aikoina väärin päin akselissaan? Selitäppäs minulle jos voit sen tapauksen syyt."

"Mahdoit aukaista sille paraatti-ovi!"

"Enhän minä nähnyt, kun sohvalla venyin. Siinäkö se on olevinaan kaikki? Ei, siinä on muutakin, olethan hyvä ihminen kaiken loppuviikon ollut, kuin murjaani, että tuskin vastaat minun kaikkein kohtelijaimpiin kysymyksiini. Siinä on muutakin kuin vaan ovi."

"No, anna nyt olla mitä hyvänsä; kyllähän me niistä sovimme!" koetti rouva sanoa.

"Ei se vaan siltä näytä, että tuo olisi sovinnon tekemistä; pikemmin se minun ymmärtääkseni on sodan julistamista. Rumaakin tuo on, kun toinen tulee jalkaisin kaupungista asti ja sitten tulee vastaanotetuksi kuin turkkilaisilta."

"Lapsethan tuolla jo ovat lepyttämässä!"

"Lapsetko? no, ne edes ovat ihmisempiä ja puhuttelevat tättiään!"

Molemmat katsoivat akkunasta ulos.

Poika Antti, yhdeksän vuotinen ja tytöt, Klara ja Liisi, kahdeksan vuotiset kaksoiset, olivat käyneet metsässä. Poika oli tehnyt itselleen kirjokepin ja tytöillä oli metsäkukista laaditut kimpput. Juuri kuin mamseli Elsan kanssa istahti mättäälle, tulivat lapsetkin ulos metsästä. Ensin he katselivat ihmeissään mättäällä istuvia ja kävivät lähemmäksi. Likelle tultuansa näkivät he tädin siinä istumassa, pikku piikoinensa. Tädin silmät olivat kosteana; niistä oli juossut muutamia kuumia kyyneleitä. Mamseli Eveliinan toimet olivat tulleet palkituksi pelkällä ylenkatseella, ja sen johdosta olivat silmätkin kosteana.

"Tätihän siinä istuu! Minä luulin, että kuka siinä istuu", Sano! Liisi.

"Katsokaas, täti, kuinka kaunis minulla on sauva!" sanoi Antti.

"Niin, sinun — tuommoinen! mutta mulla kun on niin kaunis kimppe! Eikös olekin kaunis, täti", sanoi Liisi.

"Kaunishan minullakin on! eikös olekin, täti", kysyi Klara.

"Kyllä, kyllä, lapset! kauniita teillä on kaikilla! Kyllä täti näkee."

"Osaatko sinä Elsa tehdä parempia kukkakimppuja?" kysyi Liisi.

"Vieläkös nyt kauniimpia; kyllähän ne jo ihmeen kauniita ovat!" vastasi Elsa.

"Kyllä sitä täytyy lähteä huojumaan kotiin käsin, ei tässä nyt muu auta", sanoi mamseli, nousten seisomaan.

"Lähdettekö jo kaupunkiin, täti?" kysyi Antti.

"Ettekö te sisälle tulekaan?" kysyi Klara.

"Minä kävin jo, hyvä lapsi! Hyvästi nyt kaikki!"

"Täti ei mene vielä! Olkaa nyt vielä vähän aikaa. Minä sanon papalle, että se antaa teille hevosen. Oriilla saatte ajaa. Se laukkaa niin että, voi kun se on hauskaa! Se hyppii ihan pystyyn välistä, kun se on oikein innossaan. Pappakin pelkää, kun se oikein panee sieramensa suuriksi. Se aivastaa niin, niin se päristelee ja kuopii maata ja se syöpi niin suuren joukon kuroja", osoittaen kädellään kyynärän verran maata. "Noin suuren, niinkuin Konalan heinäläjä", sanoi Antti.

"Eipä, kun semmoisen kopan, joka vetää viisi tynnyriä", sanoi Liisi.

"Olette te niitä höpäköitä!" sanoi mamseli.

"Niin vaan, täti, tulkaas katsomaan, kun se orit on tuolla haassa. Se on puussa kiinni; muuten se lähtisi juoksemaan ja menis kaikkien päälle. Liinakin, vaikk' on niin paksu, niin pudotti maitokiulun kädestään, että yksi vannekin katkes ja valkoinen maito kaikki meni maahan, kun orit rupesi tarhaan lehmien sekaan ryymäämään. Se ryntäsi niin, että kaikki lehmät hajosivat ympäri vainiota ja mylvivät pelosta vavisten."

"Sepä koko pekuna on hevoseksi! Johan se aika jalopeura on!" sanoi mamseli.

Samassa näkyi käytävällä Munkkiniemen herra ja rouva; he lähestyivät.

"On oikein herttainen ilma tänään!" sanoi herra.

"Tuo tuomi haisee niin hyvälle tänä kesänä!" sanoi rouva.

"Luonto on kaunis; se on totta, mutta ihmisillä on se suuri vika, ett'eivät ole yksimielisiä. Se olisi niin hauskaa, kun he sitä olisivat!" sanoi mamseli.

"Hyvä, Eveliina! Pitää kärsiä nuoremman sisaren heikkoja puolia. Tunnettehan jo toisenne", sanoi herra, seisoen mamselin edessä suorana ja seljällään nojaten sauvaansa.

"Tunnen kyllä! mutta hänen pitää myöskin nuoremmuuttansa totella minua. Sillä tiedät, Fredrik, ett'en tarkoita pahaa."

"Jaa, mutta teillä naisilla on tapa semmoinen, että kaikki asiat, olivatpa kuinka karkeita ja kireitä hyvänsä, pitää tuleman paikalla ratkaistuiksi; vähintäänkin yhdessä päivässä. Mutta minä sanon: se ei luonnistu, sillä kaikki asiat tarvitsevat kypsyä, ja ovat vasta päätettävät tarkan punnitsemisen perästä."

"Pappa! eikö saakin täti ajaa oriilla kaupunkiin?" kysyi Antti.

"Mitä sinä hupatat? kuinka täti semmoisella uskaltaa mihinkään ajaa?" vastasi herra. "Menkää nyt lapset pihaan ja viekää Elsakin mukaanne; me vähän kävelemme täällä."

Elsa ja lapset läksivät.

"Eveliina tulee kävelemään meidän kanssa!" sanoi herra.

"Kylläpähän kävelen kaupunkiin!"

"Kuinka sinä tuommainen olet?" sanoi rouva.

"Älä kummastele, kummaile vaan itseäs."

"No, jopa nyt jotakin, kun opetetut sivistyneet ihmiset viitsii!" ihmetteli herra.

"Siitä Elsasta ei ole muuta kuin harmia ja ristiä", sanoi rouva valittavalla äänellä.

"Elsasta ristiä! mitä harmia Elsasta sinulle on? Sekö kun Elsa harrastaa totuutta ja oikeutta?" sanoi mamseli äkäisellä äänellä. "Ja itsehän sen minulle toit! Mitä toit ristiä välillemme?"

"Joutavia! tuollaisen lapsen puheista viitsii aikaiset ihmiset kiistellä", tuumi herra.

"Nyt ei askeltakaan tästä edemmäs; minua ei tämä marssiminen huvita. Jos tahdotte minua lepyttää, niin kaikki ja jokainen paikalla kyökkiin ja rosvoa tupustamaan", sanoi mamseli.

"Mikä rosvojuttu se on, ja mitä se merkitsee?" kysyi kärsimättömänä herra.

"Tule kuulemaan! kyllä minä suuta pidän, kosk'ei teissä ole itsessä tuntoa."

Sanaakaan sanomatta seurasivat herra ja rouva mamselia, joka suoraa päätä meni kyökkiin. Liina istui pöydän päässä ja luki katkismusta.

"Paraksi, että luet katkismusta ja sitä, mitä seitsemännessä käskyssä kielletään!" sanoi mamseli, asettuen Liinan vastapäätä toiseen päähän pöytää.

Herra ja rouva seisoivat ovella.

"Mutta hullusta kyöpelin marakatista heitti ristin koko pitkäksi Jumalan pyhäpäiväksi; jaksakin kamuta perässä, vaikka häntä hiidessä asti asuisi. Jos paha henki ajaa papilla, niin papintytöllä se aina hullummin ajaa", sanoi Liina, lyöden katkismuksen niin lujasti pöytään, että se hyppäsi ylös ja kirposi avoimesta akkunasta pihalle.

"Nyt sulla paha henki ajaa, kun heitit katkismuksen pellolle", sanoi mamseli. "No, ei sillä väliä; kylläpä hän sotamies korjaa samalla, kuin se tulee ruokaansa noutamaan!"

"Korjaa! kyllä minä tästä itseni kohta korjaan; en minä ijankaiken rupea yhden kakaran tähden tässä haukkumisia kuulemaan!" sanoi Liina, alkaen heittää vaatteita päälleen.

"Liina, Liina! älä ole tuhma!" sanoi rouva.

"Onko hän joitakin sotamiehiä meidän tavarastamme elättänyt?" kysyi herra.

"Sulhasta, näet!" sanoi mamseli.

"Ala kauskia sitten!" sanoi herra.

"Niin kauskinkin, vaan käskemättä minä tulin ja käskemättä menen."

"Älä vinkaile ja tulputa suutas! Puhu sievästi ja läiski hiljemmin!" sanoi herra. "Sano, oletko sinä varastanut?"

"Olen! mitä se siihen kuuluu?"

"Hm, hassu hän on; se minun täytyy myöntää. On varastanut ja se ei vielä muka kuulu asiaan." Vähän mietittyään kysyi herra:

"Mikä kakara se on, jota hän syyttää?"

Rouva tarttui nyt puheeseen ja sanoi:

"Se on Elsa, ja asia on se, että minä Leski-Annan sairauden aikana käskin Liinan viemään itse tai toisilla tytöillä kannattamaan mökille, mitä he välttämättömimmästi tarvitsevat. Kumminkin on Liina laiminlyönyt lähettämiset ja viemiset, jonka sain Elsan omasta suusta kaupungissa kuulla, kun hän sanoi hiirien ainoastaan meidän avustamme eläneen. Se on hirveätä ja suuri häpeä talolle."

"Tulkaapas tänne saliin kaikki!" sanoi herra. Hän meni itse edellä, rouva ja mamseli perässä ja Liina seurasi hyvin vitkaan, jääden seisomaan ovipieleen. Herra istui keskellä permanttoa sijaitsevaan soutuuoliin ja sanoi:

"Käskekää Elsa tänne!"

Rouva avasi akkunan, joka oli puutarhaan päin, ja josta kuului lasten ääniä.

"Elsa! Tule sisään!" huusi rouva.

Vähän ajan takaa kuului lasten liukkaita askeleita, ja he tulivat kaikella voimalla, Liisillä erinomaisen komea kukkakimppu kädessä.

"Pappa! katsokaas kun Elsa laitti kauniiksi minun kimppuni!"

"Entäs minun?" sanoi Klara ja ojensi hänkin kimppunsa, koettaen joutua papan luo.

"Minä en pidä koko Elsasta, kun sanoi minun tehneen syntiä, kun vuolin pyhänä kirjokepin!" lausui alakuloisena Antti.

Elsa seisahtui Liinan viereen ovipieleen.

"Kyllä ovat kauniita kimput! Antin sauvasta en minä jouda nyt puhumaan. Olkaa nyt lapset sohisematta ja poistukaa pihalle; minulla on täällä tärkeitä keskusteltavia!" sanoi herra.

Lapset juoksivat pois.

"Kuinka se on Elsa? etkö saanut äitisi sairauden aikana mitään?" kysyi herra.

"Kyllä se vähä oli!" vastasi Elsa.

"Lähetitkö sinä Liina mitä rouva käski?"

"En!

"No, se on hyvä, että tunnustat edes". — "Mikä sotamies se on, jota olet ruokkinut?"

"Niilo hänen nimensä on."

"Niilo, maltahan! Mikä sukunimi hänellä on?"

"Kontio!"

"Eikö hän koskaan ole puhunut kenenkään hengestä ja kunniarahasta?"

"On, kyllä hän on näyttänyt sen minulle, mutta kuului sen hiljakkoin panneen pantiksi, kun oli juontipäällä."

"Onko hän puhunut, kenen hengen pelastuksesta hän tuota merkkiä kantaa?"

"Meidän herran sanoo kerran pelastaneensa hukkumasta, kun oli venhe herralta kaatunut!"

"Aivan oikein! siitä on aikaa jo monta vuotta, mutta se, joka minun kotona henkiin virvoitti, oli Leski-Anna, Elsan äiti, hän palveli silloin vanhuksillani. Hän kyllä autti minun vedestä, vaan Annan toimesta sain minä hengen. Molemmat he tekivät tehtävänsä."

Mamseli ja rouva kuuntelivat, päättään kallistellen, keskustelun menoa.

"Missä hän nyt asuu?" kysyi herra.

"Suutarin mökissä, Korpan maalla!"

"Hae hänet tänne kohta! me juomme kahvia niin kauvan."

Liina läksi kolmella nelisellä.

"Enkö minä sanonut, että asia pitää aina ensin tutkia, ennenkuin selkään sutkii", sanoi herra, katsahtaen mamselin päälle joteskin äkäisesti.

"Fredrik, mitäs silloin olisit tehnyt, jos miehellä ei olisi ollut niitä ansioita?" kysyi mamseli.

"Olisin ajanut tytön pois, tai antanut anteeksi vastaisen parannuksen toivossa."

Nyt siirtyivät kaikki ruokasaliin, jonka pöydällä lämmin kahvi odotti. Elsa oli hankkeissa mennä kyökkiin.

"Istu pöytään, Elsa! Nauti kahvia, kosk' olet äitisi elättänyt ja hoitanut hautaan saakka! Minä olen ollut näissä asioissa surkean huolimaton; se minun häpeäkseni täytyy tunnustaa."

Kun he siinä, yhtä ja toista tarinoiden, olivat istuneet kotvasen aikaa, ilmestyi ruokasalin ovelle elähtänyt mies harmaassa sarkapuvussa, jonka rinnassa riippui useampia mitalia. Mies oli kookas ja voimakkaan näköinen ja kantoi pulskaa huulipartaa. Kyökissä seiso Liina ja odotti utelijaan näköisenä, mitä tapahtuman piti.

Kohta miehen ilmestyttyä loi Munkkiniemen herra kahvipöydästään kieron silmäyksen ja koko hänen olemuksensa osoitti, että hän pian aikoi jotakin suurta toimittaa. Niin juhlallisen näköisenä hän istui.

"Hyvää päivää, teidän ylhäisyytenne!" sanoi sotamies.

"Päivää!" vastasi herra hieman venyttäen.

"Herra on kutsuttanut minua!" jatkoi mies.

"Odota, älä ennätä, kyllä kerkiää! Vasta tulit!"

Mies näytti tulevan hieman hämilleen ja kasvoista näkyi, että hänen suloiset unelmansa olivat sammumaisillaan.

"Nimesi on Niilo Kontio, eikö niin?"

"Kyllä!"

"Ja kannat hopeista kunniarahaa minun henkeni pelastamisesta?"

"Sen teen!"

"Tulitko pahastikin haavoitetuksi minun henkeäni pelastaessasi?"

"En vähääkään vioittunut."

"Pystyt siis työhön täydellisesti?"

"Kyllä!"

"Mutta et saa työtä, tai muutoin puuttuu halua siihen."

Mies näytti joutuneen aika pulaan. Hän katseli sivulleen ja jokaisen päälle, vieläpä kattoon ja laattiaan.

"Jaa, kyllä minä osaan tehdä työtä ja saanhan minä sitä, mutta tulen monta kertaa suureen puutteeseen."

"Niin juomisesi kautta!"

Miehen kasvoihin lensi puna ja häntä rupesi hiottamaan.

"Kyllähän siihen on viinankin syytä!"

"Ja velttoutta ja laiskuutta", lisäsi herra.

Mies ei nähnyt hyväksi vastata, vaan herra jatkoi:

"Kun sinä kerran olet niin urhoollinen mies, että olet voinut pelastaa ihmistä hukumasta ja olet ansainnut useampia palvelus-mitalia rintaasi, on perin huonosti ruveta niin perin epärehelliseen toimeen, kuin piikain kanssa komplotteeraamaan. Jos sinulla oli nälkä, mahdoit tulla minun tyköni. Kuinka kaunan sinä olet varkain syönyt meidän talon ruokaa?"

"Olenko minä ollut teidän ruokaa varkaissa?"

"Sitä ei sinun tarvitse ruveta kinaamaan, sillä antaja on tunnustanut.
Liina!"

Liina astui ruokasaliin.

"Sano, että hän kuulee, oletko vai et ruokkinut häntä."

"Kyllä minä niin paljon antanut sille olen, että jos maksan sitä, joudun hyvin kolme vuotta ilman palkkaa palvelemaan!"

"Kuuletko nyt?"

"No, ei teidän talo se ainoa ole, jonka keittäjätär sulhasia, olletikin vanhoja ja uusia sotamiehiä

ruokkii; sellaisia kokkia on Helsinki puolillaan."

"Kaikkiko kyökkipiiat ovat varkaita?"

"Mitä he lienevät, kyllä he vaan ruokkivat!"

"Teidän velvollisuutenne on mennä naimisiin!"

"Minä en huoli siitä! Minä huomaan, että minä olen pahasti tehnyt, ollessani epärehellinen palvelija. Jos herra antaa minulle anteeksi erhtykseni, niin minä palvelen ja maksan mitä olen kuluttanut."

"Sinäkö et huoli minusta?"

"Ole vait!" sanoi herra, polkien jalkaa. "Sinä saat mennä minun edestäni sen sileän tien." Ottaen kolme hopearahaa kukkarostaan: "Siinä on vielä, ett'ei ole mielesi paha, juo nekin! Jos sinä olisit rehellisesti pyytänyt minulta sekä ruokaa että piikaa, niin olisi tämä asia käynyt toisella tavalla ja sinusta olisi voinut tulla kunnan torppari tai pieni virkamies kaupunkiin. Mutta näin ollen tekisin minä suuren synnin, jos minä auttaisin lurjusta. Koska Liina on katunut tuhmuutensa, saapi hän täydellisen anteeksi-annon, ja koska hän niin epärehellisestä ja laiskasta miehestä ei huoli, saapi hän vielä palkankorotusta."

"Kiitoksia herra ja rouva ja kaikki!" sanoi Liina.

"Ja nyt saat Niilo Kontio poistua! Ja muista, ett'et enää tule meidän alueelle, sinä riidan ja rähinän aine!" sanoi herra.

"Enkö minä saa piikaa?"

"Millä se sinua elättäis, jos naimisiin joutuis?" sanoi herra.

Niilo poistui, kiroten mennessään.

KYMMENES LUKU.

Jumala on rakkaus.

"Kamala mies tuo!" sanoi herra, Kontion mentyä.

"Minua pahasti peloittaa se, että hän harkitsee jonkun koston, kun hän noin tuli vihoitettua!" sanoi rouva.

"Olet lapsellinen, Klara!" sanoi mamseli.

"Minkä koston hän osaisi laatia?" kysyi herra.

"Voisi lyödä kuolijaaksi sinun, tai polttaa talon!"

"Hän voipi sen tehdä, jos se on hänen vallassaan, mutta minä luulen, että meitä suojelee paljon korkeampi ja voimakkaampi, joka voipi pahatkin aikeet tyhjäksi tehdä. Hän kyllä veti minun vedestä, ja se työ ansaitsisi tulla hyvinkin palkituksi, mutta en voi nyt mitään palkintoa hänelle toimittaa, hän kun on ollut suuri lurjus", tuumi herra.

Mamseli ja Elsa nousivat pöydästä; herra ja rouva samoin.

"Täytyy lähteä kaupunkiin", sanoi mamseli.

"Jaa, minä lähden kyytiin", sanoi herra.

"Älä Jumalan tähden!" sanoi rouva.

"Kuinka niin?"

"Kontio voipi sinun lyödä hengeti."

Tämän puheen kuuli Liina kyökkiin.

"Se ei lyö ketään; ei hänellä ole luontoa tuskin tappaa rottaa, sitä vähemmin ihmistä", sanoi Liina.

"Sen minä kyllä uskon!" sanoi herra. "Jaa, sano, Liina, renki Kallelle, että se valjastaa Pollen kaksi-istuinmisen eteen."

Siinä sitä sitten kaikessa sovinnossa mamselikin sisarestaan erosi, vieläpä sanoi hyvästit Liinallekin. Vanha Polle seisoi pää nyökällään kääsyjen edessä, joihin nousi Munkkiniemen herra ja mamseli takaistuimelle, mutta Elsa istutettiin etuistuimelle.

"So, soo, Polle! aletaanpas laputtaa", sanoi herra, ottaen suitset käteensä ja tuo vanha, viisas hevonen alkoi juosta löntystä. Aurinko oli jo hyvin alhaalla ja varjo venyi pitkäksi. Ihanassa iltailmassa oli surinaa; siinä sääskiä ja karpäsiä ja muita hyönteisiä hyöri. Hauskaa ajoa se oli kumminkin, ja Elsa olisi mielellään suonut matkan pitemmäksi.

"Minulla on yksi tuttava sairaalassa", alkoi mamseli puhumaan.

"Kuka se on?" kysyi herra.

"Se on yhden rikkaan miehen tytär, jolla oli kolme rustholia. Hän on joutunut naimisensa kautta onnettomaksi ja on aivan kurjassa tilassa."

"Juopon miehen sai, arvaan!"

"Juopon!"

"Mitä Eveliina hänelle aikoo?"

"En tiedä itsekään. Kun hän nyt paranee ensin, saapa nähdä, mitä sitten hänelle puuhaan." Vähän vaiti oltuaan jatkoi mamseli, katsellen tieviereen: "Elsa sen ihmeellisen salliman kautta joutui tietoonsa saamaan ja kuletti Kirkkonummelta tänne lasareettiin, ja minä luulen että hän virkistyy. Hänessä minun ymmärtääkseni ei ole niin paha keuhkotauti; paremmin nälkätauti eli näivetys."

Tullista kun sisään tultiin ja katua ajettiin, tulvasi ihmisiä ehtokirkosta.

"Vahinko, kun ei tullut kirkossa oltua! Niille on tänään pitkään saarnattu ja hyvä saarna pidetty!" tuumi mamseli.

"Oltiinhan aamukirkossa!" sanoi Elsa.

"Jaa, silmien kanssa riitelemässä Munkkiniemen Liinan kanssa!"

"Hm!" myhähti herra, vaan kukaan ei tiennyt mitä hän ajatteli, ja hän käännäytti hevosen mamselin asuntoon.

Kun paraiksi pääsivät pihaan ja saivat hevosen pysäytetyksi, juoksi pieni poika kääsyjen viereen; hänen silmistänsä valuivat suuret vesikarpaleet.

Elsa tunsu kohta Matin ja riensi alas kääsyistä.

"Minä olen täällä odottanut sinua, kun äiti kuoli k:lo 4-jän aikana!"

"No, joko äiti nyt kuoli?" kysyi Elsa.

"Heleenako kuollut?" huusi hädissään mamseli.

"Se on semmoista, että herra ties mitä syöttävät ja miten ne hoitavat; kuolihan siitä samasta huoneesta se mummokin!" puhui mamseli.

"Epäileekö Eveliina lääkäreitä?" kysyi herra.

"Mikä tässä maailmassa tietää keneenkään luottaa", vastasi mamseli.

"Hyvähän se oli, että pääsi kitumasta", tuumi herra.

"Niin, mutta sielu!" sanoi mamseli, päätään kallistellen.

"Kyllä hän autuaaksi tuli", sanoi Elsa.

"Niinkö Elsa luulee? Jos niin olisi, olisin minä hyvin hyvilläni."

"Elsa sen nyt sitten tietää!" tuumi herra.

"Kyllä hän tietää, paremmin kuin minä ja sinä, Fredrik."

"Taitaa tietää!" arveli herra, ettei kinaa tulisi.

"Hänen oma äitinsä kuoli hiljan ja tyttö on sen nähnyt!"

"Ja sillä hän nyt tietää kaikki asiat!"

"Sinä olet paha, Fredrik!"

"Kyllä äitini autuaaksi tuli! Hän sanoi sen itse minulle aamulla", sanoi Matti.

"No, se on eri asia, kun poika puhuu!" tuumi herra.

Ja niin menivät he joukossa huoneeseen. Elsa meni kyökkiin ja pieni Matti, mamseli ja herra kamariin.

Kohta kun Munkkiniemen herra ja mamseli olivat päällysvaatteensa riisuneet, tulivat he kyökkiin. Elsa puuhasi jotakin askareta ja Matti seisoi ja piteli ovipieltä.

"No, mitäs sinä nyt rupeat toimittamaan, poika?" kysyi herra.

Matilla meni väkisinkin peukalo suuhun, ja mitäpä se suusta poissa tekikään, kun asiat olivat perin epäselvät ja vaativat ensin kovasti miettimistä, ennen kuin vastaisi.

"Ota nyt peukalo suustasi ja vastaa, kun herra kysyy!" sanoi mamseli.

"Hm, kylläpä siinä taitaa pyöreät pojalla olla!" arveli herra.

"Kuinkas äitisi nyt hautaan saadaan?" kysyi Elsa.

"Ne hautaavat sen sieltä lasareetin puolesta", vastasi Matti.

"Ai! ai! Ei ole hyvä sekään!" sanoi mamseli, ja katsoi silmiin herraa. "Eiköhän olisi puuhata jotain? Voi Heleena parkaa, kun lasareetin hautaus!"

"Ei se nyt häävi hautaus ole, vaan hautaus, kuin hautaus!" tuumi herra.

"Minä hyvin sen tiedän, ett'ei kuollut siitä tiedä, kuinka häntä haudataan, vaan se olisi niinkuin vanhan tuttavuuden puolesta somempi, kun hautaisi pikku sievästi, vaikk'eikään suurenkustannuksellisesti", sanoi mamseli.

"Minä en vähääkään tunne sellaista Heleenaa, vaan kun lienee tuttavianne ja tahdotte haudata häntä vähän paremmin, annan minäkin siihen hiukka apua!" sanoi herra.

"Sepä olisi koko hyvä asia, hyvä Fredrik!"

Niillä päätöksillä läksi herra pois, istui kääsyynsä ja katosi pihasta.

"Hän on kunnon mies, minä pidän paljon hänestä!" sanoi mamseli.

Matti seisoi vaan edelleen kyökin ovipielessä.

"Sinä olet käynyt taas Kirkkonummella, vai kuinka?" kysyi Elsa.

"Kävinhän minä."

"Tiedätkö sinä enoistasi?" kysyi mamseli.

"Kyllä minä ne tunnen, rikkaita isäntiä ovat"

"Etkö käynyt heidän luonansa, kun kävit kotonasi?"

"Kävin Juuso-enon luona ja hän aikoi ottaa minun luoksensa, jos äiti kuolee."

"No, onhan se sitten suunnille ihminen", sanoi mamseli.

"On koko helpoitus meille", sanoi Elsa.

"Sitä se on", sanoi mamseli. "Kuinka sinä nyt pääset sinne?"

"Käyden vaan! Hätäkös kesällä kävelläkään on?"

Silloin mamseli asetti pojan illallista syömään ja pojan syötyä antoi vielä nyyttiin evästä, ja sanoi nyyttiä sitoessaan:

"Kun sinä nyt tulet enosi luo Kirkkonummelle, niin sano paljo terveisiä Eveliina-mamselilta, siltä rovastivainajan tyttäreltä. Sano hänelle että hän tulkoon tänne ensi tuorstaina päivällisen aikaan, sillä silloin hautaamme hänen Heleena sisartansa. Jos hän muutoin hyväksi näkee, sanokoon Aatuveljelleenkin, että hänkin saa tulla sisartansa hautaamaan. Se ei liene niinkään suuri kustannus ajaa Helsinkiin omilla hevosilla niin merkillisen asian tähden, sillä ei aina omia sisaria kuole."

Matti lupasi koettaa sanoa niin hyvin, kuin mahdollista.

"Niin, ala mennä! nyt tulee yö ja vilponen käydä. Mene hyvän onnen kanssa!"

Matti alkoi astella pois kyökistä nyökäyttäen hyvästijätöksi päätään, painoi pienen lippulakin kartanolla päähänsä ja juosta reputti ulos pihasta mamselin antama nyytti kädessä.

Kun Matti oli paraiksi pois näkyvistä ennättänyt, tuli pyykkimummo pihalla mamselin portaita kohti.

"Tuota en ollut muistaakaan!" sanoi mamseli Elsalle. "Se käypi kuin kello tuo akka ja tulee ihan täsmälleen niinkuin puhe oli."

Enempää ei mamseli ennättänyt puhua, sillä mummo oli jo kyökin ovesa.

"Hyvää iltaa!" sanoi mummo. "Antakaa nyt anteeksi, vaikka minä niin äkäpäällä täältä viimein läksin!"

"Mitä se sitten tekee? Suuttuuhan ihminen toisinaan", sanoi mamseli.

"Niin, ja minä vielä sittenkin, jolla on ollut niin paljon vastoinkäymisiä maailmassa!" tuumi mummo.

"Kyllähän niitä ihmisillä on vastoinkäymisiä, niin kauvan kuin elää", säisti mamseli.

"Kyllä muutamat pääsevät kappaleen vähemmällä harmilla tämän maailman läpi", sanoi mummo ja vedet vyörivät hänen silmistänsä.

"Taas on tänään yksi köyhä leski päässyt maailman vaivoista, luulon mukaan Herransa iloon!" sanoi mamseli sortuneella äänellä.

"Kuka se on?" kysyi mummo, istahtaen rahille.

"Hän on yksi Heleena niminen ihminen Kirkkonummelta."

"Heleena! mitä Herran nimessä? mikä Heleena hän mahtoi olla?" kysyi mummo, katsoen mamselia silmiin, silmillä joilla tuskin näki, niin oli hän säikäyksissä.

"Hänen isällään oli kolme taloa."

"Jaa, jaa, kyllä minä tiedän! Minä olen hänen äitinsä sisar, minä olen hänen tätinsä!" sanoi mummo, istuen aivan nolona.

"Te Heleenan täti! Sisarenne oli rikas talon emäntä!"

"Niin olikin!"

"Kuinka te tänne jouduitte?"

"Sepä se! Kyllähän minäkin olisin voinut olla talon emäntä, jos se olisi ollut sallittu, mutta se ei ollut; sallimus on kaiken onnen minulta kieltänyt ja elän päivästä toiseen, kun vaan jaksan raataa. Minä olin nuorempi, kuin se sisar, josta mamseli puhuu. Hän naitiin kun olin vielä pieni. Hän pääsi emännäksi rikkaaseen taloon ja sai suuret myötäjäiset. Pian sen jälkeen kuolivat vanhempani ja minun perintöosani pantiin holhojan taa. Holhojan kasvatettavaksi jouduin itsekin ja sain sanomattoman paljon kärkeä kasvatusaikanani. Vihdoinkin tulin aikaihmiseksi ja sain kosijoitakin luokseni, mutta samaan aikaan joutui holhojani vararikoon ja köyhtyi, ja sinne meni ja hupeni perintöni. Kosijat sen kuultuansa hylkäsivät minut."

"Jaa!" sanoi mamseli.

"Niin minä suutuin, tulin palvelukseen kaupunkiin ja sillä tiellä olen, Joskus vaan olen käynyt Kirkkonummella."

"Mummo on siis naimaton!"

"Ei, leski minä olen. Täällä menin sitte naimisiin muutaman merijullikan kanssa; Pekka hänen nimensä oli, ja siihen määrään hävytön, että ensi reissulla häittemme jälkeen karkasi, minun suureksi harmikseni ja kummakseni. Se onni minulla kumminkin oli, ettei toki lapsia tullut eikä jäänyt."

"Hyvä on onnea vähäkin!" sanoi mamseli.

"Hyväpä oloksikin!" vastasi mummo.

Mummo jäi yöksi mamselin kyökkiin, sillä seuraavana aamuna aivan aikaisin piti noustaman pyykille. Elsa ja mamselikin saivat kiirutta vielä illalla katsomaan vaatteita pyykkiin.

Seuraavana aamuna nousi mummo aikaisin ylös. Elsa sai luvan nousta myöskin, sillä hänen oli seuraaminen mummoa pesotupaan. Mamselin käsky kuului:

"Mummon pitää opettaa Elsa pyykitsemään!"

Pesotupaan päästyään katseli mummo ihmeissään Elsaa, kuinka hän alkoi kuin vanha pesijätär puuhata lipeätä ja muita toimia.

"Pesethän sinä oikein puhtaaksi!" sanoi mummo hetken aikaa yhteistä työtä tehtyään.

"Olenhan minä pessyt kodissa äidin kanssa ja yksinkin, se vaan että meillä oli niin vähä vaatteita."

"Herra siunaa, kun tuo tyttö osaa niin tyytyväisesti puhua kaikesta, niin kuin köyhyyskin olisi vaan ilman-aikainen turhanpäiväinen asia, — vaikka se on suuri vitsaus ja Jumalan ankara rangaistus."

"Ai, ai, mummo! Ei se ole rangaistus eikä mikään vitsaus, se on pelkkä Jumalan rakkaus: sillä Jumala on rakkaus."

Mummo painoi päänsä höyryyn ja pesi voimansa takaa; väliin jupisi hän sanoja:

"Jumala on rakkaus!"

YHDESTOISTA LUKU.

Eihän se nimeä maininnut.

Pyykkpäivinä oli mamselilla paljon puuhaa, kun Elsa oli pesotuvassa. Hänen täytyi keittää ja varustaa ruoka oikeaan aikaan pesijöille ja muutoinkin pitää taloudesta huolta. Kun vielä sattui samaan aikaan tuo Heleenan kuoleminen, niin täytyi juosta myöskin lasareetissa. Keskiviikkona hankitsi mamseli Heleenan siihen ruumisarkkuun, jonka Munkkiniemen herra oli ostanut ja lasareettiin lähettänyt. Keskiviikkona saivat pesijätkin pyykin pestyksi ja vaatteet kuivamaan. Pyykin pestyä rupesi pesumatami, vaikka olikin hyvin väsynyt, puuhaamaan hautajaisia. Hautajaisia piti mamselin luona pidettämän ja oli vähän ruokaakin varustettava, koska odotettiin vieraita Kirkkonummelta asti. Mummo näytti parastaan ruoan ostamisessa omalla rahallaan, koska Heleena, niinkun hän sanoi, oli hänelle sisaren tytär.

Tuorstaina oli mamselin asunto juhla-asussa ja katajanhavuja ripoitettu permannolle. Mummo, joka tiesi kaupungin läpeensä, oli hankkinut ja kutsunut kantajat. Täsmälleen jälkeen puolisen tuli kaksi maalaishevosta pihaan; hevosilla oli kuormana juhlapukuun puettuita ihmisiä ja tavaraa. Kärryistä laskeutui mies elähtänyt kumpasestakin; samoin kaksi tanakkaa emäntää. Olipa kärryillä pieni Mattikin, vaan hän oli saanut ihka uuden puvun. Maalaisilla oli ruokatavaroita kärryissä runsaassa määrin, lihaa, voita, leipää, maitoa, juustoa ja siankinkkua. Kyökin pöytä tuli aivan lastiinsa noiden maalaistavarain paljoudesta.

Paraiksi olivat nämät maalaiset ennättäneet itsensä mamselille esittää, kun jo pihaan ajoi Munkkiniemen herrakin rouvineen. Kohta heidän jäljissään tuli kuusi siistiin merimiehenpukuun puettua miestä; he olivat nuot matamin kutsumat kantajat.

Vieraiden tullessa oli matami kaupungilla jotakin vielä puuhaamassa. Kun hän ostoksineen tuli portista sisään, näki hän maalaiskärryt ja hevoset ja katseli avossa suin niitä. Kohta kuin mummo astui kyökin ovesta sisään, venyi maalaisten naama pitkäksi, ja hyvin alakuloisina tervehtivät he mummoa, sanoen muudan joukosta:

"Onhan täällä tätikin!"

Toinen emännistä kysyi:

"Kuinka jaksaa Priitta Stiina?"

"Kyllähän minä hyvin jaksan, mikäs minua vaivaa! Vapaa ihminen, teen työtä ja syön ruokaa Suomen pääkaupungissa."

Samassa käski mamseli vieraita sisälle.

Hyvä katajan haju tunki tulijoille vastaan, kun maalaiset vetäytyivät mamselin saliin. Munkkiniemen herra koetti kohtelijaasti tervehtiä vieraita: noita kuolleen veljiä ja heidän emäntiään, vaikka sappea pakoitti ja olisi ollut valmis heille kunnottomuudestaan oivan nuhdesaarnan pitämään. Kahvin juotua lähdettiin joukossa sairashuoneelle.

Sievästi hankittuna makasi Heleena arkussansa. Elsa ja Matti lähenivät likimmäksi arkkua, Elsa koetti ruumiin kylmää kättä ja purskahti itkemään. Tämä teki syvän vaikutuksen veljiin ja kaikkiin läsnäoleviin. Vedet vyöryivät kaikkein silmistä. Toinen veli läheni arkkua ja kosketti sisaren kättä, toinen veli poistui takaperin saattojoukon taa. Samassa joutui siihen pappikin ja arkun kansi ruuvattiin kiinni ja sitten lähdettiin.

Kaksi mustaa hevosta veti ruumisvaunua. Hiljalleen kulki hautasaatto luterilaiselle hautausmaalle. Eräessä nurkassa sai Heleena sijansa; se ei ollut mikään loistopaikka, mutta sievä sija se oli sentään. Siihen, kolmen kyynärän syvyyteen, se kaunis Heleena nyt laskettiin. Pappi, ijältänsä nuori, mutta muutoin hyvälahjainen ja tarkka asioiden huomaaja, oli kirkkoherran apulainen. Hän oli myöskin väliaikaisena sairashuoneen saarnaajana. Hän oli ripittänyt Heleena-vainajan ja tiesi niinmuodoin suureksi osaksi hänen historiansa. Nyt hän pontevin sanoin puhui moniaita muistosanoja vainajasta, jotka muutamissa kohdissa eivät olleet aivan hauskinlaatuja joillekuille asian-omaisista; sen parhain huomasi niistä ei aivan suloisista silmäyksistä, joilla he pappia tähystivät. Hautausmenojen päätyttyä sanoi mamseli hiljaa Elsalle:

"Jos Jumalan sana milloin ei rakkautta rakenna, vaikuttaa se kiukkua kuitenkin!"

Hyvässä järjestyksessä saavuttiin sitten hautajaistaloon, jossa alettiin kaikkea tyhjentää mitä sisälle pantu oli. Maisteltiin viiniäkin ja tuntuihan se pian kulmissa; se samalla antoi rikkaille isännille rohkeutta aloittaa puhetta:

"Kuuluukohan se papille tehdä niin sormeentuntuvia huomautuksia ruumissaarnassa, melkein mieskohtaisia syytöksiä?" sanoi Aatu-isäntä.

"Eihän se nimeä maininnut", vastasi Juuso.

"Ja siinä se olisi tehnyt niinkuin mies, kun olisi aikalailla nimeltään haukkunut!" sanoi Munkkiniemen herra.

Aatu jäi katsomaan silmät selällään Munkkiniemen herraa.

"Jaa, suuri niillä on papeilla oikeus ruoskia toista ihmistä sanoilla", arveli Aatu vasta pitkän ajan päästä.

Mamseli mutisti suutaan sisarelleen ja hänen miehellensä.

Elsa kulki siinä edestakaisin, yhtä vieden toista tuoden. Isäntien ja emäntien huomio kääntyi Elsaan.

"Tämäkö tyttö se on, joka sisar-Heleenan lasareettiin toi?" kysyi Aatu.

"Sama tyttö juuri", sanoi mamseli.

"Kummallinen on tyttö, kun pani ainoan nuttunsa saadakseen vieraan pitäjän ihmistä lasareettiin!" sanoi Aatu.

"Ei vaan sitä olisi tehnyt yksikään meidän kylässä", sanoi Juuso.

"Nuttuasi et saa takaisin, vaan kyllä nutun hinnan", sanoi Juuso, ottaen lompakon povestaan ja laskien pöydälle kaksi seteliä.

"Sinä panet kaksi, minä panen kolme, koska sinä otit pojan", sanoi Aatu, pannen hänkin rahaa rahan päälle ja ojentaen rahat Elsalle.

Elsa otti rahat vastaan ja niiasi, sanoen samalla:

"Kyllä minä nämät otan, tuleepahan taas ehkä joku joka tarvitsee" ja lisäsi: "paljo kiitoksia!"

Maksettuaan rahat tulivat isännät rattoisammalle tuulelle ja puhelivat ruokaa odottaessa kaikenlaista, samalla kun emännät puhelivat mamselin ja rouvan kanssa. Ruoan jouduttua, jota Priitta-Stiina-täti kyökissä valmisti, söivät kaikki hyvällä halulla, ja syötyään läksivät vieraat pois.

KAHDESTOISTA LUKU.

Kesäpuuhia.

"Setelirahoja ne ovat, vaan ei niinkään suuresta arvosta", sanoi mamseli, katsottuaan vierasten mentyä Elsan rahoja. "Pohatat lievensivät omaatuntoaan maksamalla Elsan nutun ja ottamalla pojan. Kun edes pitäisivät hyvin poikaa, olisi sekin hyvä askel eteenpäin poika raukalle!"

"Ehkä ne nyt sentään täyttävät enon velvollisuuden", sanoi mummo, joka pyyhki astioita.

"Eiköhän oteta vielä jankoltaan vaatteita sisään; minusta näyttävät aivan kuivilta", kehoitti mamseli, katsellen kyökin akkunasta pihalle.

Pian olivatkin kaikki täydessä puuhassa päästämässä vaatteita nuoralta.

"Ja Elsa kun osaa jo tavallisen hyvin pestä vaatteita!" sanoi mummo mamselille.

"Elsa on kummallinen tyttö; ei luulisi luutatytön osaavan muuta kuin luutia tehdä", vastasi mamseli.

"Mihinkä hyvät ihmiset pannaan tämä ruokien paljous", kysyi mamseli, kun vaatteet oli saatu korjuusen ja hän ennätti kyökkikomentoansa miettimään. — "Ottakaa tekin nyt hyvätkö joukko niitä kotinne!" sanoi hän Priitta-Stiinalle.

"No, Jumalan kiitos! kyllähän se minulle hyvä on", vastasi mummo.

"Alkakaa kasata; Elsa saa tulla apuna kantamaan. Ottakaa mitä vaan haluttaa, ei ne meillä tule syötyä!"

"Mamseli on hyvä ja itse antaa; en minä rupea rohuamaan!"

Mamseli antoi niin, että niitä oli mummon ja Elsan kantaa isolla pärekorilla. He menivät mummon asuntoon eräässä mutkikkaan kadun kulmatalossa. Tämän pihan perällä oli pieni kamari pesotuvan takana. Huone oli muutoin soma ja siisti.

Elsa ihmetteli Priitta-Stiinan sievää ja pientä huonetta ja sen omituisia huonekaluja. Luutakaupoilla ollessaan oli hän nähnyt paljonkin, mutta ei somuudessa sen vertaista ja ihme, ettei hän ollut koskaan joutunut siinä huoneessa ennen käymään.

"Näin minä asun ja pidän oman vapauteni", tuumi mummo.

Elsa ei osannut siihen vastata; hän ajatteli vaan.

"Pitkäänhän sinä ihmettelet!" sanoi mummo naurahtaen. "Kyllä minullakin sentään on ikävääkin, niin että kärtyisyyteen asti, vaikka tää asunto näin näkyy, kuten olet sen jo tällä vähäisellä tuttavuutemme ajalla huomannut."

"Jaa, itsekullakin on omat asiansa ja mielipahansa!" sanoi Elsa.

"Jumala on rakkaus! sanoit sinä, ja ne sanat soivat pitkään ja vienosti korvissani. Soisin, että Jumala, rakkaudesta rikas, rakastaisi minuakin!"

"Jumala rakastaa kyllä teitäkin. Hän rakasti jo teitä, ennen kuin olitte syntyneet! Hän rakasti meitä kaikkia, ennen kuin maailman perustus laskettu oli. Olette varmaankin lukenut sen, että Jumala oli Kristuksessa ja sovitti maailman itse kanssansa. Teillekin tehtiin synnistä vapaus ja valmistettiin autuus, silloin kuin Kristuksen veressä Jumala sovitettiin ja autuus kaikille langenneille Aatamin lapsille annettiin."

"Kyllä minä lukenut olen, mutta en mitään käsittänyt, enkä ole voinut mitään sovintosaarnaa itseeni

sovittaa enkä sen lupauksia omistaa!"

"Te olette tien suulla; se ennen pitkää teille valkenee", sanoi Elsa.

"Olisi se hyvä, — vaan pitihän mennä mamselin luo. Mielellään taas levähtäisikin, mutta vielä mieluummin tekee palvelusta hyville ihmisille." Katsahtaen ruokajoukon päälle, "siinä on ruokakultaa hyvien ihmisten antamaa, että milloin sen syödäkään ennätän", sanoi mummo ja pani ovensa lukkoon, lähtien Elsan kanssa mamseli Eveliinan luo.

Kun sinne pääsivät, istui mamseli kyökin pöydän päässä joteskin murtuneen näköisenä silmillään lukien permannon rakoja.

"Mitäs mamseli nyt suree?" kysyi mummo.

"En minä sure, minä vaan ajattelen, kuinka mitättömiin ihmisen aikomiset menee. Kun minä mielessäni kuvittelin, kuinka laitan Heleenan tänne kaupunkiin asumaan ja kuinka kiitollinen hän siitä on minulle, ja hänelle tulee niin hauska olla, saa kouluuttaa poikansa j.n.e., niin äkkiä menivät tuumani nurin, jotta häpeen omia ajatuksiani. Kyllä ihminen on oikein turhamielinen!"

"Ja itserakas!" sanoi Elsa.

"Oikein kouraantuntuvasti itserakaskin!" myönsi mamseli.

"Huomenna kait vaatteet vedetään?" kysyi mummo.

"Huomenna, ja lauantaina silitetään."

"Sitten menen minä lepäämään!" sanoi mummo.

"Terveydexsenne tehkää se!" sanoi mamseli. "Mutta illallinen."

"Kiitos! ruokaa mulla on liiaksikin!" sanoi mummo ja läksi.

Seuraavana päivänä oli mummo taas toimissaan; vaatteita vedettiin ja venytettiin. Elsakin sai näyttää voimaansa jos hänen piti pysymän pystyssä lakanan toisessa päässä. Usein tahtoi hän tulla mukana ja kaatua kun mummo kiskoi kuin karhu.

Suurista pyykkipuuhistä päästyään ja kaikki kuntoon saatuaan läksi mamseli loppukesäksi Munkkiniemeen. Siellä sai hän asunnoksensa vinttikamarin, josta oli ihana näköala ja voi tähystä kauvas viehättävään ympäristöön. Kalua kaikenlaista toi mamseli mukanaan ja Elsa sai asua kesällä mamselin kanssa samassa huoneessa. Elsan mökistä tehtiin levähdyspaikka kävelymatkoilla tahi oikeammin metsäpirtti. Se oli Munkkiniemen herrasväen kesäkartanona, ainoastaan leikillä ja naurun vuoksi, mutta usein he sentään menivät mökin sievälle nurmikolle istumaan.

Munkkiniemen rannassa oli useampia venheitä; muutamat olivat hyvässä kunnossa, toiset perin rappiolla. Viimeksi mainittuihin kuului Elsan venhe, jolla hän aikoinaan oli äitineen soudellut ympäri saaret ja niemet. Tuo Elsalle niin rakas muistokappale oli joutunut hylyksi; suullaan se rannalla makasi ja päivä raoista tirkisti. Elsa katsellessaan venhettä tillahti itkemään, sillä monet muistot olivat kätkeytyneinä äitivainajan ja lapsuuden suloisista ajoista tuossa vanhassa venheessä.

Munkkiniemen herralla oli suuri venhe, johon sopi toistakymmentä henkeä. Harvoin oli se kuitenkin liikkeessä, sillä ilman piti olla melkein tyynen, ennen kuin hän uskalsi lähteä veden päälle. Hän oli saanut pelon vereensä hukkumayrityksistään ja onnistumattomista venhematkoista.

Oli kerran kesä-ilta ja oikein tyyni. Naisväki rupesivat pakoittamaan herraa ulos lahdelle. Heti myöntyikin hän ja iso venhe irroitettiin rannasta; kaksi renkiä otettiin soutajiksi. Elsa ja mamselikin seurasivat mukana. Herra itse istui perää pitämään, tarkasti ja vakaasti varoittaen lapsiaan istumaan sievästi ja rauhallisesti.

Venhe suunnattiin kaupunkia kohden ja tuothätää mentiin sivu Seurasaaren; sitten laskettiin Trumsön rantaan, josta lahden ylitse ja saaria kierrellen Hietalahteen. Yli Hietalahden, sivu Munkkisaaren ja Hernesaaren, ja Munkkisaaren välisestä salmesta kuljettiin Harakkaa kohden. Aukealta mereltä katseltiin kaupunkia, josta parhaastaan silmiin pisti Punavuoren paljaat kalliot ja Kaivopuiston metsä.

"Milloinkahan nuotkin kalliot ovat taloja täynnä?" kysäsi Munkkiniemen rouva.

"Ei milloinkaan!" vastasi herra.

"Fredrikki annahan kulua sata vuotta, kyllä vielä toista näet, sillä

Helsinki on pääkaupunki", sanoi mamseli.

"Se ei kuulu meidän aikakauteen; se on meille yhtä kuin ei milloinkaan", vastasi vakaisesti herra.

"Eikö käännytä jo takaisin?" kysyi rouva.

"Mennäänhän nyt ympäri Viaporin", sanoi herra.

"On Suomessakin tanakka sotavarustus", tuumi mamseli, tähystellen Viaporin. Toisetkin katselivat ja tekivät siitä huomioita.

"Siihen on mereltä menemättä, jos vaan ei laskea tahdota", tuumi toinen soutajista.

"So, kyllä piisaa nyt", tuumi herra ja antoi venheen kääntyä, ja laskettiin takaisin Munkkiniemen rantaan.

KOLMASTOISTA LUKU.

Hän oli mamselin vanha tuttu.

Syksy tuli ja samalla se aika, jolloin kaupunkilaiset maalta kotiutuvat. Mamselikin tuli piikoineen kaupunkiin mutta kumma kyllä ei enään entiseen asuntoonsa, vaan vallan toiseen. Siinä ei ole liioin ihmettelemistä, sillä joka vuokralla asuu, saa usein muuttaa.

Mamseli oli kyllästynyt. Ihmiselle tulee toisinaan kyllästymisen aikakausi, — hän oli kyllästynyt toimetonna olemiseen. Hän vuokrasi avarat huoneet ja rupesi pitämään ruokaa ja kortteeria ylioppilaille ja muille nuorille herroille. Kaupunkiin tultua tuli suuri majanmuutto, ja uusien mööpelien eli huonekalujen osto. Elsan mielestä pani mamseli niin paljon rahaa tuossa uudessa puuhassaan ulos, että hän luuli ja nimittikin mamselin kukkaroa tyhjentyttömäksi.

Kaksikerroksisessa rakennuksessa sen toisessa kerroksessa, joka oli varustettu isohkoilla akkunoilla ja tarkoitukseen sopivilla monilla kamareilla, aloitti mamseli uutta liikettensä. Pyykkimummokin otettiin auttajaksi ja lisävoimaksi tuli maalta kaksi tanakkaa punaposkista piikaa. Kumma kyllä, oli toinen noista piiosta Munkkiniemen kyökkipiika, tuo lukijalle entiseltä tuttu Liina. Olikohan joku kipa-kapa tullut Munkkiniemessä taaskin, ja Liinan sentähden ollut pakko muuttaa kaupunkiin? Eipä suinkaan. Mamseli oli kelpolailla korottanut palkkaa ylitse sen, mitä Liina Munkkiniemessä sai, ja tuo palkankorotus sen vaikutti, että Liina mielellään muutti mamselin suurehkon ruokalaitoksen keittäjäksi.

Kun lukukausi yliopistossa alkoi, ilmestyi Helsinkiin paljo majapaikan etsijöitä. Ensimmäisenä päivänä oli mamselilla kaikki sijat tilattuna, ja vieraat muuttivat sisään; kaksi herraa kutakin kamaria kohti. Noissa nuorissa herroissa oli virkamiesten ja talonpoikain lapsia, rikkaita pohatoita ja joku perin köyhäkin. Kaikki he olivat valinneet elämän-uraksensa lukumiehen tien, ja koettivat niinmuodoin kilvan ennättää opin vaivaloisella tiellä, saavuttaakseen mitä pikemmin tavoittamansa päämaalin: virkamiehen palkan ja paikan vastaiseksi toimeentuloksensa ja koulukustannusten palkitsemiseksi.

Mamselin oma kamarikin jaettiin kahdeksi, sillä se oli nurkkahuone kahdella akkunalla. Toisen puolen sai asunnoksensa Munkkiniemen nuori herra. Herra ja rouva Munkkiniemestä olivat poikaa katsomassa ja hyväksyivät paikan aivan mallikelpoiseksi pikku herralle.

Nyt kun oli paljon muita palvelijoita, sai Elsa sisäpiian toimen; hän sai luvan palvella herroja. Hän heille kahvia kantoi, saappaat kiillotti, pesuvedet kantoi, vieläpä asiallakin juoksi. Näin alituisessa puuhassa pian kului ensimmäinen lukukausi.

Noissa nuorissa herroissa oli hyvä joukko papeiksi aikovia. Elsa jokahisen erittäin tarkasti tuli tuntemaan; hän tunsu heidät paljo paremmin kuin emäntänsä heitä tunsikaan, sillä mamseli ani harvoin kävi herrojen huoneessa. Elsapä heistä osasikin itseksensä tehdä havaantoja ja näki, ettei hänen pappi-aluistaan ollut kuin yksi ainoa, jolla oli se mieli, kuin tulevaisuus pyhä virka vaatisi. Arvellee joku, että lienee ehkä ollut jokin perin köyhä mökinpoika, joka kerjuulla ja velalla itseänsä kouluutti; kaukana kumminkin se oli siitä. Hän kyllä oli ruumiiltaan perin laiha ja kapeamuotoinen, mutta äärettömän rikkaan rovastin poika. Rovasti oli leski eikä hänellä ollut muita lapsia, kuin tämä poika, joka oli kuin papiksi luotu. Useimmat mamselin hyryläisistä tulivat kotiin jälkeen puoliyön ja astuivat lujasti ja hoiperrellen; vieläpä usein kotiin tultua syntyi niiden kamarin-asukkaiden kesken korttitalkoo ja sen

keskessä väliin aika metakka. Mamseli senlaisten metakoiden jälkeen kävi aamulla herroja puhuttelemaan, useinkin näin sanoen:

"Kun te kerran olette sivistyneitä ja herroja, niin älkää te eläkö kuin luontokappaleet eli kuin pakanat."

Semmoisten puheiden jälkeen olivat herrat, niin kauvan kuin muistivat, nolona. Työläästi kehtasivat tulla isoon saliin yhteiselle päivälliselle, kun muutamat vielä seivästäessään olivat saaneet sinimarjoja kasvoihinsa. Mamseli oli aina itse ensimmäisenä päivällistouhun aikana silmillään seuraamassa mitä kulloinkin tarvittaisiin, vaan muutamat herroista olisivat väliin suoneet, että hän olisi kaukana ollut, vähintään tuulimyllyn toisella puolella.

Munkkiniemen Antti oli vilkas, reipas ja ahkera poika, ja läksyt olivat hänellä niin selvät, kuin selkein vesi. Tuo rikkaan rovastin jumalinen poika ohjasi häntä mamselin pyynnöstä, ja poika edistyi koulussa suurilla askeleilla.

Kaikkine edistyksineen ja touhuineen tuli joululuvulle lähtö ja saappaat vietiin suutariin paikattavaksi. Elsa sai kantaa Haneliukselle rajoja monta kantamusta, ja kun hän vie viimeistä osuutta niin — Matti, hän oli siellä suutarin opissa, tuo Kirkkonummen Matti.

"Sinä täällä opissa!" sanoi Elsa.

"Niin, hyvä Elsa! et usko mitä elämää ne minun kanssani pitivät. Ei isäntä niinkään kuin lapset ja emäntä. Minä olin suorastaan liikaa siinä talossa. Sen huomasi isäntäkin ja kaunis kerta hän otti minun mukaansa kaupunkiin ja etsi minulle paikan tähän."

"Ja tässäkö on hyvä?"

"Tässä on hyvä; sen parempaa ei köyhän poika tarvitse. Minä koetan opetella suutariksi, eikö tuota silläkin eläne."

"Elää kait", sanoi Elsa ja läksi pois.

Kotiin tultuansa kertoi Elsa mamselille:

"Matti on Haneliuksella suutarin opissa."

"Herranen aika! suutarin opissa", sanoi ihmeissään mamseli. "Eipä ruvenneet pitämään poikaa muuta kuin silmän pilkkeeksi."

"Emäntä ja lapset ovat olleet niin pahat."

"Vai niin, no, kyllä sen jo senkin emännän näki päällekin päin, ett'ei hän ole orpolasten hoitaja."

Muutamia päiviä ennen joulua läksivät herrat maalle vanhempiansa luo, vaan tuo hiljainen rovastin poika ei mennyt. Hän jäi yli pyhien kaupunkiin, ja sanoi odottavansa isäänsä kaupunkiin kohta pyhien jälkeen.

Kun ylioppilaat läksivät, antoivat he passarillensa juomarahaa, ja Elsalle keräytyi rahaa aikalailla kumminkin itse mielestänsä, vaikka toiset eivät vielä sellaisia summia suuressa arvossa pitäneet. Tuo ennen mainittu maisteri, joka ei poiskaan lähtenyt, ei juomarahaakaan antanut, sillä hän sanoi ei hänellä rahaa olevan ennenkuin isänsä tulisi.

Kun joulu kaikkine lahjoineen ja iloineen oli ohi, tuli eräänä iltana, kun kaikki oli erittäin rauhallista mamselin asunnossa, pihalle ajaen jonnin joutavalla hevosluuskalla ja vanhalla reellä, vanhanpuoleinen lihava herrasmies. Miehellä oli mustalla veralla päällystetty turkki ja päässä karvalakki; jaloissa oli suuret karvasaappaat. Vieras antoi hevoselleen heiniä ja alkoi sitten astuskella yläkertaan. Hän löysi ainoastansa kyökin ovelta avaimen ja astui kyökkiin.

"Hyvää iltaa tytöt! Asuuko tässä yhtä Isakki nimistä ylioppilasta?" kysyi vieras.

Elsa, jonka päässä oli tarkassa muistissa kaikkien herrojen sekä liika- että ristimänimet, huomasi kohta, että etsittiin kotiin jäänyttä herraa, ja läksi kohta kynttilä kädessä johtamaan vierasta, sanoen:

"Rovasti on hyvä ja tulee tänne!"

"Mistä neiti tietää, että minä rovasti olen?" kysyi ukko.

"Kyllä minä arvaan", vastasi Elsa, ja vei vieraan Isakki-maisterin kamariin.

Isakki-maisteri oli ahkerassa lukemisen touhussa saksankielisiä "tunnustuskirjoja". Hyvään aikaan ei

hän kääntänyt päätänsä oveen päin, ja ukko ja Elsa seisoivat niin hiljaa, että tuskin hengitystä kuului. Vihdoin astui ukko pöydän luo, laske hiljaa kätensä pojan olkapäälle ja sanoi:

"Oikein Isakki! pidä päälle. Onko tuo viimeinen tenttaami?"

"Joko te tulitte?" kysyi Isakki kääntyen isäänsä päin. "Minä en kuullut yhtään kun tulitte."

"Kyllä minä näin sen ja seisoin tuolla ovesa tytön kanssa kauvan aikaa."

Elsa kääntyi pois ja meni kyökkiin.

"Hän oli Isakki-maisterin isä", sanoi Elsa toisille piioille.

"Isä niin lihava, ja poika niin laiha!" sanoi Liina.

"Kyllä se monestikin niin on", lisäsi mummo.

"Niinpä se on melkein aina", sanoi Lotta.

Mamseli asui Isakki-maisterin kamarin viereisessä kamarissa. Kun rovasti tuli, oli hän lepäämässä päivällisen päälle ja veteli unta kaikessa rauhassa tammikuun iltapimeässä. Kuitenkin loppui häneltä pian uni, sillä hän näki unta niin että heräsi — hän kuuli tutun äänen läpi unensa ja jäi silmät auki ihmeissään kuuntelemaan. Hän nousi istualle sohvalle ja hieroi silmiänsä, mutta hän luuli sen kumminkin olevan unta. Ei, unta se ei enään ollut sillä seinän takaahan se ääni kuului.

"Than sama ääni kuin silloinkin! Olleeko hän sama mieskin?" tuumi mamseli itsekseen.

Mamseli veti kellonauhaa.

Elsa tuli sisään juoksujalassa.

"Tiedätkö sinä Elsa, kuka vieras tuolla on Isakki-herran kamarissa?"

"Maisterin isä."

"Onko hän tullut?"

"Hän tuli juuri äsken."

"Minkä tekosyyn nojalla minä menisin sinne, että saisin nähdä, kummoiseksi hän on käynyt. Tiedäs, se rovasti on minun vanha tuttu; se on ollut isälläni apulaisena. Siitä on Elsa rukka aikaa jo."

"Käskekää hänet tänne kahville."

"No, herranen aika, enkö minä nyt itsestäni noin paljoa haiveltanut. Käske rovasti tänne!"

Elsa meni.

Mamseli sillävälillä sytytti monihaaraisen kynttilälampun pöydällä.

Elsan ääni kuului vienosti seinän takaa:

"Rovasti on hyvä ja tulee kahville mamselin luo!"

"Mikäs mamseli se on?" kuului rovasti kysyvän.

"Hän on emäntäni!"

"Pappa menee vaan!" toimitti Isakki-herra.

Vähän ajan takaa aukeni ovi ja rovasti astui virkanutussa sisään. Elsa oli oven aukaisut ja painoi sen kiinni myöskin.

"Hyvää iltaa!" sanoi rovasti.

"Jumala antakoon! Vielähän tekin elätte!"

"Mitä? Eveliinako on tuossa? Vielähän minä elän ja olen; jopa olen ennättänyt leskeksikin tulla."

"Kyllähän siitä ajasta jos jotakin on ennättänyt", vastasi mamseli.

Rovasti puristi hellästi mamselin kättä; sitten hän istui mamselin neuvomaan soutuoliin.

Mamseli veti kellon nauhaa. Elsa tuli sisälle.

"Tuokaas kahvia rovastille!" kuului mamselin käsky.

Elsa poistui ja tuli vähän ajan päästä takaisin, tuoden kahvia vehnäleivän kanssa.

Rovasti ja mamseli olivat erittäin vilkkaassa keskustelussa, että töin tuskin joutivat kahvia ottamaan. Elsa meni pois, ja mummo kyökissä Elsalta kysyi:

"Mitä se rovasti siellä tarinoipi?"

"Siellä on ilo ylimmillään", vastasi Elsa.

"No, mitähän siitä vielä tuleekaan?" arveli mummo.

"Häätpä tietenkä!" tuumi Liina.

"Joutavia, vanha ihminen!" sanoi mummo.

Hyvään aikaan ei kuulunut mitään sisään kutsumusta.

Viimein tuli mamseli kyökkiin antamaan käskyjä Liinalle illallisen valmistuksessa; samalla hän suhasi jotakin Liinan korvaan, ja meni pois kyökistä.

"Oo, eihän nyt kummempaa!" oli Liina ihmettelevinään. Toiset eivät olleet millänsäkään. Suuri illallinen laitettiin ja Isakki-maisterikin kutsuttiin illalliselle. Illallisen päätökseksi tuli, että rovasti ja mamseli olivat kihloissa.

NELJÄSTOISTA LUKU.

Ja he menivät kukin omaa tietänsä.

Isakki-maisteri oli tuohon isänsä kauppaan hyvin tyytyväinen. Rovasti meni asiat toimitettuaan kotiinsa. Häiden pito jätettiin kevään valoisaan aikaan.

Niinkuin oli luonnollista, antoi mamseli tiedon kihlauksestansa Munkkiniemeen, vaikka itse kihlaus tapahtuikin äkkiä ja ilman heidän läsnäoloansa. Tästä nousi touhu Munkkiniemessä. Rouva suuttui niin, että lähti paikalla kaupunkiin sisartansa nuhtelemaan, sillä mitä enään hullumpaa asiaa taisi maailmassa olla, kuin sisar, joka oli luvannut aina naimatonna pysyä, nyt äkkiä kuin tuulesta lähtee ruustinnaksi ja veisi sinne mennessään kapineensa, tavaransa ja pankissa olevat rahat. Tästä olisi hän valittanut miehellensäkin, jos ei se olisi samaan aikaan sattunut olemaan pitkässä reisussa ulkomailla. Ja niin saapui rouva mamselin asuntoon pilvisenä tammikuun päivänä.

Kun rouva tuli mamselin asuntoon, oli mamseli kyökissä ja sinne tuli rouvakin.

"Mitä minä olen nyt saanut kuulla, että sinä menet naimisiin ja pääset ruustinnaksi? Onnea vaan! Mutta olisit tuota voinut päästä maailman läpi ilmankin, kun kerran alotit. Mitä niitä turhia puheita pidät ja puhut minun lapsistani ja lupaat niille, kun et niille kumminkaan anna."

"Älä nyt pauhaa, hyvä ihminen, minun asianihan se on. Etkähän sinä ole minkään puutteessa eikä sinun lapsesi; ei se ole kuin joutavaa ahneutta", vastasi mamseli.

"Kuules, tuleppas tänne!" sanoi mamseli.

"Minne?" kysyi rouva.

"Tänne porstuaan!" ja niin he menivät molemmat porstuaan.

Munkkiniemen rouva seisoi sisarensa edessä hyvin ryhdikkäänä.

"Tässäkö me seisomme kylmässä porstuassa?" kysyi rouva.

"Tässä me nyt seisomme, että pakkanen hiukan jäähdyttää liikaa intoasi toisen omaan, sillä tietääkseni olet saanut perintösi niinkuin minäkin, ja varakkaan miehen, ett'ei sinun lapsesi köyhyyden tähden puutteesen joudu, jos eivät oman kunnottomuutensa tähden ajan varrella."

"Kylmä mulle tässä tulee. Tiedä se, että olen istunut reessä ja nyt pidät sinä minua kylmässä porstuassa."

"Niin, se sopii hyvin, kun minä olen rovastin tytär, että vihdoinkin tulen ruustinnaksi."

"Kuules, Eveliina, sinä olet ihan viime aikoina tullut niin kovin kummalliseksi. Sinun elämäsi oli hiljaista ja rauhallista, kuin kyyhkysellä pesässään, mutta sinä olet tuon hiljaisuuden heittänyt; sinä olet siipesi levittänyt ja ruvennut puuhaamaan, kuin sellainen, joka ei muuten elä."

"Jaa, minä opettelen emännäksi."

"Mistäs sitä tiesit ruveta opettelemaan, hyvä Eveliina?"

"Se tuli itsestään, se aavisti."

"Laske minut edes kyökkiin! Totta se on, että vilustaa minua."

"Voithan mennä kamariinkin", sanoi mamseli ja aukaisi kamarin oven. Sinne hävisivät porstuassa-juonittelijat.

"Voi hyvänen aika", sanoi mummo. "Kyllä ei ole sekään hyvä, että on tavaraa. Noin sitä sitten on riita sisarten välillä ihan tavaran tähden."

"Pientä se on mummo tuo; olen minä suurempiakin kahakoita nähnyt", sanoi Liina. "Kyllä siinä on rouvassa matantuuraa, mutta herra on hyvä mies."

Lotta, joka oli etempää maalta eikä ollut koskaan muiden kuin talonpoikaisten parissa ollut, kysyi:

"Riiteleekö herrasväkikin?"

"Eihän ne juuri riitele; ne vaan lausuu ja sanelee", vastasi Liina.

Vähän ajan kuluttua kuultiin rouvan ja mamselin ääni porstuassa. Se oli naurun sekaista keskustelua ja he menivät rappuja alas pihalle, jossa kuski hevosta pidellen rouvaa odotti.

Piiat näkivät kyökin akkunasta, kuinka sisarukset kaikessa sovinnossa erkanivat. Mamseli katsahti pihalla seisoessaan kyökin akkunaan ja piikat vetivät päänsä akkunasta pois, vaan mamseli kiiruhti ylös ja tuli suoraa päätä kyökkiin.

"Se on pulska, tuo sisaren miehen orit!"

"Kyllä siinä on konkaria", vastasi Liina.

"Huh, huh, hyi, kun siellä on pilvipakkanen tänään; oikein se kynsiin kiinni ottaa!" tuumi mamseli. "Pitäkää pellit kiinni, ett'ei lämmin taivaalle luista", lisäsi hän ja meni kamariin.

* * * * *

Aika kului, joululupa loppui. Ylioppilaat alkoivat tulla kaupunkiin. Mamselinkin huoneet alkoivat täyttyä. Ankarat alkoivat työt. Nyt mamseli huomasi vasta uhoon yhtyneensä. Hänen piti huolta pitää suurehkosta majapaikasta ja samalla morsiuspuuhistansa. Suurenlaisesti tahtoi hän varustaa itsensä kaikenlaisilla kapineilla. Hänellä itsellään tosin oli liina- ja pitovaatteita moneksi vuodeksi, vaan sulhasen liinavaatteet ja peitteet alkoivat vetää puoleensa kaiken huomion. Hän oli kahden vaiheella, pitikö heittää majanpito toisiin käsiin kesken talven, vaiko jatkaa sitä poislähtöönsä asti.

Isakki-maisteri suoritti viimeisen tenttaamansa jo helmikuussa. Tuo ainoa tulevaisen poikapuoli oli myöskin uusiin tamineihin varustettava. Mamselilla oli syytä iloita, että hän sai varustaa poikkaa papintutkintoa ja vihintää suorittamaan. Hänellä oli vielä suurempi syy senkin tähden, kun Isakki oli tuleva kumminkin aluksi isällensä apulaiseksi, ja oleva alituisesti yhdessä perheessä ja äitipuolen silmien edessä.

Munkkiniemen Elsa, hänkin täytti kolmannentoista ikävuotensa ja oli jo täyden ihmisen pituinen ja kokoinen. Hänen poskensa alkoivat käydä punakoiksi ja käsivartensa sievän pyöreiksi ja hänen vesiruskea tukkansa riippui kahtena palmikkona, joiden päihin oli sidottu siniset nauhat. Viime aikoina oli mamseli tehnyt hänestä huomioita, ett'ei Elsa enään lukenut eikä virrennuotteja hyräillyt. Hän otti siis Elsan kahdenkesken puhutellakseen:

"Kuinka on Elsa sinun jumalasuutesi kanssa?"

"Näytänkö minä jo niin jumalattomalta?"

"Älä nyt tuskastu hyvä ihminen, minä hyvässä tarkoituksessa sitä kysyn."

"En tuskastu, en, mamseli kysy vaan! Minä vastaan, että en minä tässä jouda mitään näkyviä jumalisuuden harjoituksia pitämään. Meillä on kiire työ, mamseli kulta!"

"Niin on, kyllä meillä nyt hyvä lapsi työtä piisaa. Mutta se, Elsa rukka, on hyvä, että on työtä ja aina touhua, sillä työ, jos se toisinaan on suuri rasituskin, on myöskin syntiselle ihmiselle jalo virvoitus ja huvitus. Se viepi mielestä pois kaikki joutavat ja turhanpäiväiset ajatukset. Herra armahda, missä pulassa minä olin monta kertaa ajatuksineni niinä pitkinä vuosina, kun vietin joutilasta ja ikävää toimeettoman vanhanpiian elämää. Juuri sen vuoksi aloin tämän toimen. Onhan se kyllä totta, mitä sisareni sanoo näistä kaikista puuhistani, että olisin vähemmälläkin toimeen tullut. Mutta miksi en saisi minä niin hyvin kuin hänkin puuhata? Olenko minä enemmän, kuin hän, nurkkaani noiduttu? Sen sanon, että yhtä jumalinen voipi olla työtouhussa, kuin joutilaanakin."

Sen pitemmälle ei keskustelu sillä kertaa kestänyt, sillä nuot maalliset touhut tulivat esteeksi, ja Elsaa kaivattiin toimiinsa.

"Menköönhän nyt, mutta niin kauvan kuin minä emäntä olen, teen minä tuossa tavassa muutoksen. Elsa on tästä lähin liian pulska passaamaan minun herrojani. Minä sanon: mummo on kaikkein sopivin passari meidän maistereille. Elsa kyllä juoskoon jalkojensa nuoremmuuden tähden ulos kaupungilla, vaan kotoiset kamaritoimet minun herroilleni tehköön mummo!" Näin jutteli mamseli kamarissaan itseksensä, neuuloessaan sulhon paitaa.

Samana päivänä tekikin mamseli tuon muutoksen ja mummo sai huolekseen herrain passauksen.

Kevät kului ja kesä lähenei. Nuoret herrat alkoivat solua kotipuoleensa. Mamseli alkoi myöskennellä liikoja huonekalujansa, joita ei hänen tarvinnut viedä tuonne maapappilaan. Palvelijat saivat hakea paikkoja, mikä minnekin, sillä siitä taloudesta oli loppu tuleva. Elsan olisi mamseli mielellään vienyt mukanaan, mutta Elsa ilmoitti ei tahtovansa maalaisiksi tulla. Häät vietettiin tuossa majatalossa, jonka jälkeen kaikki saivat talosta mennä minne kukin pääsi.

VIIDESTOISTA LUKU.

Rajuilman tauottua lakkasivat pojatkin riitelemästä.

Häät olivat olleet komeat ja niissä oli ollut hauskuutta jäämäänkin asti. Kuka kumminkin häiden jälkeen ja mamselin mentyä jäi pahoille mielin, oli Munkkiniemen Elsa. Hänelle ei mamseli muistanut antaa päästökirjaa eikä palkkaa. Hulluinta kaikista oli se, ett'ei mitään palkanmäärää ollut puheessakaan ja tietysti käytti mamseli tilaisuutta hyväkseen. Jäi toinenkin piika päästökirjatta; se oli mummo, mutta hän ei jäänyt ilman palkkaa. Liina meni jälleen Munkkiniemeen ja Lotta kotipuoleensa.

Nyt oli Elsa paikatta, eikä oikeastaan tiennyt mitä tehdä, kun ei ollut sanottavasti mitään, millä toimeen tulla ja päästökirjaa puuttui. Mummo, kaikenlaisia kokenut vanha ihminen, käski tytön tulla kotiinsa siihen pieneen kamariin pesotuvan perässä, joka monta vuotta oli ollut hänen hoteissaan halpaa hyyryä vastaan. Elsa ei juuri mieluisesti tahtonut ruveta mummon rasitukseksi, vaan mummo kehoitti noudattamaan kohtelijasta tarjousta, ja niin meni Elsa mummon mukana.

Se oli kirkas kesäaamu, kun mummo ja Elsa työnsivät käsirattailla Elsan arkkua ja kaikenlaisia kapineita tuohon hyvin vanhaan taloon. Talo oli kulmatalo Kruununhaassa ja niin rakennettu, että, katsoi pihan perältä tai katurakennuksesta, näkyi aina pohjoissatama. Niin muodoin näkyi tuosta korkealla mäellä olevasta pesotuvan-peräkamarin akkunasta kirkkaasti kimalteleva mainittu pohjoissatama. Väsyksiin saakka saivat he työntää ylösmäkeä noita rattaita ennenkuin pääsivät tuota kaunista näköalaa ihailemaan, näköalaa, joka oli loistavampi kuin mamselin ravintolassa, vaikka se sijaitsikin rakennuksen toisessa kerroksessa.

"Kyllä tässä on kaunis katsella!" huudahti Elsa saatuaan arkun paikalleen ja kiirehdittyään akkunaan. Sieltä risteilikin venheitä edestakaisin ulapalla. Komeana kohosi lahden takana Korkeasaaren kaunis metsä, ja siitä oikealla kaakkoon käsin Katajanokan vuori mökkiryhminensä. Juuri kuin tuota mökkijoukkoa vartioiden kohosi mahtavana Viaporin linna eli sotavarustus. Se oli niinkuin leveälle siipensä hajottanut kotka, suojellen Helsinkiä, niin meren myrskyiltä ja hyökylaineilta, kuin vihollisiltakin. Katsojan silmät kiintyivät vielä etäämpänä sijaitsevien saarten metsiinkin ja Söörnäisiin

rantoihin, kallioihin ja kärkeen.

"Todellakin kaunis kaupunki!" huudahti Elsa, tähytäen vieläkin silmillään kauas etäisyyteen.

"Niin Helsinki", vastasi mummo.

"Juuri sama", sanoi Elsa. "Entisajan ihmiset ovat olleet viisaita paikan valinnassa. Missä oli erittäin viehättävä paikka, siihen tehtiin kaupunki."

"Se on totta, sen minäkin myönnän, mutta siinä parhaastaan silmällä pidettiin, missä on hyvä hamina, johon laivat voivat veden syvyyden tähden hyvin laskea ja missä niillä on suojusta ison meren laineilta. Usko pois, mutta meidän maamme rannoilla on harva paikka, johon isot laivat rantaan pääsevät, vesi kun näet on liian matalaa. Helsinki on siinä suhteessa koko mainio, kun rantaan, ihan kalarantaan, pääsee laivalla vaikka kummoisella." Mummo mietti hetkisen ja lisäsi: "Helsinki kyllä on pulskeassa paikassa, mutta entisajan ihmiset ovat olleet huonoja rakentajia; — katso tuota Katajanokkaa! Taitaako sanoa, että on liiaksi kaunista?"

Elsa katsoi akkunasta tuota "Katajanokan" mökkiryhmää ja sanoi:

"Se on köyhien rakentama; ei yksikään varakas entis- eikä nykyaikaan ole rakentanut noin huonoa!"

Ennenkuin mummo ennätti vastausta harkita, näki hän portista sisään kömpivän vanhan kalastajan, joka kantoi isonlaista pärekoria päänsä päällä.

"Kas, taas tuo vanha Jaansonni on tuossa pärekoppinensa. — Ahvenia arvatenkin!" Samassa kiiruhti mummo pihalle.

"Hyvää huomenta, Jaansonni. Onko teillä ahvenia?"

"Ihan viime yönä saatuja", kuului vastaus, kun ukko laski korinsa maahan.

Elsakin juoksi siihen.

"Minulle viisi naulaa", sanoi mummo.

"Ja minulle kaksi", kuului ääni takaa. Se oli eräs toisen huoneen asukas, joka sitä sanoi.

Ahvenet hyppelivät ja häntäänsä sinkauttelivat ukon kassissa, joka jo roikkui puntarin koukussa. Aika lihavia ja isoja olivatkin ahvenet.

Elsa katseli ukkoa, hänen hallistunutta lammasnahka-lakkiansa, harmaata sarkapukuansa, rasvanahkaisia rumia pikisauma-saappaitansa, punaisen- ja mustanjuovikasta liiviänsä, sekä vihdoin ukon paksuja ahavoittuneita poskia ja lyhyttä ruskeata partaa.

"Matami se ostaa silloin, kuin ostaa", sanoi Jaansonni.

"Niin, meitä on kaksi henkeä", vastasi mummo.

"Ketä kaksi?"

Mummo osoitti Elsa.

"No, hitto vieköön! Mistä te tuommoisen neiden olette käsittänyt? Enempi semmoisia; niitä vaan sellaisia tyttöjä ei kasvakaan joka mökin nurkassa!"

"Missähän niitä luulettekaan kasvavan?"

"Se täytyy olla parempi paikka, jossa tuonlaisia tyttöjä kasvaa!"

"Mökissä niitä vaan kasvaa", vastasi mummo, ja alkoi Elsan kanssa astumaan pesotupaa kohden. Jaansonni nosti korin päänsä päälle, alkaen jutua ulos portista. Mummo puisti ahvenet esiliinastansa ämpäriin, kaatoi raitista vettä päälle ja sanoi Elsalle:

"Saat puhkaista nuot kalat."

Elsa perkasi ahvenet, ja sanoi sen tehtyään:

"Nyt olisi hyvää aikaa lähteä Helsingin pitäjään, ja laittaa äitivainajan hautaa."

"Jaa, Heleenan hauta myöskin on laittamatta; me laitamme tänä kesänä ne molemmat."

"Laitetaan vaan", sanoi Elsa.

"Meidän sopii lähteä tänään jo; minä luulen, ett'ei sen sopivampaa aikaa tulekaan", sanoi mummo.

Nyt laittoivat he evästä koriin ja läksivät astumaan Helsingin pitäjään. Elsa olisi mielellään kulkenut Espoon tullista ulos ja valinnut tuon hänelle tutun Konalan tien, mutta mummo tuumi, että pääsee sitä Helsingistä pois Hämeenkin tullista ja Latokartanon kautta. Niin alkoivat astua yli Pitkän sillan.

Ensikertaa oli nyt Elsa tuolla Vanhaankaupunkiin vievällä tiellä, ja mukavaa oli sitä tietä kulkeakin, kun meri mukana seurasi. Päästyään Sumtähden viljelysmaiden kohdalle, lausui Elsa:

"Olisipa Helsinki silloin aimo kaupunki, jos se tänne saakka riittäisi!"

"Varttoo nyt, varttoo nyt", sanoi mummo ja astui edelleen.

Niin kulkivat he sivu Sumtähdet ja Annebergit, ja tulivat Vanhaankaupunkiin. Siinä laskeutui tuo ruskeavesinen Vantaa koskena alas, pitäen aikamoista pauhinaa ja metakkaa mennessään.

"Katsopas tuota hurmaavaa vettä, kuin tahtoo viedä silmät mukaansa", tuumi mummo.

"Kyllä sen partaalla on hauska asua, vaan en tahtoisi alituisesti kosken ääntä kuunnella, sillä se on niin levotonta minusta", arveli Elsa.

Mummo oli siihen asti omasta tahdostaan kantanut eväskoria. Nyt ojensi hän Elsalle korin ja niin astuttiin edelleen. Vanhankaupungin kohdalla löysi mummo seipään kappaleen maantieltä, jonka hän kohta sauvakseen omisti ja työnteli sillä ruumistansa eteenpäin. Silloin tällöin tuli joku maalainen kuormahevosineen heille vastaan. Vaikk'ei tuo vastaantulijain tomu ollutkaan juuri makeinta nieltävää, teki muiden ihmisten näkeminen kumminkin matkustuksen rattoisammaksi.

Vihdoinkin loppui tuo mutkitteleva taival, ja matkalaiset pääsivät Helsingin-pitäjän kirkonkylään.

Siinä seisoi tuo yksinkertainen Herran huone rauhallisena kuolleiden kodon keskellä, ja matkalaiset istahtivat tien viereen nurmelle hautuumaan lähellä.

"Kuka meille osoittaa äitivainajasi haudanpaikan?" kysäsi mummo.

"Kyllä haudankaivaja sen tietää", vastasi Elsa.

"Jos muistaa", sanoi mummo.

He pistäysivät hautuumaalle, jossa vallitsi täydellinen hiljaisuus. He kulkivat ympäri ja lueskelivat kirjoituksia hautakivissä ja tauluissa. Vihdoin eräässä nurkassa näkivät he, kuinka multaa sinkoili ylös. Siitä huomasivat kohta, että haudankaivaja kaikessa hiljaisuudessa siellä oli virkapuuhissaan. He lähenivät puolivalmista hautaa ja tervehtivät kuopassa seisovaa keski-ikäistä miestä, joka heidän lähestyttyä nosti hattua ja nojasi rintansa lapionvartta vastaan.

"Minä etsin äitini hautaa", sanoi Elsa.

"Kenen sinä olet tyttö sitten?" kysyi mies.

"Leski-Annan, Munkkiniemestä."

"Etkö muista, siinähan se on tuon ison koivun juurella."

Silloin Elsan muisti virkosi. Haudankaivajakin nousi ylös ja tuli paikkaa tarkemmin näyttämään, ja hauta olikin korkeammalla muuta maata niin, että siihen vähällä vaivalla tuli sievä pengeri. Haudankaivajan avulla saivat he vähän turpeita ja mummolla oli mukanaan muutamanlaatuisia kukan siemeniä, joita hän pisteli haudan päälle mukavaan järjestykseen. Kun hauta oli laitettu ja he olivat oikeessa poislähteä, puhkesi Elsalta katkera itku. Hän muisti tuon Herrassa nukkuneen, rakkaan äitivainajansa.

Sillä välin kuin mummo ja Elsa hautaa kaunistivat, oli haudankaivajakin saanut työnsä valmiiksi. Hän seisoi lapio kädessä käytävällä ja näytti odottavan. Mummo kuiskasi Elsan korvaan:

"Nyt se odottaa palkintoa turpeista ja työkaluista."

"Niin, mutta kun minä sen vähän mikä mulla rahaa onkin, unehutin sinne vaatearkkuun", vastasi Elsa.

"Luullakseni, jos ei hän aivan liikoja pyydä, on senverran minulla", sanoi mummo. Ja niin astelivat he, hiljaa supisten, käytävälle haudankaivajan luo.

"Mitä me olemme velkaa teille turpeista ja työkaluista?" kysyi Elsa.

"Joutavia, mitä minä turhasta maksoa köyhältä tytöltä; eihän nuot rikkaatkaan mitään maksa. En minä semmoisista mitään ota; täytyyhän minun ne irti kiskoa kumminkin, kun ma hautaa alustan. Olkaa nyt niin hyvät ja tulkaa minun asuntooni, edes hiukan huokamaan."

Haudankaivaja käveli edellä; Elsa ja mummo perässä. Tuot'hätää he tulivat miehen asuntoon.

Haudankaivajan pienessä tuvassa istui akkunan edessä pöydän ääressä noin viisitoista vuotinen tytär neulomassa palttinata, josta näytti muodostuvan paita. Se oli haudankaivajan ainoa perillinen tuo tytär, joka piti emännyyttä leskenä olevalle isällensä. Huone oli yksinkertaisesti sisustettu, ja varsin siisti. Vanha seinäkello peräseinällä löi juuri kaksi. Haudankaivaja istui tuolille pöydän päässä, joten tuli istumaan tyttärensä vastapäätä. Elsa alkoi penkillä istuessaan syödä evästänsä; pian rupesi mummokin noudattamaan Elsan esimerkkiä.

"Tuo maitoa vieraille, Miina", sanoi haudankaivaja.

Tytär meni kohta ulos. Vähän päästä tuli hän takaisin, tuoden maitoa valkoisella puutuopilla.

Puolipäivän aurinko paahtoi sisään mökin akkunasta. Vaikka ovi oli auki, tuntui tuvassa joltinenkin kuumuus. Erittäin tervetullut olikin matkalaisille raitis maitohaarikka.

Haudankaivaja käski vierasten siirtymään pöydän ääreen; tytär otti pöydältä pois aivinatilkkunsa ja siirtyi penkille neulomaan.

"Kyllä täällä hyvin syönti käypi, missä olemme", vastasi mummo talonväen kohtelijaisuuteen.

"Ei niinkään hyvin", sanoi haudankaivaja ja hoputti vieraita pöydän luo muuttamaan.

Vieraat tottelivat kehoitusta ja muuttivat syöntinsä pöydälle, ja söivät eväänsä loppuun. Syötyänsä aikaa Elsa taas jutella haudankaivajan velasta:

"Sanokaa nyt, hyvä isäntä, paljonko olen teille velkaa."

"No, kun se velka sua niin kovin huolettanee, niin anna jotakin; kyllähän tuon otan. Täytyyhän tytön päästä tunnonpintehestä", sanoi haudankaivaja hymyssä huulin.

"Minulla ei ole rahaa itselläni mukana ollenkaan, vaan lainaan mummolta. Lainatkaapas nyt mummo!"

Mummo veti villalangoista kudotun kukkaron taskustansa; siitä hän antoi Elsalle kaksi isonlaista hopearahaa vanhaa mynttiä. Elsa ojensi rahat haudankaivajan käteen.

"Piisaako, riittääkö nämät?" kysyi hän.

"Riittää ne. Näistä rahoista minä kastelen tänä kesää istuttamasi kukkasat ja vielä hankin haudan pääpuoleen sievän, joko tuomen tai pihlajan vesan. Keitä kahvia, Miina!"

Miina asetti kohta kahvipannun tulelle, ja tuossa tuokiossa oli kahvi valmiina. Elsan ja mummon suureksi huviksi liikkui Miina erinomaisen taitavasti ja liukkaasti.

"Kaupungissahan tuo Miina tarvitsisi olla", sanoi mummo.

"Kuinka niin? Mitä hänellä kaupungissa tehtäisiin?" kysyi haudankaivaja.

"Kaupungissa tarvitaan sellaisia tyttöjä, jotka töissään joutuu", tuumiskeli mummo.

"Kyllä niitä tarvitaan maallakin", sanoi ukko, sytyttäen piippunsa.

"Maalla tarvitaan työtä yhtähyvin kuin kaupungissakin."

Kahvit juotiin ja lämmin liemi lisäsi ennestäänkin suurta lämpöä. Kiitellen haudankaivajan ja hänen näppärän tyttärensä vieraanvaraisuutta, sanoi mummo hyvästi; Elsa seurasi mummon esimerkkiä, alkaen lähteä.

"Niin aina, vierailta on matka edessä ja niin muodoin kiiru; en minäkään tahdo siis viivyttää. Hyvästi sitten! Kyllä minä pidän haudasta asianomaista huolta, kuten puhuttu on."

Elsa ja mummo olivat taas maantiellä ja menossa Helsinkiin.

Kun he olivat kulkeneet kappaleen matkaa, silloin tällöin jällellen vilaisten, tuli muutamia hevostmiehiä kuormineen heidän jälessään. Kuormien ajajat tekivät hyvänpäivän sivumennessään ja käänsivät katseensa jällellen. Heitä oli kolme miestä ja yhtä monta hevosta.

"Sillä mummolla on kaunis ja ryhdikäs tytär", sanoi viimeinen eli jälimmäisen hevosen ajaja.

"Kuules, Elsa, nyt he luulevat sinua minun tyttärekseni."

"Niinpä kuuluvat", vastasi Elsa.

Jo pysähtyivät kaikki hevoset, ja miehet laskeutuivat tielle.

"Te olette varmaankin Helsingistä, kun olette niin kaupunkilaisten näköisiä", sanoi nuorin miehistä, sama joka ajoi viimeistä hevosta.

"Kaupungista me olemme", vastasi mummo.

"Ettekö tahdo ajaa kyydillä?" kysyi hän vielä.

"Emme, se tulee niin kalliiksi", tuumiskeli mummo.

"Ei se mitään maksa, istukaa vaan kärryihin."

"Erinomaisen kohtelijaitahan te olettekin, kun aivan ilmaiseksi rupeatte kyyditsemään; ette suinkaan te ole Helsingin pitäjästä", sanoi mummo.

"Kuinka niin", sanoi puhuteltu. "Tuossa sanassa on jokin piikki meidän pitäjäläisille. Helsinginpitäjästä me olemme. Olkaa hyvät vaan ja nouskaa kärryihin lepuuttamaan jalkojanne."

"Näkyypä tuossa olevan jo kylliksi vetämistä entisessäkin kuormassa, ja meillä ei ole mitään kiirettä; me ennätämme kyllä kotiin siksi, kuin meitä siellä tarvitaan", laususkeli mummo.

"Kas muoria kun on ylpeä! Tule sinä tyttö, jätä äitisi siihen!"

"Mene nyt vaan", sanoi Elsa.

Hevosmiehet nousivat kärryihin ja alkoivat laulellen ja vihellellen ajaa eteenpäin.

"Siinä on aukeata tuossa", sanoi Elsa, katsellen ympärilleen, kun olivat joutuneet kulussaan aukealle paikalle, missä oli suuri avara kenttä ja peltoa.

"Se on se Helsingin Malmi", sanoi mummo.

"Tämäkö se Malmi on? Ajattelin jo mennessä kysyä", sanoi Elsa, joka puolelle tähystellen.

"Mikähän siinä on, kun ihminen katselee jotakin kaunista, niinkuin suuria taloja, peltoja ja kenttiäkin, niin väkisinkin tahtoo tulla mieleen, ollako nuot minun. Se ei luullakseni ole aivan oikein ja on tavallaan toisen omaisuuden himoitsemista", arveli mummo.

"No, joko te ennätitte omistuspuuhiin? En minä vielä niin pitkälle kerinnyt. Minä vaan ajattelin eiköhän noilla ihmisillä ole talvella hyvin kylmä, kun ovat alttiina kaikille tuulille, ja mitä he polttavat huoneita lämmittääksensä? Ei, minä en rakasta semmoista autiota maan kylää; se näyttää alastomuudellansa, metsättömyydellänsä hyvin köyhältä."

"Sinulla on siinä puheessa paljon oikeata; kyllä autio aukea köyhältä suomalaisen silmiin pistää."

Jonkun aikaa kulettua alkoi mummo väsyttämään, ja katuvaksi alkoi käydä, kun oli hyljännyt miesten tarjouksen nousta jalkojaan lepuuttamaan kuorman päällä. Elsakin alkoi väsyä ja tuon tuostakin istahtivat he tien vierelle levähtämään. Kun pääsivät Viikin eli Latokartanon kohdalle, alkoi idästä päin kohota musta pilvi, joka ennusti ankaraa ukkosen sadetta. Harvaan salamoivat kirkkailla leimauksilla ja kuului kaukaista jyrinää. Matkalaisille tuli kiire ja alkoivat he ponnistaa voimiansa, että mahdollisesti ennättäisivät Vanhaankaupunkiin myllyn suojaan. Erinomaisen liukkaasti alkoivat he astua tuulen tupruttaessa tomua silmiin, vaan ei auttanut. Pian olikin heillä Vanhakaupunki, ja ennättivät he muutaman mökin porstuaan juuri, kuin parhaallaan alkoi vettä ja rakeita pudota.

Kiireissään ei mummo ennättänyt valita tuttavaa taloa, vaan kun hän oli jonkun aikaa porstuassa seisonut, tuli talon emäntä huoneesta ja tunki mummon, käskien heitä kohta sisälle sadetta pitämään. Kohta olivatkin he valmiit seuraamaan käskyä ja noudattamaan kutsumusta, astuen huoneeseen. Huone ei ollut aivan pieni, mutta muutoin hyvin matala, jossa asukkaina ynnä emäntää oli kolme ruotsinkielin riitelevää pientä poikaa. Vaikeata oli käsittää riidan syytä, vaan ei se tahtonut vieraiden läsnäolostakaan; olipa muutamien tukkakin vaarassa. Äitikin koetti jo hiilisauvoineen välissä häärätä, mutta erinomaisen huonolla menestyksellä. Eikä emäntä noilta rähiseviltä pojilta saanut rauhaa vierailta kuulumisia kysellä; ennen oli myrskykin ohi ja sade laannut.

Rajuilman tauottua lakkasivat pojatkin riitelemästä ja menivät ulos. Emäntä pyyteli anteeksi poikiensa rähinän edestä. Vieraat katsahivat akkunasta ulos ja näkivät, että ulkona jo pouta vallitsi.

Lahdella kävi vielä jommoisietkin laineet ja koski pauhasi entistänsä kovemmin.

"Uskokaa pois vieraat, siitä tulee kaunis tyyni ilta, joka on myrskyn jälkeen tavallista. Te voisitte helposti päästä venheellä kaupunkiin, eikä se suuria maksa. Naapurissa tuossa on useampia venheitä ja siinä on kylliksi soutajia. Tahdotteko muutoin, niin —?"

"Kuin tahdot, Elsa?" kysyi mummo.

"Kyllä se helpommin käy, mennään koettamaan."

Silloin he läksivät. Emäntä kävi edellä ja vieraat perässä; mentiin niin tien yli torppaan. Täällä oli väki parhaallaan iltaruoalla: isäntä, emäntä ja kaksi täysikasvuista poikaa. Tuo oppaana oleva naapurin emäntä kysyi:

"Ettekö lähtisi soutamaan näitä vieraita kaupunkiin"?

"Minkätähden ei", vastasi kohta toinen nuorista miehistä.

Vieraat saivat luvan istua penkille.

Pian lopetti nuori mies syöntinsä, pisti lakin päähänsä ja puki itsensä harmaasen sarkanuttuun.

"Tulkaa mukaan!" hän sanoi.

Elsa ja mummo läksivät pojan perässä rantaan astumaan.

Rannassa oli verkkojen säilytysruone. Nuori mies katseli merta, katseli tuuliviiristä tuulen suuntaa. Hän huomasi ilokseen voivansa purjeissa laskea hyvää laitatuulta Helsingin Pohjois-satamaan. Hän otti vajasta purjeen ja laittoi venheen reilaan. Vieraat käski hän istua venheeseen. Niin lähdettiin. Nuori mies piti itse perää sekä hoiti purjetta. Vielä kävi maininki myrskystä, ja poika istui vakavana venheen perässä. Tuuli vinkui ja venhe kulki tavatonta vauhtia. Pian jätti hän Vantaan vaahtoavat laineet, sivuutti Annebergin ja Sumtähden rannat ja laski sievästi Söörnäsin sivuutse. Vielä yksi ojelmus ja silloin oltaisiin Pohjois-satamassa. Mutta, niin kun tuo riitelevien poikien äiti oli ennustanut, tyyntyi ja lakkasi tuulemasta. Ilta-aurinko paistoi suloisesti, kultaloistoon pukien lahdet, niemet ja rannat, ja monenkarvaisissa väreissä kimalteli kaikki akkunat Kruununhaassa. Nuori mies ei puhunut eikä pakissut, käänteli vaan purjettaan ja matka kului varmasti, mutta verkalleen. Lahdella kulki edestakaisin venheitä; enimmäkseen venheet liikkuvat soutamalla, josko muutamat koettivat purjeillakin matkaansa jouduttaa. Vihdoin laski matkalaistemmekin venhe Pohjois-sataman rantaan.

Mummo kehoitti venheen hoitajaa tulemaan asuntoonsa, juomaan kuppi kuumaa teetä.

Mies suostui pyyntöön, satoi venheensä kiinni, ja alkoi astua mummon ja Elsan perässä. Niin noustiin ylös tuota jyrkkää pihamaata ja pian oltiin tuossa pesotuvan takana olevassa mummon peräkamarissa. Vieras sai istua tuolille pöydän päässä ja Elsa meni panemaan vettä tulelle.

"Se olikin oikein hyvä ja hauska kyyti, joka meidän osaksemme tuli!" sanoi mummo.

"Helpottaa se hiukan kävelyn vaivaa, kun pääsee vettä myöten", vastasi mies, samalla katsahtaen akkunasta ulos. "Kaunispa teillä on näköala; kaunista meilläkin on", arveli hän lisäksi.

"Kaunishan tässä on näköala, vaan erinomaisen kaunis on teilläkin, se täytyy sanoa, kun asutte aivan kosken äärellä. Eikö se sentään ikäväksi pistä, kun aina koski korvissa kohisee?"

"Kun siihen on lapsuudesta tottunut, niin ei siitä mitään lukua pidä; toisinaan ei muista, ei edes kuulekaan."

"Kyllä ihminen kaikkiin tottuu!" tuumi mummo.

Elsan oli teevesi valmiina ja Elsa leipurista vehnäset hakenut. Nyt joivat he kaikin hyvällä halulla teetä matkan päätökseksi. Teen juotuaan ja maksun saatuaan suoriutui Vanhankaupungin vakainen nuorukainen venheellensä ja paluumatkalle.

Kohta miehen mentyä kuului rummun pärinä ja vaskitorvien helinä. Elsa ja mummo kiiruhtivat ulos ja hät'hätää ovensa lukittua kiiruhtivat soiton ääntä kohden. Kun pääsivät Hämeenkadulle, kulki siinä sotajoukko ohi. Edellä ratsasti joukko uljaita Donin kasakoita; heidän jälessään kävi yksi rumpali ja hänen jälessään monta rumpalia ja vihdoin koko komea torvisoittokunta aika lailla soittaen. Soittajien jälessä ratsasti uljas sotaherra komeassa puvussa ja vielä komeamman hevosen selässä, ja sitten seurasi jalkaväkeä kiiltävine aseineen, komeine lippuineen, joukko joukon perään.

"Minne he noin nyt menevät?" kysyi Elsa.

"Ne menevät äkseeraamaan Helsingin Malmille."

Kadulle kerääntyneet ihmiset katselivat pitkään noita ohimeneviä uljaita sotajoukkoja.

Elsa ja mummo pyörähtivät asuntoonsa ja paneusivat levolle, vaan kauvan kuului vielä korvissa rummutus ja soitto Söörnästä päin.

KUDESTOISTA LUKU.

Että mökkinsä puretaan, onhan nekin terveisiä.

Seuraavana päivänä alkoi mummo Elsan kanssa korjalemaan vaatteita, sillä monta kohtaa oli epäkunnossa. Nyt kun oli jonkun verran hyvää aikaa, niin silloin täytyi omaa työtä tehdä.

Se perusajatus mummossa, nyt kun Elsan äidin hauta oli kunnossa, ei laannut, vaan aina virkistyi: että Heleenan hauta oli vähintään saman holhouksen saava kuin Leski-Annankin, eikä haittaisi jos sen päällä olis risti, vaikka yksinkertainenkin.

Ei viikkoa saanut kuluneeksi kuin jo mummo Elsan kera läksi hautuumaalle, paikkaa tarkemmin tutkimaan. Hauta varustettiin ristillä ja sievällä kukkapenkerellä. Kaiken kustannuksen kulutti yksin mummo. Vasta kun hauta oli jo täydessä kunnossa, meni mummo Matin luo hänen oppipaikkaansa ja sanoi:

"Me olemme laittaneet äitisi haudan; ole hyvä ja käy väliin siellä katsomassa!"

Matti tuli aivan hämilleen tuosta odottamattomasta uutisesta; hän oli melkein unohtanut, että hänellä äitiä on koskaan ollutkaan. Tuo hälinämäinen maailman meno ja asuskeleminen suuressa mies- ja poikajoukossa, oli hänen saanut unohtamaan entiset olot, haudat ja äidit, melkeinpä oman itsensäkin, eikä hän varmaan paikkaakaan muistanut, missä äitinsä hauta olikaan. Lupasi hän kumminkin, eroon mummosta päästäksensä, käydä hautaa katsomassa.

Mummon tarkka silmä huomasi kyllä Matin vian, että hän liiaksikin hyvin viihtyi verstaassa. Hän siis kotiin tultuansa kertoi Elsalle, ettei Matin kanssa ole kaikki niinkuin olla pitäisi.

Ei se sanoma Elsastakaan hyvä ollut, vaan minkäs sille osasi.

Kun oli Elsan mielestä kaikki sellaisessa kunnossa, että voisi mennä palvelemaankin, kun vaan paikkaa olis, alkoi hän tuumia:

"Mistähän tuon nyt palveluspaikan saisi?"

"Kyllähän se on oikea ajatus sekin mennä palvelemaan, vaan kyllä voipi juuri tulla toimeen palvelemattakin" vastasi mummo.

"Jaa, ei juuri, kun ei ole minkään käsityön tekijä", tuumi Elsa.

"Käsityönkin tekijäksi voipi itsensä harjoittaa, jos muutoin haluaa", päätteli mummo.

"Kyllähän minulla on käsityötä, kun menen maalle taas luutia tekemään."

"Älä nyt hyvä ihminen pilaa puhu; tottahan nyt ihminen muutakin työtä saapi, kuin luutien tekoa", sanoi mummo ollen hyvin tosissaan.

"Sekin mamseli meni niin ikään. Jos palkkaa ei olisikaan maksanut, olisihan kumminkin päästökirjan antanut", tuumiskeli Elsa.

"Meillä ei vielä ole hätää mitään. Palvelukseen sinä kyllä pääset; olen minä sekin akka, että sulle palveluspaikan saan, ilman mamselin eli ruustinnan päästökirjaa."

Samassa kuin mummo viimeistä sanaa sanoi, aukesi kamarin ovi, ja sisään astui Munkkiniemen rouva.

"Hyvää päivää Elsa ja mummo", sanoi rouva.

"Päivää, päivää! Jumal' antakoon", sanoi mummo.

Elsa nousi seisomaan ja rouva antoi kättä Elsalle.

"Sisareni on kirjoittanut sieltä maalta ja lähettänyt Elsan päästökirjan ja tämän rahan", sanoi rouva, ojentaen Elsalle setelin ja paperilapun. "Hän kirjoittaa muuten olleensa sinuun täysin tyytyväinen ja toivoo, että joutuisit saamaan hyvän palveluspaikan."

"Kiitoksia", sanoi Elsa erinomaisen hämillään.

Rouva jatkoi: "Mieheni sanoo sinulle terveisiä, että mökkisi tulee purettavaksi tänä kesänä, ja että jos sinulla on jotakin siellä, joka johonkin kelpaa, käyt sitä pois korjaamassa."

"Lieneekö tuolla mihinkään kelpavaa", sanoi Elsa.

"En minäkään luule, vaan sopiihan se tarkoin tutkia. Mummo voipi tulla sinne myöskin."

Rouvalla ei ollut aikaa enempää puhua, vaan sanoi hyvästi ja läksi.

"Kas nyt sinä hätäilit ihan turhaan. Kyllähän minä ruustinnan tavat tiesin, ett'ei hän maksamatta jätä, vaan hän häätouhussaan ihan suorastaan unehutti koko asian. Se seteli osoittaa, että hän on maksanut sinulle yhtä suuren palkan kuin täysikasvuisille piioille", lauseskeli mummo.

Elsa myönsi, että hyvin on maksettu. Siinä sitten tuumittiin ja lähdettiin Munkkiniemeen.

Oli pilvinen päivä. Päivällisen aika oli ohitse, kun mummo ja Elsa olivat taas maamatkalla. Se oli Elsalle tuttua taivalta, taivalta joka sisälsi monet rakkaat muistot lapsuuden ajasta ja äitivainajasta. Erinomaisen pian olivatkin he määräraikalla ja esittivät itsensä Munkkiniemessä avainta saamaan ja mökkiä vakoomaan.

Munkkiniemen kyökin seinällä, jossa Liina entiseen tapaansa hallitsi, riippui mökin avain. Liina se avaimen antoi, eikä herrasväki mitään tiennyt, että he olivat tulleetkaan. Elsa meni suorastaan vanhaa polkuaan mökille, aukaisi oven ja astui mummon kanssa sisälle.

"Mitä arvelette mummo, mitä näillä tehdään, ja mihin näitä pannaan?" kysyi Elsa.

"Älähän hätäile, jahka tutkitaan. Onhan siinä pata, ämpäri ja kiulu, kippoja ja kuppia, sekä sänky. Lisäksi on tässä kaksi tuolia ja pöytä. Porstuassa näkyy olevan iso kelkka ja pari airoja ja sängyssä yhtä ja toista. Katsotaanpas porstuaan. Niin aina, siinä ne olivat airot ja kelkka, aivan oikein! Tästä ovat tikapuut vinnille. Mitäs täällä on? Vanha hylkeennahka-laukku, kas kun eivät vielä ole karvat mädäntyneet, vaikka itse laukku on aivan homeessa. No, hitto viedä, täällä on turkitkin ja karvat kaikki sujona. Voi, kun annoit koin syödä hyvät turkit, jaa, harmaa puolivillainen on päällys. Isäsi turkit ne ovat. Entäs sitten, täällä on hattuja, täällä karvalakkia. Mitä hullua, ihan täydelliset kangaspuut ja seitsemän kaidetta, pirtaa, eli miksi niitä tässä sanon. On niidet jo aivan mädät, mutta pirroilla kutoo vielä. Syöstäväkin kuin eilen tehty. On rukkikin, mutta nyöri on poikki ja nukkaraudasta suu lohennut; haarukasta on hampaita poissa. Eipä täällä ole muuta ottamista, tulen alas", sanoi mummo.

"Mihin minä ne asetan?" kysyi Elsa.

"Taas kysyy, mihinkä tavarahan asetat! Ne viedään ensiksikin kaikki pihalle, puhdistetaan ja tuuletetaan. Sitten viet kaikki kelpaavat kotiisi, Sinne missä asut, ja kelpaamattomat heität pellon höysteeksi, vaikkapa Munkkiniemenkin pellon; ei pelto lantaa paheksine."

Nyt alkoi kiire työ.

Kaikki irtaimisto kannettiin kedolle, jossa ne puhdistettiin ja tuuletettiin. Kun kaikki oli niinkuin olla piti, kaipasi mummo airoille venhettä. Elsa kyllä tiesi, missä venhe oli, ja hänen täytyi ohjata mummo sen luo. Venhe oli ravistunut, vaan ei vielä aivan mitätön. Mummo alkoi linkkuveitsen kanssa työntämään räösyjä rakoihin ja tuot'hätä oli venhe vedenpitävä. Nyt käänsivät he sen pohjalleen ja työnsivät veteen. Vettäpä siihen alkoi herua.

"Kunnoton venhe", sanoi Elsa.

"Silläkö, kun siihen vähän vettä tulee? Sillä me vielä tavarat kaupunkiin viedään", tuumi mummo.

Venhe sai turvota ja Elsa ja mummo yöpyivät Munkkiniemeen.

Aamulla meni mummo ensimmäiseksi venhettä katsomaan. Vähänpä se enään oli vuotanut. Siltä paikalta, missä venhe oli suullaan maannut, löysi mummo vanhan äyskärin; se olikin Elsan venheeseen kuuluva kapine ja se heitettiin nyt venheeseen. Sitten kannettiin kaikki tavarat venheen luo, ja

helpostipa se venhe kantoikin kaikki tavarat ja kaksi ihmistä. Niin istui mummo airoille ja alkoi vetää Elsan perintövenhettä. Pian jäi Munkkiniemi, ja mummo nauroi:

"Purkakoon nyt Munkkiniemen herra mökkiä; omansapa se on ja sinulla on sinun omasi."

Pian otti Elsa mummolta toisen airon ja niin he soutivat kaksissa hengin tyyneessä ilmassa tuon jokseenkin pitkän matkan, Munkkiniemestä Pohjois-satamaan. Lastin purettua tuli hyvä joukko lisää tavaraa tuon tuvan nurkkaan ja Pohjois-satama sai yhden venheen lisää.

SEITSEMÄSTOISTA LUKU.

Kun tulisi hyvä isäntä.

Elsa katseli kallella päin pesotuvan nurkkaan; hän katseli ihmeissään, kuinka joutavaa oli tullut joutavan lisäksi. Niinkuin kaikesta näytti, olivat ne päälliseksi tiellä ja tiellä hän itsekin. Mummo huomasi pian, että Elsa näytti tyytymättömältä perintöönsä ja sen säilytyspaikkaan. Hän laski hiljaa kätensä Elsan olkapäälle ja sanoi:

"Luulenpa, että perintösi vaan harmittaa sinua."

"Minusta on kaikki niin hassua", vastasi Elsa.

Mummo, joka oli paljon maailmassa nähnyt, ei tuosta niinkään kummissaan ollut, vaan tuumiskeli:

"Kaikki asiat näyttävät alussaan hassuilta, vaan kun niihin tutustuu, tulevat lopulta aivan tavallisiksi ja ovat silloin hyvinkin viisaita."

Elsa myönsi sen kylläkin niin olevan ja alkoi puuhata kapineitansa parempaan järjestykseen.

"Mutta se venhekin, mitä minä silläkin teen?"

Mummo mietti hetkisen ja sitten virkkoi:

"Se on kyllä vanhanlainen; olisi melkein myytävä niin kauvan, kun sillä jotain saa. Liian kalliita tahtoo siitä polttopuitakin tulla, ja hengen kaupalla on sillä, jos kävisi Korkeasaassa pyykkiäkin pesemässä. Kuka sen tietää, mihin me taas jonkun ajan päästä joudumme, tulemmeko moniin aikoihin edes näkemäänkään venhettä, sen vähemmin sillä soutamaan."

Joku salainen voima oli tuossa mummon puheessa, joka sai Elsan silmät kosteiksi. Kuka tietääkään edeltäpäin, mihin ihmiset joutuivat. Sangen salaperäinen oli Elsan mielestä mummo. Hän oli palvelija eikä palvelija, hän oli apuna missä häntä tärkeimmin tarvittiin. Ankarasti piti hän kiinni oikeuksistansa, silloin kun luuli vääryyttä kärsivänsä, mutta sangen hupainen mummo hän oli silloin, kun sai olla toiselle avuksi. Oikein köyhä ei hän ollut, vaan ei rikaskaan. Elsan mielestä se oli omituinen mummo. Pesotupaa ja sen peräkamaria hallitsi hän kuin omaa taloansa. Miten olikaan hän sen niin valtoihinsa saanut?

Talo, jossa mummo asui, oli erään varakkaan kalastajanlesken talo. Huoneita ei talossa ollut paljo ja harvoin nekin vähät hyyrättynä, sillä tuo emäntä ei lainkaan sillä lukua pitänyt, oliko hänellä hyryläisiä vai ei, ja huoneita ei korjattu koskaan. Jos hyryläinen tahtoi olla niin sai. Ketään ei hän koskaan pois käskenyt, enemmän kuin lienee taloonsa pyydellytkään. Hyryistä ei hän liioin kovaillut. Se maksoi joka jaksoi, joka ei taas jaksanut eikä pystynyt, se sai olla maksamatta; pois hän vaan ei käskenyt. Huoneita itse korjaamasta ei hän liioin kieltänyt, ja sai vetää hyrystäkin pois; eikä siitäkään riitaa syntynyt. Mutta huoneet olivat kumminkin niin rappiolla, ett'ei niissä enään millään ehdolla hyryläiset asuneet. Emännän oma huone katurakennuksessa ja pesotupa kamarinensa olivat paraat asuntokelpoiset koko talossa.

Emäntä olikin jo hyvin vanha ja sanottiin hänen toisinaan höpsivänkin; kumminkin hän puhui itseksensä. Mummosta, tuosta vanhasta pesumatamista, piti hän paljon, ja kutsui häntä aina rouvaksi. Mummo ottikin tuon rouvannimen mielellään vastaan emännältä, vaan ei hinnasta mistään muilta, sillä hän sanoi, että se kuuluu talonomistajalle, että hän kunnioittaa hyryläistä. Emäntä taas puolestaan antoi mummolle rouvan arvonimen sentähden, että mummo aina maksoi hyvin hyryyn, ja piti huoneen siistinä ja hyvässä kunnossa, niinkuin myöskin sentähden, ett'ei mummolla ollut lapsia, pieniä eikä suuria. Emännällä ei koskaan lapsia ollut ja niinmuodoin ei hän juuri olletikin reuhaavia lapsia oikein

hyvillä silmin katsellut.

Sattuipa nyt juuri samana päivänä, jona Elsan tavarat Munkkiniemestä tuotiin, se kummallinen tapaus, että kun mummo jonkin asian johdosta pistäytyi emännän kamariin, olikin hän kuollut. Mummo ei ollut aivan arka, vaan kumminkin teki se hänessä hyvin oudon vaikutuksen. Hän oli kuollut aivan sairastamatta. Mummo huomasi kyllä, että emäntä oli aamulla noussut ylös niin terveenä, että oli voinut huoneensa puhdistaa ja tilansa korjata. Mitä muuta oli hän askaroinut, siitä ei tolkkua saanut; se vaan oli selvä, että hän makasi sohvalla hengetönnä, kylmänä ja kankeana. Mitään ulkonaista väkivallan merkkiä ei ruumiissa näkynyt, joten ei voinut otaksua murhankaan tapahtuneen.

Erittäin kauvan ei mummo tuon kuolleen huoneessa siekaillut, vaan poistui ottaen avaimen kamarin ovelta, ett'ei joku menisi kamariin ja äkkiarvaamatta kuoliijaaksi säikähtäisi. Nyt kiiruhti mummo sanomaan Elsalle emännän kuolemaa.

Elsa, joka ei emäntää paljon tuntenutkaan, ei osannut siitä olla paljo pahoillansakaan; kumminkin ihmisen, vaikkapa oudonkin, kuolema, varsinkin niin äkkinäinen, teki Elsaan syvän vaikutukseen. Mummo itki katkerasti vanhaa tuttavaansa, ja Elsakin alkoi itkeä, kun mummo alun antoi. Jonkun aikaa itkettyään huomasi mummo, ett'ei se porusta parane, ja läksi sanomaan toisille asukkaille talossa. Samassa rakennuksessa, kuin emäntäkin, asui muudan sepän leski. Hänellä oli kaksi aika-ihmistä tyttärtä. Äiti ja tyttäret olivat neulojia. He olivatkin ainoat talon lisäasukkaat sillä kertaa. Heidän asuntoonsa johti eri rappu ja mummo meni hiljaa ja varovasti heidän porstuaansa. Kamarin ovi oli lämpymän tähden hiukan raollaan, ja mummo kurkisti raosta ja näki heidän kolmen ahkerassa neulontapuuhaassa.

"Hyvää päivää, älkää pelästykö", sanoi mummo.

"Mitä on tapahtunut?" kysyi leski Lund.

"Emäntä on kuollut", sanoi mummo.

"Kuollut!" sanoivat naiset melkein yhteen suuhun.

"Hän on arvatenkin halvauksen saanut", sanoi leski Lund.

"Niin minäkin otaksun", sanoi mummo.

Elsa oli hiipinyt mummon perässä, ja kun mummo katsahti taaksensa, näki hän Elsan seisovan keskellä pienen porstuan permanttoa.

"Elsa rukka", sanoi mummo.

"Mummo rukka", vastasi Elsa.

"No, sen sanoit niinkuin pitikin. Hyvin minua surettaakin, mihin tästä taas joutuukaan", tuumiskeli mummo.

Siitä sitten kaikki läksivät katsomaan emännän ruumista.

Leski Lund, nähtyänsä emännän ruumiin, oli valmis lääkäriä hakemaan. Toiset odottelivat niin kauvan ruumishuoneen eteisessä ja pihamaalla, kunnes lääkäri saapui.

Lääkäri, ollen jo vanha harmaapäinen, asteli sisään sauvansa nojalla. Tarkkaan hän tutki kuollutta ja huomasi hänen aikoja sitten tämän maailman jättäneen. Rohvessoori sanoi, että ruumiin saa haudata.

Nyt oli tieto annettava vainajan sukulaisille.

Kenelläkään läsnäolevista ei ollut varmaa tietoa sukulaisista; kumminkaan ei heitä oltu talossa koskaan nähty.

Mummo otti huolekseen käydä pappilassa. Siellä hänen mielestensä se asia paraiten tunnetaan. Pappilassa kumminkaan ei sen pitemmälle päästy, kuin että hän oli tullut aikoinaan Sipoon pitäjältä ja sitten joutunut naimisiin miehelle, jonka leskenä hän kuoli, sekä ett'ei tälläkään ollut sukua kaupungissa. Kirkkoherra kumminkin lupasi kysyä tietoa Sipoosta. Kun se näin oli, ei ollut toivoakaan saada sukulaisia hautajaisiin, vaan täytyi talossa olevien haudata kuollut omalla kulutuksellansa.

Mummo piti emännällensä yksinkertaiset hautajaiset, ja suri kovasti, kun ei varmaan tiennyt, saiko enään talossa asua vai ei. Niinkuin päivän nousua, odotti hän tietoa Sipoosta.

Pari viikkoa hautajaisten jälkeen, kun Elsa eräänä aamuna istui akkunan edessä kamarissa ja neuloi, näki hän maalais-isännän ajavan pihaan ruskealla hevosella ja sievillä kärryillä.

"Tuolla tulee varmaankin mummolle vastaus!" huudahti Elsa.

Mummo, joka jotakin hääriskeli kamarin perällä, tulla löntysti akkunan luo.

"Mikä vastaus?" mummo hämillään kysyi.

"Ai, maalainen", kiljasi mummo hevostmiehen huomattuaan.

Vastustamattoman halun tunsu mummo mennä pihalle vierasta puhuttelemaan. Järki kumminkin sai voiton ja hän pysyi sievästi paikallansa. Vieras otti heiniä kärryistä ja heitti hevosen eteen ja alkoi astella pesotupaa kohden. Avoimesta ovesta astui hän sisälle ja seisahtui keskellä permanttoa. Kamarin ja pesotuvan välinen ovi oli myöskin auki, mutta vieras ei tullut kamariin saakka, vaan kysyi pesotuvasta:

"Onkohan tämä se sisarvainajani talo?"

"Kuka oli sisarenne?" kysyi mummo, astuen pesotupaan.

"Sisareni nimi oli Klementiina ja oli hän tietääkseni naimisissa vanhan kalastaja Starkin kanssa."

"On oikein tämä, Starkin lesken talo; hän kuoli aivan vähän aikaa sitten", vastasi mummo.

Vieras ja mummo tulivat kamariin.

Vieras oli korkeakasvuinen, hoikanlainen ja ijältään noin viidenkymmenen vuotinen. Hänellä oli puolivillaiset vaatteet, vähän vivahtavat siniharmaasen; takki oli auki, niin että punaisen ja sinisen juovainen liivi näkyi. Paksut teräksiset kellonvitjat osoittivat liivin taskussa löytyvän taskukellon. Jalassa oli hänellä lyhytvartistet saappaat ja kädessään piti hän hallavoitunutta huopahattua. Partaa ei miehellä ollut, vaan tarkemmin katsottuna osoitti musta ja tiuha sänti, että hänellä oli hyväkin parran kasvu, vaan että hän ajeli leukansa.

Mummon käskystä istui vieras akkunanpieleen.

"Onko tää teidän tyttärenne?" kysyi vieras, katsahtaen Elsaan, kun tämä neuloi pöydän toisessa päässä.

"Hänen vanhempansa ovat kuolleet. Hän on nyt orpo, vaan hänpä onkin kohta aikaihminen", lausui mummo.

"Kohta niin, vai on vanhemmat molemmat kuolleet?"

Sitä sanoessaan ja kauvan jälkeen näytti mies ajatuksiinsa vaipuneelta. Väliin hän veltosti sivulleen katseli ja näytti kovin uniselta. Vihdoin hän havahtui, kasvonsa kirkastuivat, ja ojentain selkensä suoraksi istuimella, hän lausui:

"Jaa, niin se on tässä maailmassa. Kuolema, se korjaa puoleensa kansaa, nuorta ja vanhaa. Kuolleet on minunkin vanhempani. Minun ikäiselleni tuo nyt ei ole mikään kummakaan, vaan eivät ne sentään kauvankaan ole kuolleena olleet. Isäni kuoli viisi vuotta sitten ja äitini kuolemasta on neljä kuukautta. Kyllä se koskee kovasti, kun omaisia niin kuolee, vaan sille ei mitään voi. Minulla ei näytä olevankaan onni myötäinen; kolme vuotta sitten jäin leskeksi, ja ainoa lapsi, mikä minulla olikin, seurasi äitiänsä hautaan. Hän oli jo aikaihminen, tytär, josta minulla olisi ollut paljo apua talouden hoidossa, mutta poissa, ainiaan poissa, on minun rakas lapseni, minun Kaarina tyttäreni!"

Elsa ja mummo katselivat ihmeissään vierasta erinomaisella säälillä tunteella. Mummo alkoi kääntää juttua toisaalle ja kysyi:

"Mitä aiotte nyt tämän talon kanssa tehdä ja kenelle tämä talo oikeastaan tästälähin kuuluu, teillekö vai jollekin toiselle?"

"Herra hänen tiennee! Minusta on samantekevä kenelle tää kuuluu. Otan tään minäkin jos se minulle joutuu, jos taas ei, niin minä tyydyn aina siihen, mitä muutkin ihmiset päättävät."

"Te varmaankin annatte siinä tapauksessa, että isännäksi tulette, entisten hyyryläisten asua talossa?" kysyi mummo.

"Jaa, hyyryläisten, siitä en minä tiedä mitään sanoa; mutta minä luulen, että tää talo tulee myytäväksi. Mitä hyyryläisten kanssa tekee, sen määrää se joka talon ostaa."

"Niin kauvan kumminkin asumme tässä, ja minä olen myöskin saamista sisarenne hautajaiskustannuksista, sillä minä hautasin hänen omalla kulutuksellani; sisarenne tavarat ovat

liikuttamatta huoneessa", sanoi mummo.

"Vai niin", sanoi vieras ja meni pihalle hevosensa luo. Sieltä sisään palatessaan hän kantoi raskasta eväspussia.

"Kas tässä, matami! Ottakaa vähän kylänruokaa maistijaisiksi", sanoi isäntä, laskien pussin mummon eteen permannolle.

Mummo aukaisi pussinsuun siteen ja nosti sieltä lampaanlihoja, juustoja ja suuren voipytyyn. Tavarat hän latoi pöydälle.

"Antaako isäntä nämät minulle?" kysyi mummo.

"Niin olisi tarkoitus", vastasi vieras.

"Kiitoksia!"

Mummo käski Elsan keittämään kahvia sillä aikaa, kun hän meni isännän kanssa emäntävainajan huonetta näyttämään. Elsa keitti kahvia. Kahvi oli jo kauvan valmiina, ennenkuin mummo ja vieras huoneesta palasivat. Hevonen hirtahteli pihalla isäntäänsä ikävöiden. Elsa katsahti akkunasta ja näki mummon ja isännän kuin myöskin leski Lundin tulevan emännän huoneesta kartanolle. He näyttivät kaikki hyvin syvämietteisiltä. Elsa koetti avoimesta akkunasta kuunnella, vaan ei saanut suoraa keskustelun menosta; isäntä pudisteli päätänsä aina aikatavasta.

Vihdoin alkoivat isäntä ja mummo astua pesotupaa kohden ja isännän sanat kuuluivat:

"Huono komento."

He olivat siis tutkineet huoneet ja nähneet ne olevan perin rappiolla.

Vieras tuli mummon kanssa huoneeseen ja Elsa taritsi kohta heille molemmille kahvia. Kahvia nauttiessaan tuumiskeli isäntä:

"Asukaa vaan jos voitte tässä talossa, eipä tää niin häävinen olevan näytä", ja vähän mietittyään: "minun täytyy suoriutua asioilleni; kylläpähän perästä saadaan nähdä, kuka tähän isännäksi tulee."

"Kun tulisi hyvä isäntä", sanoi mummo.

"Toivotaan!"

Sen sanottuaan alkoi isäntä lähteä; kiiteltään kahvin edestä hän meni pihalle, painoi hattuaan syvempään, irroitti hevosensa ja ajoi ulos pihasta.

KAHDEKSASTOISTA LUKU.

Uuteen palvelukseen.

Muutamia päiviä tuon maan-isännän käynnin jälkeen tuli mummo myöhään illalla kotiin erään tuttavansa herrasväen luota. Heillä oli ollut senlainen onnettomuus, että heiltä oli kuollut palvelusneiti.

"Nyt sinulla on paikka tiedossa, vaikk'ei minua lainkaan huvita, että taas ehkä erkanemme, sillä olisimmepa kyllä toimiin tulleet yhdessäkin. Mutta toiselta puolelta on se erittäin sopivaa, että pääset palvelukseen, sillä en minä juuri kehoita sinua täänlaisen vanhan mummon toimissa pyörimään, kun vaan palveluspaikkoja on saatavissa."

Silloin Elsan silmät kiilsivät; oikeinpa rinta aaltoili pelkästä ilosta. Yksitoikkoiseksi alkoikin tulla eläminen mummon kamarissa, vaikka jotain tehtävää olikin. Toista toki oli palvelus.

Mummo tuli hyvillään, nähtyään Elsan suloisesti hymyilevän.

"Minun on hauska nähdä sinua, kun sinulla on halu työhön. Nytkään tänä kesänä ei mikään olisi voinut estää sinua levähtelemästä, mutta sinä päinvastoin olet ollut ahkerassa työssä; sellainen pitää ihmisen luonto olla. Ahkeraa täytyy ehdottomastikin kunnioittaa sekä rikkaan että köyhän."

"Mitä lajia väkeä he ovat, sen uuden palveluspaikan isäntäväki?" kysyi Elsa.

"Maisteri on herra, he ovat vielä nuoria kumpikin sekä rouva että herra. On heillä jo pari pientä lastakin sentään."

"Yksikö palvelija heillä pidetään?"

"Mihinkäs siinä yksi joutuis! Tulee teitä olemaan kaksi. Sinä oikeastaan tulet lastenpiiaksi, ja sinun tulisi, jos myönnyt menemään, mennä sinne jo huomis-aamuna."

"Miksikä en menisi."

"Älä nyt suinkaan hyvä ihminen siksi ota, että minä mitenkään ajan sinua sinne, tai tahdon sinusta päästä!"

"En minäkään tahtoisi teistä päästä, ilman sanomattannekin sen ymmärrän, ett'ette aja minua pois, sillä olisittepa sen voinut tehdä kohta tuloni jälkeen."

"Hm", myhähti mummo.

Elsalla olivatkin kapineet joltisessakin kunnossa, mutta täytyi niitä järjestää sentään, ennenkuin taas voi muuttaa uuteen palveluspaikkaan. Kiireellä asetettiin kaikki reilaan läpi yön. Vähän nukahdettua aamupuoleen, nousivat mummo ja Elsa puoliunisia ylös, haukkasivat suurusta ja varustausivat lähtemään. Käsirattaille nostettiin Elsan arkku ja nyt työntämään uutta ja outoa tulevaisuutta kohden.

Matka ei ollut pitää, sillä maisteri asui hyvin lähellä ainoastaan toisessa korttelissa, ja oli siinä talossa tasainen pihamaa. Talon isoa porttia pidettiin aina kiinni, ja kulettiin ulos ja sisään pienestä portista. Siitä ei kuitenkaan kärryillä päässyt, vaan täytyi silloin aina isoportti avata. Hirmuisen raskaat ja tanakat olivatkin tuon isonportin puolikkaat. Niin, portin auki saatua työnnettiin käsirattaat pihaan ja mummo johti kärryt maisterin kyökin rappujen eteen. Talossa oli yksikerroksinen vinkkeliin rakettu asuinhuone-rivi, joka oudon silmään näytti tavattoman pitkältä ja muhkealta. Elsalla ei nyt kumminkaan ollut aikaa sen tarkemmin talon ulkomuotoa tutkia, vaan kantoi mummon kanssa arkkua kyökkiin. Ensi silmäyksellä huomasi Elsa, että kyökki oli hyvin avara, melkein Munkkiniemen kyökille vivahtava. Oli siinä pulska ja tanakka piikakin, jonka toveriksi Elsan nyt oli rupeaminen.

"Elsa tulee niin jotta rytkyy!" sanoi entinen piika, äänellä, joka ilmoitti, että Elsa nyt oli tekemisissä suoraluontoisen ja säyseän ihmisen kanssa.

"Hyvää huomenta!" sanoivat tulijat.

"Jumala antakoon", vastasi neiti.

Entisen neidin arkun viereen nostettiin Elsan arkku, sillä kyökin seinämällä oli kyllä sijaa kolmellekin arkulle.

"Siinä on Sanna-vainajan arkku vielä poishakematta", sanoi toinen piika.

"Saanko luvan kysyä nimeänne?" kysyi Elsa.

"Katri minun nimeni on."

Kun Katri oli paraiksi kerinnyt nimensä uudelle kumppanilleen ilmoittaa, astui rouvakin kyökkiin. Rouva oli keskikokoinen sirovartaloinen. Erinomaisen kaunis ei hän ollut, ei ylpeä myöskin, vaan muutoin ryhdikäs, niin että jo ensi silmäheitolla huomasi hänen olevan parempaa sukua; vähintäänkin juoksi hänen suonissaan aatelin veri.

"Hyvää päivää rouva, tässä minä tuon teille Elsan. Minä toivon, että rouva tulee olemaan täysin tyytyväinen Elsaan, ja niinmuodoin en tarvitse minä hävetä esityksestäni."

Elsa ojensi päästökirjan rouvalle.

Rouva luki ja katsahti luettuaan Elsaan.

"Soo, vai olet sinä jo niinkuin vanhat palvelijat?"

Rouva pyörähti ympäri, kävi vähän hellin luona ja meni niin lappu kädessä toiseen huoneeseen. Vähän ajan kuluttua raotti rouva ruokasalin oven ja kutsui Elsan sisälle. Elsa astui ruokasaliin.

Täällä istui maisteri pöydän ääressä aamukahvia juomassa. Hän oli pienenlainen sievä mies, harmaa aamunuttu yllä ja silmälasit nenällä. Elsa seisautui ovipielessä vähän ja maisteri katsoi kahvipöydästänsä

Elsaa silmiin, samalla ryypiskellen kahvia suuhunsa. Rouva istahti myöskin pöydän ääreen ja kaasi itsellensä kahvia, kaasipa yhden liikakupinkin, ja sanoi:

"Tules Elsa tänne pöytään ottamaan kuppi lämmintä!"

Elsa ujusteli hieman ja astui pitkäveteisesti pöydän luo. Istui kumminkin sitten uutta käskyä odottamatta kahvipöytään, ja noudattaen talonväen esimerkkiä joi kahvia vehnästen kanssa.

Maisteri, juotuansa kahvin, astui hilpeästi työhuoneesensa. Ruokasalin ja maisterin kamarin välinen ovi jäi isännän mentyä seposelälleen ja Elsa näki kahvipöydästä, kuinka maisteri istui kirjoituspöydän ääreen ja alkoi kirjoittaa.

Rouva nousi pöydästä ja astui kyökin-ovelle, jonka raosta hän sanoi:

"Mummo, tehkää niin hyvin ja tulkaa vähän tänne!"

Mummo tuli.

"Olkaa hyvä ja istukaa tähän pöytään; minä kaadan vähän kahvia."

"Kiitoksia, mitä rouva nyt minua kahvittamaan."

Mummo istui Elsan viereen. Elsa nousi ylös.

"Kiitoksia paljon rouva", sanoi Elsa.

"Ei kiittämistä", vastasi rouva ja Elsa pyörähti kyökkiin.

Mummo ja rouva tarinoivat ruokasalissa tovin aikaa.

Sillävälän muutti Elsa pukua kyökissä ja asetteli kapineitansa. Kun oli saanut kaikki järjestetyksi ja toiselta piialta vähän talon tapoja ja järjestystä kysellyksi, meni hän ruokasaliin.

"Kas, kun minäkin jäin tänne koko päiväksi istumaan", tuumi mummo.

"Jaha, Elsa tuli", sanoi rouva. "Lähdetäänpäs lastenkamariin!"

"Hyvästi nyt rouva ja paljon kiitoksia", sanoi mummo.

"Älkää nyt vielä menkö; tulkaa lapsia katsomaan", sanoi rouva.

"Voinhan tulla, jos rouva niin tahtoo."

Rouva kulki edellä, mummo perässä ja Elsa viimeisenä, ison salin takana olevaan kamariin. Täällä vetelivät vielä aamu-unta rouvan lapset, nelivuotinen poika ja kolmivuotinen tyttö. Kummallakin heistä oli oma pieni sänkynsä. Toisella puolen huonetta sijaitsi lastenpiian sänky, jota rouva kohta osoitti niinkuin Elsalle kuuluvana kapineena. Lapset kun nukkuivat, ei kauvan lastenkamarissa viivytty, vaan mentiin läpitse huoneen herrasväen makuuhuoneeseen, joka sijaitsi lastenkamarin vieressä, josta myöskin oli ovi isoon saliin. Tässä makuukamarissa oli huonekaluina kaksi puusänkyä, pöytä, yksi piironki, useita tuolia, vaatekaappi ja pesokaappi. Piirongin päällä oli peili ynnä muita koristuksia ja seinillä monioita kuvatauluja.

Tärkeämpiä esineitä näytteli rouva Elsalle viran puolesta, sillä Elsan ammattina lastenpiian toimen ohessa tuli olemaan myöskin huoneiden siivous ja kunnossa-pito. Rouvan huomautuksen mukaan, jos hän nimittäin näihin molempiin pystyisi, tulisi hän isomman palkan saamaan.

Mummo puristi hellästi Elsan kättä hyvästijätöksi ja poistui.

"Hyvästi rouva", sanoi hän mennessään.

"Hyvästi, hyvästi, mummo", sanoi rouva.

"Yyää! — mam-mammaa!" kuului lasten itkunsekainen ääni toisesta kamarista.

"Älä itke Anni, mamma kyllä tulee", sanoi rouva, kiiruhtaen lapsensa luo. Elsa seurasi hiljalleen hyvin varovasti jäljessä.

Pikku Anni oli noussut istualle sängyssään; hänellä oli aika pyöreät käsivarret ja komea pellavankarvainen tukka. Pieni Yrjö heräsi myöskin ja katseli sisarensa kanssa suurilla silmillään äitiänsä ja Elsa.

"Täältä mamma tuopi Annille ja Yrjölle Elsan", sanoi rouva lepperellen lapsilleen.

"Elsan", sanoi Yrjö.

"Eltan", soperti Anni.

"Niin, Elsa tulee teitä hoitamaan."

"Ne taitavat vierastaa minua", tuumi Elsa ja poistui samalla etemmäksi.

"Eivät ne vierasta, tule vaan auttamaan pukemisessa ja silmien pesussa."

Yrjö laskeusi sängystään alas ja rouva pani hänelle housut jalkaan ja kasteli vedessä sienen, pyyhkäisten siihen myöskin vähän saippuaa, ja pyyhki sitten sillä pojan silmät puhtaiksi.

"Nyt saa Elsa pyyhkiä silmäsi kuiviksi, ja pukea enemmän; sinä tiedät itse missä vaatteesi ovat", sanoi rouva, samalla antaen hoitoa pikku Annille, jonka silmät nyt pestäviksi tulivat. Anni aristeli ja pyristeli, eikä tahtonut lainkaan olla tyytyväinen, että hänen kasvojansa kylmänlaisella vedellä huuhdottiin.

Elsa pyyhki Yrjön kasvot, kampasi pään, auttoi pitkät punaiset sukat ja matalat solkikengät jalkaan; itse pani Yrjö röijyn yllensä, ja läksi juoksemaan kamarista pois.

"Lapset taitavat olla hyvin terveitä, kun näyttävät niin virkuilta", arveli Elsa.

"Ovathan tähän asti olleet, josta Luojalle kiitos", vastasi rouva.

Pian saatiin Annakin vaatteisiin; tukkaa vähän suoritettiin ja rouva alkoi taluttamaan häntä salin kautta ruokasaliin. Isossa salissa kääntyi Anni taaksensa katsomaan, seuraako Elsa mukana. Nähtyänsä Elsan heidän jäljessään kulkevan, sanoi Anni "yhm", ja ojensi kätensä Elsan talutettavaksi.

"Eipä Anni yhtään vierastakaan", sanoi Elsa, ja otti Annia kädestä, taluttaen tytön ruokasaliin. Siellä asetettiin Anni omalle korkealle tuolillensa, joka työnnettiin pöydän ääreen. Yrjö oli jo entiseltä ruokailemisen touhussa täyttä vauhtia.

Rouva jätti lapset Elsan huostaan ja meni maisterin kamariin.

"Kuules Alfred, kun pikku Anni ei yhtään vierasta Elsaa, kokotti vaan kätensä Elsalle, että hän vaan saisi taluttaa enkä minä. Yhm sanoi vaan."

Maisteri, vaimonsa puheesta kehoitettuna, nousi työstänsä ja tuli ovelle katsomaan, jossa hän ei kuitenkaan sen enempää viipynyt, kuin että vähän vilkasi.

Rouva palasi pian takaisin ruokasaliin ja sanoi Elsalle:

"Meillä on kaikki niin husin hasin, kun on ollut niin vähän työvoimaa; tänään täytyy meidän siistiä, mutta mene nyt Elsa kyökkiin suurukselle."

Elsa meni kyökkiin, jossa suuruspöytä jo häntä odotti.

"Nyt saamme haukata", sanoi Katri. Ja molemmat tytöt rupesivat ruoalle.

Kun Elsa oli syönyt, meni hän sisälle, jossa hän sai ensi toimekseen harjata maisterin vaatteet, jota työtä hän teki ulkona rappusilla. Sen tehtyään sai hän kiilloittaa maisterin saappaat kyökissä.

Maisteri katseli vaatteitaan ja saappaitaan, ja kun ei niissä mitään moittimista huomannut, niin ei sanaakaan virkkanut. Omassa työhuoneessaan hän yllensä puki ja otti sauvan etehisen nurkasta käteensä ja alkoi astua ulos.

Maisterin mentyä alkoivat rouva ja Elsa puhdistaa maisterin työhuonetta. Se olikin kyllä puhdas; ei missään näkyneet tomun hiukkaakaan, vaan puhdistettava se nytkin oli, jos ei muuta, niin paremmaksi vakuudeksi. Lapsetkin olisivat mielellään avuksi tulleet, vaan rouva ei sallinut lasten ensinkään miehensä työhuoneeseen tulevan, vaan saivat he leikkiä muissa huoneissa. Yrjö olikin Annille hyvä hoitaja, niin ett'ei tarvinnut kuin välistä mennä hätään, kun Anni rupesi kovin Yrjölle juonittelemaan.

Puhdistustyö kävi Elsalta rouvan mielestä erittäin kätevästi ja samalla tarkasti, ja hän oli erittäin tyytyväinen Elsaan.

Kun huoneet oli siistityksi saatu, sai Elsa luvan mennä lasten kanssa pihalle. Lapset olivatkin jo hyvin tuskissaan sisällä olemiseen, kun kesäaurinko sisään paistoi ja huomasivat kesäilmassa ulkona olevan paljo hauskemman olon. Elsa menikin kohta, ja Yrjö juoksi edellä; Elsa talutti Annia.

Pihan laidassa kasvoi sievää lyhyttä nurmea. Sinne lapset kohta juoksivat, sillä he olivat tottuneet siellä leikkimään. Annikin juoksenteli nurmella ja ei ollenkaan talutusta kaivannut.

Pihalla oli muitakin lapsia, ja hekin tulivat siihen katsomaan, ei maisterin lapsia, vaan uutta neitiä Elsa. Siinä oli isännän tytäkin, joka oli jo toisella kymmenellä, erittäin sievä ja näppärä olento. Isännän tytär rupesti Elsan kanssa tarinoimaan ja toiset saivat hänen käskystänsä vähän etemmäksi poistua. Hän kyseli Elsan kotia ja sukuperää ja jutteli hänelle kaikenlaista hauskaa. Kun hän näki maisterin rouvan katselevan salin akkunasta, juoksi hän akkunan alle ja kysyi:

"Emmekö saa vaunua ulos, että saamme viedä Annin kadulle?"

"Sano Elsalle, että hän tulee ottamaan vaunun."

Elsa kuulikin rouvan käskyn ja juoksi sisälle. Tekla, se oli tytön nimi, jäi niin kauvaksi lasten luo. Elsa hinasi vaunua ulos, ja kun Anni näki että vaunua tuodaan, kurotti hän jo kaukaa käsiään, sanoen:

"Yh, yh, vaunu."

Tekla ja Elsa nostivat Annin vaunuun ja laittoivat hänen siihen istumaan niin sievästi kuin taisivat, ja nyt lähdettiin työntämään vaunua portista ulos. Yrjökin työnsi sisarensa vaunua, näyttäen, että hän oli mies ja vuotta vanhempi.

"Minnekäs mennään nyt?" kysyi Elsa.

Tekla, joka entisenkin neidin aikana oli maisterin lasten kanssa ulkona käynyt, sanoi:

"Mennään Kluuvin rantaan."

Sinne sitä niin mentiinkin ja erittäin suloiselta tuntuikin kuumanlaisena kesäpäivänä mennä veden rantaan. Siellä oli toisiakin lastenpiikoja vaunuinensa, joita he edestakaisin työntelivät. Muutamat toisista lasten hoitajista tunsivat maisterin lapset ja vaunun kuin myöskin Teklan, ja sen johdosta alettiin Elsalta kysellä yhtä ja toista. Olipa joukossa muutamia, jotka tunsivat myöskin Elsan, ei ainoastansa mamselin luona olon ajoilta, vaan myöskin luutakaupan ajoilta. Tuttavia niin Elsalle lisääntyi ja sai heidän kanssansa vaihtaa monta ystävällistä sanaa, joka olikin erittäin virkistävää, kun hän nyt oli ensi päivää uudessa paikassaan, eikä vielä varmaan tiennyt, kummoiseksi uusi paikkansa rupeaa.

YHDEKSÄSTOISTA LUKU.

Eihän nyt pilvistä siihen pudonnut.

Lapsille kun tuli nälkä ja muutenkin aika oli kotiin lähteä, erkani seurue ja meni kukin suunnallensa. Elsakin seurueinensa työnsi vaunua, eikä kauan aikaa kulunut, kun oli jo taas kotona. Rouva seiso portaalla vastaan-ottamassa ja kun Anni sisään kannettiin, joka oli välillä nukkunut, sanoi rouva:

"Hyvin sinun kanssasi lapset viihtyy! Olitteko Kluuvin rannassa?"

"Olimme; siellä oli paljo muitakin", vastasi Elsa.

Anni kannettiin lastenkamariin omaan sänkyynsä nukkumaan; samassa tuli maisterikin kotiin.

"Pappa!" ehätti Yrjö sanomaan, "me olimme Kluuvin rannassa."

"Vai niin, vai niin", sanoi maisteri ja meni työhuoneeseensa.

Päivällis-aika lähenei ja Elsa joudutti itsensä päivällispöytää laittamaan, ja kyökissä hän kaikkia auttoi, minkä ennätti. Rouvakin oli kyökissä päivällispuuhassa.

"Käyhän katsomassa Annia, ett'ei putoa sängystä", sanoi rouva.

Elsa oli menossa, vaan kun rouva oli ottanut survoaksensa kaneelinparkkia, pidätti hän Elsan, sanoen:

"Survo sinä tuota", ja meni itse lasta katsomaan.

Elsa survoi ja Katri nauroi.

"Millä sinä naurat?" kysyi Elsa.

"Nauranpahan vaan emäntää; kyllä sinä saat vielä monta kertaa työstä työhön muuttaa, sillä rouva aina vaan joka työtä yrittää, vaan sitten työntää piian tehtäväksi."

"No, piikahan sitä saakin tehdä, sitä vartenhan piika on", sanoi Elsa.

"Sitä varten piika on, vaan sanoisi sitten, että tee se ja se, eikä alustaisi ja sitten kumminkin jättäisi", sanoi Katri.

Elsa ei tahtonut vastata siihen, vaan hienonsi kuoret sanan puhumatta. hänen mielestensä oli Katri taitavan näköinen, mutta taisipa hänessä olla ivailijan ja panettelijan vikaa, eikä se ollut Elsan mieleen. Paitsi sitä oli näiden hienontaminen juuri hänen tehtävänsä niin pienessä ruokalaitoksessa kuin maisterin. Pahaksi onneksi Katrille oli tällä kertaa myöskin se, että Elsa oli nähnyt parempia keittäjiä, niinkuin esimerkiksi Munkkiniemen Liinan, ja nähnyt, kuinka liikkuu ja työssään joutuu. Katrin keitöntö siihen nähden oli paljasta apinoimista. Kumminkaan ei Elsa hänelle mitään ilmoitellut, vaan hienonnettuaan kuoret meni ruokasaliin pöytää kuntoon laittamaan.

Rouva lienee ehkä ollut suuresta suvusta, kuitenkin kun hän tuli pöytää Elsan kanssa laittamaan, huomasi Elsa hänen tehneen useita muodottomuuksia; kumminkaan ei hän siirrellyt rouvan töitä, vaan antoi olla kajoomatta, ja odotti että, jos rouva kaikki kesken jättää, niin kyllä sitten käskee hänen siirrellä kaikki paikoilleen. Mutta mitään sellaista ei kuulunut ja Elsa huomasi sen säännöttömyyden kuuluvan talon tapoihin, ja Katrin puheen johdosta hän nyt käsitti, ett'ei rouva ollut mikään töiden tekijä.

Päivällinen syötiin ja ruoat korjattiin pois. Maisteri paneusi pitkäkseen työhuoneessaan olevalle sohvalle, ja rouva salin sohvalle. Kun herrasväki oli paraiksi unen helmoihin kerinneet, rupesi Anni kirkumaan. Elsa olikin jo varalta lastenkamarissa ja sieppasi Annin ylös ja kiikutti kyökkiin. Siellä olikin pieni Yrjö entiseltä Katrin kanssa tarinoimassa. Kun Yrjö näki Annia tuotavan, sanoi hän: "Antakaa Annillekin päivällistä."

"Päivällistäpä kylläkin Anni rukalle, kun nukkui sivu päivällisen", sanoi Katri.

Elsa syötti tytön hyväksi ja meni lasten kanssa pihalle.

Melkein samaan tapaan kului aika koko kesäkauden. Elsalla oli paljon työtä, sillä hänen piti maata lastenkamarissa, ja olla valmis heräämään Annin pienimpäänkin irahdukseen. Hänen täytyi puhdistaa huoneet ja vaatteet, käydä asialla ja pitää lapsista kotona ollessaan alituista huolta. Kirkkoon ei hän päässyt koko kesänä, vaikka hän sinne hartaasti halusi. Katri kävi pari kertaa kirkossa, ja sillä ajalla sai Elsa tehdä työtä Katrinkin edestä. Elsa ei tuota kirkkolupaa liioin pyytäneenkään, kun sitä ei pyytämättä annettu. Mummo ei käynyt liioin hänen luonansa, eikä hänkään mummon luona käynyt.

"Tottahan Elsa ensivuodeksikin meille jääpi?" kysyi rouva syksyllä Elsalta.

"En ole sitä ajatellut tehdä", vastasi Elsa.

"Kuinka niin", kysyi rouva ihmeissään.

"Minä en jaksa täyttää tätä ammattia, ja jos ammatin jaksankin, niin kirkosta en voi vuosittain poissa olla."

"Kyllähän meillä on paljo työtä, vaan kun olemme köyhiä, niin emme voi pitää useampaa kuin kaksi palvelijaa. Kirkossa käynninkin voisi niin järjestää että pääsisitte vuoroon", sanoi rouva erinomaisen alakuloisena.

Elsa kyllä sen huomasi, että isäntäväkensä olivat vähävaraisia, mutta niin perin suora tunnustus kuin rouvan köyhydentunnustus oli, sai Elsan kelpolailla alakuloiseksi; se kävi suorastaan hänen sydämelleen, se tahtoo sanoa: hänen tuli herrasväkeensä sääli.

"Jääpikö Katri paikoilleen?" kysyi Elsa rouvalta.

"Häneltä en ole vielä kysynyt, vaan minä voin mennä kysymään."

Tätä keskustelua pidettiin lastenkamarissa, ja rouva riensi kyökkiin. Hetkisen kuluttua tuli hän takaisin ja sanoi:

"Muuttaahan se Katrikin, kuuluu jo olevan paikka."

Elsa katsoi rouvaa silmiin ja rouva Elsaa.

"En minä tiedä mitä minun pitää tekemän, kun te molemmat muutatte", sanoi rouva harmissaan.

"Minä en voi mitään päättää, ennenkuin minä kysyn mummolta", vastasi Elsa.

"No, ole niin hyvä ja mene kohta mummolta kysymään."

Elsa pisti liinan päähänsä ja juoksi mummon luo.

Mummo istui kamarissaan pesotuvan perässä; nähtyänsä Elsan hän nousi seisoaalle ja sanoi:

"Vielä tuonkin ihmisen silmät näkee!"

"Ei mummokaan ole meillä kesäkauteen käynyt."

"Kyllä olen aikonut sinne monta kertaa, vaan olen ajatellut, että tulisit itse. Minä olen nähnyt unta niin paljon sinusta, ja melkein olen katunut, että sinun sinne toimitin. Totta kyllä, en ole sitä paikkaa kuullut varsinaisesti moitittavan josko ei kiitettävänkään; kumminkin arvaan minä, että tällä kertaa sinä et kehu paikkaasi."

"Minä en juuri moitikaan muusta kuin kahdesta syystä. Ensiksi on siinä liian paljon työtä, ja toiseksi kirkkovuoroa ei milloinkaan."

"Kuinka olet tuuminut muuten?"

"Minua surettaa, kun rouva sanoo olevansa köyhä eikä voivansa useampaa palvelijaa pitää ja Katrikin muuttaa pois."

"Jos rupeisit kyökkipiiaksi."

"Enköhän minä olisi vielä liian nuori siksi."

"Nuori, niin, se täytyy myöntää; mutta helpompi se on, kuin ne toiset kaksi yhteen. Ajatteleppas yölepo, joka on ihmiselle tärkein."

Elsa vaipui mietteisiin.

"Kuinka tuumit nyt?"

"Minä tuumin sen surkeutta, joka minun nykyisen virkani perii, jos minä kokiksi rupean."

"Joka ei siitä vähääkään välittäisi, vaan sinähän tuosta taidat kylläkin huolehtia toisen ihmisen vaikeudesta ja työskennellä toisenkin edestä. Se minua kumminkin kummastuttaa, kun köyhäkin osaa laittaa itsellensä leveään asunnon, vaikk'ei ole varaa pitää asunnonmukaista palvelijakuntaa; se minua kummastuttaa. Ja se ei ole muuta kuin ylpeyttä köyhällä, ottaa lukemattomia huoneita, ja maksaa vielä suurta hyöryä. Olisi paikallaan, että muuttaisit pois", tuumaili mummo, katsellen akkunasta ulos.

"Mummo, ei saa panetella, mummo! Sillä minä hyvin tiedän meidän herrasväen asiat, ja sen, että heillä täytyy olla niin paljo huoneita."

"Ei saa panetella! Kuinka sanoit?"

"Älkää häiritkö minua, minä nyt puhun meidän herrasväen huoneista."

"Häiritkö sinua! Kuinka sanoit?"

Elsa ei ollut kuulevinansakaan, vaan jatkoi:

"Kun isäntäni on maisteri, täytyy hänellä olla erityinen työhuone, ja ett'ei hänen tarvitse työhuoneessaan syödä, täytyy hänellä olla ruokasali erikseen, ja ett'ei hänen tarvitsisi maata lasten kanssa samassa huoneessa, niin täytyy olla lastenkamari. Kyökki täytyy olla niin köyhällä kuin rikkaallakin, missä ruoka laitetaan, ja että hänellä on iso sali, on se virhe talonrakentajalta joka teki yhteen huoneistoon liikoja huoneita. Vaan olen minä nähnyt sitäkin tarvittavan, väliin istuu salissa vieraita ja toisinaan kävelee maisteri edestakaisin salin permannolla ottaen pitkiä askeleita, ja näyttää sellaisina hetkinä olevan paljasta ajatusta ja miettimistä koko mies. Ja sen puuskan ohimentyä hän kuin nuoli kiiruhtaa kamariinsa ja voipi kaikessa rauhassa lukea ja kirjoittaa monta pitkää tuntia perätysten. Niin, kaikkia huoneita meillä tähdellisesti tarvitaan."

"Hm, mukavasti sinä kyllä osaat sovittaa maisterin huonejärjestelmän, enkä minäkään voi käsittää miten hän juuri voisi tulla vähemmällä huoneilla naineena herrasmiehenä toimeen, sillä vaikka pussi onkin hoikanlainen, täytyy hänen elää arvonsa ja virkansa mukaisesti. Muutoin se asia ei meidän punnittavaksemme kuulukaan, meidän vaan piti miettiä ja tuumata, käypikö sinun laisinkaan sijallesi rupeaminen ja mihin toimeen olisi edullisinta ruveta."

Elsa jäi istumaan sanatonna.

"Niin," alkoi mummo taas puhumaan. "Minäkin tästä kohta joudan vaikka holliin, jos evästä annetaan. Oli onneksi, että sinä edes sait paikan ja tulet eteenkinpäin saamaan. Minulla tässä on toiset tanssit ja vielä päälliseksi kiipaleet!"

Elsa nosti silmänsä ja tähysti ihmeissään mummoa.

"Niin," jatkoi mummo taas. "Tähänkin taloon se menneellä viikolla tuli uusi isäntä. Kohta hän näytti, että uusi luuta lakaisee puhtaaksi. Lundin leski tyttäreineen muutti jo eilen, ja sellaista poispanemistapa se oli minullekin. Sanoi hän vaan, että pesotupa pitää talossa olla vapaana ja kamarissa muka saisin minä asua tuota kaunista hyyryä vastaan, joka nyt olisi tasaisesti puolet enemmän entisestä määrästä. Herra armahda, mistä minä sen rahan kynsin? Sipoolainen ei liioin ole minulle mitään lähettänyt emäntävainajan hautauskustannuksista. Tässä maassa ei tehdä köyhälle kohtuutta. Käräjiinkö minä rikasten kanssa? Mistä minä sen rahan uitan? Jaa, jaa!" huokaili mummo.

"Todellakin harmillista", vastasi Elsa.

"Niin, harmillista se on, vaan olisi minulla vielä yksi tähti, joka himmeästi valaisee toivoni taivaalla, vaan nyt on kumminkin asiat sellaisena, että tuo toivoni on melkein mahdoton toteutumaan. Sillä siihen tarvitaan enemmän rahaa, kuin minulla nykyään on."

"Saanko minä kuulla sen?"

"Kyllähän tuon kerron. Siellä etäällä Punavuorten kalliolla on eräs yksi-huoneinen talo, onpa se sievä koiju kahdella akkunalla. Se mökki on joutunut myytäväksi kaupungin puolesta, omistajansa perillisetönnä kuoltua. Suurta hintaa ei kaupunki siitä pyydä, vaan enemmän kuitenkin, kuin minulla on rahoja, ja tuo mökki myydään pian, sillä tavallisesti sellaiset halvat mökit menevät hyvin sulavasti kaupoksi, koska on kosolta niitä sellaisia pieniäkin eläjiä, joilla sen verran on rahaa. Paitsi saavathan he lainaksikin, kun on kiinteimen osto kysymyksessä. Mutta minä, vaikka olenkin tuttava monen kanssa tässä kaupungissa, en saa lainaa niin paljo, että sen töllin ostaisin. En tosin ole sitä vielä hakenutkaan, vaan tiedän minä sen, ett'en saa."

"Eiköhän!"

"No, en minä tiedä, vaan kamalaa on, jos minun pitää ruveta tässä asumaan ja korkeata hyyryä maksamaan, sillä tuot'hätää ei ole minulla säästöistäni jälellä rahan haamuakaan, ja minä olen myyty muija, jonka viimeinen asuinsija on 'köyhäinhuone'. Voi hyvä Elsa, suuri hyyry on minulle kauhistus!"

"Köyhäinhuone", se sana soi kamalasti Elsan korvissa. Raataa elin-ikänsä kaupunkilaisten töissä ja vanhana joutua köyhäinhuoneeseen. Ihmisten sydämettämyys! Sellainen vanhuuden orjallinen turva sai Elsan melkein vapisemaan, ja hänen silmänsä tulivat kosteiksi, kun hän ajatteli hyvän ystävänsä "mummon" joutumista tuollaiseen maalliseen perikatoon, Ja hän sanoi:

"Eihän nyt toki köyhäinhuoneeseen."

"Jaa, ei tosin sinne monenkaan suu syyhy, mutta kova pakko vaan sinnekin kerran käskää. Olisi se mamseli Eveliina vielä täällä ja naimatonna, niin en hetkeäkään epäilisi mökin saamistani, mutta otapas nyt."

"Kuinka paljo teiltä rahaa puuttuu?" kysyi Elsa.

Mummo kaivoi esille rahasäästöjensä. Niitä oli useammassakin paikassa. Sitten hän laski rahat ja sanoi talon hinnan, vaan puuttuihan siitä. Elsan rahat kyllä täyttivät tuon vajauksen, ja hän sanoi:

"Minä annan rahani, niin voitte ostaa mökin vaikka tänään."

"Vieläkö sinulla ovat rahasi säilössä, etkö ole vaatetta ennättänyt ostamaan? Ole niin hyvä ja anna ne lainaksi; minä en niitä tarvitsisikaan, jos minä olisin saanut emännän hautauskustannukset käteeni. Kyllähän siinä vielä paljonkin tarvitaan, ennenkuin kaikista selkkauksista on päässyt, sillä siinä on ostettavana ja maksettavana pöytäkirjoja, lainhuudatuksia, karttapapereita, leimoja ja sinettiä. Kyllä minä tiedän, että rahaa talon ostaminen viepi, vaan hyyryä rahaa viepi; ei talo niin paljon vuodessa kulu, kuin hyyry on, eipä totta toisen kerran, vaan ne kiskovat muutamissa vuosissa talon hinnan takaisin; niin ne tekevät, ne tunnottomat."

"Rahoista menee myöskin korot; monikin ostaa talon velkarakahalla ja täytyy ottaa kalliin hyyryn, että voipi maksaa korot ja ulosteot ja ehkä kauppasummaakin lyhentää", sanoi Elsa.

"Niin, kyllä tiedän, mutta kyllä he kiskovat sekä pääomat, ulosteet, että korot, ja huonoilla huoneillaan ruumiin terveydenkin köyhältä ihmiseltä. Kuka käskää kerjäläisen ja kykenemättömän niin isoja taloja ostaa?"

"Minä en tiedä enkä ymmärrä niin paljon kuin mummo, mutta minun luullakseni on se poikkeustiloissa, kun niin rutiköyhät taloja ostaa, että senvuoksi tarvitseisivat ottaa korkohyöryä. Lienee tuo jonkinlaista ahneutta."

"Otaksutaan, että ei ole ahneutta, ja että he ottavat kohtuuden mukaan, mutta ajan voittamiseksi täydymme pian päättää talon ostosta ja sinun palveluksestasi."

"Mitä mieltä olette siis, rupeanko keittäjäksi vaiko entiseen toimeeni?"

"Minä tulen kanssasi, ja puhun rouvan kanssa."

Mummo läksi Elsan kanssa maisterin asuntoon ja pian he olivat molemmat maisterin rouvan luona lastenkamarissa.

Rouva, nähtyänsä Elsan ja mummon tulevan, meni heti mummoa vastaan, antoi kättä ja käski istumaan.

"Mitäs kuuluu nyt mummolle?" kysyi rouva.

"No, kiitoksia, eipä erikoisia kuulukaan, tuossahan menee hiljakseen, hiljaa vanha hiihtää."

"Me olemme tässä Elsan kanssa tuumineet, rupeaisiko hän ensivuodeksi meille, vaan hän ei oikein tyydy paikkaansa. Mitä ajatusta on siinä asiassa mummolla, kysyn sen puolesta, koska olette Elsalle muutoinkin vähän niinkuin holhojan virkaa pitäneet."

Rouvan ääni oli vähän väräjävä tuota puhetta pitäessä, niin että Elsakin helposti huomasi rouvalle tekevän vaikeata.

"Enhän minä, hyvä rouva, ole Elsan holhoja, josko ei Elsakaan minun; me olemme entisiä työkumppaneita vaan. Paitsi sitä Elsa alkaa jo olla aikainen ja päättäköön hän itse, mihin toimeen hän parahiten pystyy. Minun ymmärtääkseni kumminkin on siinä virassa, jossa hän nyt on ollut, liika työ hänen ikäisellensä. Minun tietääkseni hän pystyy kyökkipiiinkin toimeen."

"Minä luotan paljon teidän sanoihinne, ja uskon, että Elsa kylläkin pystyy kyökkipiiian tehtäviä täyttämään. Jos Elsa muutoin tahtoo itse, saa hän Pyhäinpäivästä ruveta meidän kyökkipiiaksi."

"Enhän minä mikään keittäjä juuri ole, vaan jotakin sentään osaan sillä alalla, johan sain opastusta mamselin luona", sanoi Elsa.

Sen sanan päälle antoi rouva Elsalle kyökkipiiian pestin.

Elsa sai taas vähän rahaa ja meni mummon kanssa kyökkiin, jossa hän aukaisi arkkunsa ja antoi sieltä mummolle rahaa. Hän antoi hänelle kaikki rahansa, että mummo pääsisi mökkiä ostamaan.

Juuri kuin mummo uudelleen luki vastaan-ottamiensa rahoja, tuli rouvakin kyökkiin.

"Niin, rouvakin ja tämä toinen neiti saavat olla vieraana miehenä, että minä olen nämät rahat Elsalta lainannut mökin ostamiseen, jotka maksan kasvuineen takaisin."

"Minä täydellisesti luotan teihin, vaan tuo Elsa on niin outo minun mielestäni, että minä kutsun maisterin", sanoi rouva.

Tuota pikaa tuli rouva maisterin kanssa kyökkiin.

"Kummoinen asia se on, joka on tekeillä?" kysyi maisteri, katsellen hyvin terävästi lasisilmiensä läpitse mummoa.

"Se on semmoinen asia, että Elsa lainaa minulle rahaa, että minä saan ostaa töllin Punavuorilta", vastasi mummo hiukan äkäisellä äänellä.

"Mimmoinen se talo on, jota Elsan rahoilla ostetaan?"

"Talo ei liene muuta kuin yksihuoneinen tölli, vaikka se maksaa enemmän, kuin minun rahani. Mutta mummolla on paljo enemmän itsellään", vastasi Elsa.

"Mummon täytyy välttämättä antaa Elsalle velkakirja; oikeastaan saisitte hankkia takauksen", sanoi maisteri.

"Maisterin minä pyydän kirjoittamaan velkakirjan, ja sopiihan maisterin myöskin pistää itsensä takausmieheksi; eihän siinä tule muuta vahinkoa, kuin että siinä nimi on!" laususkeli mummo.

"Enhän minä itseäni takaukseen kaupannut", sanoi maisteri.

"Älä hyvä Alfred, älä Herran tähden mene takaukseen! Kuka maailman asioista tietää, ja me kun olemme niin köyhiä, jos maksamaan joutuisi, olisipa se vahinko. Minä varoitan sinua, Alfred!" sanoi rouva.

"Ei rouvan tarvitse tämän asian tähden mitään hätäillä, kosk'en minä hätäile, joka rahat annan, ja kun kerran rahat ovat omia ansaitsemiani, niin mahtanen ne saada lainata, kun hyvin tunnen ja tiedän mummon, että ne hänen käsissään eivät ole hukassa. Jos mummo tahtoo kirjoituttaa todistuksen, että minä voin saada rahat takaisin, siinä tapauksessa, että kuolisitte, ennenkuin nuo rahat on takaisin maksettu, niin kaikki on hyvin," arveli Elsa.

Maisteri katsoi rahat, paljonko niitä oli, ja meni sisälle, kirjoitti joutuin velkakirjan ja kirjoitti itsensä todistajaksi, vaan ei takaukseen.

Elsa pisti velkakirjan arkkunsa ja mummo, sanottuaan hyvillään hyvästit kaikille, läksi pois.

Kaikki seisoivat mummon mentyä kyökin permannolla kappaleen aikaa hämillään. Vihdoin menivät maisteri rouvineen sisälle.

Herrasväen mentyä alkoi Elsa tuumia:

"Eipä Katri tiedä, mistä meille tulee ensivuodeksi kyökkipiika."

"Tiedätkös sinä sitten?" kysyi Katri.

"Kyllä, ja tunnenkin osaksi häntä."

"Eihän nyt pilvistä siihen pudonnut, kun ei täällä ole ketään käynytäkään", sanoi Katri hämillään.

"Niin kumminkin nyt on käynyt, että on piika tingattu ja pestattu."

"Siinäpä oli kiiru, kun minä sanoin, että minä taidan tulla muuttamaan ja onhan sitä paikkaakin tiedossa, niin kohta oli toinen sijassa. Ei ollut mitään paikkaa eikä muuttamisen aikomustakaan, vaan nyt todellakin täytyy hakea paikan; saapa nähdä vaan josko tämmöistäkään saankaan, sillä tässä on rauhallinen paikka", tuumiskeli Katri mielipahoissaan.

Elsa puraisi huultaan ja käänsi päänsä toisaalle.

"Onhan meillä lastenpiian paikka vielä avonaisena, voithan päästä siihen, kun pian puhut rouvan kanssa", sanoi Elsa, seisoen selin Katriin.

"Oletko sinä hassuna; keittäjästä lastenpiiaksi samassa perheessä? Johan se olisi yhtä kuin alaupseerilta kiskottaisi nauhat pois ja alennettaisi sotamieheksi."

"Olisiko se niin paljo valehtelemisestä? Mitäs sanoit, että sinulla on paikka, kun sitä kumminkaan ei ollut. Katso nyt, sinä koetit kiusoittaa rouvaa, joka köyhyydessään jo entiseltä kyllä rasi on, ja varmaankin tarkoittit kiskoa palkan ylennystä. Ja rouva pestasi minut sinun sijaasi kyökkipiiksi."

"Sinut! Ja sinut kyökkipiiksi!"

"Kuinka niin?"

"Muutoin vaan; jo menee, kun lapsi kyökkipiiksi."

KAHDESKYMMENES LUKU.

Silloin se muutti mummo taloonsa.

Seuraavana päivänä oli Katri hyvin nolona; vihainen hän ei Elsalle ollut, eikä juuri sopinutkaan olla, sillä hän oli vaan kummissaan, kuinka asiat voivat mennä päinvastaiseen suuntaan, kuin tarkoitus on.

Elsa taas puolestaan kertoi ihmeittäin rouvalle, ettei Katrilla paikkaa ollutkaan.

"Olkoonpa jos", vastasi rouva, "mitähän sitten valehteli minulle."

Samana päivänä tuli Katrikin rouvan luo, pyytämään päästökirjaa ja lupaa mennä ulos paikkaa kuulustamaan. Molemmat hänelle myönnettiin. Mikä lieneekin vikana ollut, mutta tovin ulkona juostuansa tuli hän tyhjäntoimittajana takaisin, vaikka päästökirja oli perin hyvä. Nyt otti hän kahden kesken Elsan puhutellakseen ja sanoi:

"Kuinka sinäkin viitsit olla niin kummallinen, vaikka sinun kehutaan olevan jumalisen tytön, että rupeat tahallasi toisen leipää polttamaan, luulisi tuota itseksinkin elävän omalla työllään, eikä tuppaavan toisen paikalle."

"Mitä se on kun Katri puhuu? Olenko minä tupannut sinun paikkaasi? Minä olen ruvennut sinulta avonaiseksi jääneeseen kyökkipiian paikkaan; itse olet itsesi irti sanonut ja valta minulla oli siihen eikä jumalisuuteni estä minua rupeamasta työhön semmoiseen, joka on toiselta avonaiseksi jäänyt."

"Jaa", sanoi Katti, eikä osannut mitään muuta.

"Jos tahdot, niin pyydä mummoa toimittamaan, kyllä hän sinulle paikan saapi, ole varma siitä. Mutta minä en voi ruveta viran alennusta pyytämään, juuri kuin koroitusta olen saanut", sanoi Elsa.

Juuri kuin Elsa viimeistä sanaa lausui, astui postiljooni kyökkiin ja kysyi "Katri" nimistä neitiä. Katri ojensi kätensä ja sai siihen kauniin isohkon kirjeen, jossa oli helevän punainen lakka. Postiljoonin mentyä aukaisi Katri kirjeen ja rupesi lukemaan. Vähän aikaa luettuansa rupesi hän hypähtelemään ja tanssimaan.

"Siinä se nyt on!" sanoi Katri, ja rupesi näyttämään Elsalle pitkää nenää. "Asiat käypi sentään maailmassa paremmin, kuin pahat ihmiset luulevat", lisäsi hän sanaa.

Elsa katseli ihmeissään Katria; hän oli nyt joutunut Katrin silmissä pahaksi ihmiseksi. Aivan hyvä ei hän ollut itse mielestänsäkään, vaan kumminkin hän tunsu itsensä syyttömäksi Katrin syytökseen. Hän aikoi poistua kyökistä.

"Älähän nyt mene. Kenelle minä tässä muillekaan salaisuuksiani kerron, jos en sinulle", sanoi Katri.

"Sinä pidä salaisuutesi omana tietonasi; minua ei huvita salaisuudet joita sinä sydämesi katkeruudesta ja mielikarvaudesta minulle kerrot", vastasi Elsa.

Katri katsoi Elsaa silmiin, suu naurun hymyssä. Tästä katseesta rauhoittui Elsa ja jäi odottavaan asemaan, mitä kirjeen sisällöstä hänelle kerrottaisiin.

Katri luki:

"Turussa kirjoitettu minun omalle kultaselleni!

Rakas Katrini!

Tämän kautta saan minä tervehtää sinua, ja tietä antaa, että minä voin hyvin. Mökkini on nyt aivan valmis, vaan yksitoikkoiseksi sen elämän vetää, kun ei kumppania ole. Minä olen ollut kovin ikävissäni aina siitä saakka, kuin sinä läksit Helsinkiin. Jos sinä sen hyvän työn tekisit ja tulisit kohta tänne, niin me heti häitä viettäisimme. Hyvä olisi jos pääsisit kohta, vaan viimeistäänkin Pyhänpäivänä odotan sinua tänne!

Ystäväsi

Pekka Niironen."

Kirjeen luettua tuli Elsa hyvin alakuloiseksi; hän nojasi kyynärpäillänsä kyökin pöytään ja katsoa tuijotti avonaista kirjettä pöydällä, mutta Katrin silmiin ei hän katsonut. Katri huomasi Elsan hämmennyksen.

"Kuinka sinä niin ymmälle minun kirjeeni sisällöstä jouduit?" kysyi Katri.

"Tottahan nyt ymmälle jo vähemmästäkin joutuu, kun suorastaan tuo kirje putoo kuin taivaasta pelastamaan sinua samaan aikaan, kun sinä varomattomuutesi tähden puheistasi olit jäädä ilman paikkaa ja palvelusta. Unta kait sinun sulhasesi on siellä Turussa nähnyt, että sinä tulevaisuudeksi olet vähällä paikatta joutua täältä", vastasi Elsa.

Katri katsoi Elsaa silmiin, suurilla silmillä niinkuin sellainen, joka on kesken uniansa herätetty.

Elsa meni kyökistä pois.

Kun Elsa jälleen ilmestyi lastenkamarissa, sattui rouva katsomaan Elsaa kasvoihin. Elsan silmät olivat kosteat, mutta hänen poskissansa näkyi vihan puna. Elsa teki tehtäviään vaan kyyneltulva sai enemmän valtaa. Rouva huomasi, että Elsan itkuun oli jonkinlainen ulkonainen loukkaus syynä ja siis kysyi:

"Mitä nyt itkee Elsa?"

"Enpähän erikoista mitään, itken vaan pahoissa sydämissäni", arveli Elsa.

"Semmoinen tunnustus suuresti huvittaa minua", sanoi rouva naurahtaen, ja meni pois.

Kun Elsa taas sattumalta joutui kyökissä Katrin näkösalille, pidätti Katri häntä hiukan puheillensa pysähtymään.

"Kuules Elsa, minun sydämeni on vallan sula sinua kohtaan. Anna anteeksi, minä loukkasin sinua ilman syytä."

"Mielelläni ja erinomaisella ilolla annan minä anteeksi, eikä se loukkaus sinun puoleltasi minua kohtaan suuri ole. Itse asiassa olen itse enemmän loukannut sinua. Jos en olisi ollut niin lapsellisen rehellinen, että sinulle rupesin ilkkumaan kuka sinun paikkasi perijäksi tulee, niin sinun äkäsi ei olisi mitenkään voinut kääntyä minua kohtaan. Mutta niin ollen, otaksuit sinä minulla olevan joitakin vehkeitä itseäsi vastaan. Sitä ei minulla kumminkaan ole. Kyllä sen itse huomaat, että vika alkuaan on sinun. Koska minäkin tähän asiaan sekaantumisella ja puolittain onneasi kadehtimalla olen loukannut tuntoani, niin pyydän kaikessa nöyryydessä anteeksi."

"Mielelläni annan sinulle anteeksi", sanoi iloissaan Katri.

"Kiitos sinulle, ja Jumalalle kiitos ja kunnia! Omatunto puhdistuu, kun riidat ja vääryydet sovitaan. Mutta vielä on yksi asia, jota sinä älä laimin millään muotoa lyö. Sinun pitää tunnustaman rouvalle, että valehtelit."

"Kyllä senkin voin tehdä, vaikken siihen olisi juuri halukas. Kumminkaan en rouvaa pelkää, ja siis kohta tunnustan."

Samassa astuikin rouva kyökkiin.

Katrin kasvoille lensi puna, kun Elsa jäi odottavaan asemaan täyttääkö Katri lupauksensa.

"Kuulkaas rouva, minä valehtelin, että minulla on paikka. Siinä häpeällisessä tarkoituksessa sen tein, että rouva rupeaisi minua luusimaan ja palkkaa ylentämään. Onko rouva niin hyvä ja antaa sen anteeksi minulle?"

Rouva tuli vahan hämilleen.

"Mitä se nyt on? Enhän ikinäni ole moista kuullut. Anteeksi pyytäminen on meidän kaupungissa jotain outoa ja uutta. Kyllä minun puolestani saa anteeksi olla. Vaatiiko kristin-usko noin tarkkaa aina vähäpätöisiin anti?"

"Tarkkaa se vaatii", sanoi Elsa ja poistui kyökistä.

Rouva, jäätyään Katrin kanssa kahden kesken, alkoi kysellä:

"Mitä kipa-kapaa täällä oli, kun Elsa niin oli kiukuissaan äsken ja sitten nyt niin parannusta tehtiin?"

"Voisihan sitä aina jotakin eripuraisuutta pientä tulla. Mutta sen minä sanon, Elsa on hyvä tyttö kyllä", vastasi Katri.

"Hän sanoi itkevänsä pahoissa sydämissään, sen tytön vastauksille ei voi välistä muuta kuin makeasti nauraa."

"Kyllä se väliin siksi tahtoo vetää, vaan niinpä se olisi kenen kanssa hyvänsä, että jos suoraan sanoo niin kuin asia on, niin tulee monta kertaa haukkumaan itseänsä ihmisille, ja mitä sille juuri muutakaan osaa kuin naurahtaa. Niin ei se olisi, jos kaikki olisivat rehellisiä; silloin ei toden puhumista vikanakaan pidettäisi", tuumiskeli Katri.

"Eihän tuota vikana sentään pidettäne. Ovathan ihmiset totuutta vaativinaan ja valetta vihaavinaan."

"Jaa, silloin kun huomaamat, että toisen valehtelevien heittä vahingoittaa; muutoin kyllä saa puhua puita heiniä."

Rouva mietiskeli.

"Mitenkähän se olisi, rouva, minä sain tässä kirjeen eräältä kotiseutuni vanhalta tuttavalta, jossa hän kaikkein kohtelijaimmasti kysyy, voisinko minä tulla heti sinne, tai viimeistään Pyhäinpäivältä. Minä joutuisin naimisiin hänen kanssansa", sanoi Katri.

"Onko hän kunnan mies?"

"Hyvä mies; en hetkeäkään epäile hänen kanssansa vihille mennä ja yhteiselämään ryhtyä."

"Enhän minä naimisasiossa voi vähääkään sinua pidättää. Hyvä on, jos olet Pyhäinpäivään saakka, vaan jos asiiasi siitä haittaa kärsii, niin mene niin pian kuin itsellesi sopii. Täydyn tulla, tavalla tahi toisella toimeen", päätti rouva.

Siitä sitten rouva läksi pois kyökistä ja ensityökseen Elsan kanssa tuumimaan, "miten olla ja elää nyt, kun Katri hyötöhyviään ennen aikojaan aikoo pois matkustaa."

Elsallekin sellainen hiukan huoleksi nakkasi.

Vähän mietittyään sanoi hän:

"Mitähän olisi, jos mummo tulisi niin kauvaksi, kuin ennättää kuulustaa tointa."

"Mummo, jospa hän tulisi, mutta tuskin hän nyt sitä tekee, kun hän juuri on siinä talon puuhassaan."

"Sopisi kumminkin häneltä kysyä."

"Ota ja pistä sitten mummon luona", käski rouva.

Elsa kietaisi huivin päähänsä ja meni ulos. Ulkona oli jo pimeä ja sadetta vähän vihmosi. Ilma oli tavallisen lämmin. Pian oli Elsa taas tuossa entisessä pesotuvassa ja sen peräkamarissa. Kun hän ennätti kamarin ovelle, oli mummo täysissä tamineissa kaupungille lähdössä.

"Hyvää iltaa!" hökäsi Elsa sanoa.

"Jumal' antakoon! Ihanpa tulit kreivin aikaan, juuri olin aikeessa teille lähteä!"

"Kuinka talon oston kävi?"

"Kyllä talo ostettiin; avaimet ja talonkirjat ovat minulla. Huomispäivänä aijon muuttaa, vaan en tiedä kenen saanen avukseni; on paljonlaisesti tuota kamaa."

"Voi jos pääsisin minä teitä auttamaan! Tuossa vielä nuot minunkin kapineeni ovat teidän vedätettävänä", sanoi Elsa.

"Enhän minä sinua voi pyytääkään. Kyllähän nuot hevostiehen kanssa autan. Kyllähän niistä aina junkaan tullaan, ja onpa siinä nyt mitä tullakin, kun Sipoolainenkin kävi hautauskustannukset suorittamassa, — ei nyt Elsa rukka ole rahan puutosta.

"Sepä on koko hyvä asia", sanoi Elsa.

"Onpa niinkin! Melkein voisin maksaa sinulle rahasi takaisin; kumminkaan en maksa niitä ihan nyt, sillä ei tiedä mitä kustannuksia siitä vielä tulee. Ihmiset puhuvat että talonkaupoissa aina saadaan jälkimaksoja maksaa."

"Pitäkää vaan rahat; en minä niitä nyt tarvitse. Olihan minulla vähän muutakin asiaa. Meidän Katri menisi mielellään Turkuun, nyt kun häntä on sinne naimisiin kutsuttu. Etteköhän te mummo tulisi meille niin kauvaksi apuihmiseksi, kun ennätetään toista piikaa saada!"

Mummo mietti hetkisen.

"Kun minä nyt tässä muutetuksi saan, niin voinhan sinne tulla. Samahan minulle on mitä minä teen. Kyllähän mökki siellä pysyy. Panen paikan oven lukkoon, jos ei satu täällä kotimiestä saamaan."

"Minulla on kiire; olkaa niin hyvä ja tulkaa niin pian, kuin vaan joudutte!"

"Kyllä tulen! Sano terveisiä rouvalle!" tuumi mummo.

Elsa läksi kotiinsa juoksemaan.

"Kyllä mummo tulee niin pian kuin vaan muutetuksi saa", sanoi Elsa rouvalle.

"Vai niin", sanoi rouva, ja samalla lisäsi: "juuri sillä aikaa kuin siellä kävit on maisteri saanut viran ja palkan ylennystä. Meille tulee paljon parempi olo ensi vuonna."

Samassa kuulivat rouva ja Elsa lastenkamariin, kuinka eräs vieras herra läksi ulos maisterin luota.

"Hän juuri toi tietoa maisterin viran ylennyksestä", sanoi rouva.

Vieraan mentyä tuli maisteri lastenkamariin.

"Kyllä siitä asiasta oli iso apu leivälle, vaan otaksun, että Kalle suuttuu, kun ei sitä virkaa saanut. Epäilemättä hän olisi ollut yhtä ansiollinen sitä virkaa saamaan, kuin minäkin", sanoi maisteri.

"Kyllä, mutta hän on naimaton ja varakas mies. Hän tulee ilmankin aikaan, ja siksi toisekseen, voi hän saada jonkun ajan takaa vieläkin paremman viran, josko eikään täältä, niin jostakin muualta."

"Kyllä hän saada voipi, mutta näetkös, ihminen on ihminen eikä mitään muuta ja hän voipi olla hyvästikin vihoissaan minulle viran saamisen johdosta vaikka eihän tääkään virka itse olossa vielä mistään kotoisin ole."

Katri tuli siihen ja sanoi mummon tulleen kyökkiin ja tahtovansa rouvaa puhutella.

"Käske mummo tänne!"

Katri meni ja vähän päästä tuli mummo lastenkamariin.

"Hyvää iltaa, rouva!"

"Jumal' antakoon, mummo!"

"Tuleeko teidän Katri naimisiin?"

"Niinhän se taitaa tulla."

Maisteri, joka mummon tullessa pyörähti sänkykamariin, tuli ja kysyi:

"Mihinkä se Katri naidaan?"

"Turkuun kuulutaan!" vastasi rouva.

"Sepä sattui, eikö hän ollutkin ilman paikkaa?"

"Oli, vaan kyllä hän nyt sentään paikkoja olisi saanut. Nyt ei hän niitä kumminkaan tarvitse."

Maisteri poistui.

"No, mummo kait tulee meitä auttamaan!" sanoi rouva.

"Sitä minä tulinkin paremmin perustamaan, voinhan tulla."

"Tulkaa tänne ruokasaliin, mummo, niin teille tarjotaan teetä!" sanoi rouva, vieden mummoa edellään ruokasaliin. "Maisterikin on saanut viran ylennystä!"

"Ohoh!" ihmetteli mummo. Täältä Helsingistäkö?"

"Täältä. Tulee saamaan vähän enemmän palkkaa ja on helpompi työ."

"Sepä on!" tuumiskeli mummo.

Maisterikin tuli teetä juomaan.

"Saan toivottaa onnea uuteen virkaan!" sanoi mummo."

"Paljon kiitoksia onnentoivotuksista! Jumala teillekin onnea uudessa talossanne asumiseen siunatkoon. Olipa se oiva asia, kun tekin vanhoiksi päiviksenne saitte oman kodin", sanoi maisteri.

"Niin kodin! Kyllä se hyvä asia onkin, että ihmisellä on omantakeinen nurkka. Onpa hänessä poikin tai pitkin, kukaan ei siitä marise."

"Kyllähän siinä vapaus on", tuumaili maisteri.

"Hyvää teetä rouvalla onkin!" sanoi mummo.

"Ei isoon aikaan ole minustakaan niin hyvälle maistanut tee. Mahtaneeko teenkin maku olla mielialan mukaan?" arveli maisteri.

"Kyllä siinä sitäkin on. Jos on mieli hyvä, niin kaikki maistuu makeammalle", vastasi mummo.

"Oikein!" sanoi maisteri.

Siinä sitten yhtä ja toista juteltua sanoi mummo lisäksi:

"Minä tulin täällä käymään melkein juuri kuin sanomaan, että minä voin maksaa ne Elsan rahat mikä hetki hyvänsä. Olen saanut saataviani. Kumminkin olkoon maksaminen siihen asti kun saan muutetuksi, että mä näen mitä minulla niissä puuhissa oikeastaan kuluu", sanoi mummo.

"Kerkiäähän tuo nuot saada", sanoi rouva.

"Mitä hän niillä niin kiivaasti tekee?" sanoi maisteri.

"Niinhän tuota minäkin arvelin!" tuumi mummo. "Kiitoksia paljo, hyvä herrasväki, kaikista ja hyvää yötä!" lisäsi mummo niaten.

"Samaa teille, ja onnea uuteen taloonne!" sanoi maisteri.

Rouva kertoi samaa.

Mummo meni kyökkiin ja seisattui keskelle permanttoa.

"Täytyy lähteä kotiin maata, vaikkei juuri jouda paljo makaamaan, kun aamulla täytyy muuttaa, ja muutossa on aina puuhaa kaikenlaista", sanoi mummo hieman haukotellen.

"Vaikea muutto teille tulee, kuinka sinne pääseekään kuormien kanssa? Eihän sinne vaivaiseen vuorikylään pääseekään kuormineen, tietä näettekö kun ei ole", sanoi Elsa.

"Tietä säälistä tosin ei ole Punavuorille, mutta tulehan ensi pyhänä katsomaan eikö kamsut ole siellä kuten kuuna päivänä", naurahteli mummo.

"Minä olen erittäin karkäs siihen, että tulla katsomaan, kuta pikemmin vaan pääsen", sanoi Elsa.

Mummo meni.

Vähän jälkeen tuli rouva kyökkiin.

"Joko mummo meni? Maisteri sanoo että me menemme sunnuntaina, jos on kaunis ilma, Punavuorille kävelemään ja samalla menemme mummonkin uutta taloa katsomaan", sanoi rouva.

"Se sopiikin vallan hyvin, viedään lapset kanssa, minä kannan pienempää", sanoi Elsa.

"Jos niin tekisi", vastasi rouva.

"Kyllähän Punavuorilla raitis ilma on, vaan siellä niin onnettoman kovasti tuulee", sanoi Katri.

"Tuulessa pian vilustuu!" sanoi rouva.

"Ei se mitään tee, kun ei paikallansa kauvan seiso", sanoi Elsa.

YHDESKOLMATTI LUKU.

Retki Punavuorille.

Loppu viikkoa oli satanut, vaan sunnuntai-aamu oli heleän kirkas. Maisterin herrasväki makasivat pitkään pyhä-aamuna, koko lailla pitempään kuin arkina, jolloin maisterin täytyi nousta kirjoittamaan. Ruumis täytyy saada levätä ja ihminen virkistää itseänsä edes yhden aamun viikossa. Kirkonkellojen heleä ääni kutsui Jumalanpalvelukseen, se ääni kuului myöskin maisterin asuntoon.

Maisteri aukoi silmiänsä ja haukotteli:

"Tarvitsispa nousta ylös ja lähteä kirkkoon", hän sanoi.

"Kirkkoon! Eikös mennä mummon taloa katsomaan?" kysyi rouva.

"Jaa, jospa kävis katsomassa sitäkin manttaalia", sanoi maisteri, nousten istualle sängyssä.

Rouva kilisti pientä kelloa. Vähän ajan takaa toi Elsa kahvia tarjottimella, jonka hän laski rouvan sängyn vieressä seisovalle pöydälle.

"Harjaa vaatteeni hyväksi, Elsa, minä lähden katsomaan mummon taloa tänään!" sanoi maisteri.

Elsa kiiruhti käskyä täyttämään.

Pian olikin maisterin jotenkin kuluneet vaatteet puhtaana, ja täydessä kunnossa päälle pantavaksi. Elsan oli joutuminen myöskin lapsia pukemaan, jossa rouvakin oli avullisena. Pian olivatkin kaikki tamineissaan ja söivät suuruksensa, jonka tehtyä lähdettiin astumaan.

Matka kuluikin alussa hyvin, vaan kuta pitemmälle ehdittiin, sen vaikeammaksi kävi kulku rapakoiden ja kallioiden tähden. Rouva alkoi jo katua ja oli vähällä palauttaa lapset takaisin. Kumminkin hän maisterin kehoituksesta jatkoi matkaa edelleen. Vihdoinkin pääsivät he perille. Samassa saapui siihen pieni Mattikin.

"Sieltähän herrasväki tulee! Ja semmoinen siivo kun tänne on, kuinka rouvakin sentään pääsi?" sanoi mummo.

Hänellä oli kohta lämmintä kahvia tarjota, ja hän vei vieraat perimmäiseen huone-pahaseen. Matti vaan jäi Elsan kanssa etuhuoneeseen.

"Aika sievän talonhan vaan mummo niin äkkiä itselleen sieppasi", oli rouva sanovinaan.

"Aika kallio-linnahan tämä on", ilvehti maisteri kahvia juodessaan.

Kun kahvit oli juotu, alkoivat maisteri ja rouvakin katsella huonetta kaikista nurkistaan, ja sitä tutkimusta tehden menivät he etuhuoneeseen. Siinä seiiniä tähystellessään pysähtyi maisteri Mattin eteen ja kysyi:

"No, tuleeko sinusta suutaria?"

"Sitä en itsekään vielä tiedä varmaan, vaan luulis kumminkin", vastasi Matti.

"Eikös se ole hyvin ikävää, kun täytyy koko päivät istua?"

"Ei se niin ikävää muuten olis, vaan se tahtoo ruveta niin selkää pakottamaan, ja minä luulen ettei se työ ole oikein terveellistä", vastasi Matti.

"Luuletko niin?" sanoi maisteri, ja lisäsi: "kyllähän käsityöläisammatti ei kaikkein hullumpi ole, kun vaan kunnollisesti siinä on, ettei retkuttele. Kehoittaisin minä sinua siinä opetteleutumaan ja koettamaan. Vaikeutta siinäkin tosin on, vaan sittenhän tuon tietäisi, kun tuota koettaisi. Mutta, niinkuin itsekin sanot, minä luulen samaa, ettei suutarin työ kasvavalle pojalle niinkään terveellistä ole."

Rouva yhtyi miehensä mielipiteeseen.

Herrasväki menivät takaisin paikoilleensa, ja kun he olivat toiseen huoneeseen poistuneet, antoi mummo Matillekin kahvia vehnäsen kanssa.

"Muuttaisitko sinä mielelläsi muuhun ammattiin?" kysyi mummo.

Matti tuli hyvin alakuloiseksi ja mietiskeli tovin aikaa:

"En minä kesken aikaa muuta, käyn minä oppini päähän asti, kun paikka sentään on hyvä. Mutta kun opista pääsen, sitten minä muutan ammattia jonkinlaiseksi muuksi, sillä juoppona suutarin sällinä en olla tahdo."

Elsan silmät kiilsivät ja mummon kasvot kirkastuivat.

"Älä vainenkaan rupea juopoksi kisälliksi!" sanoi mummo.

"Niin, älä suinkaan sellaiseksi rupea, Matti!" sanoi Elsa.

"Pojan päässä on enemmän miestä kuin pienessä kylässä!" sanoi maisteri toisesta huoneesta.

Nyt oli kahvikalaasi lopussa, ja aika ruveta tutkimaan vuosisatojenko vaiko kymmenien oli mummon talo vanha. Vieraat kuljeskelivat järjestään kaikki, navetat, liiteritkin; vanha oli talo, vaan kyllä se hintansa arvoinen sentään oli.

Mummon talolla oli naapurikin, sillä siinä oli talo vieressä, vähäistä pienempi kuin edellinen. Kun mummon vieraat seisoskelivat pihalla, eli oikeammin punertavalla kalliolla, tuli naapurin isäntäkin ulos. Hän oli vanha mies jo, jonka ahavoittunut muoto ja karkea vaatetus ilmoitti, että hän joko oli kalastaja itse, tai vähintäänkin kalakauppias. Ukko lähenei aitaa, joka erotti mummon ja hänen talonsa, hän katsoi yli aidan, nähdäksensä mitä väkeä naapurin pihalla seisoo. Kun hän siihen seisomaan jäi, lähenei maisteri myöskin aitaa, alkaen haastattaa ukkoa:

"Hyvää päivää, vanhus, kuinka jaksatte nyt? Otaksun juuri kuin tuntisin teidät."

"Jumal'antakoon! Niin minähän se olen niiden kapteenien isä."

"Niin aina", sanoi maisteri, vaikk'ei ukkoa vähän vähintäkään tuntenut. Siitä huolimatta sai maisteri toimeen ukon kanssa pitkän jutun.

"Te kalastatte, eikös niin?" kysyi maisteri.

"Vielä minä olen kalastanut, mutta minua on kohdannut se suurin onnettomuus mikä nainutta miestä kohdata voipi. Vaimoni kuoli ja ypöyksinään olla kotona, kuin myöskin kalastajan hengenvaarallista tointa ilman apua harjoittaa ei ole hauskinta laatua, sen ymmärtää joka vähänkään on perhe-elämän suloa tuntenut. Poikani molemmat kyllä ovat merikapteenia, vaan hekin purjehtivat Herra ties missä milloinkin mailman kaikilla merillä, eikä niin muodoin minulla heistä ole muuta hauskuutta kuin se, että he ovat arvostaan korkeampia minua, että ovat kapteenia ja minä vaan vanha kala-ukko. Erittäin mielelläni ottaisin minä jonkun pienen pojan apulaisekseni jos sellaista olisi saatavissa."

Maisteri vilkaisi silmäpuolelleen Mattia, joka kaikella tarkkaavaisuudella etäämpänä seisoen kuunteli. Oikein jo korvissa humisi merituuli Matilla, ja ajatuksissaan oli hän olevinansa kaukana merellä ukon kanssa kalastamassa.

Maisterikin vaipui hetkiseksi miettimään, eikö todellakin poika, jolla ei itsellään ollut halua käsityöläis-ammattiin, olisi omansa vanhan kalastajaukon kumppaniksi, jossa hän täydelleen tottuisi kalastajan ammattiin ja vesillä liikkumiseen ja jonkun ajan kuluttua voisi hän mennä merille ja ehkäpä todella hänestäkin vielä voisi tulla, josko eikään juuri, niinkuin ukon molemmista pojista, kapteeni, niin oivallinen perämies tai matroosi kumminkin.

Elsakin ajatteli, että Matin olisi hyvin sopivata mennä kalastajan oppiin.

Matti lähenei Elsaa ja kuiskasi hiljaa korvaan:

"Mitäs, jos minä laitan itseni tuon ukon palvelukseen?"

"Kuinkas pääset paikastasi pois?"

"Siinähan se on pieni vaikeus, mutta on siitä mennyt toisiakin. Jos minä tekisin jotakin nurin päin, ja sitten vielä vähän mestaria vastustaisin, niin kyllä hän sitten ympäri korvia ropsii ja minun ulos potkii!"

Viimeisen puheensa Matti kaikkein kuuluviin puhui.

Maisteri katsahti Mattia viistosilmällä, ja sanoi:

"Kyllähän silläkin lailla pois pääsee, vaan sellainen pääseminen on liian kalliilla hinnalla ostettua vapautta, ja on erittäin alentavaista ja epäterveellistäkin keinottelua, vaikka sitäkin luulenma paljon käytetään opista pääsemiseksi."

"Ei niin, Matti, muuta konstia siinä on pidettävä!" sanoi mummo.

"Jätä se mummon haltuun!" sanoi Elsa.

"Isäntä on hyvä ja tulee juomaan kupin kahvia!" sanoi mummo erittäin kohtelijaan näköisenä ukolle.

"Kiitoksia! Minä tulen aivan kohta, kun panen oven lukkoon." Ja ukko mennä läntysti ovea lukitsemaan.

Kaikki menivät huoneeseen.

Vähän ajan takaa tuli ukkokin, puettuna sinertävästä verasta tehtyyn kirkkotakkiin.

"Onni olkoon taloon, ja sen uudelle omistajalle! Vaikka outo olen, niin sydämestäni kaikille ihmisille

onnea suon ja sen kaikkein enin naapurilleni!" sanoi ukko erittäin hyvällä tuulella.

"Kiitoksia! Samaa teille!" vastasi mummo, ja kiiruhti kahvia noutamaan.

Ukko seiso ovipielessä, eikä mummo kiireissään muistanut kärkeä häntä edes istumaan. Mummo toi kahvia ja vehnäleipää kanssa ja ukko vielä seiso.

"Hyvänen aika, kun te vielä seisotte, enkä minä edes muistanut kärkeä teitä istumaan!"

Siinä oli tuoli ovipielessä ja sen päälle ukko istui.

"Oletteko ennen asunut näillä tienoin?" kysyi ukko.

"En näin kaukana, vaikka kyllä kerran täällä päin", vastasi mummo.

"Täällä on niin ihmeen hauska ja terveellinen asua. Kumpahan olette täällä vähän aikaa, niin saattepa nähdä kuinka tulette kappaleen nuoremaksi. Näettehän että vanha minä olen ja kumminkin täysissä voimissa; sen vaikuttaa askaroiminen raikkaassa puhtaassa meri-ilmassa ja asuminen terveellisillä kallioilla. Onnellinen se ihminen, joka asuntonsa tänne saa, ja niin kauvan kun kaupunki ei tänne päin isone, kestää sitä hyvää. Vaan kun Helsinki on pääkaupunki ja aikaa voittain, niinkuin pääkaupungit tavallisesti, isonee, pelkään pahoin että rakennushaluiset anastavat nämätkin kalliot, mutta vielä tää sittenkin on terveellisimpiä osia Helsingistä."

"Kyllä täällä hyvin raittiilta ja terveelliseltä tuntuu, vaan mitä mahtaisi vaikuttaa kalan haju, se ehken ei oikein täytä terveyden kaikkia sääntöjä", huomautti maisteri.

"Mikä kalan haju täällä on? Se on hieno meri- ja vuori-ilma, joka täällä vallitsee. Kalat ne viedään kaupungin rantaan ja herrasväki syövät ne", sanoi ukko.

Kun hän oli juonut yhden kupin kahvia (toisesta ei hän huolinutkaan), teki mummo hänelle ehdituksen:

"Tässä olisi minulla yksi poika, joka sangen mielellään rupeaisi kalastajan oppiin.

"Ha ha ha, kalastajan oppiin! Todellakin. No, ei sen puolesta, on kalastuksessakin oppimista. Vaan että oppipoikia kalastukseen tarjotaan, on erinomaisen hauskaa minusta", naureskeli ukko.

"Niin, kun ei hän halua suutarin opissa olla, niin ruvetkoon kalastus-oppiin", vastasi mummo.

Ukko tirkisti Mattia tarkasti ja sanoi:

"Tuohon näköön oli ennen minun nuorempani, eli Jooseppi poikani, hänellä oli vilkas pää. Minä rakastin häntä ... enemmän kuin vanhempaa, joka oli paksupäinen jörö. Mies hänestäkin tuli, vaan ei ole Jooseppini vertainen. Kyllähän jörömäisyys merellä hyvä on, vaan ei ole paha jos hituisen ennenkin huomaa kuin aivan viime katiskassa. Kyllähän minä tuon pojan mielellänikin otan, jos hän viitsii minun oppiini tulla, mutta siinä täytyy väliin ottaa lujasti kiinni, ei se olekaan suutarin työtä, kun minä teen."

Kun ei siinä ollut sitten mitään erinomaista toimimista, eikä ukkokaan mielestään ollut herrasväen selsiä, alkoi hän tehdä poislähtöä. Samaa ajattelivat toisetkin vieraat, että lähtö se paras on. Mummo lukitsi ovensa ja sitten lähdettiin seutua katselemaan. Maisteri oli joskus ennenkin kävellyt noilla omituisen kirjavilla kallioilla, sen vuoksi hän nytkin mielellään meni vuoren astuntaan. Omituista kyllä, oli hän ennen paljon huolimattomammasti niitä paikkoja astuskellut, kun nyt jolloin hän sai näyttää vaimollensa ja lapsillensa niitä monilukuisia juovia noissa ikivanhoissa kallioissa. Vaikka olikin syysilma, tultiin pian huomaamaan ukon kehumiset oikeiksi tään vuori-ilman terveellisyydestä, sillä saattoipa noilla kallioilla huoletta täysillä keuhkoilla hengittää, eikä kalan haju, vaikka kulkiessaan tulivatkin aivan ukon verkkohuoneen lähelle, vähintäkään pahaa oloa vaikuttanut eikä mieltä käännellyt. Ukko näytteli vierailensa kaikki varastonsa, aittansa, verkkonsa ja venheensä, joihin kaikkiin pieni Matti sydämensä pohjasta ihastui. Eikä toisetkaan voineet ukon mukaviin laitoksiin mielistymättä olla. Kun ukon tavaroita oli kyllin katseltu, nousivat kaikin, yksin vanha kalastajakin, korkeimmalle kalliolle, josta sopi katsella sekä merta että kaupunkia ja sille kuuluvia sieviä saaria. Kun seutuakin oli kyllin katseltu, löi vanhus jalkaansa kallioon ja sanoi:

"Eikös ole lujaa perustusta tässä, lisätä tännepäin kaupunkia?"

"On kylläkin!" vastasi siihen maisteri.

Sitten tultiin kalastajan talon kohdalle. Kalastaja-vanhus pysähtyi surumielisesti pitkään katsomaan vanhaa ränstynyttä tölönsä, ja lausui kallella päin:

"Jos en olisi niin onnettoman vanha ja köyhä ruoja, niin tottapa vetäisin vielä tuohon uhkaman talon."

"Se ei olisi hullumpi ajatus!" sanoi maisteri.

"Minä pyydän anteeksi, etten voi herraa käskeä sisälle, sillä miehisen hengen siistinpito on niin sattuman nojassa. Kulloin muistan niin siistin, mutta nyt olen unhottanut. Hyvästi herrasväki!" sanoi ukko.

Mummokin erkani kotiinsa, ja maisterin herrasväki alkoivat verkalleen astumaan kaupunkiin käsin. Matti seisoi kalliolla, katsellen kauvan menijöiden jälkeen.

KAHDESKOLMATTAA LUKU.

Eräs velvollisuus.

Kun menijät olivat kadonneet ja Matti yksikseen jäänyt, tirkisteli hän ukon tölviä kauvan aikaa ja pistäytyi mummon pihaan. Pihalla odotti mummo, ja kun Matti viimeinkin tuli, menivät he molemmin sisälle.

Kun he molemmat olivat istuneet, kysyi mummo:

"Kuinkas nyt oikein teemme, muutatko sinä pois suutarilta, vai jäät sinne?"

"Muutan minä, jos vaan pääsen."

"Mieluummin minäkin sen näen, että sinä tulet tähän naapuriksi, ja elät vanhan taitavan ukon kanssa, sillä minä olen hänestä kuullut kerrottavan paljasta hyvää. Omat lapsensa on hän kasvattanut kunnan ihmisiksi, jopa siihen määrään että ovat voineet kohota merikapteeneiksi, joka on hyvin tärkeä sekä arvoaste että elinkeino merikaupungissa asuvalle miehelle. Että sinä tulet ukon hoimeniin ja niin lähelle minua, saan minä silmilläni seurata sinun elintapaasi ja, jos mahdollisesti sinussa alkaisi ilmestyä kaupunkilaispoikien pahoja oireita, kohta ankaralla kädellä niitä sinusta pois karsia. Sinulla on hyvä isotäti, mutta muista myöskin, että se sama täti on kaikessa tapauksessa kohtuudella ankarakin, ja kun sinulla ei ole vanhempia, täytyy minun ottaa äidin velvollisuus sinun ylitsesi. Lähdemmekö nyt suutarille?" laususkeli mummo.

Matti myönsi, että häneen nähden kyllä voipi mummo tulla yhdessä suutarille, mutta varoitti mummoa mitään äkäisyyden oireita näyttämästä.

Mummo naurahti ja alkoi lähteä. Porstuan ovi lukittiin ja kulettiin kalastajan talon sivuitse. Melkein ääneti astuivat he oikotietä yli kallioiden, sitten ohjaten kulkunsa Töölön eli Espoon tullia kohden. Minitulle tullille vievän kadun eli nykyisen Länsi-Henrikinkadun varrella asui Matin oppimestari, puusta rakennetussa talossa. Talo oli uusi ja komea, vieläpä kauniiksi maalattu, enin kuitenkin pisti silmiin talon kaunis portti. Niin mummo kuin Mattikin olivat siitä portista edestakaisin monta kertaa kulkeneet, vaan ei Mattikaan, vaikka jo kauvan aikaa oli asunut talossa, ollut sitä niin tarkanneeksi tullut, kun nyt, hetkellä jolloin hänen oli siitä talosta eroaminen. Mummoakin alkoi arveluttaa mitenkä alkaisi jutun mestarin kanssa ja pysytteliin portin ulkopuolella. Matti nojasi selkensä portin pielusta vasten ja hetkisen siinä alapäisenä seisottuansa alkoi hyräillä:

"Pois mun täytyy lähteä
Ja hyvä talo jättää!"

Mummo katsoi pitkään Mattia ja sanoi:

"Niinkö rupeaa haastattamaan?"

Matti ei virkkanut mitään ja viimeinkin mentiin sisälle verstashuoneeseen.

Täällä oli paljon suutarintiskiä ja istuinrumpuja sekä sänkyjä. Väkeä ei ollut sanottavasti kotosalla, ainoastaan pari oppipoikaa loikoili sängyssä ja yhden tiskin ääressä istui juopunut kisälli ja häntä vastapäätä eräs isonlainen oppipoika. Kisälli nukkui ja väliin torahti jotakin pojalle; sen verran kuin hänen puheestaan selkoa sai, voi huomata että hän oli kovassa rahapulassa ja tahtoi pojalta rahaa lainaksi, arvatenkin luuli hän olevansa vielä liian vähän juovuksissa. Matti meni omalle paikalleen ja istui rummulleen, mummo meni hänen perässään ja istui Matin viereen. Tuo juopunut sälli nosti päätään ja raotti silmiään. Huomattuaan Matin alkoi hän karjua:

"Oletko nyt kotona roisto? Missä sinä juoksentelit?"

Mummon kasvot lensivät punaisiksi, ja hän yritti aukaista suunsa, mutta jätti sanomatta, kun Matti mutisti suutaan merkiksi, ettei maksa asia puhumisen vaivaa.

Sälli, nähtyänsä ettei Matti häneen mitään huomiota kääntänyt, nousi ylös rummultaan ja astui askelta pari — mutta — putosi alas, vaan ei alemmas kuin permannolle. Siinä selällään hän pureskeli hampaitaan ja sanoi:

"Nyt tietäkääs pojan penikat se, — se — se — se, että minä, joka olen herra ja sälli, niin, te tiedätte kuinka korkea-arvoinen herra minä olen, ja nyt minä vasta tapankin ihmisiä!"

Tähän aikaa kerrottuaan "minä tapan ihmisiä", vaipui hän uneen ja alkoi kuorsata.

"Herra on siinäkin paikassa", sanoi mummo.

"Aatu, onko mestari kotona?" kysyi Matti siltä pojalta joka juopuneen sällin kanssa oli istunut.

"Kyllä minä luulen että hän on kotona!" vastasi poika.

Mummo meni verstaasta kamariin, jota käytettiin työnjohtohuoneena. Huoneen seinät olivat yltympärinsä lesteillä kaunistetut ja siinä oli työnjohtajan pöytä. Ovi oli raollaan sitä seuraavaan huoneeseen, jossa mestari istui soututuolissa pitkä piippu hampaissa. Mummo astui huoneeseen ja kumarsi.

Matti jäi toiseen huoneeseen.

"Mitäs mummolla olisi asiaa?" kysyi mestari.

"Minä vaan tulin puhumaan tuosta Matista."

"Matista! Mitä puhumista siitä nyt on?"

"Eiköhän mestari laskisi sitä pois!"

"No, eipä juuri, onhan se sukkela juoksupoika ja kyllä siitä suutarikin tulee, kunhan nyt vähän vaurastuu."

"Niin, vaan", sanoi mummo.

"Mitä niin?"

"Pelkään, että poika oppii juopoksi!"

"Voi hän senkin tehdä, sillä ainapa se paha on tarttumassa, mutta nähkääs, muori hyvä, kyllä sitä voipi muuallakin juopoksi oppia."

"Suutarit ovat järjestään kaikki juoppoja", sanoi mummo.

"Olenko minäkin?"

"Kyllä mestarikin ryyppää, kyllä minä sen tiedän, vaan enhän minä nyt sitä sano, että niin taitamattomasti, kuin tuo muudan ihmisten tappaja, joka verstaan permannolla makaa!"

"Kyllä minä arvaan, kuka siellä makaa, vaan juuri hän ei tapa, eikä lyö ketään, vaikka sillä humalapäissään on suuria sanoja suussa. Selvänä hän on miesten paraita, silloin hän on siivokäytöksinen ja hyvä työmies. Mutta, jos te nyt niin kovin pojan pilaantumista pelkäätte, niin, minuun nähden, menkөөn vaan, enhän minä voi hänen vastaista käytöstään tässä arenteerata."

Silloin nousi mestari ylös keinutuolistaan ja astui kirjoituspöytänsä ääreen ja kirjoitti päästökirjan. Kirjoitettuaan hän taittoi sen kokoon ja ojensi mummolle. Mattikin oli vetänytynyt ovelle.

"No, hyvästi nyt Matti", sanoi mestari, puristaen Mattia kädestä.

Matilta pyöri vedet silmistä hyvästi jätellessä mestariansa. Siitä huomasi mummo, että poika oli ennättänyt taloon perehtyä ja isäntäänsä rakastua, ja nyt sai taas erota, lähteäksensä outoa tulevaisuutta kohden astumaan.

Sitten menivät Matti ja mummo verstaasen ja keräsivät pojan kapineet ja toisille pojille hyvästit sanottua läksivät astumaan pois. Verstaasta ulos astuessaan täytyi heidän astua tuon ihmisten tappajan yli, sillä hän oli liikkunut ihan kynnykselle. Mummo oli vahingossa satuttavinaan jalkansa sen jalkaan,

josta juopunut vähän havahtui ja mörisi:

"Tap, — tapp, — minä tapan — kai — kaik — ihmisiä."

"Tapa, tapa, minun puolestani, kunhan et minua tapa", sanoi mummo ovea kiinni painaessaan.

"Mimmoinen tuo tosiaankin on selvillä?" kysyi mummo pihalla Matilta.

"Paras mies koko joukossa", vastasi Matti.

"Kyllä se on kummallista, kuinka se viina ihmisen muuttaa", ihmetteli mummo.

Sitten mentiin semmoista vauhtia, etteivät suinkaan jälilleen katsomaan joutaneet, ja pian tultiin mäelle, jossa nuot naapuritölliit seisovivat.

Kalastajan tölliin kääntyi nyt mummo ja Matti seurasi perässä. Töllin ovi oli sisältä haassa, mummo naputti ovea sormillaan. Sitä sai hän tehdä useat eri kerrat, ennenkuin ukko havahtui päivällisunestansa. Vihdoin hän kumminkin aukaisi oven ja vieraat astuivat sisälle.

Huone oli avaranlainen, siinä oli akkuna pihalle ja toinen kalliolle päin. Nurkassa oli leivin-uuni, joka huonetta melkoisesti pienensi, liedellä uunin edessä oli sikin sokin patoja ja astioita. Piha-akkunan edessä oli pöytä, jonka edessä rahi ja akkunan pielissä pöydän molemmissa päissä tuoli. Peräseinällä oli levitettävä sänky, joka nyt oli kiinni ja sen puisella kannella näytti ukko äsken levänneen, koska siinä oli vanha sarkanuttu pehmityksenä ja päänalaisena kulunut punaisella sahviaanilla päällystetty tyyny. Sängyn kohdalla seinällä käydä harppasi suuri ja vanha seinäkello, ja vielä samalla peräseinällä kohosi korkea, permannosta kattoon ulettava, siffonieri-kaappi moninaisine veistoksineen ja koristuksineen. Kallionpuoleisella sivuseinällä oli yksinomaisena haltiana seinähyilly kirjoja täynnä.

Ukko seisoi hämillään vierastensa edessä ja kiirehti heitä istumaan, tehden sijaa sohvan kannelle, ottamalla pois nuttunsa, jonka hän ripusti seinälle, ja sipaisten kantta kämmenellensä.

"Tehkää niin hyvin ja istukaa!" sanoi ukko.

Mummo meni kohta kannelle istumaan, vaan Matti istui rahille, laskien samalla nyyttinsä rahin alle. Ukko meni korjailemaan patojansa ja astioita parempaan järjestykseen. Samalla viritti hän takkaan valkean ja alkoi kahvia keittämään.

"Kuinka tää on talvella lämmin, kun näyttää ulkoa päin niin rapistuneelta?" kysäsi mummo.

"Kyllä tää on hyvin vanha, mutta kovista hongista tehty, ja kun muistaa panna puita uuniin, niin tarkenee, vaikka ei juuri voikaan silakoita seinillä paistaa."

Siinä sitten yhtä ja toista tarinoiden valmistui kahvikin ja ukko kantoi kahvipannun pöydälle, otti pöytälaatikosta sokeria ja hakkasi sitä pieniksi veitsellä ja vasaralla. Sitten otti hän tuosta vanhasta komeasta kaapistansa kolme kahvikuppi-paria, joihin hän laski kahvia kuin hyvin tottunut emäntä ainakin.

Ukon kehoituksesta kävivät vieraat kahviin käsiksi, ja mummo kehui ukon keittämää kahvia hyvän makuiseksi. Kun kahvia tavan mukaan oli juotu molemmat kupit, alkoi mummo tehdä lähtöä, ja Matti sai jäädä ukon luo.

"Hyvästi nyt isäntä", sanoi mummo ja puristi kalastajaa hellästi kädestä.

"Hyvästi! Jumalan haltuun! Kyllä minä pidän huolta pojasta, mikäli on voimassani", sanoi ukko, erinomaisen vakavalla ja hartaalla äänen painolla.

"Kiitoksia teille!" sanoi mummo.

Ukko ja Matti jäivät seisomaan tuvan permannolle, kun mummo poistui.

KOLMASKOLMATTI LUKU:

Etkö kiellä enään minua?

Kun maisterin herrasväki kotiin pääsivät, oli päivällinen jo valmiina ja he istuivat kohta pöytään. Elsa toimiskeli Katrin apuna kyökissä, vaikka kätensä olivatkin hyvin väsyneet, kun oli saanut kantaa maisterin poikaa joltisenkin pitkän matkaa. Katri ilmoitti Elsalle, että se oli viimeinen päivällinen, minkä hän oli siinä perheessä, ehkenpä koko Helsingissä laittava, sillä hän aikoi ani varahin huomeisaamuna matkustaa Turkuun, koska oli heidän poissa ollessaan siellä eräs tyttö käynyt, joka myöskin piti samaa matkaa, vaikka ei hän aivan Turkuun asti.

"Ei olisi uskonut mummoa, minkälaisen sievän talon tuo vielä vanhoilla päivillään itselleen vääntäsi. Ihan vinttaamatta se siinä asuu ikänsä lopun juuri kuin taivaan heijassa", tuumiskeli maisteri päivällispöydässään.

"Kyllä olisi meilläkin koko hyvä olemassa oma talo, mutta kuka antaa köyhälle talon?" sanoi rouva.

"Niin, älä sinäkään aina korvissani soita tuota köyhyyttä; hyvin sen, hyvä ihminen, sanomattasikin tiedän. Jos onni on, niin paljonkin saadaan, vaan paapatuksella ja ruikutuksella ei saada mitään", sanoi maisteri.

Rouva painoi päänsä alaspäin ja söi kiivaasti.

Maisteri söi sen hitaammasti ja viimein lakkasi tykkänään.

"Maalla torpparina olla on paljon parempi, kuin lukumiehenä Helsingissä. Mikä ihme ja kumma vienee miehen päästä mielen kun pitää lukea ja kouluuttaa itseään, eikö siinä väellään voisi kyntää ja maata kuokkia? Antaisi rikoten lukea, joilla siihen on aikaa ja tilaisuutta", puheli maisteri.

Rouva tiesi hyvin, ett'ei sovi senlaisessa tilaisuudessa puhetta jatkaa, ennenkuin miehensä ennättää saada ajatuksen käänteeseen. Rouva siis kaikessa hiljaisuudessa söi, ja vähän päästä alkoi maisterikin syödä.

"Hyvän ruokahalun se vuori-ilma tekikin, se rapakon rämpiminen", sanoi rouva ruoalta päästyään.

Maisteri vilkaisi vaimoan lasisilmieniä alitse.

"Rapakon rämpiminen!" matki maisteri. "Tekeekö se ruokahalun?"

"Ka, mitäs tuo muuta tehnee", sanoi rouva ja meni kyökkiin.

Maisteri meni työhuoneesensa, hänellä oli paksu pakka paperia pöydällä. Hän alkoi selaila papereita ja katseli ja tutki niitä. Vihdoin hän latoi ne taas kokoon ja heitti itsensä kyljelleen sohvan päälle. Siinä asemassa hän hiljaa puhui itsekseen:

"Köyhyys, köyhyys, ja se, se kestää. Vihdoin häntä ihminen pääsee siihen, ett'ei aina ja joka hetki köyhäksi sanota!" Siihen hän hiukan uinahti. Oli jo pimeä huoneessa kun Elsa tuli kynttilä kädessä, jonka hän laski pöydälle ja vähän sen jälkeen tuli hän uudestaan kahvi-tarjottimen kanssa. Maisteri nousi istumaan ja otti kahvikupit käteensä. Vähän aikaa mietittyänsä alkoi hän ryypiskellä. Kun maisteri viimeistä kahvitippaa suuhunsa kaasi, saapui rouvakin kamariin.

"Kuules, kun Katri lähtee jo huomenna pois, ja hän tietysti tahtoo tänään jo palkkansa", sanoi rouva.

"Maksa pois", vastasi maisteri.

"Eihän minulla ole rahaa", sanoi rouva.

"Minullako sitä sitten on?"

"En tiedä onko sinullakaan, vaan jotakin keinoa siinä pidettävä on pois matkustavan ihmisen kanssa."

"Ja vielä sitten pyhäpäivänä", sanoi maisteri hieman äkäisesti. "Käske Katri tänne."

Samassa tuli Elsa kahvikuppeja pois noutamaan.

"Tuo Elsa lisää kahvia, ja käske samalla Katri tänne", sanoi maisteri.

Elsa meni.

Vähän ajan takaa tuli Elsa kahvi-tarjottimiseen. Hänen perässään hiipi Katri ja seisahtui ovipieleen. Maisteri otti kahvia, rouva samoin, ja Elsa poistui.

"Menetkö sinä jo huomenna pois talosta?" kysyi maisteri.

"Kyllä."

"Hyvin sopimaton aika, millä minä sun nyt selvitän. Saisit oikeastaan palvelulla vuotesi päähän asti. En minä tässä seiso rahat kourassa odottamassa milloin piiat hyväksi näkevät liesuun lähteä", saneli maisteri.

Katri tuli ensin vähän hämilleen; pian sai hän kumminkin siksi rohkeutta että sanoi:

"Parempihan pienempää summaa on maksaa kuin isompaa, aina vaikeampihan se köyhän on maksaa kun summa suureksi karttuu."

Maisteri nousi seisomaan, heitti kahvikupit pöydälle ja huusi:

"Joko tässä piiatkin rupeaa minua konkurssiin vaatimaan? Huomenna saat palkkasi, vaikka siihen menisi viimeinen nuttuni, mutta pysykin siellä sitten, mihin menet!"

"Minulla on jo kyllä ikää, että tiedän mennä ja tulla mihin milloinkin haluttaa", sanoi Katri.

"Mene nyt vaan! Huomenna, minä sanoin, saat palkkasi", sanoi maisteri, osoittaen sormellansa Kattrille ovea.

"Kyllä se on onnetonta tuo palvelijain pito; jos voisi tehdä itse kaikki, niin säästyisi siitäkkin koko lailla", tuumi rouva.

"Kuka sitten palvelijoita pitäisi ja mistä he eläisivät, jos ei kukaan vierasta väkeä pitäisi vaan kaikki itse tekisi?" sanoi maisteri, alkaen astua eteiseen josta hän otti päällysnuttunsa ja sauvansa ja meni ulos.

Rouva miehensä mentyä pistäysi kyökkiin.

"Kuinka Katrikin noin suututtaa maisterin? Pitäisi vähän pitämän suunsa aisoissa, vaikka pois meneväkin on", sanoi rouva.

"Ei ole nyt aikaa aisoittamaan", vastasi puhuteltu.

"Hm", sanoi rouva ja poistui.

"Maksakootpa jos, kyllä minulla senverran itsellänikin on että Turkuun pääsen, vaan ei lisä luotaan lykkäisi jos tuota saisi", puheli Katri Elsalle rouvan mentyä.

Juuri kun Elsa aikoi Katrin puheeseen jotakin vastata, aukesi kyökin ovi ja mummo Punavuorilta astui sisälle.

"Hyvää iltaa", sanoi mummo."

"Jumala antakoon", vastasivat molemmat tytöt.

"Istukaa mummo", käski Elsa.

Mummo istui ja samalla kaivoi povestansa esille rahakukkaron ja sanoi:

"Matin minä vein jo kapteenien isälle. Otti hän pojan vastaan. Parantanutko lie vaan pahentanut paikkaansa, vaan eipä tuo niin hääviä näkynyt siellä suutarissakaan elämä olevan. Päissään siellä ihan pyhäpäivänä muudankin venyi ja kaikkia tappavainen halu hänellä tuntui olevan. Ei se semmoinen esimerkki ole mitään terveellistä kasvavalle nuorukaiselle. Herra hänen tiennee, mikä ihmiselle täällä maailmassa parasta olisi."

"Kait sen nyt tietää ilman epäilemättä, että Matilla parempi on olla vanhan ja vakavan äijän kasvatettavana kuin että suutarien joukossa ja ylenannettujen parissa, jossa paha esimerkki on hänellä joka käänteessä nähtävänä", sanoi Elsa.

"Siksi tuon minäkin otin, ja kun häntä itseäänkin niin halutti. Mutta olihan minulla muutakin asiaa. Etköhän ottaisi, Elsa, sitä rahalainaasi takaisin ja antaisi velkakirjaani pois, kun minulla ovat nämät Sipoolaisen antamat rahat tallehdittavana ihan tyhjänpäiväisesti", puheskeli mummo, tarjoten rahoja.

"Sipoolaisen rahatko ne ovat? Eikö ne ole teidän omat rahanne?" huomautti Elsa.

"Sipoolainenhan nämät viimeksi antoi, oikeastaan nämä tällä kertaa ovat sinun rahat."

Elsa ojensi kätensä ja mummo luki rahat käteen. Sitten laski Elsa pöydälle rahat ja aukaisi arkkunsa, josta hän vaatteiden alta kaivoi esille mummon velkakirjan, jonka hän laski mummon käteen.

Mummo saatuansa velkakirjan käteensä silmäili sitä ja käänteli laskoksille, sitten hän kysyi:

"Mitäs minä olen kasvuista velkaa?"

"Vai velkaa ja vielä kasvuista muutamasta päivästä, kaikkea mummo vielä kysyykin", vastasi Elsa.

Rouva oli kuullut mummon äänen ruokasaliin, ja astui siis sen johdosta kyökkiin.

"Ka, mummokin on täällä", sanoi hän.

"Mitkä rahat tuossa pöydällä ovat?" kysyi rouva, nähtyänsä Elsan rahat.

"Ne ovat minun, mummo maksoi jo lainan takaisin", vastasi Elsa puolestaan.

"Nytkö jo!" lausui rouva hehkuvien silmin. Työläästi näytti hän saavan silmänsä rahoista pois.

Tytöt sen vian kyllä huomasivat, mistä rouvan silmiin semmoinen rahan suosio johtui. Elsa otti rahat pöydältä, luki ne ja ojensi rouvalle:

"Rouva on hyvä ja ottaa nämät rahat talteen; ovathan ne varmemmat rouvan takana kuin minun arkussani", sanoi Elsa.

"No, mutta hyvä lapsi, etkö sinä tarvitse vaatetta ostaa?" oli rouva sanovinaan.

"Enhän minä vielä alasti ole, kerkiäähän tuota sittenkin, kunhan nyt tässä lisääkin ansaituksi tulee", tuumi Elsa.

Rouva mutisti suutaan ja meni pois rahat kädessä.

"Nyt pian saan minäkin rahaa", sanoi Katri.

"Siitä saat olla varma, vaan olisit sen ehkä ilmankin saanut, niin mitättömänä en isäntääni pidä, ett'ei hän piian palkkaan rahaa saisi", sanoi Elsa.

Katri katsahti viistoon Elsaa.

"Onpa sinulla hyvä luottamus", sanoi Katri.

"Kyllä ne rehellistä väkeä ovat maisterin herrasväki", sanoi mummo, puuttuen puheeseen. "Ei niissä mitään pelkäämistä ole, eikähän ne edes ylöllisesti eläkään."

Maisterin käynti kuului porstuassa, kun hän meni saliin. Elsa riensi kyökistä lastenkamariin, ja tuli salissa maisteria vastaan. Salissa oli pimeä, vaan Elsan mennessä läpi salin kynttilä kädessä, näki maisterikin paremmin kulkea. Tällä kertaa ei maisteri mennytkään työkamariinsa, vaan sänkykamariin. Siellä istuikin rouva tutkimassa kuinka korkealle Katrin saatava nousee. Nähtyänsä miehensä tulevan kysyi rouva:

"Missä pappa kävi?"

"Tyhjää takaa ajamassa!" oli vastaus. "Kävin rohveessorin luona, vaan se on katala köyhempi kuin minä, kyllä minä pelkään että nälkään se vielä kuolee. Vaikka hyvin tiedän että rahaa hänellä on jotta alimmaisat mätäneet, sitä hänellä ei ole, koskaan ollutkaan."

"Haa, juuri Fredrikin kaltaiset, ne rikkaana pysyvätkin. Katso Fredrikki rohveessoori tietää, että pankki se vakavin on rahojen säilytyspaikka", sanoi rouva.

"Kyllä hän tietää, mutta mihinkä hiileen minä nyt taas puhallan?"

"Minkä tähden?"

"No, sen Katrin palkan tähden, oletko sen asian jo perin unohtanut?"

"Katrin palkka on täällä laatikossa", sanoi rouva, osoittaen pöytälaatikkoa.

"Mistä olet sitä nyt saanut?" kysyi maisteri ihmeissään.

"Ole nyt — Elsalta. Mummo maksoi velkansa ja Elsa oli antavinaan ne minulle talteen. Niin, talteen, eipä vielä lainaksikaan, hän osaa pitää isäntäväkensä arvossa, — mutta puhutaan hiljaa, hän ehkä kuuntelee tuolla lastenkamarissa."

"Kuunnelkoon, siinäpä ei kulta kulu jos hän saakin tietää että me häntä kehumme", sanoi maisteri tavallisella kuultavalla äänellä. "Ota ja kirjoita nyt kirjaan summa, kuinka paljon Elsan rahoja oli, ja

niistä olemme maksavat kuuden koron kasvut. Mutta mene nyt kohta ja kuittaa Katri, ett'ei hän pääse enempää meitä hätyyttämään."

Rouva otti pöytälaatikostaan rahaa ja läksi astumaan, toisessa kädessä muistikirja, toisessa rahat, kyökkiin.

"Tässä on palkkasi! Ja mummo olkaa todistajana että Katri on kaikki saanut", sanoi rouva.

Katri luki rahat.

"Kyllä ne oikein ovat, en tule lisää pyytämään, hyvä että vaan sain. Kiitoksia!"

"Kiitoksia kiittämästäsi", sanoi rouva hieman ivallisesti. "No, mummo kait jääpi tänne nyt Katrin sijaan, niin kauaksi kun ennätän hankkia toisen lastenpiian."

"Voinhan jäädä joksikin aikaa, pysyyhän mökki siellä."

"Hyvä!" sanoi rouva ja kiiruhti sisälle. Suoraa päätä meni hän lastenkamariin ja sanoi Elsalle:

"Kiitoksia Elsa, kun päästit minun pälkähästä!"

"Siinä ei ole mitään kiittämistä, sitä vartenhan rahat ovat, että niitä käytetään tarvittaessa", vastasi Elsa.

Rouvalla oli vanha, muuten auttavassa kunnossa oleva piaano. Hän ei ollut vielä Elsan aikana kertaakaan sitä avannut eikä soittanut, nyt hän kiiruhti tuon soittokoneensa luo ja soitteli sen seitsemiäkin trillin trallia. Elsakin tuli saliin ja maisteri.

Maisteri katseli kummanaan, mikä nyt vaimonsa päähän pisti, soittamaan kun pitkistä ajoista noin rupesi. Hän seisoi hämillään, ja nuhteli itseään. Hänen työnsä kun ei sallinut muka mitään häiritsemistä, johon luettiin piaanonsoittokin. Kuitenkin soimasi häntä tuntuksa kovuudesta, kun hän oli joskus tullut vaimoansa kieltäneeksi soittamasta. Olihan hänen rouvansa vielä nuori ja osaksi lapsellinenkin ja sai taistella alituisen köyhyyden kanssa, olikin siis iso synty kieltää häneltä sitä hauskuutta, jonka soittaminen vaikuttaa sekä itselleen soittajalle että kuulijoille. Rouvan tauottua soittamasta, kun näki miehensä vierellään seisovan, sanoi maisteri:

"Soita vaan, sydänpäpyni!"

Rouva katsahti miestänsä erinomaisen onnellisen näköisenä ja kysyi:

"Etkö kiellä minua? Niin istu siihen piaanon viereen ja kuuntele kun soitan jotakin erinomaisen kaunista." Sitten huomasi hän Elsan seisovan keskellä laattiaa.

"Katsoppas Elsa, ett'ei lapset herää ja pudota itseään."

Elsa kiiruhti lastenkamariin ja rouva alkoi lauluja soittamaan ja laulamaan.

NELJÄSKOLMATTI LUKU.

Mummo omituisena.

Seuraavana aamuna päivän valjetessa ajoi pihalle vanha köyryselkäinen maalaisukko. Kärryissä istui myöskin erinomaisen sievä punaposkinen neiton. Neiti laskeusi alas ja kiiruhti maisterin kyökkiin, jossa Katri oli jo kotvasen odotellut lähtöön valmiina. Kyökissä oli myöskin Elsa. Neiti katsahti Elsaa ja kohta tarttui syliksi häneen ja puristi vahvasti.

"Kyllä Katri puhui vähän että täällä on Elsa, vaan en minä saanut selvää, kuka Elsa", puhui vieras.

Neiti oli Munkkiniemen Liina.

"Matkustaako Liinakin pois näiltä tienoilta?" kysyi Elsa.

"Matkustanhan minä sinne Turun puoleen. Kontio on hankkinut siellä muutamassa suuressa

herraskartanossa pehtorin paikan, ja me menemme nyt naimisiin. Se Kontio on laannut tykkänään ryyppäämästä, sitten kun sai Munkkiniemen herralta kotiripitykset, ja tullut kunnan mieheksi. Munkkiniemen herrakin on hyvillään, että hän niin on itseänsä kunnostanut, ja antoi minulle vähän rahaakin Kontiolle vietäväksi."

"Viepikö tuo ukko teidät aivan perille asti?" kysäsi Elsa.

"Viepi, hän on aivan Turun vierestä, ja Kontion koti on matkan varrella; hän heittää minut Kontion luo, ja Katrin hän viepi Turkuun asti. Hän on ollut asioilla täällä, mikä riita-asia hänellä lienee, jossa hän sanoo paljon rahaa kuluttaneensa, ja on erittäin mielissään että saapi paluumatkalla hevosellansa hiukan ansaita."

Liina ja Katri kantoivat nyt Katrin arkun kärryihin. Rouvakin saapui rappusille.

"Jaha, Katri lähtee nyt", sanoi rouva.

"Lähteä lähtevän pitää. Hyvästi nyt, rouva! Rouvan ei pidä olla millään tapaa vihainen minun päälleni ja minä pyydän anteeksi", sanoi Katri.

"Mene vaan kaikessa rauhassa Jumalan nimeen."

"Sillä tavalla olen minä joskus kuullut sanottavan sellaisillekin, joita muuten samassa työnnetään käsipuolesta ovesta ulos.

"Katri! Anna olla muutamat sanat sanomatta", sanoi Elsa.

"No, hyvästi nyt Elsa", sanoi Katri.

"Hyvästi", sanoi Elsa.

"Hyvästi Elsa! Älä unhoita minua", sanoi Liina.

"Hyvästi, hyvästi! Liina sanoo Kontiollekin paljo terveisiä, että Elsa on erittäin iloinen siitä, että hän on ruvennut kunnan ihmiseksi", sanoi Elsa.

Nyt nousivat molemmat työt kärryihin, ukko myöskin, joka otti suitset käteensä, pisti piipun hampaisinsa ja sanoi:

"Hei ruuna!"

Kärryt pyörivät pihasta ulos, ja Elsa seurasi portille asti.

Rouva seisoi rappusilla ja mummo katsoi kyökin akkunasta kun Elsa palasi. Olipa pihalla myöskin Tekla, talon-isännän tytär, ja talon kyökkipiika.

"Joko teiltä Katri pois meni?" kysyi Tekla.

"Jo meni", vastasi Elsa.

"Kuka teille Katrin sijaan tulee?"

"En tiedä", vastasi Elsa ja meni rappusille, josta he jatkoivat rouvan kanssa matkaa kyökkiin.

Rouvan ja Elsan saapuessa kyökkiin veti mummo akkunan kiinni. Samalla hän alkoikin puristaa leukaansa ja poskeansa, hän oli siis hammassäryn saanut.

"Särkeekö mummon hampaita?" kysyi rouva.

"Tuntuu rupeavan säilöstimään, pidin hölmö tuota akkunaa auki ja päätäni raossa, se ei väliin kärsi kylmää viimaa", puheli mummo puristellen poskeansa kaksin kourin.

"Särkeekö niitä hampaita usein?" kysyi rouva.

"Ei hyvin usein, vaan on se sentään jäytännyt että siellä on syvä kuoppa."

"Mitähän siihen olisi parasta panna, eiköhän olisi sopivin ottaa pois se kipeä hammas?"

"En minä raskitse sitä pois otattaa, ennen minä panen siihen vaikka mitä; kun saisin piipun hikeä, en sitä koskaan ennen ole pannut, mutta muutamat sanovat sillä päässeensä."

Rouva juoksi maisterin luo ja kysyi:

"Saattaako piipun hikeä panna hampaasen, kun sitä särkee?"

"Kenen hammasta särkee?"

"Mummon hammasta."

"Saattaa kyllä mummon hampaasen panna piipun hikeä, vaan sinun hampaaseesi täytyisi olla vähintäänkin kreofuuttia."

Rouva sieppasi luudasta varren ja kaivoi hikeä maisterin piipusta, jota hän erinomaisella kiireellä kyökkiin mummon hampaasen kiikutti.

Mummo istui sängynlaidalla ja aukaisi suunsa, kun rouva työnsi tuota mustaa laastaria hampaan koloon.

"Kiitoksia paljon! Joutaahan olla, mitä tuo tuosta arvelee", tuumiskeli mummo ja heittäysi sängyn päälle kyljelleen. Vähän ajan päästä rupesi mummo haukottelemaan ja — pyörtyi.

Elsa ja rouva juoksivat maisteria hakemaan ja rouva sanoi:

"Hän pyörtyi jo, miten hengenkin kanssa käynee!"

"Siitäkö piipun ihvestä se nyt akka pyörtyi?"

Sen sanan päälle nousi maisteri ylös ja meni kyökkiin juoksujalassa. Rouva ja Elsa seurasivat perässä.

"Olisinkohan tehnyt tyhmyyden, kun suostuin antamaan luvan panna piipun hikeä hampaasen! Sitä en kumminkaan luule", sanoi maisteri, koettaen mummon valtimoa. "Ei tämän kanssa taida niin aivan vaarallista olla, vaan ottakaa nyt varovaisuuden vuoksi riepu ja kastakaa kylmänlaisessa vedessä ja sitten pidätte sitä mummon otsalla."

Elsa kastoi rievun ja painoi sen mummon otsalle.

Maisteri seisoikin pöydän edessä, josta hän katseli asiain menoa.

"Huu, huu, uh, mikä se niin otsaa kylmentää?" kysyi mummo.

"Otetaan pois piipun hiki hampaasta", sanoi maisteri.

Mummo nousi istualle.

"Niin vaan, minä luulenkin että se on vähän helpottanut", tuumi mummo.

"Te pyörryitte", sanoi Elsa.

"Ei suinkaan", kiisteli mummo ja katseli jokaisen päälle, vaan kun kaikki olivat totisen näköisiä, myönsi hän.

"Taisin pyörtyä, ei suinkaan sille mitä mahda, kyllähän se voimakasta on, piipun hiki."

Mummo nousi seisoalle ja sanoi:

"Ei minusta nyt ole tässä mitään apua, ainoastaan vaivaa. Minä lähdän mökilleni ja haen apua hampailleni ja kun ne terveeksi tulevat, sitten voin tulla."

"Vaan jos ette tulekaan", sanoi rouva.

"Kyllä!" sanoi mummo ja pani nutun yllensä, alkaen astua pois.

Rouva tiesi jo entiseltä, ett'ei mummoa mitenkään taivuttaa voinut, jos ei hän itsestään mihin myöntynyt eikä siis koettanutkaan häntä pidättää. Mummon mentyä kääntyi rouva Elsaan päin ja sanoi:

"Ka niin, ota virka vastaan, ja ala keittää, kyllämähän pidän lapsista huolen itse, jos en ihmistä saa."

Maisteri ja rouva menivät pois ja Elsa jäi kyökkipuuhin.

Vähän ajan takaa palasi rouva kyökkiin ja sanoi Elsalle:

"Maisteri aina puhuu siitä luusopasta, etköhän sinäkin voisit sitä keittää?"

"Jahkama koetan, tuleehan laistansa, kyllähän sen ehkä syödyksi saa", vastasi Elsa.

"Koeta nyt sitten!"

Päivällisaika tuli ja Elsan keittämää luusoppaa sisään kannettiin; sopan haju ruokasalista jo löysi tiensä maisterin kamariin.

"Jo haisee se herkullinen liemi", sanoi maisteri, pisti kynänsä läkkitolppoon ja alkoi astua ruokasaliin.

Rouvakin ilmestyi pöydän luo samaan aikaan.

"Nyt saadaan uuden köksän keittämää ruokaa, mutta suuresti minua kummastuttaa sitä nerokkaisuutta, jolla hän osaa keittämistä hoitaa, siihen nähden kun hän on vielä niin kovin nuori", sanoi rouva, istuen pöytään.

Maisteri syötyänsä lausui:

"Kyllä me voitettiin keittäjättären kaupassa, ei itse mummokaan olisi tuota soppaa paremman makuseksi saanut, ja pannukakkukin on maan paraita."

"Mummo oli oikein hyvä, kun Elsan meille toimitti", sanoi rouva.

"Kyllä hän hyvä mummo on, vaikka omituinen."

"Sitä on vanhoilla ihmisillä aina jotakin sellaista, jota me nuoret emme voi käsittää", sanoi rouva.

Maisteri meni työhuoneeseensa.

Elsa piti keittäjän virkaa kokonaista kolme päivää ja mummoa ei näkynyt ei kuulunut. Rouva kaipaili ja haikkaili, että sehän nyt hammassärkyä on kun viikkokausia kestää, ja lähetti Elsan tiedustamaan asian oikeata laitaa.

Ilta alkoi hämärtää, kun Elsa lähti Punavuorille päin astumaan; väliin hän käveli, väliin juoksi, että matka kuluisi. Vielä oli päivän kajastusta, kun hän tuli mummon mökille.

Hän yritti mennä ovesta sisään kuin kuuna päivänä, vaan ei päässyt porstuaankaan. Riippulukko, jonka mummo itse oli ovelle pannut, pysyi siinä ja ovi sai olla aukaisematta. Vanhan kalastajan akkunasta pilkoitti valo, hän kurkisti siitä sisälle ja näki Matin ja ukon olevan syönnin touhussa. Hän meni sisälle, ja kun Elsa kalastajan ovelle ilmestyi, säpsähtivät molemmat, niin Matti kuin ukkokin.

"Hyvää iltaa! Onko mummoa näkynyt täälläpäin näinä päivinä?"

"Ei hän ole täällä käynyt sitte kun minun tänne toi", vastasi Matti.

"Onko se ovikin kiinni ollut kaiken aikaa, oletko sitä huomannut katsoa?"

"Ei tosin siellä ole ollut mitään liikettä, eilen kumminkin oli ovi lukossa", sanoi Matti.

"Mihinkähän tuo sitten on mennyt?" alkoi ukko tuumamaan.

"Hän oli meillä maanantaina aamupäivällä, tai oikeastaan hän oli meillä maanantaita vasten yönkin. Mutta sitten rupesi hänen hampaitansa kovasti pakottamaan ja hän itse tahtoi siihen piipun ihveä, sitä hän sai ja sitten hän pyörtyi. Kuin saimme hänen pyörreksistä tointumaan, läksi hän pois ja sillä tiellä hän on", sanoi Elsa.

"No, mutta missäs mummo sitten on?" rupesi ukko enemmän kummastelemaan.

"Niinäpä se nyt on, missä hän on?" sanoi Elsa.

"Ei sille nyt pimeällä mitään voi, huomispäivänä täytyy häntä ruveta etsimään, jos ei hän siksi koteudu", tuumi ukko.

"Hyvästi!" sanoi Elsa ja läksi juoksemaan kotiin päin.

Kun hän oli ennättänyt Esikaupungintorille, näki hän erään henkilön hiljalleen tulevan vastaan; oli siihen määrään pimeä, että ei hän oikein eroittanut oliko tuo vastaantulija outo vai tuttava. Kumminkin pysähtyi Elsa ja pysäytti toisenkin.

"Saanko luvan kysyä kuka te olette?" kysyi Elsa.

"Elsako se on?" vastasi puhuteltu.

"Ai, on se mummo kumminkin, kuten arvelinkin. Missä olette ollut?"

"Tuolla minä olin klinikassa."

"Siitäkö hampaasta?"

"Siitäkin, ja kuuluihan tuota olleen muutakin vikaa, siellähän nuot pitivät syömättä monta päivää. Päässähän tuota kuulin olevan tautia, ja antoivathan nuot pulveria mukaankin", tuumaili mummo.

"Minne te nyt sitten menette?"

"Kotiinpa tietenkin."

"Mutta jos olisitte tullut meille?"

"Ei, hyvä lapsi, kuinka minä sinne voin nyt tulla, kun ei ole ensinkään tekijää minussa, ja luulen että minun lasini onkin pian ulosjuossut ja työni tehdyt."

"Älkää puhuko mummo noin", sanoi Elsa, pyhkien vesipisaroida silmistään. "Te olette minulle niinkuin äiti."

"Ja sinä niinkuin tytär! Vaikka minulle ei muutoin kuulu äidin arvo, joutaahan olla korkean ikäni vuoksi kumminkin. Hyvästi nyt!"

"Jumalan haltuun mummo", sanoi Elsa, puristaen lujasti mummoa kädestä.

Mummo alkoi astua, vaan Elsa seiso i kauvan paikallansa tähy stäen mummon jälkeen, kunnes hän katosi illan pimeään.

Kun Elsa ei enään voinut mummoa nähdä, kääntyi hänkin kotiinpäin ja juoksi kaiken matkaa.

"Mummo tuli vastaan, hän oli ollut klinikassa", sanoi Elsa rouvalle kotiin päästyään.

"No, tuleeko hän meille?"

"Ei taida, kuolevansahan tuo luulee, mutta en minä tahtoisi sen mummon kuolevan; minä pidän mummosta paljon", sanoi Elsa.

"Se on oivallista, että pidät hänen arvossa", sanoi rouva.

Elsa alkoi tehdä askareitansa, ja hänellä olikin niitä nyt entistä enemmän, kun sai yksin tehdä kahden edestä. Sopihan koettaa, minkä siihen teki. Rouvaa alkoi huolestuttaa ja hän sanoi:

"Mahdatkohan sinä voida yksin kaikkea suorittaa? Ehkä täytyy jostakin apua hankkia."

"Rouva antaa sen hankkimisen nyt olla tuonemmaksi, kunnes ehdin katsoa mitä voin ja mitä en voi", vastasi Elsa.

Seuraavana aamuna lähetti mummo Matin sanomaan, ett'ei hän mitenkään voi tulla, ja että rouva saapi etsiä toista hänen sijaansa.

"Minkä sille mahtaa", vastasi rouva, ja Matti meni pois.

VIIDESKOLMATTA LUKU.

Vaikeudella eteenpäin.

Niin jäi Elsa ainoaksi palvelijaksi maisterin perheessä. Vaikka työnpaljous olikin hänelle suureksi räs itukseksi, että vedet väliin silmistä vyöryivät, kun alkoi kovin yli voimien käydä, kului aika hiljalleen eteenpäin kumminkin. Rouva koetti Elsan mieltä ilahuttaa, antamalla hänen vierell änsä laulaa kun hän itse soitti pianoa. Se kyllä itsessään ei Elsalle ikävämpää ollutkaan, vaan kun päivässä ei ollut varaa hetkeäkään hukata, sai hän lauluhetkensä tavattomalla kiireisellä voimien ponnistuksella jällensä palkita, että sekin aikaa voittaen tuli hänelle paljaaksi räs itukseksi. Niin kului vuosi seuraavaan syksyyn, jolloin hän ehdotti rouvalle, että hänen on muuttaminen ihan pakosta.

"Kyllä näen lapsi rukka että poskesi ovat lakastuneet tään vuoden kuluessa, liiaksi olet saanut voimiasi karaista, sen huomaa", sanoi rouva.

"Poskieni väristä en paljoa perusta, vaan minä muutoin huomaan, ett'en jaksu virkaani enään täyttää", vastasi Elsa.

Semmoiseksi asia jäi. Rouva pestasi itselleen seuraavaksi vuodeksi kaksi piikaa, ja Elsan haki eräs toisen maisterin rouva itselleen toiseksi piikaksi. Niin muutti Elsa taas uuteen paikkaan.

Nyt tuli hänelle palveluskumppaniksi iso ihminen, mutta ankara, kiukulla täytetty pohjalainen. Hänellä oli aina kirous toisessa suupielessä, ja joka toisessa sanassa. Ensi hetkessä Elsa jo sitä säikähtyi, kun hän ei ollut sellaiseen puhetapaan ensinkään tottunut.

Nyt oli muutoin perin huono vuosi tullut. Se herrasväki oli yhtä köyhä kuin edellinenkin, kumminkin kun edellisenä vuotena oli ruoka halvempi, sai sitä sentään tarpeekseen, vaan ruoka, etenkin leipä, oli sinä vuotena tavattoman korkeassa hinnassa, jonka vuoksi sitä ei mitenkään voitu niin paljoa hankkia kuin tarvittiin, vaan se täytyi suorastaan jakaa kristillisesti, neljännes hienoa reikäleipää päivän osaksi henkeen.

Köyhiä ihmisiä kulki talvella ehtimiseen kyökki kyökiltä etsien jotakin suuhun pantavaa nälkensä sammutukseksi. Miespuolilla, etenkin maalaisilla, oli jotakin puusta tehtyä kapinetta kaupattavana leipään tai leivän hintaan vaihtamisen tarkoituksessa. Elsa ei voinut olla ostamatta heiltä, olletikin kun hänellä nyt oli rahoja, kun entinen isäntä oli hänelle lähtiessä suorittanut kaiken velkansa. Vieläpä hän jakoi köyhille ruokaosansakin usein, ja itse joko vallan paastosi, tai osti sijaan kauppiaalta. Niin karttui lusikoita, kapustoita, kyynäränmittoja ja minkä mitäkin, totta niitä olisi ollut monenkin talon tarpeeksi. Kummallisinta kumminkin oli se, että tuo äkäinen pohjalaistyttökin suostui Elsan toimiin niin, että hänkin talven kuluessa alkoi käyttää samanlaista tapaa entisten palkkarahojensa tuhlauksessa ja osanottavuudessa yleiseen maassa vallitsevaan nälkään.

Vuoro-sunnuntain pääsivät tytöt vähän ulos. Silloin Elsa aina pistäysi mummon luo Punavuorille, jossa hän istui tunnin pari tarinoiden mummon kanssa, saipa väliin mummon kanssaan. Mummo muutoin oli muuttanut elintapaansa ja laannut pykillä ja muilla sellaisilla kulkemisesta, oli hyyrännyt toisen huoneensa erälle pohjalaiselle salvurinperheelle ja itse lisäansiokseen ruvennut neulomaan työmiesten alushousuja ja paitoja.

Maisteri, joka nyt oli Elsan isäntä, oli hänkin omanlaatuisensa. Hänkin oli köyhästä pojasta kouluuttanut itsensä ja osasikin pitää ansioistansa ja arvostansa; hänen mielestensä ei kukaan tässä pahassa matoisessa maailmassa ollut hänen vertaisensa töissä, opissa, eikä viisaudessa. Vielä oli hän ylpeä suurisukuisesta mutta köykästä aatelisesta vaimostansakin.

Rouva, tuo suurisukuinen, olikin erittäin järkevä, hyvin maltillinen kunnan ihminen. Hän osasi miehensäkin kiihkoa siivosanallaan niin hillitä, ett'ei talossa mitään mainittavia tapahtunut. Vaan hänkään ei voinut aina silmillään seurata miehensä kynää, joka erittäinkin toisinaan olisi ollut hyvinkin tarpeellista, tämä kun kovin rajusti rupesi toisia herroja kirjoituksessaan opettamaan, pannen koko tuttavakunnan yhteen mylläkköön, josta tämä herra itse sai kärsiä enemmän, kun näet ei ollut suosiossa kenenkään, ja itse ei ketään suosinut.

Kuitenkin, vaikka siinä talossa oli yöspito niukka, alkoi Elsan voimat vahvistumistaan vahvistua. Sillä siinä oli työnteko säännöllisempää, eikä niin rasittavaa kuin ainoana piikana, ja oli roteva palveluskumppani, joka, vaikka muutoin äkäinen, ei katsonut töitä läpi sormiensa, vaan teki mitä tarvittiin ja eteen sattui, niin auttaen raskaimmissa toimissa huonokuntoisempaa kasvavaa kumppaniansa. Vaikk'ei Elsa hänen kiroilemistansa suosinut, oli hänellä siitä johdosta että hän häntä auttoi, raakalais-toveriansa kohtaan paljon anteeksi antamusta, ja niin sai talvi loppunsa.

Kesän tultua tapahtui Elsan elämässä se muutos, että hän nyt sai lähteä herrasväen kanssa maalle. Tällä kertaa Hämeeseen. Herrasväkeä vähän arvelutti, kuinka huonon vuoden jälkeen siellä ensinkään ruoan puolesta toimeen tultaisiin, kumminkin luultiin siellä pälkähästä päästävän kun menee suurimpaan taloon asumaan mitä pitäjässä löytyy. Ja niin lähdettiin.

Tavarat jätettiin kotiin, ainoastaan otettiin kaikkein tärkeimmät. Molemmat palvelijat otettiin myöskin mukaan. Kun oli useita lapsiakin herrasväellä, täytyi olla neljä kyytihevosta kerrallaan. Matkalla oli Elsalla yhtähyvin kuin lapsillakin paljon katselemista Suomen ihanuudesta, vähän kun olivat matkustelleet. Vihdoin pääsivät he määräpaikkaan.

Kylä ja etenkin se talo, johon herrasväki asumaan asettui, oli seudun komeimpia. Jonkinlaista tietoa oli talon emännällä edeltäpäin heidän sinne tulosta, koska hän oli kohta tulijoita vastaan-ottamassa ja osoitti teitä heille varustettuihin huoneisiin. Talon haltijatar oli jonkinlaista herrasväkeä, vaikka maalla alituisen asuen hyvästi talonpoikaistunut, niin että hänen melkein otti tavalliseksi talonpoikaismännäksi. Kumminkin oli hän lapsensa kouluuttanut, koska ne näyttivät heti ensi silmäyksellä herrasväeltä, ja olikin niitä poikia ja tyttäriä hyvähkö liuma, kaikki hieman äitinsä näköön

vivahtavia. Ensiksi tervehti tuo rouva kumminkin Elsaa, edellä muiden, josta Elsa luuli häntä puolihassuksi ja pelästy.

Elsassa oli hyvä joukko silmiin pystyvää kauneutta. Se se oli, joka narrasi tuota maalaisrouvaa häntä ensin tervehtimään, kun sama rouva muutoin oli hyvin leikillinen ihminen. Kuten sanottu, osoitti rouva teitä heille varustettuihin huoneisiin. Huoneet olivatkin sisustetut erittäin komeasti, jott'ei kaupungissa paremmin. Maisteri rouvineen näyttivät erittäin tyytyväisiltä asuntoonsa, jota vielä sekin lisäsi kun melkein kaikki akkunat olivat päivään ja komeaan puutarhaan päin. Talon rouvan lapset seurasivat äitinsä esimerkkiä, he kokousivat kyökkiin ja pyörittivät Elsaa ympäri kyökin permantoa ja nauroivat, että Elsa oli hyvin kummissaan ja pääsemättömissä heistä. Melkoisessa määrässä alkoi se suututtaa Elsan isäntäväkeä; kumminkaan eivät he kehdanneet mitään puhua, olivat vaan nauravinaan.

Ihana oli kesä suloisessa Hämeessä, sangen viehättävä oli se. Talo sijaitsi sievän järven rannalla, jossa voi uidakin, ja olikin järven rantaan tehty pieni mutta erittäin soma uintihuone. Talon herrasväki kävivät joka päivä uimassa, ja oli sinne vapaa pääsy hyyriläisilläkin, ei heitä siitä kielletty. Elsallekin oli erittäin virkistävää ottaa väliin kylmä kylpy; selvästi alkoi se näkyä kasvojen värissä, joka kaunistumistaan kaunistui. Elsan emännällekä ja hänen lapsillensa näkyi se hyvää vaikuttavan, sillä hekin kaikki tulivat erittäin vilppaiksi. Selvästi näkyi että jolla senkin verran on varaa että mennä suveksi maalle kaupungin tomusta, se kyllä takaisinvoitetulla terveydellä palkituksi tulee, jos muutoin ei tauti ole aivan tappavaa laatua.

Ihmeellinen oli muutoin tuo samainen kylä, ei siinä huomattavasti ollut menneenä vuonna halla vieraana käynytään. Talon lapset kyllä kertoivat Elsalle, kuinka äidillä oli viime talvena paljon köyhiä ruokittavana, ja kuinka niitä oli etäisiltäkin seuduilta kuleksinut. Kuitenkin löytyi talossa pitkin kesää ilman muualta hankkimatta kaikkea mitä tarvittiin. Kaikesta voi päätätä että maisteri oli osunut asumaan erittäin mukavaan ja sovelijaasen paikkaan.

Elsalle oli kaikkein hauskinta heinänteon aika, silloin sai hän luvan, talon-emännän erityisestä pyynnöstä herrasväeltänsä, käydä niityllä heiniä hajoittelemassa ja kokoamassa. Samalla kun Elsa, ollen aivan siihen työhön tottumaton, teki sitä hauskuudekseen, teki hän sen kumminkin tavalla sellaisella, että talon pehtori suostui niin hänen työntekoonsa, että alkoi pyydellä häntä jäämään sinne palvelukseen heille seuraavaksi vuodeksi. Tämän intonsa ilmoitti pehtori emännällekä, joka siitä rupesi oikein Elsaa joka värssyn välissä haastattamaan ja pyytämään heille jäämään. Kumminkaan ei Elsa siihen suostunut ja asia jäi semmoisekseen.

Kesä muuttui syksyksi ja ilmat kolkommiksi, puutarhakasvit valmistuivat ja marjat tuleantuivat. Talon lapset jakelivat runsaat osat Elsalle puutarhan hedelmistä emännän naurahdellessa. Elsan suureksi kummastukseksi oli talon nuori herra ylioppilas aina etunenässä, koettaen aina haastattaa Elsaa, vaan Elsan suu ei tahtonut sujua vastauksiin tuolle herralle, vaan hän sai enimmäkseen jäädä tyhjäätoimittajana seisomaan. Vihdoin tuli lähtö ja kaikki kapineet olivat kärryissä, Elsa vaan seisoi vielä pihalla. Silloin puristi tuo nuori herra Elsaa hellästi kädestä ja vedet vyöryivät hänen silmistänsä, kun hän hiljalleen lausui:

"Lapsi rukka, sinä et ymmärrä etkä käsitä minua, etkä tarkoitustani!"

"Ehkä en!" vastasi Elsa, nousi kärryihin tuon pohjalaisen kumppaninsa viereen, ja rattaat alkoivat vierä kartanon portista ulos.

Takaisin matkustaminen pääkaupunkiin ei ollutkaan niin viehättävän hauskaa kuin maalle meno, sillä melkein koko matkan satoi taukoomatta. Mukaan otetut sateenvarjot eivät voineet likimainkaan suojella märkyydeltä, ja ennen pitkää olivat kaikkien vaatteet kastuneet. Lapset alkoivat yskiä ja osoittaa pahoinvointia, jonka vuoksi täydyttiin usein mennä johonkin taloon tienvieressä vaatteita kuivaamaan ja kuivempia arkusta muuttamaan. Vihdoinkin pääsivät Helsinkiin, vaan kaikkein ensimmäiseksi oli lapsille haettava lääkäri, sillä muutamat heistä näyttivät vallan sairailta. Se oli sen kesähuvin päätös.

Parin viikon kuluttua olivat taas kaikki terveenä; samanlaisia matkustuksia, samanlaisia sateita, kuin myöskin yhdenlaisia taudinkohtauksia olivat saaneet samaan aikaan moni muukin perhe kärsiä. Vähitellen kuitenkin enimmäkseen tointuivat, ja elämä alkoi olla vilkasta ja eloisaa pääkaupungissa. Elsa kumminkin taas oli aikomuksessa koettaa uutta palveluspaikkaa, sillä häntä oli käynyt etsimässä palvelukseensa eräs rouva, jonka mies harjoitti vilkasta kauppaliikettä, ja hän siis antoi tuon rouvan pyyntöön myöntävän vastauksen.

Elsa pyysi päästökirjaa rouvalta, josta rouva äkääntyi niin ettei puhunut pariin päivään sanaakaan Elsalle. Kumminkin hän tuon päästökirjan paikalla antoi.

Kun toinen meni, niin ei jäänyt toinenkaan; sekin pohjalainen tyttö hankki itsellensä toisen paikan ja niin he molemmat muuttivat maisterin herrasväeltä pois. Huolimatta siitä, kuka heidän seuraajaksensa

tuli, ottivat he tavalliseen aikaan ulos palkkansa ja vapautensa. Vapaapäivikseen menivät he mummon luo Punavuorille, ja käyttivät aikansa sangen ahkeraan vaatteidensa parantelemiseen. Tyttöillä oli neuloessaan monta muistoa juteltavana maareissultansa Hämeestä. Erittäin se pohjalaistyttö koetti kiusaa tehden muistuttaa Elsaa jos jostakin hyvästä kohtelusta, mutta vaikka hän muutoin oli paha kiroilemaan, oli hän kumminkin aika vekkuli, ja kun näki toista rupeavan harmittamaan, jätti hän viimeisen sanan sanomatta ja koetti saada toimeen naurua, joka usein hänelle onnistuikin, niin että molemmat päästivät naurun, josta mummo päätteli, että ovat varmaankin siellä Hämeessä käydessään tehneet jotakin kummituksia, tai tekevät supistessaan hänestä vanhasta ihmisestä ja huoneen haltiattaresta pilaa.

Kesän kuluessa oli mummon naapurissa tapahtunut se muutos, että tuo kalastaja-vanhus oli hävittänyt kasvattinsa Matin ja oli taas yksinään. Matti, saatuaan ukon kanssa kalastella, oli niin merielämäänsä innostunut, että kun ukon poika, merikapteeni, tuli ulkomaan matkoilta laivoineen kotona käymään ja taas läksi uudelleen merille ja tarvitsi senlaista poikaa, oli Matti valmis lähtemään, koettamaan uutta uraa elämässään ja merimies-onneansa. Ukko oli jo ehtinyt Mattiinsa niin perehtyä että kyynelsilmin oli hänestä eronnut, eikä moneen päivään ollut hänelle jälestäpäin ruoka maistunut. Niin ikävän oli sanonut poikaa olleen. Omasta pojastaan ei ollut niinkään lukua pitänyt. Sen oli itse mummolle kertonut.

Elsalle oli vähän odottamaton uutinen se, että Matti noin oli pitkälle merireissulle joutunut, sillä hänkin piti Mattia holhottinansa, olihan juuri hän kerran Matin pelastanut nälkään nääntymästä maantien vierestä lähellä pääkaupunkia. Elsan mielessä kuvitteli, että lieneekin Matilla se viisaus, että hankkii itsellensä leivän meriltä, jossa ammatissa ei niin tuntuvasti hallavuodet vaikuta leipälakkoa kuin maalla työskennellessä. Sillä eiväthän he kulkiessaan mailman kaikilla merillä ole niin yhden köyhän pohjoisen ja pienen isänmaan varassa. Tuota leivän vähyyttä olikin Elsa ynnä monet lukemattomat muut hiljattain kyllin kokea saaneet. Vedet vyöryivät Elsan silmistä, kaikkea tätä ajatellessa. Pahin oli kumminkin Elsan mielestä se, että poika voipi meritouhakassa tulla oikein jumalattomaksi. Juuri kun Elsa siinä istui neuloen surullisna mietteissäänsä, astui sisään eräs vapautta pitävä tyttö, joka hänkin oli oikeassa mennä uuteen palvelukseen.

"Täällä te vaan istutte kuin luostarinunnat, ettekö lähde vähän tuuluttelemaan?" sanoi vieras.

"Minne sitten?" kysyi Elsan kumppani.

"Joroihin".

"Joroihin", matki Elsa.

"Niin juuri, Joroihin", sanoi vieras. "Siellä tulee olemaan erittäin hauskaa."

"Mitäpä kaikesta hauskuudesta, se on vaan joroa kumminkin", vastasi Elsa.

"Kyllä minä olen joroissa ollut, kyllä sinne mennä kannattaa", sanoi Elsan kumppani.

Elsa rupesi miettimään asiaa, sillä hän ei tietänyt mitä joro olikaan, sitä vähemmin olisi niissä koskaan käynyt.

"Voinhan käydä katsomassa", sanoi viimein Elsa, ja alkoi pukea yllensä. Kumppani teki samaa ja niin lähdettiin.

Ulkona oli nuori lumi maan valkoiseksi pukuun, kuu pilkisteli pilvien raosta kaakkoistaivaalla, viileä koillistuuli puhalti päin kasvoja tyttöjen astellessa kaupunkiin käsin Punavuoren etukaupungista. Joro, se piti oleman lähellä kaartin kasarmia, ja olikin siinä eräs talo, jonka pihan perältä kuului viulun vingutus. Portista sisään siis, ja pirttiin pihan perässä.

Täällä oli kauhean iso pirtti oikein maalaiskuosia; paksu savupilvi kävi tulijoille vastaan, huone oli tukahduttavan kuuma vaikka oli ovikin raollansa, sisässä oli nuorta kansaa renkiä, ja piikoja, olipa merimiehiäkin. Miehet vetivät savua minkä kerkisivät, ryyppäsivät viinaa ja kahvia lisäksi ja väliin pistettiin tanssiksi. Olipa siinä vielä kysymyksessä jonkinlaiset arpajaiset: oli muudan vanha ikikulu sateenvarjo pois arvottavaksi tuomittu, jonka vielä viimeisellä hetkelläänsä piti tuottaman omistajallensa vähintään neljänkertainen hinta.

Elsalla ei ollut vähintäkään halua astua sisään tuohon joro-pirttiin. Hän äkäntyi seisomaan porstuassa, josta hän katseli asiain menoa. Näin ollen ei voineet toisetkaan mennä sisälle, sillä he eivät tahtoneet Elsaa yksin jättää. Tuo, joka oli opastanut heitä, oli kovasti harmissaan, kun toiset tanssasivat ja hänen täytyi seisoa porstuassa; vihdoinkin hänen kärsivällisyytensä vallan loppui ja hän sanoi:

"Voi kun kuluu aika hukkaan, minä menen, tulkaa jos tahdotte!"

"Mene, mene", kuiskasi Elsan kumppani sanoa.

Silloin hän menikin.

Samassa astui porstuaan eräs merimies sinisessä puvussa, ja alkoi pokkuroida Elsa tanssimaan.

Elsa ei pitänyt mitään kiirettä.

"Mene siitä, kun et minua pyydä", sanoi Elsan toveri, se pohjalainen.

"Ei väkisten ystäväksi huolita", vastasi merimies.

"Olenko pyytänyt?" sanoi puhuteltu.

Kun ei merimies asiaansa toimeen saanut, palasi hän pitkin nenin paikallensa.

"Mennään pois", sanoi Elsa.

"Sama minusta", vastasi toinen.

Ja niin läksivät juoksu-jalkaa Punavuorille päin astumaan.

"Joroon", sanoi Elsa kulkiessaan.

"Oli vähän liian paksua ja savuista joroa minustakin tuo", lisäsi toinen.

"Kaikissa sitä käydäänkin", sanoi Elsa.

"Jotakin höpötystä nuorilla", vastasi toinen.

Sellaisilla puhein saapuivat mummon taloon.

"No, eikö joroihin mentykään?" kysyi mummo.

"Käytiin, vaan ei kelvattu", vastasi pohjalainen.

"Ei minulla ole aikaa joutaviin", tuumi Elsa ja istui työhönsä.

"Soma tyttö", sanoi mummo.

Elsa ei vastannut siihen mitään vaan jatkoi sanatonna työtänsä. Mummo vähän vaiti oltuansa jatkoi:

"Kyllä se onkin kaikkein parasta, Elsa, että kavahdat sellaisia huvipaikkoja ja joroja. Sillä niissä ei ihminen parane, päin vastoin pahenee ja laittaa itsensä onnettomaksi. Hetkisen huvi tuottaa perästä käsin satakertaisen harmin, vieläpä pahimmassa tapauksessa syvää suruakin ja tunnonkin vaivoja. Ihmisen elämä on täällä niin lyhyt, ettei siinä ole aikaa joutaviin huveihin, vaan kaikki aika on tarkkaan käytettävä tositoimiin ja ylevämpiä tarkoitusten hyväksi, ja siinä onkin tosi hauskuus."

Elsa katsoi pitkään mummoa silmiin, alkoi sitten puhumaan:

"Te mummo olette puheissanne oikea enkeli. Minä rukoilen kirkossa, minä rukoilen kodissa, työtä tehdessäni ja maatessani. Aina minä oikein pyytämällä pyydän Jumalalta, että hän varjelisi minua kaikesta pahasta, varjelisi minua mailman hekumasta, kunniaista ja rikkaudesta, ja kaikesta siitä mikä vaan estää sieluni ijankaikkista autuutta. Siinä uskossa minä luja olen, että hän varjeleekin minua, niin kuin hän varjeli äitivainajaanikin, Herrassa nukkunutta, samoin täältä nukkumaan. Vaan jos ikää pitkään piisaa, niin saan minä kyllä kulkea pitkän ja vaivaloisen koettelemussarjan halki, joka ei suinkaan ole niinkään helppo, kun tää mailma on esteitä ja loukkauksia täpö täynnä. En kumminkaan minä seuraa pahan hengen yllytyksiä halusta, enkä pienestä pakostakaan, vaikka teenkin joka päivä syntiä."

"Kuinka sinä noin ymmärrät puhua?" kysyi Elsan kumppani.

"Minä en puhu sitä mistään korkeasta ymmärryksestä ja viisaudesta, vaan yksinkertaisesta omasta kokemuksesta, ja niin kuin äitini ja jumalansana sanoo."

"Minunkin tarvitsisi lukea ahkerampaan, vaan kun siihen en ole oikein totutettu alusta eikä pienestä, niin se on niin perin kankeata ja halutonta, melkein surutonta, — surutonta elämä, surutonta ja huoletonta luku. Joutavaa kiukuttelua ja kiroilemista koko elämä. Herra hänen tiennee mikä minustakin tulee", sanoi Elsan kumppani.

KUODESKOLMATTI LUKU.

Viimeinen palveluspaikka.

Kaupungin palvelijoilla ei ole pitkää vapaa-aikaa, se on vaan muutama päivä, maalaiset ne ovat jotka viikkokausia levähtelevät vapautta pitäen. Niinpä oli Elsankin tuot'hätä muuttaminen uuteen paikkaansa; yht'aikaa he mummon talosta läksivät tuon pohjalaistytön kanssa ja erosivat eri suunnille. Vedet pyörivät molempien silmistä eron hetkenä, sillä tuo kumppani, vaikka äkäinen, oli kumminkin ollut Elsan mielestä paras tähän-astisista työtovereista. Onnea he siis sydämensä kyllyydestä toisillensa eron hetkellä toivottivat ja käsien puristuksista ei tahtonut ensinkään loppua tulla. Kun olivat vihdoinkin eronneet, meni Elsa tuon suuren kauppiaan pihaan ja kyökkiin, jossa paikoilleen jääneet piit olivat häntä vastaan-ottamassa. Siinä remakka syttyi, kun Elsa kyökkiin tuli, sillä hän oli joukon kaunein.

Vähän hän istahti kyökin pöydän päässä olevalle istuimelle ja läksi sitten entisestä paikastansa tavaroitansa noutamaan; siihen toimeen hän sai uuden paikan rengin ja hevosen.

Hevonen ja ajaja olivat vähän hurjaa lajia, joka hetki luuli Elsa kaaduttavan tuossa rattailta seisossaan.

Erinomaisen onnellisesti kaikki kumminkin kävi. Maisterin rouva puristi hellästi Elsaa kädestä erotessa, ja lapset liekkuivat Elsan röijyn liepeissä.

"Elsa ei saa mennä!" huusivat lapset.

Turhaan kaikui kumminkin lasten kielto. Elsan tavarat kannettiin kärryihin, ja niin alettiin ajamaan. — Uudessa paikassa entiset piit ihmettelivät kovasti, kun Elsalla oli kapineita kokonainen talous. Ne olivat niitä kapineita, joita hän oli hallatalvena ostanut, auttaessaan hätäntyneitä kansalaisia.

Kun Elsa oli saanut tavaransa asetetuksi hänelle osoitettuun paikkaan, tuli talon rouvakin, Elsan uusi emäntä, siihen. Hän oli kotoisin ulkomaalta ja sangen harvapuheinen.

"Elsa on täällä nyt siis," sanoi rouva.

"Kyllä, hyvää iltaa rouva!"

"Tervetuloa nyt", lisäsi rouva ja kääntyi takaisin sinne, mistä tullutkin oli.

Talossa tässä oli tapana pitää paljon palvelijattaria. Vielä yksi uusi poika oli tulematta. Samassa kun rouva pois meni, astuikin kyökin ovesta sisään solakka noin kaksikymmentä viisi vuotta nainen; tyttö ei ollut kaunis eikä ruma, olipahan vaan siltä väliltä. Muutoin ei tarvinnut olla mikään tarkkasilmäinen huomatakseen, että tyttö oli täydessä seilissä juovuksissa, koko hänen ryhtinsä, astuntansa ja puheensa sen osoittivat. Eikä aikaakaan ja hän tunnustaakin, että hän on humalassa. Hän oli näet palvellut kauppiaassa, jossa löytyi juuri sellaisia tavaroita kaupaksi. Kauppapalvelijat olivat hänelle läksijäisiä pitäneet, ja tytön viinillä ylön täyteen täyttäneet.

Toiset piit nyt tässä uudessa paikassa tulivat hieman hämilleen tästä uudesta tulokkaasta, ja pelkäsivät juuri hänen humalassa-olonsa puolesta rouvaa, ettei hän ehtisi häntä noin hiihtotuulella kohta ensi iltana näkemään. Kaikeksi onneksi ei rouva sinä iltana enään kyökkiin tullutkaan.

Yksi oli joukossa kumminkin, joka ei säikähtänyt humalaista naista nähdessään, se oli talon vanha keittäjätär; hänellä oli viinipullo kaapissaan, josta hän kaatoi täydet ryypyt Elsalle ja Liisalle, molemmille uusille tulokkaille. Liisa maistoi kohta pikarin pohjaan asti, vaan Elsa ei huolinut ensinkään.

"Koska ei vieraalle hyvä kelpaa, kyllä tänne kelpaa", sanoi keittäjätär ja kaatoi lasin sisällön omaan suuhunsa.

"Se on pieni kiusa", sanoi Elsa, ja siirtyi toiselle puolelle huonetta.

Eräs entisistä piiosta, Ulla nimeltään, suostui Elsaan kohta ensi hetkestä. Nyt kun hän oli tuon vanhan keittäjätären mielen viinin maistamattomuudellansa rikkonut, talutti Ulla Elsan eräsen kamariin, joka kuuluikin heidän molempien makuuhuoneeksi; täällä istuivat he alas omille, heille talon puolesta kuuluville tuoleillensa ja Ulla sanoi Elsalle muutamia sanoja:

"Älä säikähdä meidän vanhaa kyökkikarhua, vaikka kyllä hänellä konsteja ja vinkeitä piisaa; väliin käypi hän ja ilman syyttäkään oikein käsikähmäiseen tappeluun, vaan minä näen sinun voimasi jo päältäpäin, ettei sun häntä pelätä tarvitse. Muiden ihmisten puolesta tässä talossa kyllä toimeen tulee;

kun vaan tehtävänsä tekee, niin rouva ei puhu hyvää eikä pahaa, hän on sellainen."

Enempää ei Ulla ehtinyt puhumaan, vaan täytyi hänen joutua töillensä. Elsakin alkoi aloitella tehtäviensä täyttämistä.

Seuraavana aamuna oli Liisa joteskin pahoin voipa kupari-seppänsä kanssa, niin että keittäjättären täytyi tarita hänelle viiniä; siitä tuli hän parempaan vointiin ja lupasi ettei hän isoon aikaan niin täyteen itseänsä juo, ja sen lupauksensa hän täyttikin.

Elsa kun oli huoneiden puhdistajan virassa, kuului hänelle muun muassa puhdistaa talon tavattoman suurta konttorihuonetta. Kohta ensi aamuna oli hänen meneminen konttooriin, jossa jo muutamia herroja oli kirjoittamassa. Pitkin silmin alkoivat herrat katsella uutta puhdistajaa, sillä olipa Elsa tavallisen mehukas olento päälaelta olkapäihin j.n.e. Kummiinsa herrat kumminkin tulivat, kun tyttö ei vähintäkään näyttänyt kenestäkään välittävän. Ei hän mitenkään hämillään näyttänyt olevan, ainoastaan teki hän töitään varovasti ja taitavaan, juuri kuin ei ketään muita huoneessa olisi ollutkaan. Ehtimiseen saapui toisia konttoristia konttooriin, kaikki he säännöllisesti tirkistivät Elsaa, ja yhtä säännöllisesti hämilleen jäivät, kun ei Elsa ollut heitä lainkaan huomaavinaan. Ennen kun Elsa ennätti kaikki tehtävänsä suorittaa, saapui siihen keski-ikäinen mies, joka oli hartioistaan koko lailla kokoon kyyristynyt. Vihaisesti heitti hän suuren avaimen kirjoituspöydälle ja kirosi; häntä Elsa koko lailla hätkähti ja luuli mielipuolen tulleen huoneeseen. Hän ei juuri aivan mielipuolikaan ollut, josko ei aivan viisaskaan, olihan siltä väliltä; hän oli se mies, jonka hartioilla oli talo ja talous. Vaikkei hän mikään pääkonttoristi ollut, oli hän isännästä ensimmäinen mies, eli se, joka kaikista asioista parhaan huolen piti. Kun hän oli avaimen pöytään heittänyt ja kironnut kirottavansa, huomasi hän Elsan, ja tuli hyvin latuskaiseksi. Toisetkin herrat vetäisivät sen johdosta suutansa nauruun. Samassa poistui Elsakin konttoorista.

Elsa meni kyökkiin, suu naurun hymyssä. Hän oli saanut huomata, että hänellä oli virka, joka vaati erityistä mielen malttia hänen näköiseltänsä. Sanaakaan sanomatta meni hän saliin ja alkoi siellä puhdistustoimensa. Salin puhdistettuaan sai hän rouvaltaan ensimmäisen kiitoslauseen.

Näin alkoi aika kulumaan päivittäin eteenpäin. Melkein joka päivä meno oli yhtäläinen.

Vaikka tässä suurikaupiaan paikassa olikin paljon piikoja, tuot'hätää sai Elsa huomata että hänen osakseen tuli kaikkein raskain työtaakka. Hänen, juuri hänen, piti joutua joka paikkaan, asiat juoksemaan, huoneet puhdistamaan, pyykkiä pesemään ja viimeiseksi kaikkia toisia piikoja passaamaan, josta kaikesta hän sai toisilta kateen-silmäyksellisiä suurkiitoksia ja toisinaan aika rähinää sisältävät haukkumiset. Vieläpä toisinaan sanoivat hänelle: "Hän on meidän paras."

Kaikkein rakkain mikä Elsalla oli ja johon hän ei päässyt hyvinkään monesti, se oli kirkkoon. Toiset kyllä kävivät kirkossa hänenkin edestään, kumminkin he aina kirkkoon menon nimellä virsikirja kainalossa ulos läksivät, luvan rouvalta siihen saatuansa. Rouvalta näytti olevan tykkänään unhotuksissa Elsa, ei hän Elsan ulospääsyy-vuoroa näyttänyt ensinkään muistavan, vaan se oli siitä yksinkertaisesta syystä, kun ei hän ulos kättänytkään. Näin ollen oli hän ollut paikassa kokonaisen talven, eikä tällä ajalla ollut vielä kertaakaan päässyt mummonkaan luona käymään. Sattui kerta eräänä sunnuntai-iltapäivänä, kun toiset piit taaskin tavallisuuden mukaan ulos itseänsä pyysivät, että rouva pysäytti muutaman heistä, huusi Elsan luoksensa ja sanoi:

"Kuinka se on Elsa sinun kanssasi, kun ei sinulle ulospääsön vuoroa koskaan tule? Minun syyni se ei ole, kun toiset aina pyytää, niin minä olen luullut että nämät pyytävät sinua edestänsä kotona olemaan."

"Ei minua ole kukaan pyytännyt", vastasi Elsa.

"Eikö, no sepä on erinomaisen hävytöntä toisten puolelta sinua vastaan, sinua joka saat tehdä kaikki työt."

Tämä ei ollut toisten äärestä kuunnella aivan lohdullista saarnaa; semmoinen puhe rouvalta pisti toisten niin vihaksi, että muutamat itkivät, ja jotka toisessa huoneessa seisoivat ja kuuntelivat, koettivat edes irvistää, vaikka Elsan edessä koettivat olla sievästi, kuin maitoa äsken latkineet kissat.

Elsa ei kuitenkaan tahtonut estää ulos pyytäneen lähtöä, vaan lupasi kumppaninsa ulos, jääden sillä kaupalla itse sijaan, että hän pääsee seuraavana sunnuntaina koko päiväksi, ja niin hän pääsikin.

Seuraavana sunnuntaina olikin erittäin kaunis kevätkesän ilma. Aikaisin aamulla puki Elsa yllensä, hoiteli ensin tärkeimmät askareensa ja jouduttiin itsensä aamu-jumalanpalvelukseen kirkkoon. Kirkon rappusilla yhdytti hän mummon, jolla oli kaikenlaista kerrottavaa, kun ei ollut Elsaa koko talvena nähnyt. Muun muassa oli hänellä terveisiä Matilta, joka oli mummolle kirjoittanut Itäindiasta asti, joka mahtoi olla mahdollottoman kaukana meidän maasta. Pahaksi onneksi ei mummo ollut huomannut ottaa tuota kirjettä taskuunsa, sitähän olisi kyllä sopinut näyttää tuossa kirkon rappusilla. Siinä ei kuitenkaan

muu auttanut kuin mennä ensin kirkkoon, ja sitten mummon mökille kun ehtii. Kirkossa sattui olemaan sillä kertaa joteskin ala-arvoinen saarna, joten ei se Elsaakaan eikä mummoakaan suuresti miellyttänyt; kuuntelivat he sitä loppuun kumminkin ja läksivät kohta amen sanottua rientämään Punavuorille.

Meri oli tyyni ja näytti kesäauringon valossa vuorelta katsottuna erinomaisen majesteetilliseltä. Vielä mummon akkunastakin teki sitä Elsan mieli tirkistää. Mutta tuo Matin kirje, sehän se oli luettava, pitihän sitä olla myöskin utelijas. Mummo ojensi kirjeen Elsalle. Elsa katseli kirjeen kuorta kummissaan, se kun oli niin sukkelasti oudon näköinen. Olipa itsessä kirjeessäkin katsomista, se kun oli sukkelan omituista paperia; mutta asiaan.

Elsa lukee:

"Trankebarissa Indian maalla, Joulukuun 19 päivänä tänä vuonna.

Hyvä rakas mummoni!

Tämän kautta saan tietä antaa, että minä voin nykyään joltisenkin hyvin täällä Indian polttavan auringon alla. Kovasti ikävöitsen teitä, enkä tiedä oletteko enään elossakaan. Jos elossa vielä olette tämän kirjeen saavuttua, niin sanokaa terveisiä Elsalle, hän on mielestäni hyvä tyttö, sanoakseni paras tyttö mailmassa. Minä olen ollut monessa kovassa hengenvaarassa, vaan olen kuitenkin Jumalan avulla onnellisesti tähän asti päässyt. Nyt aijomme lähteä Singapooreen. Laivassamme on käynyt pari kertaa hyvin ystävällinen ukko, hän on lähetyssaarnaaja, saarnaa täällä pakanoille, mutta myöskin hän puhelee kristityille. Hän ei osaa meidän kieltä, vaan minä alan jo vähän tajuta engelskaa ja niin muodoin joteskin käsitän että hän on uskollinen Herran palvelija, jonka silmämääränä on, ihmisten kaikkein kansallisuudesta huolimatta, sielujen autuus. Ihmiset täällä ovat suureksi osaksi mustan harmaita iholtaan ja epäjumalan palvelijoita, mutta he eivät ole mitään villiä; heidän käytöksensä on niin kuin sivistyneen ihmisen ja heillä ovat ylpeät Bramini-papit, jotka heille opettavat tuhansia erilaatuisia kidutuksia ja seremonioita sielun autuudeksi. "Voi sinuas musta Aasia!" Minulle on muutoin erittäin hauskaa saada kiertää näin maailmaa ympäri, ja nähdä paikkoja ja ihmisiä. Merielämässä on paljon pahaa ja pahentavaista, mutta siinä, jos se oikein käytetään, on sängen paljon hyvääkin ja opettavaista. Sydämmellisesti teitä, mummo, ja naapurianne, kalastaja-vanhusta, ja Elsaakaan ja kaikkia tuttaviani tervehtien lopetan kirjeeni.

Teidän Matti."

"Milloin tämä kirje tuli?" kysyi Elsa.

"Se tuli toissa päivänä."

"Kylläpä kestää, ennen kuin Suomeen saapuu, kun menee aikaa monta kuukautta. Kyllä on poika kaukana", tuumi Elsa.

Mummon silmät tulivat kosteiksi Elsan tätä sanoessa.

Elsa huokasi syvään ja hänen ajatuksensa risteilivät oudoilla vierailuilla mailla. Sanat kirjeessä: "Voi sinuas musta Aasia!" ne soivat kummallisesti Elsan sielussa. Mitä varten se Aasia oli niin pakanallinen, pimeä ja musta? Herranko tahto se oli, että niin piti olla?

"Minä annan pakanat perinnökses, ja mailman äänet omakses." Ne profeetan sanat selvinä seisoivat Elsan muistissa siinä ajatellessaan. Olivathan pakanat Jesuksen Kristuksen perintö, ja mailman kaikki ääret hänen omaisuutensa. Huolehtia sitä miksi Aasia oli hirmuisen laaja ja musta pakananmaa, oli siis sama kuin Jumalan neuvoskamariin tunkeuminen. Jumala itse oli heitäkin aikansa etsivä.

Kauvan oli Elsa hiljaa mietteissään istunut. Mummo liuskeli edestakaisin huoneessaan, väliin Elsa vilkaisten.

"Kumpako suret, Mattiako, vai Aasialaisia?" kysäisi mummo.

"Ehkäpä molempia", oli Elsan vastaus.

Sitten viipyi Elsa mummon seurassa iltaan saakka. He kulkivat tuulluttelemassa punaisilla kallioilla, kauniissa kevättilmassa. Noin kello kuuden ajoissa ehtoolla läksi Elsa kotiinsa. Ei jalkansa paljoa painaneet, keveänä kuin västäräkki hän astua sipsutti matkansa ja vihdoin tuon suuri-kauppiiaan jylhästä portista sisään. Pihalla seisoivat lauma kauppa-apulaisia ja konttoorikirjureita.

"Elsakin on ollut kaupungilla", sanoi muudan nuoremmista.

"Ja te ette saa häntä puhutella, se tietäkää, tyttö on minun omaisuuttani", sanoi pää-puukhollari, se, jonka sanottiin taloa selässään kantavan.

Elsa kuuli sen, vaan ei vastannut mitään, meni vaan kyökkiin ja vihdoin sänkykamariinsa; virsikirjansa laski hän sievästi nurkkahyllylle.

Kun hän oli juuri ennättänyt pukeutua arkipukuunsa, astui rouva kamariin.

"Elsakin sai kerran vuodessa käydä henkimässä keuhkoonsa raitista ilmaa täyteen. Kävitkö sen mummon luona Punavuorilla, josta joskus olet ikävöiden maininnut?" tuumaili rouva.

"Minä kävin kirkossa ja mummon luona", vastasi Elsa lyhyesti.

Rouva jatkoi:

"Minä kuulin äsken akkunasta, että meidän taloudenhoitaja kutsuu sinua omaisuudekseen; hän varmaankin aikoo naida sinut ja sitten ruveta itse miehekseen, kaiketi kauppiaaksi."

"Naikoon vaan, vaan kysyköön ensin minulta luvan", vastasi Elsa.

"Tietysti hän sen tekee", sanoi rouva.

Sitten antoi rouva käskyjä ensi viikolla alkavasta suuresta kevätpeyykistä. Siinä taas oli Elsalla oleva etevä osa, hän kun kelpasi melkein työn johtajaksi tuossa vaatteiden puhtaaksi pesussa. Käskyt annettuaan poistui rouva.

Koska oli jo ilta ja pyhä loppuun kulunut, meni Elsa pesotupaan kaikenlaista järjestelmään maanantai-aamuksi, sillä pyykin pesu alkoi aamulla kello kolmen lyömältä viimeistään. Kun hän siellä yksinään järjesteli ja hääriäili hiljalleen jotakin virren värssyä, lennähti suuri paperipussi keskelle tuvan laattiaa, jonka perästä ovi taas kiinni painettiin. Elsa hyppäsi akkunaan, josta kurkistamalla hän voi tuntea poistuvan miehen mainituksi äkäiseksi taloudenhoitajaksi. Sitten vasta hän nosti pussin laattialta ja aukaistuaan näki sen täytetyksi hienon hienoimmilla leipurin tavaroilla. Elsa painoi sievästi pussin suun kiini ja nosti sen uunin korvalle, tulevien aikain varaksi.

"Vai niin, hm, hm", hymäili hän sitten itsekseen. Kun hän oli pesotuvassa tehtävänsä toimittanut, läksi hän pois ja lukitsi oven, astui sitten arvokkaana ylitse pihan kyökkiin. Konttorin portailla seisoi taloudenhoitaja kädet housun taskuissa, ikään kuin voitostansa ylpeillen. Hymyillen katseli hän etäämpänä astelevaa soreavartaloista ja ryhdikästä Elsaa siksi kunnes hän katosi.

Kun Elsa oli parhaaksi kyökkiin päässyt, saapui siihen eräs kaartin alaupseerin vaimo, joka erinomattain tahtoi tekeytyä Elsan tuttavaksi. Elsa veikin tuon rouvan kamariinsa, jossa tuo vieras alkoi toimittaa kaikella kunnioituksella veljeänsä Elsan sulhaseksi.

"Parempaa miestä kuin veljeni on, et voi tästä maailmasta löytää", lateli kaartilaisen vaimo.

"Voipi olla, olenkos minä häntä huonoksi sanonut, kun en miestä vähääkään tunne, vaan minä en kumminkaan vielä ketään tarvitse", vastasi Elsa.

"Sinä lapsi raukka et ymmärrä mitään. Sinä et näy huomaavan omaa hyvääsi. Ajatteles, tuossa paikassa tulee hänestä vääpeli, ja arvaas, mikä korkea arvoaste se on, ja kuinka ryhdikästä on kulkea vääpelin sivulla hänen rouvanansa. Ja ajatteles että hän vielä rakastaa sinua, — todellakin, mikä erinomainen onni!"

"Jaa, oikein autuus! Vaan nyt näillä puhein ei siitä kaupasta tule mitään. Olkaa niin hyvä ja sanokaa paljon terveisiä kunnian-arvoiselle veljellenne, että hän tällä kertaa etsii muita, minulla on tässä asiassa eri mielipiteet", sanoi kuivasti Elsa.

Vieras rouva poistui.

Samassa saapui siihen talon rouva.

"Kuules Elsa! Minun aikomukseni on mennä tällä kertaa edemmäs maalle kuin Helsingin lähelle. Minä aijon Tammisaaren tienoille. Heti kun pyykki on saatu pestyksi ja vaatteet kuiviksi, me lähdemme."

"Vai niin, kyllä koetan jouduttaa työtä, pyykin tähden kyllä pääsee", sanoi Elsa.

Rouva nyökkäsi tyytyväisenä päätänsä ja poistui.

"Paraksi ikään, että tästä pääsee hiukan, enhän tässä enään muuta saakaan kuulla, kuin ainaista naimista", jupisi Elsa puoliääneen. Sitten meni hän kyökkiin illallista syömään.

Toisetkin piijat saapuivat illalliselle.

"Niin, kohta niitä meilläkin häitä saadaan!" sanoi keittäjätär illallispöydässä. "Nuorimmista alkaa."

Elsa ei ollut huomaavinaan.

Toiset olivat olevinaan tietämättömiä kuin äsken puusta pudonneet. Kyselivät toisiltaan ja taas kyselivät. Keittäjätär osoitti Elsa sormellansa.

"Varusta vaan pääsi, ett'et liikaa juovu häissäni", sanoi Elsa.

Kenenkään ei tehnyt mieli jatkaa keskustelua Elsan kanssa siitä aineesta.

Aamulla aikaseen nousi Elsa ja saapui pesotupaan. Tulivatpa siihen kohta perään matamitkin, jotka tavallisesti olivat kun isoa pyykkiä pestiin. Ankara alkoi työ. Kun oli pari tuntia kovasti hierottu, saapui keittäjätär pesotupaan kuuman kahvipannun kanssa. Hän jätti siihen leveälle akkunalaudalle pannun, kupit ja kerma-astian ja kohta poistui. Elsa sieppasi namuspussinsa uuninkorvalta ja alkoi jaella matameille hienoa kahvileipää. Matamit riemuissaan kysymään:

"Neitikös meille näin hyvät kahvileivät kustantaa?"

"Ei neiti, vaan sen sulhanen", vastasi lyhyesti Elsa.

Matamit katselivat toisiaan ihmeissään. He heti huomasivat, että pilaa teki nyt sulhasestaan tyttö, kuka lieneekin sitten ollut tuo kanton ajanut sulhanen. Kauvaa ei heidän tarvinnutkaan odottaa. Kun tuli suurus aika ja kaikki kävivät kyökissä aterioimassa, ennätti Elsa takaisin pesotupaan hiukan ennen kuin matamit ja rupesi askaroitsemaan; samassa saapuikin taloudenhoitaja ja rupesi Elsalle imartelemaan.

"Sinä olet kaunein kaikista naisista, se on Eevan tyttäristä, maan päällä", aloitti taloudenhoitaja.

"Mitä se teille kuuluu?" vastasi Elsa.

"Etkö ymmärrä että aijon kosia sinua?"

"Kyllä minä sen kuulen, mutta painukaa ulos täältä, teillä ei ole mitään tekemistä pesotuvassa."

"Sinäkö hävytön minulle niin vastaat!" sanoi taloudenhoitaja, lyöden jalkaa lattiaan.

"Mars", sanoi Elsa ja talutti miestä ulos matameita vastaan, jotka juuri tulivat suurukselta. Samaan sattui itse talon herrakin pihalle, ja kaiken näki.

"Herra on niin hyvä ja pitää komennon noiden herrojen päälle, ett'eivät ne saa tulla piioille rauhattomuutta tekemään", sanoi Elsa, työntäessään taloudenhoitajan rappuja alas.

"Mitä sinulla todellakin minun piikojeni kanssa tekemistä on?" kysyi talon herra.

"Teidän hävyttömät piijat", vastasi puhuteltu ja sadatteli mennessään, konttooria kohden.

"Jaa, jaa", sanoi talon herra ja meni omia rappujaan ylös.

Matamit, tunteissaan taloudenhoitajan ilkeäksi kiukkuseksi heittiöksi, nauroivat koko menolle sydämensä pohjasta. Eipä aikaakaan, alkoikin kuulua konttoorin rappusilta aika metakka. Siellä ajoi kepin kanssa taloudenhoitaja kaikkia nuorempia herroja ulos.

"Pois kaikki talosta lurjukset, minä otan uudet ja paremmat", kuului taloudenhoitajan mahtava ääni, seiniä ja rappusia sauvalla pieksäessään. Nuoremmat herrat koettivat nauraakin ja olivat he kovasti hämilläänkin.

Talon herra näki koko menon akkunastaan. Hän aukaisi akkunan ja huusi:

"Siivolla! Mitä niitä syyttömiä miehiä komennat; tiedänhän minä kiukkusi syyn, mokoma mustasukkainen. Hallitse luontosi, tahi ajan sinut itses paikalla pois."

Taloudenhoitaja oli kuin kivettynyt.

"Me vedämme oikeuteen haukkumisesta", alkoivat nyt nuoremmat uhatella, noustessaan takaisin konttooriin.

"Koko mailma on kääntynyt minua vastaan", sanoi taloudenhoitaja, hyppeli ja itki. Talon herran täytyi saapua häntä asettamaan.

"Mitä tuo tuollainen hassutus on ikämieheltä? Eikö voi käyttää järkeänsä?" puhuskeli isäntä

kohtelijaana.

"Onko minulla hassutusta? Minä palvelen teitä uskollisesti vuodet monet kymmenet läpeensä, uskollisuudessani olen kaikkialla ja hoidan talouttanne kuin omaa silmääni, enkä niin paljoa saa kaikesta vaivastani, että edes toimittaisitte yhden piikatytön vaimokseni, onko suuria pyydetty?" rähisi puhuteltu.

"Ei kyllä ole pyyntönne mikään kohtuuton. Mutta asia, sen tiedätte itsekkin, on sitä laatua luonnostaan, että minä en voi piikojani teille vaimoksi väkisten pakoittaa. Tiedätte sen ett'ei meillä pidetä orjia, joita isäntä naittaisi, kenelle tahtoisi."

"Kyllähän minä sen sanomattannekin tiedän, vaan kun suuttuu niin sitä suuttuu." Hiukan mietittyään hän lisäsi: "te lupasitte ajaa minun pois paikalla talostanne äsken."

"Tehkää vaan aivan mieltänne myöten, mutta ei pitkänkään palveluksen ansioilla eikä suurimmallakaan uskollisuudella ole sitä lupaa että, kumminkaan asiatta, pitää pahaa elämää talossa", vastasi talon herra tukkukauppias ja poistui.

Taloudenhoitaja jäi pihalle miettimään ja raapieli korviensa taustaa. Siinä hiukan tuumailtuansa pyörähti hän pikimältänsä konttoorissa, josta tuli silkkihattu päässä ja keppi kädessä, menen ulos portista, eikä häntä sitten kolmeen päivään talossa nähty.

Kun taloudenhoitaja niin monta päivää alkoi poissa viipyä, eikä edes tullut isäntänsä kanssa tiliäkään tekemään, alettiin jo arvella hänen tehneen itsemurhan, ja ruvettiin kuulustelemaan oliko häntä kukaan missään nähnyt. Yksi ainoa näkijä oli, joka sanoi hänen mainittuna päivänä ajaneen maanmiehen kärryissä Espoon tullista ulos. Ei muuta.

Isäntä oli Elsalle' hieman nyreissään niin kauvan kuin mies oli kadoksissa, sen selvästi huomasi hänen vihaisista silmäyksistensä. Mutta kun tuo karkuri kolmannen päivän illalla kotiin tuli, ei seuraavana päivänä isäntäkään enää kiukkuiselta näyttänyt.

Niinkuin rouva oli sanonut, pyykin pestyä lähdettiin maalle, Tammisaaren puolelle. Herra jäi kotiin; rouva, lapset ja Elsa vaan läksivät. Kaksilla kärryillä ajaa romuutettiin pitkin maantietä seurakunnasta seurakuntaan. Vihdoin saavuttiin eräesen erittäin viehättävään lahden pohjukkaan. Lahden rannalla oli punainen talo valkoiseksi maalatuilla ikkunapuitteilla. Talo oli joka puolelta siistin näköinen, astuipa silmiin kaikkialla että talossa oli varallisuuttakin. Pellot ja suurenmoiset niitut olivat joka puolella somassa järjestyksessä talon ympärillä. Minne vaan katsoi, näkyi ihmistyön ja ahkeruuden jälkiä, kukkivine niittyineen ja aaltoilevine viljavainioineen. Talossa oli jommoinkin puutarha hyvää tuoksua levittämässä ympärilleen, olipa pitkä navetta, isohko talli, kaksi myllyä ja viisi vierekkäin rivissä seisovaa jyvääittoa, sanalla sanoen, äsken taloon tulleen silmät kääntyivät kaikkialle.

Kuin kauppiaan rouva piikoinensa ajaa romisutti talon pihaan ja lapsikuorma kohta jäljessä tuli, nosti talon vanha ja lihava vahtikoira aika metakan, ett'ei paremmasta apua. Samaan rähinään ilmestyi myöskin talon ijäkäs lihava emäntä vanhimman kauniin pulloposkisen tyttärensä kanssa. Emäntä ja tytär ottivat vieraita vastaan erinomaisella kohtelijaisuudella ja nöyryydellä, jotta sitä oli kumminkin sivulta sievä katsella; jos he teeskentelivät, oli se heidän asiansa. Vastaanottajien joukossa oli myöskin talon täysikasvuinen poika, mutta hän ei ollut huomattavissa, hän seisoj tallissa lapio kädessä ja sieltä hän suurimmalla tarkkuudella seurasi Elsan jok'ainoa kaikkein pienintäkin liikettä. Heti ensi silmäyksellä, vaikka etäältäkin katsottuna, herätti Elsa huomiota. Talon poika oli kumminkin maltillinen mies, hänkin kyllä mielellään katseli siroa naista vaan ei hän tahtonut lähelle mennä, niin antaen jokaisen olla omassa rauhassaan. Itsekseen hän kumminkin jupisi: "Siinäpä on kaupungin tyttö, joka on jotain toista kuin Anttosen Anna-Stiina."

Vieraat astuivat sisään ja emäntä kaikkein ensimmäiseksi näytteli heille kaikki huoneensa ja parhaat esineensä. Kauppiaan rouvaakin kovasti miellytti emännän somat huoneet ja vielä enemmän omituiset vanhan-aikaiset, mutta arvokkaat huonekalut. Elsakaan ei ollut moista ennen nähnyt. Elsa ei kumminkaan kauvan joutanut katselemaan emännän kalleuksia, vaan täytyi kiiruhtaa pihalle kärryiltä tyhjentämään oman rouvan kapineita. Kun hän siinä kärryä tyhjensi, saapui siihen hiljaa hiipien lapio kädessä talon poikakin. Mitään ei hän puhunut, kohautti vaan hattuansa ja puristi toisella kädellään lapion vartta; siinä hän sanatonna seisoj, vanhan aatelis-suvun jälkeläinen, lapio kädessä isäinsä maata ja pihaansa nuoren palvelustytön katseilta puollustamassa. Elsa ei ollut poikaa näkevinään, kumminkin hän piti miestä joteskin omituisen näköisenä.

Kun Elsa oli kaikki kapineet sisään ja paikoilleen saanut, sai hän luvan hiukan istahtaa, joka ei ollutkaan pahitteeksi pitkän matkan jälkeen. Emäntä laittoi sillä välin ruokaa vieraille, jossa hänellä oli tyttärensä ja piika apuna. Rouva oli Elsalle kertonut että talonväki, johon asumaan menisivät, on vanhaa aatelia, mutta heidän käytöksessään ja työteliäisyydessään ei Elsa voinut muuta huomata kuin

vakaisen talonpoikaisväen. Kun vieraat olivat päivällistä saaneet, läksi emäntä näyttämään uintirantaa ja uintihuonetta. Elsa ja lapsetkin saivat seurata mukana. Siellä emäntä erittäinkin Elsalle huomautti kuinka syvä meri oli uintihuoneen kohdalla, että jos hän lapsia siellä uittaa, ei hän muutamissa paikoin lähde aivan kauvas; muutoin osoitti emäntä erittäin edulliseksi ja lasten uintipaikaksi sovelijaaksi erästä lahden sopukkaa, jossa oli kaunis valkoinen hietapohja ja lämmin matala vesi.

Kauppiaan rouva olikin juuri varta vasten tullut siihen paikkaan sentähden, että saisi uida ja karkaista omaa terveyttänsä, kuin myöskin antaa lasten uida. Matkan päätarkoituksena oli siis uiminen.

Sitten koko kesän kuluessa olikin rouva erittäin tyytyväinen kesäänsä, sillä lapset, jotka Helsingistä lähtiessä eivät vielä ensinkään uida osanneet, olivat syksyllä kelpo uimareita. Itse virkistyi hän niin, että kuvastaan peilissä katsoessaan huomasi olevansa ihan kuin uusi ihminen. Kaikki muut muutti näköänsä paitsi Elsa, sillä hän oli jo entiseltä niin täysiverinen, ett'ei muutosta voitu hänen kasvoillansa erottaa.

Talon rannassa oli pieni venhe, sillä sai Elsa käydä kerta viikossa Tammisaaren kaupungissa hakemassa rouvallensa mitä milloinkin. Kerta syksymmällä kun hän taas meni Tammisaareen, tuli häntä vastaan kadulla nuori merimies, joka oli pitkä ja hoikka ikäänsä nähden, sillä hän oli vielä kovin nuoren näköinen. Poika tuo pysähtyi Elsan kohdalla ja tirkisti tarkasti tyttöä silmiin, sanoen vihdoin hyvän päivän.

Elsa kääntyi myöskin katsomaan ja vastasi:

"Matti se hiljankin on!"

"Elsa sinä olet näenmä sittenkin", tuumi Matti.

Laiva, jossa Matti oli palveluksessa, oli saapunut sentähden Tammisaareen, kun heillä oli sinne lastia tuotavana. Siinä kadulla syntyi Elsan ja Matin välillä pitkä keskustelu, jonka loputtua he erosivat kukin suunnallensa, toistensa kättä kauvan puristaen.

Suoritettuaan ostonsa kaupungissa istui Elsa ruuheensa, alkaen soutaa lahden tyyntä pintaa. Reitillä näkyi laiva, jolla Matti oli mustasta Aasiasta palannut. Elsa katseli mustaa uhkeata laivaa, sen liehuvia lippuja, komeita mastoja ja raakapuita ja hiljalleen hyräillen muuatta virren värssyä souti hän soutamistaan siihen lahteen, jonka rannalla hän asuntoa piti.

Vihdoin tuli lähdön päivä ja hevoset seisoivat taas kärrien edessä. Vahtikoira ei enään haukkunut, hän vaan peppuroi leikkien maassa. Talon poika, vaikk'ei Elsan kanssa kesäkauteen ollut sanaa vaihtanut, läheni kärryä, johon Elsa nousi, ja paljastetuin päin puristi Elsan kättä hyvästijätöksi. Talon rouva eli emäntä tyttäriineen mutistivat suutaan nauruun, vaan poika oli sen sijaan jotain enemmänkin kuin totinen, sen hänen silmistänsä näki.

"Kummallinen mies", sanoi Elsa itsekseen.

Taas ajettiin ja ajettiin. Syksysateet olivat tiet pilanneet niin, että kärryt vajosivat sisään melkein akseliaan myöten, ja kuta lähemmäksi Helsinkiä päästiin, sen huonommaksi kävi tie. Kumminkaan onneksi sillä kertaa ei satanut, jotta matkustajat pääsivät aivan kuivina kaupunkiin.

Kun ajettiin tuon ison kauppatalon portista sisään, seisoivat taloudenhoitaja pihalla ja, katsoen Elsaa veitikkamaisesti silmiin, nosti hattunsa korkealle, kumarsi syvään ja heilutti ilmassa hattuaan rallatellen.

"Konstaile vaan", arveli Elsa ja meni kyökkiin.

Rouva katseli vihaisesti taloudenhoitajan menettelystä, kumminkaan ei hän mitään hiiskunut.

Päästyänsä kyökkiin, sai Elsa kuulla eräältä kotona olleelta palveluskumppaniltansa, että juuri tämä kumppani oli sillä välin kesän kuluessa tullut taloudenhoitajan kanssa lemmeiliittoon, ja että hän luuli pääsevänsä tuon miehen rouvaksi. Olipa hänellä sekin toivo, että he sitten perustavat oman kaupan ja rupeavatkin elämään oikein herroiksi.

"Onnea vaan ja menestystä yritykseenne", sanoi Elsa erittäin totisen näköisenä.

Kun Elsa oli paraiksi ennättänyt riisua matkavaatteensa ja muuttaa kotona käytettäviin, astui mummokin Punavuorilta huoneeseen.

"Mummokin täällä! Ja niin tervein ja reippaan näköinen!" sanoi Elsa.

"Olenhan minä täällä. Mattikin on kaupungissa ja laiva Helsinkiin talveutuu, ja kaikki tulevat olemaan talvea kotona. Etkö sinäkin jää itsekseksi ja tule asumaan minun luokseni kallioilla?"

"Nyt en minä käsitä tarkoitustanne. Mitä minun eroamiseni palveluksesta itseäniikään, vähemmän vielä teitä hyödyttäisi?"

"Minulla on minun käsitteeni, ja sinulla ehkä sinun, mutta älä paheksu jos vanhan tuttavuuden puolesta hiukan sua opastan. Sinä et itsekään taida sitä huomata, että olet viime aikoina pulskistunut melkein liiaksikin kauniiksi; tosin sinä olet, sen tiedän, Herraa pelkääväinen lapsi, mutta jos jumalisuutesi olisikin suuri, on viettelyskin voimallinen ja kömpii esiin sangen moninaisessa haamussa ja muodossa. Sen vuoksi eipä olisi liiaksi, jos tänä pahinna aikana olisit ymmärtäväisen vanhan ihmisen tarkkaa tarkimman peräänkatsannon alla, siksi kunnes tulisit oikein naimisiin tai muutoin vanhenisit. Joko alat älytä?"

Elsa mietti kauvan ja vihdoin kysyi:

"Ja mitä töikseni tekisin teidän luonanne, jos sinne tulisinkin?"

"No, sen kuin ihminen elääkseen tarvitsee, sen pian tekee, tekee ihan aikansa kuluksi; voimme pestä pyykkiä, talvisin kotona, ja suvella sen kallion ja meren välissä olevan lammin rannalla."

Elsa naurahti.

"Kyllähän sitä elämisen eteen paljonkin saa työskennellä, mutta, sama se on, voinhan sanoa itseni ylös ja pyhäinpäivästä muuttaa", sanoi Elsa ja mummo poistui.

Seuraavana päivänä ilmoitti Elsa rouvalle, että hän muuttaa. Rouva kummeksi ensin sitä kovasti. Vihdoin hän tuli siihen käsitykseen, että Elsa muuttaa taloudenhoitajan tähden, ja antoi hänelle päästökirjan. Pyhäinpäivästä muutti hän mummon taloon Punavuorille.

SEITSEMÄSKOLMATTI LUKU.

Pesijätär-kumppanukset.

Ennen muuttoansa ei ollut Elsalla aikaa käydä mummon luona eikä Matiltakaan Aasian asioita kyselemässä, vaan sai tyytyä niihin niukkoihin tietoihin, joita hän ehti saada puhutellessaan Mattia Tammisaaren kaupungin kadulla. Nyt kun hän oli päässyt mummon ja Matin luo, sai hän Matilta joka päivä lisää tietoja, kummoisilta pakanat näyttävät ja millä lailla elävät. Pitkillä matkoillaan oli Matti tottunut koko sukkelaksi puhumaan, jotta hän monta kertaa sai Elsan tykkänään työnsä unhottamaan ja kallella päin kuuntelemaan. Kummallista oli Elsan mielestä se, että niin vähän jokainen oli pakanoista puhunut, ei niistä ollut ennen Mattia puhunut herrasväki ja tuskin merimiehetkään. Se asia, niin kovin tärkeä, näytti heiltä tykkänään unhotuksiin jääneen. Nyt päätti Elsa kumminkin elämänsä ja toimensa niin pyhittää, että jotakin voisi tehdä niiden hyväksi, jotka kristin-opista eivät mitään tienneet, ja aikoi ensitilassa puhua siitä asiasta jollekulle kaupungin papeista.

Matti sai myöskin asunnon mummon kamarissa, sillä hän oli alkanut käydä koulua. Aikomuksensa tuntui olevan ruveta ennemmin kauppiaksi kuin merimieheksi. Mutta, ennen kun kaupan-oppipaikkaa kuulustaisi, oli parempi että kävi koulua vähän. Palkastansa oli Matilla sen verran säästöissä, ett'ei hän sinä talvena mummon armoille pelkästään heittäytyä tarvinnut. Nyt kun mummo oli Elsan avukseen saanut, alkoi rahaa yhtenä tulla, jott'ei siinä yhden pojan kouluutus suuria painanut olisikaan.

Ennen pitkää huomasi Elsa, että hän oli mummon luokse muuttamisellansa paljon voittanut. Rahan tulo tosin ei hänellä ollut suurentunut, sillä mummo oli kassan hoitajana ja hän oikeastaan palkattomana piikana. Mutta hän oli voittanut paljon vapautta, jota hänellä ei ollut palveluksessa ja se, mille Elsa paljon arvoa pani, pyhäpäivän viettämisvapaus, oli hänellä aivan täydelleen kaikkina pyhinä, jolloin hän sai käydä kirkossa vaikka monta kertaa päivässä, jos vaan viitsi kulkea Punavuorilta kirkkoon saakka.

Kiireessä työssä kului Elsan ja mummon talvi melkein huomaamatta, jott'ei siinä joudettu paljon haukottelemaan ja talven pituutta mittailemaan. Mutta kenellä kiire oli ja oikein vauhtia oli saanut, se oli Matti; hän se luki niin, että luultiin pojan lukevan päänsä puhki. Luultiin ensin että poika vaan vähän kouluuttaisi itseänsä ja sitten menisi kaupan oppiin, mutta pian alettiinkin huomata, että pojasta voisi tulla jotain muutakin kuin kaupan-apulainen tai kauppias.

Läheisessä töllissä asui myöskin kaksi ylioppilasta. Nämät lukijat olivat myöskin hyväpäisiä, mutta aivan köyhiä poikia, jonka tähden heillä ei ollut varaa käydä uljaasti puettuina eikä asua paraalla paikalla kaupungin sydämessä. He lukivat jumaluusoppia ja aikoivat papeiksi, ja ilvehtivät kierrellessään Punavuoren mutkaisia ja lumisia kallionvälisiä polkuja, niiden olevan jumaluusopillisia polkuja, kun niitä oli sanomattoman vaikea kulkea. Pian nämät ylioppilaat joutuivat myöskin Matin ja mummon tuttavuuteen, ja vähäistä maksoa vastaan opastivat Mattia minkä ennättivät, jotta Matti koulun loppuessa keväällä oli luokan priimus.

Talvella oli tuo vanha kalastajaukko sanonut viimeiset hyvästit tälle mailmalle. Onneksi sattui edes toinen poika olemaan kotona isäänsä hautaamassa. Matilla ei ollut enään kalastajan töllissä mitään tekemistä vastaisuudessakaan, kun vanhus oli kuollut. Kapteeni, tuo kalastajan poika, olisi taaskin vetten auvettua vienyt Matin merelle, vaan Matti oli päättänyt jäädä kaupunkiin aloittaakseen taas syksyllä koulunkäyntiä, ja merelle lähtö jätettiin sikseen. Vähän aikaa kapteenin merelle lähdettyä tuli äkkiä ukko-vainajan talo huutokaupalla myytäväksi, kun molemmat perilliset, kapteenit, olivat Liverpoolissa toisensa tavanneet ja siitä niin suostuneet että lähettivät käskyn Helsinkiin töllin myymisestä.

Keskellä kesää, kirkkainta kaunista ilmaa, eräänä helteisenä juhannuksen-aikaisena päivänä, myytiin kalastajan tölli. Ihmisiä oli saapunut kaupungista tölliä huutamaan; olipa siinä Punavuoren kaupungin-osan asukkaatkin hyvin tarkalleen edustettuna. Ukon irtaimisto myytiin ensin, joka ei juuri suuriin nousut, ja joutuivat venheet ja kalanpyydykset toisille kalastaja-naapureille. Kun tölliä alettiin myydä, alkoivat ihmiset nauramaan.

"Mitähän tuosta rähjästä viitsisi tarjota?" tuumailivat ostelijat toisilleen. Matti, Elsa ja mummo seisoivat siinä myöskin, mutta erittäin totisina ja tarkkaavaisina. Vihdoin kun huutokaupan pitäjä kehoitti heidän alkamaan, eikä aikaa hukkaan kuluttamaan, sanoi muudan kalastaja jotain hintaa puheen aluksi. Mummo odotteli, sanooko vielä joku muu mitään. Jopa lisääkin joukosta muudan pari kolikkoa, silloin lisäsi mummokin vähän ja vasara putosi. Kun sitten vielä laskuhuudolla mummo hiukan lisäsi, oli hän tuot'hätää kahden rinnatusten seisovan talon haltijatar ja omistaja, ja maksoi rahat kohta pöytään huutokaupan-pitäjän eteen.

Talo kyllä ei kalliiksi tullut, mutta ihmettelivät sitä ihmiset sentään, että tuollainen pyykkimummo osteli töllin töllin perään, ja tulivat mummoa onnittelemaan kahden talon emäntänä. Mummo niikaili ja kiitteli siitä kohtelijaisuudesta.

Kun mummo oli töllin haltuunsa saanut, antoi hän sen puhdistaa, korjata ja verhota oikein sieväksi. Sitten hän otti siihen hyryläiset asumaan, ja tuumi sitten Matille ja Elsalle:

"Joutaahan nyt kasvovattaa siinä rahoille korkoa."

Kesä-aikana kävi vaatteiden peso lammin rannalla mainiosti; siellä oli kuivausnurmikkoa ja mitä vaan tarvittiin, eikä siellä häirinnyt kukaan muut kuin toiset pyykkärit, siellä kaukana kaupungin touhakosta. Syksyn tultua oli taas rahaa säästössä, ja Matti meni taas kouluun.

Matti kävi koulua joulun saakka ja edistyi oikein Porvoon-mitalla. Mutta kun tuo korkea juhla saapui ja sitä vietettiin mummonkin mökissä, tuli Matti pyhinä kovasti kipeäksi, niin että Elsan täytyi hakea hänelle lääkäri. Lääkäri sairaan nähtyänsä pudisti tyytymättömänä päätänsä ja kirjoitti rohtoja. Sairas sai rohtoja, vaan kuolema seurasi kuitenkin kolmantena joulupäivänä. Kaiken sairastusajan hoiti Elsa taukoomatta, levähtämättä Mattia, sitä Mattia, jonka hän kerran oli korjannut maantien ojasta nälkään kuolemasta. Parhaassa kukoistuksessaan hän pääsi pois.

Tämän kuolemantapauksen johdota puki Elsa itsensä mustiin vaatteihin, osoittaen, että hänellä oli suru. Mummo teki sen saman.

Oli poikia Punavuorella syntyneitä ja siellä kasvaneita, jotka olivat tulleet sekä Elsan että Matti-vainajan tuntemaan. Heidän joukossaan oli myöskin sellaisia, jotka olivat käyneet mailman ympäri ja sen kaikilla merillä, joko monta sellaista jotka olivat soudelleet kiven kanssa kilpaa omassa rannassa. Muutamilla heistä oli hattu, ostettu uljaissa ulkomaan kaupungeissa, ja muutamat menivät ja ostivat hatun Helsingin hatunkauppailta, kumma se, että he iloissaan pukivat itsensä ja päänsä verhosivat uudella hatulla. He tahtoivat haudata kunnialla nuorta meripoikaa, He tahtoivat laittaa oikein sievät lippu-hautajaiset, saattaa vainajata lippujen kanssa hautaan. Kukin tahtoi näyttäytyä niin uljaana kuin mahdollista, ja jos mahdollista herättää jotakin huomiota Elsassä, nyt kun hän heidän ajatuskantansa mukaan oli päässyt miestä itsellensä kasvattamasta, eli toisin sanoen oli tuossa kasvatuksessa epäonnistunut. Niin sai Matti aika saaton jälkeensä, jotta sitä mielellään sivullinenkin katseli. Siinä istui Elsa mummon rinnalla musta silkki päässä, ja näytti niin ihmeesti mummon tyttäreltä, vaikk'ei ollut sukua ei syntyä, ja haudan reunalla itkivät Elsa ja mummo niin, että toisetkin rupesivat sen vuoksi itkemään.

"Se on ihmeellistä, kuinka he niin rakastivat tuota poikaa", sanoivat ihmiset.

Kirkkoherra, joka oli hautaa siunaamassa, puhui kuinka kristillinen rakkaus voipi paljon, kun se totinen on, niinkuin vainajallekin asetettu ystävyys oli selvä merkki siitä. Hän oli aina ollut sellaisten ihmisten luona, joiden tykönä oli löytänyt hellän kodin, ja vielä, kuljettuaan kaukana vierailta mailla, oli uudestaan hellään kotiin osunut. Nyt oli hän saanut muuttaa kodista kotiin.

Haudan siunattua ja mullalla täytettyä pisti Elsa multaan pienen päreristin. Sitten mentiin mummon taloon, jossa vielä oli pari kahvikuppia mieheen juotava.

Kahvia juodessa alkoi muudan vanhempi merimies, jolla oli täysikasvuinen poika, puhumaan:

"Niin me siis vietämme tänään erään nuoren merimiehen hautajaisia. Tiedän, että tämän äsken manalle menneen nuorukaisen kuolema koskee syvästi sekä mummoa että Elsaa, sillä hän oli hyvästävyinen toivorikas nuorukainen. Kun ei kuitenkaan voida sanoa, että hän oli Elsan mies, eikä suinkaan edes sulhanen, ainoastaan muuten hyvä tuttava, soisin minä että tämä surujuhla muutettaisiin ilojuhlaksi siten, että poikani Anton ja Elsa kihlaisivat toisensa."

"Me olemme pesijättäriä", sanoi mummo.

"Olemme pesijätär-kumppanukset, ja emme tahdo kumppanuuttamme rikkoa", sanoi Elsa.

Ukko tuli totiseksi, poika loi katseensa laattiaan ja joukossa istuva jumaluusopillisia polkuja astuvainen nuorukainen värähteli liikutuksesta.

"Mistä on naisella tuo viisaus?" sanoi ylioppilas.

"Ja se viisaus on suurin typeruus, mitä maa päällensä kantaa", sanoi ukko äkäisenä, kuitenkin hilliten luontonsa, ett'ei suurempaa melua syntynyt.

Yksi ja toinen koetti kääntää juttua toisaalle.

Vihdoin, mutta verkalleen, alkoivat vieraat poistua, ylioppilas jäi viimeiseksi. Vihdoin hänkin alkoi lähtöä hankkia, otti lakin käteensä ja seisoikin jotakin odottaen.

Elsa katsahti häneen sivu kulkiessaan. Nuorukainen punehtui.

"Kuulkaas, mummo!" sanoi ylioppilas, Elsan mentyä. "Ettekö voisi niin toimittaa, että minä pääsisin Elsan kanssa lähempään tuttavuuteen?"

"Mitä joutavista tuttavuuksista on, te tulette papiksi ja saatte tuttavuuksia kyllin kyllä rikasten rovastien tyttärinä. En suinkaan minä käsitä, mitä Elsan tuttavuus teitä hyödyttäisi", tuumaili mummo.

"Ankara mummo!" ajatteli nuorukainen itsekseen.

"Te olette paha", sanoi hän ääneen.

"Tehän paha olette!" sanoi mummo hieman kiivastuen. "Ettekö ajattele, että jokainen saakoon suruansa viettää kaikessa rauhassa. Eihän sellaiset esitykset sovi hautauspäivänä."

"Niin kyllä, mutta mikä tekemies Matti-vainaja Elsalle oli?"

"Hyvä tuttava, ja jos Matti elänyt olisi, pari heistä tullut olisi, kyllä minä sen tiedän", vastasi mummo.

Ylioppilas ei vastannut mitään. Elsa tuli huoneeseen ja nuorukaisen ei auttanut muu kuin sanoa hyvästi ja mennä. Kumminkin hän lähtiessään puristi Elsan kättä enemmän tuttavan kuin vieraan tavoin, jottei se puristus huomaamatta Elsaltakaan jäänyt.

Mummo ja Elsa kahden kesken jäätyänsä olivat ääneti hetkisen; sitten aloitti mummo puheen:

"Maisteri se pyyteli minua, että minä toimittaisin sinun hänen tuttavuuteensa, mitäs siihen sanot?"

"Siihen, mitä minä siihen, vaimoksi en minä hänelle kelpaa ja muuta tuttavuutta — mitä muuta siinä sen parempaa olisi, saahan hän ruokaa täältä kuten ennenkin, jos häntä hiukasee."

"Sinä mukava olet; jos olisit äsken maalta tullut, niin luulisin että olet ihmeinen tollero, mutta nyt sinä olet joko koiranleuka tai vekkuli."

"Joko molemmat tai ei kumpaakaan, aika sen näyttää ja silloin tekin toista laulatte", vastasi Elsa.

KAHDEKSASKOLMATTA LUKU.

Pieni muutos.

Aika kului eteenpäin, vuosia vierähteli. Pesijätär-kumppanukset elelivät mökissä elämäänsä entistä. Ylioppilaista toinen oli jo päässyt papiksi kaukaiselle Pohjanmaalle, vaan nuorempi tuli vielä säännöllisesti talveksi Helsingin Punavuorille, josta hän yhtä säännöllisesti kesäksi poistui, matkustaen maalle saarnaamisella ja lasten opetuksella ansaitsemaan. Talvisin tämä nuori herra usein mummon mökissä vierasteli, sillä hänelle säännöllisesti joka käyntikerta ruokaa tarjottiin ja hän näyttikin siitä sortista olevan perin kiitollinen. Hänellekin kerran koitti päivä, jolloin hän kehui saavansa suorittaa viimeisen tenttaamin papiksi-pääsöä varten, siinä sanoi hän tarvittavan rahoja ja pyysi jonkun ei aivan pienen summan mummolta lainaksi. Mummo ei juuri tahtonut olla halukas antamaan, kumminkin hän Elsan kehoituksesta lainasi rahat, ja summan täyttämiseksi menikin mummon rahat viimeiseen penniin. Elsa oli vähitellen ruvennut häntä suosimaan, hyvin paljon siitäkkin syystä, kun hän papiksi tultuansa oli aikonut toteuttaa Matti vainajan halun mustan Aasian pakanain käännättämisen suhteen, ja vaikuttaa kaikella voimallansa sen asian eteen. Persoonallisesti hän itse liehui Elsan sulhaisena.

Kerta muutamana sunnuntai-iltana oli jokin huvi Kaisaniemen puistossa, ja sinne riensi puoli Helsinkiä. Mummo ja Elsakin päättivät kerran heittää hetkeksi erakkoelämänsä ja pistäytyä sinne, missä muutkin ihmiset aikaansa kuluttivat.

Keveässä kesäpuvussaan sipsutteli Elsa, ja mummo siniraitaisissaan. Pitkin matkaa oli mukana kulkevia ihmisiä, mutta lähellä Kaisanientä kasvoi se ihmistulvaksi. Siinä meni vanhaa tutisevaa kaljupäätä, siinä nuorta heitukkaa, suurta ja pientä, köyhää ja varakasta. Aurinko paistoi kirkkaasti ja ilmassa liiteli muutamia vaaleita pilviä. Jokainen puistoonmenijä koetti näyttäytyä mahdollisimman muhkealta ja toisia etevämmältä. Elsaankin pian tarttui sama tauti, hänkin mummon rinnalla käyskennellen koetti kohautella olkapäitään. Hänen ei olisi sitä tarvinnut tehdä, kyllä hän niin kaunis muutoinkin oli, että hänet pian toisten joukosta huomattiin.

Kun Elsa näki, kuinka nuoret neitokset kavaljeeriensa käsikynkässä riippuen eteenpäin tepostelivat, muistui hänen mieleensä että olis hänelläkin nuori herra taluttajaksi, mutta se ei tule tähän syntiseen joukkoon, hän kun kulkee jumaluuspolkuja, hän kun tulee kansan johtajaksi ijankaikkiseen elämään. Sitä ajatellen istausi hän tien viereen viherialle nurmelle. Mummo, esimerkiksi seuraten, istui myös. Siinä nyt sai leväten katsella tämän mailman menoa ja sen kirjavaa joukkoa, joka levottomuudessaan sinne ja tänne hyöri ja pyöri.

Mummo vähän aikaa istuttuaan ja kansan vaellusta tarkastettuaan lausui:

"Niinkuin oriit sodassa, juoksevat he synnin vimmassa, vielä juhlina ja sunnuntai-päivinä."

"Hm", myhähti Elsa, ja katsoi muuatta keltaista lyhyt-vartista kukkaa joka pistiin esille lyhyestä nurmesta. Vaan kuinka hän jälleen silmänsä ylös nostettuaan vaaleni, kun hänen sivuitsensa kulki hänen sulhonsa, muuan Aasian tuki ja turva, taluttaen käsipuolesta kaikella hellyydellä erästä solakkaa pitkänlaista, ei aivan kaunista herrasnaista. Elsan ja mummon sivuitse kulkiessaan tuo ylioppilas hieman säpsähti, nosti kumminkin lakkiansa, jatkaen sitten matkaansa kadoten naisineen väkijoukkoon.

Mummon nousi poskihin puna, silmänsä säteilivät tulta. Elsa hieman vaaleni, ja huulet vavahtelivat.

"Voi tuota ryökälettä, selkäänsä tarvitsis, mokoma tenttaamin-ottaja ja elätettävä, ompas nyt komeutta ja herruutta", sanoi mummo äänenpainolla, joka hyvin ilmaisi, että mummo olisi ollut sillä hetkellä valmis maisteria hyväksi kylvettämään.

"Tuolle ruojalle vielä jaoin viimeiset ja ainoat kovalla työllä ansaitsemamme rahatkin", lisäsi mummo.

"Olkaa hyvä ja tyyntykää, mummo", sanoi Elsa.

"Tyyntykää! Mailma paljasta koiruutta täynnä, niin tyynty nyt", vastasi mummo.

"Jaa, kyllä minä sen myönnän, että mailma on semmoinen kuin sanotte. Mutta semmoinen se oli ennen meitä ja siinä se pysyy meidän jälkeemme. Ei väkisin ystäväksi. Sanoinhan sen jo ammoin teille, jotta aika näyttää. Aika on nyt sen näyttänyt, etten minä ole hänen morsiamensa, vaan narripelin esine. Onnellinen sattumus on siis se, ettei pahemmin ole käynyt, ja saan kiittää hyvää Jumalaa varjelemisestansa. Onnellisella hetkellä olemme myöskin vastoin tavallista tapaamme tänne saapuneet, hyvin nähdäksemme minkä veroinen meidän suosikkimme kaikkine korulauseineensa on ja mistä miehestä hän lupauksineen käypi. Ei siis mieltä väärempää hänelle, uuteen yritykseen onnea vaan", tuumaili Elsa.

"Toista sinäkin puhut, ja toista asuu sydämessäsi; ethän sinäkään, vaikka kuinka jumalinen olisit, ole muuta kuin tavallinen ihminen", vastusteli mummo.

"Mikäs muu kuin ihminen minä vaan olenkin. En ole enkeli, en edes pyhimys. Mutta, se on asia, että olen saanut tänään selville hänen kieroilemisensa. Minusta on hän kevätkauden ollut niin omituinen ja joskus puhunut joteskin ristiin. Minä kumminkin olen niin luullut, että hän ajattelee niin paljon tulevaista painavaa virkaansa, tai harmittelee läksyjänsä, että sen tähden ei oikein asiassa pysy, mitä meidän asioihimme koskee, mutta se ristin salaisuus onkin tuo ryökkinä-heitukka, rohvessyörin tytär; kyllä minä hänet hyvinkin tunnen. Tavallinen hyvänsävyinen ihminen, ei mitään moitetta, ja rahaa seuraa, arvaan minä, jonkun verran mukana. Arvaahan että haluaa päästä rohvessyörin vävyksi", selitteli Elsa.

Mummo tuli lempeämmäksi, kun kuuli rahan saannista puhuttavan.

"Taitaa poika sentään tulla onnelliseksikin", sanoi hän.

"Epäilemättä", sanoi Elsa.

Torvet pärähtivät soimaan, rumpali löi rumpuansa Kaisaniemen kunnahalla. Se oli venäläinen sotaväen musiikki, joka oli sinne soittamaan tilattu.

"Kauniisti ne soittavat", sanoi mummo.

"Hyvin kauniisti", toisti Elsa.

Molemmat nousivat seisolle ja läksivät astumaan joukkoa kohden. Väkeä oli kuin pilveä soittajien ympärillä, siinä pientä, siinä suurta; vähän etäämpänä eräällä penkillä istui ylioppilaskin morsiamineen. Elsa ja mummo eivät olleet heitä huomaavinaan. Soittoon kiintyi vähitellen heidän ajatuksensakin niin, etteivät muistaneet heitä katsoakaan. Vihdoin lakkasi soitto ja joukko hajousi. Mummokin läksi liikkeelle Elsan kera, mutta tuota herraa morsiamineen ei enään näkynyt missään. Kellot alkoivat tornissa soida ja ihmisiä kutsua iltajumalanpalvelukseen.

"Lähdetään kirkkoon", sanoi Elsa.

"Lähdetään vaan", sanoi mummo, alkaen astua Elsan perässä. Muutamia muitakin alkoi solua, kirkkoon aikeessa, pois.

"Nähkääs minkä minä voitin", sanoi eräs poika sivu juostessaan, korkealla kädessään tinaista teekannua heilutellen. Nyt vasta huomasi Elsa ja mummokin juhlan oikean tarkoituksen, että siellä olivat arpajaiset.

Vihdoin saapuivat mummo ja Elsa kirkkoon. He asettuivat istumaan lähelle saarnatuolia, ei kuitenkaan saarnatuolin alle, jotta he hyvin helposti voivat nähdä pappia silmästä silmään. Heillä ei ollut vähintäkään tietoa, kuka papeista silloin saarnaisi.

Kun virsi oli veisattu, näkivät he suureksi kummastukseksi kuinka tuo ylioppilas täydessä papin puvussa astelee sakaristosta suoraa päätä ja nousee saarnatuoliin.

Ensimmäiseksi, kun hän saarnatuolilla toimitusta alkoi, näki hän mummon ja Elsan. Vähän änkyttämällä ja vapisten hän ensimmäisiä sanoja luki, vaan totuttuaan paransi hän parantamistaan, jotta se vihdoin muuttui melkein Sinain jyrinäksi, ja hänen sointuva äänensä oikein soimalla soi kirkon kaikissa kolkissa ja loukoissa. Saarna ei ollut lyhyt eikä pitkä, sitä oli parahiksi, ja kaikki olivat saaneet kunnianimensä kuulla.

"Hyvin se saarnaa, mutta muuten en minä oikein suosi", sanoi mummo hiljaa Elsalle.

YHDEKSÄSKOLMATTI LUKU.

Kaikki muuttui.

Ylioppilas ei käynyt moneen päivään mummon luona.

Kerran hän kumminkin tuli ja sanoi:

"Hyvät ystävät! Minä pyydän anteeksi etten ole voinut paremmin pitää puhettani. Minä kyllä olen naimiskauppoja hieronut Elsan kanssa, vaan asia on kääntynyt eteentulleiden syiden tähden toiseksi, ja täydyn siis peruuttaa entiset lupaukseni. — — —"

Sen pitemmälle ei hän ehtinyt puhua, kun mummo keskeytti hänen:

"Sinä, luuletko tänne tulevasi narraamaan? Maksa velkasi, ja rohveyssyöriin tyttärenesi mene sitten muille markkinoille. Me olemme alhaista ja oppimatonta väkeä, kumminkin olemme kunniallisia ihmisiä, joita vaan ei niin käy narrata kuin itse tahtoo."

Ylioppilas seiso hämillään.

"Antaa hänen mennä rauhassa", sanoi Elsa.

"Hyvästi nyt Elsa", sanoi ylioppilas, antaen kättä Elsalle.

"Hyvästi vaan, tule onnelliseksi uuden morsiamesi kanssa."

Ylioppilaan pyörivät vedet silmistä ja hän meni.

* * * * *

Kohta en perästä sairastui mummo kovasti. Kauvan hän sairasti ennenkuin kuoli. Elsa hoiteli häntä kaiken aikaa erinomaisella huolella ja hellyydellä sekä itkeskeli toisinaan katkeria kyyneleitä. Nyt sai hän hautaan saattaa toisen äitinsä. Hän hankki mummolle haudan Matti-vainajan viereen ja pystytti heille halvan mutta sievän yhteisen hautakiven. Mummon talot joutuivat myytäväksi ja niiden hinnan saivat mummon perilliset. Ylioppilaan velka pysyi aina maksamatta; papiksi hän tosin tuli, vaan rohveyssyöriin tytärtä ei hän saanutkaan, eikä niin muodoin perintöäkään. Ei hänkään kauvan elänyt vaan riutui surusta pois.

Elsa asui kauvan hyryrläisenä mummon entisessä talossa, maksaen hyyriä uudelle isännälle; hän pesi ja silitti tuhansia paitoja ja hyräili jumalisia virsiä. Mutta niin viisasta ei tullut kosijaa, että hän enään olisi ruvennut kauppoja hieromaan; hän vastasi:

"Minä olen kyllästynyt kosijoihin, omani on kuollut ja toinen minut hylkäsi, olkoon sillänsä."

Hänen ilokseen olivat ihmiset alkaneet pakanain käännytystä puuhata. Nyt oli Elsan riemu täydellinen. Nyt oli musta Aasia voittava itsellensä Golgatan ristin, ja Luojan istuimen eteen oli senkin synkän maan edestä kannettava sovinnon malja. Suomen pääkaupunkikin valmisti nuorukaisista apostolia, vaikkei juuri Aasiaan niin kumminkin Afrikaan, joten Elsa oli tyydytetty. Mustille ihmisille heitä vaan lähetettiin. Haavi kirkossa tuli painavammaksi lähetyksissä Elsan lanttiloista, joita hän huoaen heitteli uhriarkkuun. Vielä sallittiin hänen nähdä se päivä, jolloin vihittiin Suomen ensimmäiset lähetyssaarnaajat, ja nähdä heidän matkustavan täältä pois.

Utelijaana odotti hän uusia tietoja ja uusia voittoja mustien maan-osasta; ja oli surullinen kun ei tiedot olleet loistavia ja toivon mukaisia. Hartaammin hän rukoili ja toivoi, teki työtä ja odotti.

Sen kiven viereen hautuumaalla, jossa Matti ja mummo lepäsivät, teetti hän yksinkertaisen viherijäisen penkin. Sen päällä nähtiin hän kesäisin istuvan ja kirjaa lueskelevan. Olipa hän istuttanut haudalle monivärisiä kukkasiakin, — siinä oli valkoisia, siinä punaisia. Ihmiset luulivat häntä hieman hajamieliseksi, kuten vanhoista-piioista yleiseen luullaan.

Pitkään antoi mustain maan-osa odottaa, ennenkuin antautui. Elsa luki lähetyssanomiam ahkeraan ja sai kyllä niistä nähdä voittavan muukalaisen, vaan jälkeen jäävän Suomen miehen. Kerran koitti Elsan toivon tähti, jo kuului sanoma voitoista meikäläisten ja kasto Haamin lapsia Suomen. Elsan rukous oli tullut kuulluksi.

* * * * *

Elsa oli elänyt Helsingissä kauvan. Oli nähnyt Helsingin pienenä ja sai sen myöskin nähdä suurena. Taloja rakennettiin, katuja tehtiin, ja kaupunki muuttui, kuin siivillä, oudoksi, entisestään tuntemattomaksi. Armottoman iskun edessä sai väistyä vanhat muinaisrakennukset uuden rakennusintin tieltä. Kaupunkia kaunistettiin vanhain ihmisten harmin kustannuksella. Taloja oli kaikkialla, kansaa myöskin kaikkialla sekä päivällä että yöllä. Ei missään ollut jälkeäkään entisyydestä. Elsassa itsessäänkään ei ollut entisyyttä. Puna hänen poskiltansa oli myöskin matkustanut samaa tietä kuin Helsingin entisyys, ja entisen reippaan Elsan sijassa nähtiin vanha rampeutunut vanhus. Tässä vanhuksessa vielä kumminkin löytyi sielu, joka osasi muistaa entisiä aikoja. Väkeväksi heräsivätkin ne muistot hänessä.

Sauva kädessä alkoi hän astua Helsingin pitäjää kohden. Siellä lepäsi hänelle rakkain mailmassa, hänen äitivainajansa. Vielä kerran tahtoi hän nähdä äitivainajansa haudan. Hän pistäysi Helsingin pitäjän hautuumaalle. Täälläkin oli osaksi väistynyt entisyys. Uusia ja aina vaan uusia hautoja ja patsaita oli siellä nähtävänä, mutta äitinsä hautaa ja pientä puuristiä etsi turhaan hänen silmänsä. Hän etsi uskollisesti ja vihdoin löysi hän sen poikki katkenneiden joukosta kallellaan kiviaitaa vasten seisomassa. Hän purskahti itkuun, sillä pian hänkin itse oli oleva hyljättyin joukossa maan päältä. Samassa nosti hän silmänsä korkeuteen, sillä yksi oli siellä ainaseksi elävä, jonka lempeä sydän ei ketään hylkää. Hän sai uutta reippautta, suuteli useat kerrat vanhaa rakasta puista ristiä ja läksi pois astumaan. Hän ohjasi kulkunsa toista tietä ja palasi Munkkiniemen kautta. Hiljaa hiipien ja väsyneenä saapui hän Munkkiniemeen. Kotinsa sijalla oli pelto, sinne ei hän päässyt, mutta vaikka kartanon tilukset olivat olleet muutoksen alaisina, oli siinä kuitenkin säilynyt monta hänelle lapsuuden ajoilta tuttavaa puuta, joihin kumminkin ajan hammas oli lyönyt leimansa. Hetkisen istahti hän Munkkiniemen maalla ja katseli ympärilleen sekä merelle että maalle. Siinä oli hänen äitivainajansa veneen sija melkein samanlaisena kuin lapsuuden aikana. Väsymyksestä huolimatta alkoi hän kulkea kaupunkiin päin. Kesä-illan rusottaessa tunsu hän puun tien vieressä, jonka juurelta hän lapsena ollessaan oli pelastanut Matti-vainajan. Kauvan hän mietti ja katseli tuota tyhjää paikkaa.

Aamulla, kun aurinko ensimmäisiä säteitään heitteli Elsan asuntoon Helsingin Punavuorilla ja Elsan asuintoveri, muudan pyykkimummo, nousi nukkumasta, näki hän Elsan yöllä kuolleen hiljaa ja huomaamatta. Siinä hän lepäsi, kädet ristissä rinnalla, ja himmenneet silmät katsoivat korkeuteen.

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK MUNKKINIEMEN ELSA ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States,

we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™

works.

- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you ‘AS-IS’, WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™’s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and

future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.